

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE

Fakulta európskych štúdií
a regionálneho rozvoja

Ústav európskych politík
a verejnej správy

Dr. habil. Ing. Ľubica Rumanovská, PhD.

HOSPODÁRSKA POLITIKA EÚ

Nitra 2021
Vydala Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
vo Vydavateľstve SPU

Autorka: Dr. habil. Ing. Ľubica Rumanovská, PhD. (10,49 AH)
Ústav európskych politík a verejnej správy
FEŠRR, SPU v Nitre

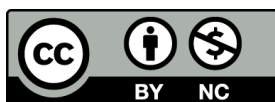
Recenzenti: doc. JUDr. Ing. Jarmila Lazíková, PhD.
Ústav práva
FEŠRR, SPU v Nitre

prof. Ing. Pavol Schwarcz, PhD.
Ústav európskych politík a verejnej správy
FEŠRR, SPU v Nitre

Schválila rektorka Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre dňa 10. 12. 2021
ako online skriptá pre študentov SPU.

This work is published under the license of the Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International Public License (CC BY-NC 4.0).

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

ISBN 978-80-552-2441-1

DOI: <https://doi.org/10.15414/2021.9788055224411>

OBSAH

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY GLOBALIZÁCIE A MEDZINÁRODNEJ EKONOMICKEJ INTEGRÁCIE	8
1.1 Podstata globalizácie	8
1.1.1 Trendy globálneho geopolitického a ekonomického vývoja.....	10
1.2 Medzinárodná ekonomická integrácia.....	13
1.2.1 Základné stupne makroekonomickej integrácie	14
1.2.2 Statické faktory ovplyvňujúce účinnosť integračného zoskupenia:.....	18
2 HOSPODÁRSKA POLITIKA EÚ.....	20
2.1 Právomoci EÚ v oblasti hospodárskej politiky EÚ	20
2.2 Ciele hospodárskej politiky Európskej únie	23
2.3 Nástroje hospodárskej politiky	24
3 COLNÁ POLITIKA EÚ	25
3.1 Právny rámec Colnej únie EÚ	25
3.2 Ciele a východiská Colnej únie EÚ	26
3.2.1 Vývoj Colnej únie EÚ	26
3.3 Nástroje colnej politiky EÚ	28
3.4 Uplatňovanie colnej politiky EÚ	29
4 SPOLOČNÁ OBCHODNÁ POLITIKA EÚ	33
4.1 Právny rámec Spoločnej obchodnej politiky EÚ.....	33
4.2 Ciele Spoločnej obchodnej politiky EÚ	34
4.3 Nástroje Spoločnej obchodnej politiky EÚ	35
4.3.1 Autonómna obchodná politika EÚ	36
4.3.2 Zmluvná obchodná politika EÚ	39
4.4 EÚ a WTO	44
4.5 EÚ a svetový obchod.....	45
5 VNÚTORNÝ TRH EÚ	49
5.1 Právny rámec vnútorného trhu EÚ	49
5.2 Ciele a východiská v oblasti vnútorného trhu EÚ	50
5.2.1 Vývoj Vnútorného trhu EÚ	50
5.3 Ekonomické slobody jednotného trhu	57
5.3.1 Voľný pohyb tovarov	57
5.3.2 Voľný pohyb osôb	61
5.3.3 Voľný pohyb služieb a sloboda podnikania	64
5.3.4 Voľný pohyb kapitálu.....	67
5.4 Jednotný digitálny trh EÚ.....	70
6 HOSPODÁRSKA A MENOVÁ POLITIKA EÚ.....	73
6.1 Právny rámec hospodárskej a menovej integrácie.....	73
6.2 Ciele Hospodárskej a menovej únie EÚ	74
6.3 Vývoj hospodárskej a menovej spolupráce	75
6.4 Tri etapy budovania Hospodárskej a menovej únie EÚ	77
6.4.1 Prvá etapa – zrušenie obmedzení pohybu kapitálu v EÚ	77

6.4.2 Druhá etapa – zriadenie Európskeho menového inštitútu a Európskej centrálnej banky	79
6.4.3 Tretia etapa – stanovenie neodvolateľných výmenných kurzov.....	81
6.5 Inštitucionálne zabezpečenie Hospodárskej a menovej únie EÚ	84
6.5.1 Európsky systém centrálnych bánk	85
6.5.2 Európska centrálna banka.....	87
6.6 Koordinácia hospodárskeho riadenia v EÚ	89
6.6.1 Opatrenia na posilnenie hospodárskeho riadenia v EÚ	90
6.6.2 Zmluva o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii.....	91
6.6.3 Opatrenia na zabezpečenie stability eurozóny	94
6.6.4 Európsky systém finančného dohľadu a banková únia	96
7 POLITIKA OCHRANY HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽE EÚ	100
7.1 Právny rámec politiky hospodárskej súťaže EÚ	100
7.2 Ciele a východiská politiky hospodárskej súťaže EÚ	101
7.3 Nástroje politiky hospodárskej súťaže	102
7.4 Pravidlá hospodárskej súťaže EÚ a uplatňovanie jej nástrojov	102
8 ENERGETICKÁ POLITIKA EÚ.....	109
8.1 Právny rámec energetickej politiky EÚ	109
8.2 Ciele energetickej politiky EÚ	110
8.3 Priority energetickej bezpečnosti EÚ	111
8.4 Zabezpečenie plne integrovaného vnútorného trhu s energiou	112
8.5 Produkcia a dovoz energie v EÚ	116
9 PRIEMYSELNÁ POLITIKA EÚ	121
9.1 Právny rámec priemyselnej politiky EÚ.....	121
9.2 Nástroje priemyselnej politiky EÚ	122
9.3 Rámec priemyselnej politiky EÚ.....	122
9.4 Smerovanie priemyselnej politiky EÚ.....	123
10 DOPRAVNÁ POLITIKA EÚ.....	125
10.1 Právny rámec dopravnej politiky EÚ	125
10.2 Všeobecný rámec a ciele dopravnej politiky.....	127
10.3 Transeurópske siete	129

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obr. 1 Európske hospodárstvo z globálneho hľadiska.....	11
Obr. 2 Predikcie rastu HDP (v PKS) vo vybraných štátoch sveta a EÚ-27 (2017)	12
Obr. 3 Podiel Číny, USA, EÚ-27 a Indie na svetovom HDP (v PKS, %) v roku 2016	12
Obr. 4 Vývoj postavenia Colnej únie v rokoch 1980-2010.....	27
Obr. 5 Druhy zadržaných tovarov colnými orgánmi EÚ a krajiny pôvodu	30
Obr. 6 Mapa colných únií v rámci sveta	32
Obr. 7 Mapa obchodných dohôd EÚ s nečlenskými krajinami (2021).....	41
Obr. 8 EÚ a svetový obchod, 2018	45
Obr. 9 Podiel EÚ na svetovom vývoze tovarov a služieb za rok 2018 (%).....	46
Obr. 10 Najväčší obchodný partneri v rámci jednotlivých štátov sveta (2021).....	47
Obr. 11 Obchod so službami s hlavnými obchodnými partnermi EÚ za roky 2018 a 2019 ...	47
Obr. 12 Mapa vnútorného trhu EÚ (k 1.12.2021)	55
Obr. 13 Vývoj objemu exportu tovarov v rámci vnútorného trhu EÚ v rokoch 2002-2020....	59
Obr. 14 Obchodná bilancia vnútorného obchodu členských štátov EÚ v rokoch 2002-2020 .	60
Obr. 15 Porovnanie obchodu s tovarmi a službami v rámci EÚ za roky 2004-2016 (%).....	61
Obr. 16 Mobilita obyvateľov EÚ v produktívnom veku (20-64 rokov) v jednotlivých členských štátoch EÚ (%-ný podiel populácie členského štátu) za roky 2010 a 2020	62
Obr. 17 Občania EÚ žijúci v inom ako svojom členskom štáte v rokoch 2007, 2010 a 2017.	63
Obr. 18 Hrubá pridaná hodnota podľa sektora, 2020 (%).....	66
Obr. 19 Obchod so službami v EÚ a mimo EÚ (%), 2019	67
Obr. 20 Porovnanie ukazovateľov digitálnej výkonnosti v členských krajinách EÚ, 2020	71
Obr. 21 Rozdelenie členských štátov EÚ podľa členstva v EMÚ	82
Obr. 22 Príspevky centrálnych bánk členských štátov Eurozóny na základnom imaní ECB..	88
Obr. 23 Schéma koordinácie hospodárskeho riadenia	90
Obr. 24 Harmonogram ročného európskeho semestra	93
Obr. 25 Objemy finančnej pomoci poskytnuté finančnými inštitúciami	95
Obr. 26 Celkové úspory rozpočtu členských krajín EÚ, ktoré čerpali pomoc z ESM/ESFS..	96
Obr. 27 Súhrn opatrení na riadenie Hospodárskej a menovej únie	98
Obr. 28 Podiel objemov finančných pokút za porušovanie pravidiel hospodárskej súťaže...	108
Obr. 29 Prioritné koridory ropovodu a plynovodu v EÚ	111
Obr. 30 Plány transeurópskych sietí pre energetiku (TEN-e)	113
Obr. 31 EÚ a energetická politika EÚ.....	115
Obr. 32 Miera energetickej závislosti, EÚ27, 2008 – 2018	116
Obr. 33 Výroba primárnej energie, EÚ27, 2018	117
Obr. 34 Výroba primárnej energie podľa druhu paliva, EÚ27, 2008 – 2018	118
Obr. 35 Miera energetickej závislosti členských štátov EÚ na primárnych zdrojoch energie.....	119
Obr. 36 Podiel výroby na hrubej pridanej hodnote v EÚ v rokoch 2007 a 2017	123
Obr. 37 Koridory TEN-T	130

ZOZNAM TABULIEK

Tab. 1 Základné stupne makroekonomickej integrácie.....	15
Tab. 2 Rozdelenie politík EÚ podľa právomocí EÚ	22
Tab. 3 Stanovené konvergenčné kritériá pre vstup do menovej únie.....	78
Tab. 4 Plnenie konvergenčných kritérií krajín s výnimkou z členstva v Eurozóne za rok 2020..	83
Tab. 5 Porovnanie dopravnej infraštruktúry EÚ-27 s vybranými krajinami sveta v roku 2019..	128

ZOZNAM SKRATIEK

ERM II	Systém výmenných kurzov
ESCB	Európsky systém centrálnych bánk
EÚ	Európska únia
GATT	Dohoda o clách a obchode
GSP	Všeobecný systém colných preferencií
HDP	Hrubý domáci produkt
JEA	Jednotný európsky Akt
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
PKS	Parita kúpnej sily
TENs	Transeurópske siete
WEF	Svetové ekonomické fórum
WTO	Svetová obchodná organizácia
ZEÚ	Zmluva o Európskej únii
ZFEÚ	Zmluva o fungovaní Európskej únie

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY GLOBALIZÁCIE A MEDZINÁRODNEJ EKONOMICKEJ INTEGRÁCIE

Najvýznamnejšie procesy, ktoré sa podieľajú na vývoji ekonomiky každého štátu sú globalizácia, integrácia a regionalizmus.

1.1 Podstata globalizácie

Globalizácia predstavuje vznik kvalitatívne novej medzinárodnej deľby práce, vznik globálneho ekonomického centra s najvyššou kvalitou všetkých ekonomických a finančných parametrov a následnou „semiperifériou“ usilujúcou sa o pridruženie k centru. Globalizácia je proces integrácie rôznych aktivít do širšieho vnútorne prepojeného celku. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) definuje globalizáciu ako proces, v dôsledku ktorého sa trhy a výroba v rozličných krajinách stávajú od seba čoraz závislejšími, a to v dôsledku dynamiky obchodu s tovarom, službami a mobilitou kapitálu a technológií. Svetové ekonomické fórum (WEF) definuje globalizáciu ako proces, podporovaný rozvojom komunikačných systémov, globálnych transportných systémov a transferu kapitálu, vytváranie „spoločnosti sietí“ a ako dôsledok digitálnej revolúcie (Economic World, 2012). Multidimenzionálny proces globalizácie je považovaný za najvplyvnejšiu silu, ktorá určuje budúcnosť svetovej ekonomiky. Globalizácia je vnímaná aj ako reakcia na presýtenosť domácich trhov, ktorá prináša možnosť uplatniť sa na nových trhoch, hľadanie a využívanie nových zväčša lacnejších materiálnych a ľudských zdrojov. Podstata globalizácie spočíva v zavedení medzinárodnej deľby práce v celosvetovom meradle a využívaní komparatívnych výhod jednotlivých regiónov. Globalizácia vychádza z internacionalizmu a multilateralizmu. Internacionalizmus zahŕňa integráciu medzinárodne rozptýlených aktivít s určitým stupňom funkčnej závislosti a globalizácia predstavuje pokročilejšiu a komplexnejšiu formu internacionalizácie. Multilateralizmus predstavuje správanie sa a vzájomnú spoluprácu viacerých štátov. Globalizácia tým predstavuje postupný proces prepájania všetkých oblastí hospodárskeho a sociálneho života štátov sveta.

V rámci globalizácie je významná zmena určovania trhovej hodnoty firiem. Rozhodujúca už nie je hodnota hmotného majetku, ale schopnosť globálne strategicky riadiť podnikanie, generovať a efektívne využívať informácie. Rozhodujúce postavenie majú nadnárodné podnikateľské firmy ako hlavní aktéri globálneho hospodárstva, ktoré profitujú z rastu monopolnej sily na úkor suverenity (najmä) malých štátov. V rámci globalizácie základné produktívne faktory modernej trhovej ekonomiky – kapitál, práca a pôda – fungujú v nezmenenej forme aj naďalej.

Na rozvoj globalizačných procesov majú najväčší vplyv:

- prehlbujúci sa vedecko-technický rozvoj,
- silnejúce úsilie presadiť voľný obchod na celom svete,
- rozvoj možností telekomunikácií,
- principiálne politické zmeny v mnohých krajinách (sprevádzané rozširovaním slobody podnikania),
- potreba spoločnej starostlivosti o životné prostredie.

Pojmy *Globalizácia a integrácia* sú úzko súvisiace javy a procesy.

Globalizácia je definovaná ako: „...*stále užšia ekonomická integrácia všetkých krajín sveta, ktorá je výsledkom liberalizácie a následného nárastu objemu a rozmanitosti medzinárodného obchodu s tovarom a službami, klesajúcich nákladov na dopravu, rastúcej intenzity medzinárodného prenikania kapitálu, rastom globálnej pracovnej sily a zrýchlenom celosvetovom rozšírení technológií, najmä komunikácií*“ (Rada Európy, 2007).

Globalizácia obsahuje v sebe integráciu, aj keď je prejav a vplyvy môžu byť nezávislé od vôle vlád jednotlivých štátov.

Stimulmi globalizácie sú:

- nové technológie,
- liberalizácia obchodu,
- nadnárodné podnikateľské subjekty,
- priame zahraničné investície.

Oblasti globalizácie

- globalizácia tovarových trhov,
- globalizácia obchodu,
- globalizácia trhu práce,
- globalizácia finančných tokov,
- globalizácia energetických tokov,
- globalizácia informačných tokov (EconomicWorld, 2012).

Ekonomovia sa stotožňujú s názorom, že globalizácia prináša pozitívne zisky. Tieto názory sú v podstate založené na Ricardovej teórii komparatívnych výhod v medzinárodnom obchode, podľa ktorej by krajiny mali uprednostňovať vývoz tých tovarov a služieb, ktoré dokážu vyrobiť relatívne efektívnejšie ako ich konkurenti, čo vedie k expanzii ekonomického výstupu, konkurencieschopnejším ekonomikám a v neposlednom rade vytváraní nových pracovných miest a nižším cenám. Napriek pozitívnym vplyvom globalizácie, je potrebné vnímať aj negatívne dopady a riziká globalizácie.

Pozitívne vplyvy globalizácie sú:

- rast konkurencie v globálnom rozmere,
- rast životnej úrovne,
- ekonomický rast,
- rozvoj svetového obchodu,
- internacionalizácia podnikania – prístup k zahraničným trhom,
- rozvoj a šírenie informačných technológií.

Negatívne vplyvy globalizácie sú:

- nerovnomerné rozloženie bohatstva a vznik globálnej nerovnováhy,
- nárast nezamestnanosti, sociálnych rozdielov a regionálnych disparít,
- vplyv nadnárodných podnikateľských subjektov na politické a ekonomické rozhodnutia vlád štátov,
- oslabovanie pozície štátov v národnom hospodárstve,

- nárast výroby a problém odbytu a kúpyschopnosti trhov v rozvojových krajinách,
- nerovnomerné rozdelenie príjmov,
- globálny rozvoj terorizmu a medzinárodného zločinu,
- negatívne dopady na životné prostredie.

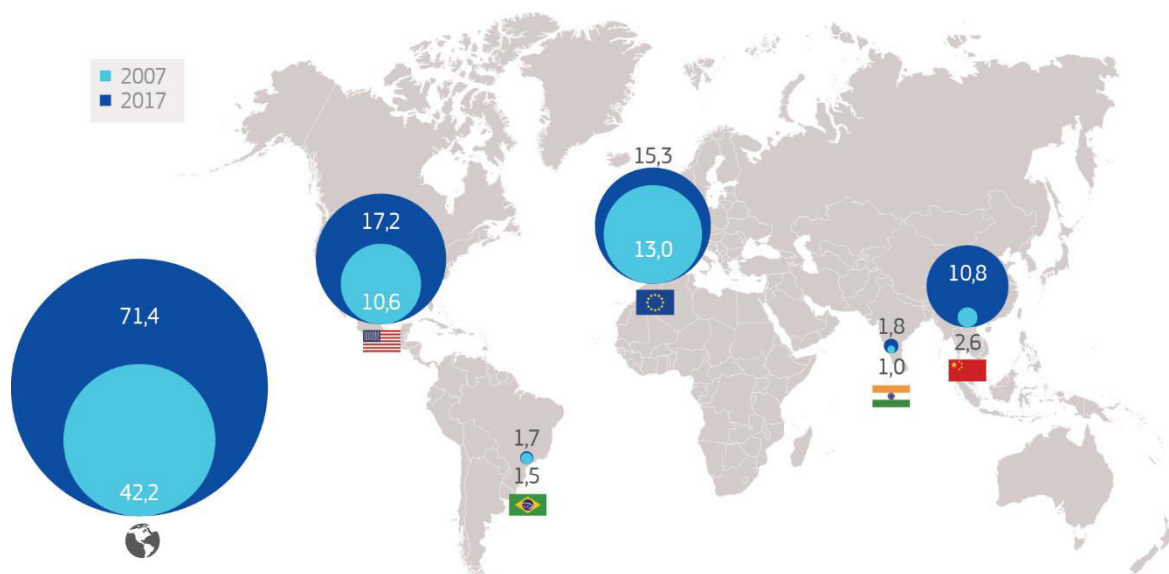
Riziká globalizácie predstavuje:

- vznik finančných a hospodárskych kríz globálneho rozsahu,
- rastúci problém migrácie v dôsledku nerovnomerného vývoja v rámci regiónov a sveta,
- nárast konkurencie môže viesť k rastu nezamestnanosti v dôsledku presunu neefektívnych výrobných do iných regiónov,
- integrácia národných trhov môže viesť k platobnej neschopnosti časti sveta,
- rast sociálneho napätia z rastúcich sociálnych rozdielov môže viesť k násilným prejavom nespokojnosti obyvateľov,
- možná kombinácia politických, vojenských a ekonomických explozívnych rizík,
- odliv kapitálu z krajín s drahou pracovnou silou do lacnejších regiónov,
- rast globálnej nerovnováhy z dôvodu nerovnomerného prerozdelenia bohatstva,
- šírenie globálneho terorizmu a kriminality,
- nemožnosť kontroly a riadenia globalizačných procesov a ich vplyvov,

Globalizačné procesy zvyšujú možnosti rastu výroby a prosperity, ale prostredníctvom nich sa vyvíja tlak na zblížovanie domácich politík, čo vedie k ohrozeniu ekonomických záujmov jednotlivých krajín. Tendencie ku globalizácii a regionalizácii si vyžadujú rozsiahlejší, efektívnejší a trhovo orientovaný systém pravidiel nielen pre obchod, ale aj konkurenciu, investície a technológie.

1.1.1 Trendy globálneho geopolitického a ekonomického vývoja

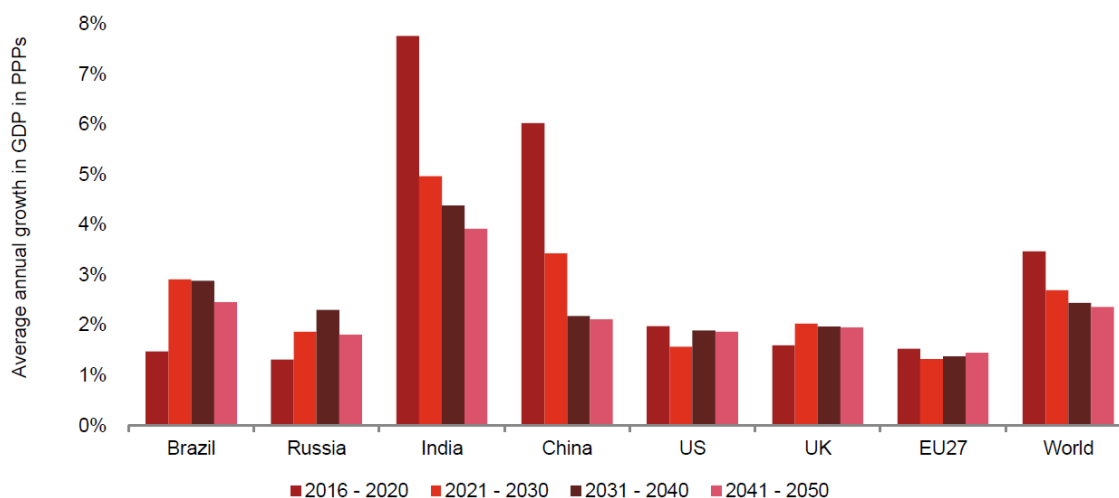
Vplyv rastúcej globalizácie v rámci sveta spôsobuje spomaľovanie tempa rastu ekonomík EÚ a USA v porovnaní s rozvíjajúcimi sa trhmi Číny, Indie a Brazílie. Obrázok 1 zobrazuje porovnanie HDP (v mld. EUR) EÚ, USA, Číny, Indie a Brazílie v rokoch 2007 a 2017.

Obr. 1

Európske hospodárstvo z globálneho hľadiska (hrubý domáci produkt v mld. EUR – bežné ceny, porovnanie rokov 2007 a 2017)

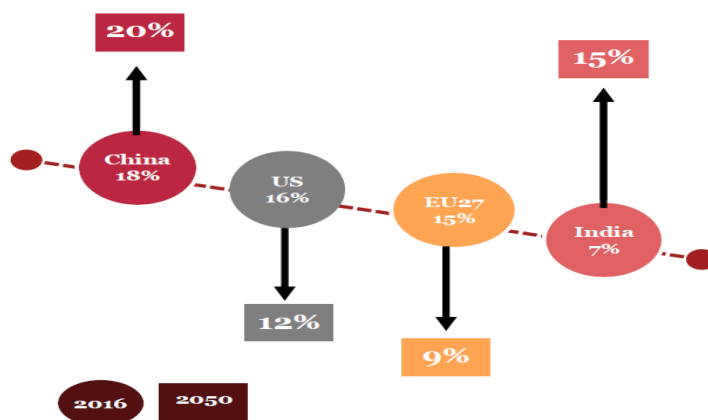
Zdroj: Európske centrum politickej stratégie (2018)

Štúdia Európskeho centra politickej stratégie (2018) predpokladá, že do roku 2030 nebude žiadna krajina hegymónnou veľmocou, ani USA, Čína a ani žiadna iná veľká krajina. Vďaka vývoju komunikačných technológií sa predpokladá, že sa ekonomická sila posunie viac smerom k mnohostranným sieťam zložených zo štátnych a neštátnych aktérov, ktoré sa vytvoria za účelom ovplyvňovania globálnej politiky v rôznych otázkach. Podľa predikcií štúdie, by krajiny Ázie mohli predbehnúť USA a EÚ, pokiaľ ide o globálnu moc, s ohľadom na ich vyššiu mieru ekonomického rastu, väčšiu populáciu, zvyšujúce sa vojenské výdavky a rastúce technologické investície. Samotná Čína bude mať pravdepodobne do roku 2030 najväčšiu ekonomiku, ktorá predbehne aj USA. Podľa predikcií vývoja rastu HDP (Obrázok 2) sa predpokladá, že ekonomiky Európy, Japonska a Ruska budú pokračovať v ich pomalých relatívnych poklesoch rastu HDP. Do roku 2040 by ekonomická sila Číny, Indie, Indonézie, Brazílie, Ruska, Mexika a Turecka mohla mať dvojnásobnú veľkosť v porovnaní s krajinami G7 (USA, Spojené kráľovstvo, Francúzsko, Nemecko, Japonsko, Kanada a Taliansko).

Obr. 2**Predikcie rastu HDP (v PKS) vo vybraných štátoch sveta a EÚ-27 (2017)**

Zdroj: PwCEconomics&Policy (2017)

Čína zvyšuje svoju prítomnosť v globálnych hodnotových reťazcoch a očakáva sa, že sa stane najväčšou ekonomikou sveta do roku 2050 (Obrázok 3), po nej budú nasledovať USA a India. Do roku 2050 by sa podiel EÚ na globálnom HDP mohol znížiť na 9 % (zo 16 % v roku 2018).

Obr. 3**Podiel Číny, USA, EÚ-27 a Indie na svetovom HDP (v PKS, %) v roku 2016 a predikcia na rok 2050**

Zdroj: PwCEconomics&Policy (2017)

Predpoklady hospodárskeho a geopolitického vývoja vo svete nie sú pre EÚ priaznivé, preto bude musieť pružnejšie reagovať a zintenzívniť spoluprácu v rámci hospodárstva a politických záujmov, aby vytvorila taký priestor vnútorného trhu, ktorý bude poskytovať vysokokvalifikovanú prácu s využitím high-tech technológií, vrátane plne funkčného digitálneho trhu, ktorý priláka zahraničných investorov.

1.2 Medzinárodná ekonomická integrácia

Integrácia je najvyššia forma internacionalizácie hospodárskeho života. Integrácia je proces, v ktorom jednotlivé zúčastnené subjekty spoločne navrhujú, plánujú, implementujú a integrujú spoločné rozhodnutia za účelom zabezpečenia funkčnosti subjektov ako celku. Členstvo subjektov v integračnom zoskupení je dobrovoľné, a preto hovoríme o dobrovoľnom zrieknutí sa suverenity. Medzinárodná ekonomická integrácia je dobrovoľné zoskupenie štátov za účelom spoločného riešenia ekonomických, politických a sociálnych problémov. Integračný proces je najmä pre menšie štáty fenoménom istoty v ekonomickej sfére ale aj obrannej stratégie.

Globalizácia aj integrácia limitujú suverenitu a vedú k väčšej interdependencii. Interdependencia je vzájomná závislosť medzi jednotlivými ekonomikami a jednotlivými trhmi, medzi štátmi a regiónmi spoluvytvára celistvosť sveta a vedie k všeobecnej závislosti všetkých subjektov (ekonomík, firiem, medzinárodných menovo-finančných inštitúcií) na stave, mechanizme fungovania a ďalšom vývoji svetového hospodárstva

Na pozadí rozvoja globalizácie sa rozvíjajú regionálne integračné procesy, pričom integrácia nemôžeme vnímať ako náhradu globalizácie, ale ako dôležité východisko.

Medzinárodná ekonomická integrácia je definovaná ako systém procesov čoraz intenzívnejšieho, dobrovoľného a cieľavedomého komplexu ekonomických, vedecko-technických a ďalších spoločenských zlučovaní a zjednocovaní jednotlivých samostatných štátov s cieľom dosiahnutia nového, podstatne významnejšieho ekonomicky a neskôršie aj politicky, všestranne integrovaného celku vyššej kvalitatívnej úrovne nielen služieb a produktov, ekonomických a menovo-finančných procesov a kvality života obyvateľov (Šíbl, 1998).

Cieľom integračných opatrení je vyššia efektívnosť vynakladaných produktívnych faktorov: kapitál, práca, pôda s dôrazom na podstatne vyššie využitie informačných technológií a aplikácie výsledkov vedy a techniky k vybudovaniu prvoradej globálnej inováčnej a na vedeckých poznatkoch založenej ekonomiky.

Integrácia v rámci integrovaného celku vytvára predpoklady na rast:

- kvalitatívnych ukazovateľov podnikateľských aktivít,
- Investovania,
- Rozvoja vedy a techniky,
- Informačných technológií,
- Kvality života.

Medzinárodná ekonomická integrácia má rôzne formy integračných vzťahov medzi zúčastnenými subjektmi (štátmi, alebo inými subjektmi). Jej súčasťou je aj právna úprava vonkajších vzťahov so subjektmi, ktoré sa integračných procesov nezúčastňujú, ale sú so subjektmi integrácie v rôznych vzťahoch.

Základné integračné procesy sa rozvíjajú, buď na úrovni medzi jednotlivými vládami integrujúcich sa štátov, vtedy hovoríme o rôznych formách makrointegrácie, alebo na úrovni podnikateľských jednotiek, kedy hovoríme o rôznych formách mikrointegrácie.

Makrointegrácia je proces vzájomného, dobrovoľného a postupného prepájania, prispôsobovania a zblížovania sa národných ekonomických štruktúr štátov na základe zmlúv a dohôd medzi štátmi. Dobrovoľné prehĺbovanie závislosti medzi ekonomikami a transformácia na novú ekonomickú štruktúru vznikajúceho regionálneho hospodárskeho komplexu.

Mikrointegrácia sa realizuje na úrovni podnikov. Nositeľom globalizačných tendencií sú nadnárodné korporácie, ktoré realizujú globálnu organizáciu operácií (od vývoja a inovácií cez výrobu a distribúciu až po finálny predaj a marketing. Cieľom je ekonomický profit prostredníctvom získavania surovín z lacnejších zdrojov, finalizácia výrobkov na miestach s najnižšími nákladmi a najefektívnejšie využívanie manažérskych a technických zdrojov. Podniky vytvárajú nadnárodné spoločnosti (fúzie, alebo akvizície). Činnosť nadnárodných spoločností ovplyvňuje súčasnú podobu medzinárodného obchodu.

1.2.1 Základné stupne makroekonomickej integrácie

Subjekty v rámci sveta uprednostňujú a realizujú rôzne formy medzinárodnej ekonomickej integrácie najmä z nasledovných dôvodov:

- Ich ekonomiky budú profitovať s voľného prístupu na trhy celého ekonomického zoskupenia,
- Zníženie nákladov v dôsledku odstránenia obchodných bariér,
- Zvýšená konkurencia môže viesť k nárastu kvality výrobkov a poklesu cien tovarov,
- Nárastu inovácií,
- Presadzovanie ekonomických záujmov štátov prostredníctvom integračného zoskupenia je na globálnej úrovni jednoduchšie v porovnaní s pomalým procesom dosahovania dohôd prostredníctvom Svetovej obchodnej organizácie (WTO).

Základné stupne makroekonomickej integrácie sú zobrazené v tabuľke 1.

Tab. 1
Základné stupne makroekonomickej integrácie

Základné stupne makroekonomickej integrácie					
	Voľný pohyb tovarov	Spoločná obchodná politika	Spoločný trh voľný pohyb	Spoločná menová a fiškálna politika	Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika
<i>Zóna voľného obchodu</i>	✓	✗	✗	✗	✗
<i>Colná únia</i>	✓	✓	✗	✗	✗
<i>Vnútrotrh</i>	✓	✓	✓	✗	✗
<i>Hospodárska a menová únia</i>	✓	✓	✓	✓	✗
<i>Politická únia</i>	✓	✓	✓	✓	✓

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Spoločným prvkom uvedených foriem je bezcolný a bezhraničný pohyb tovarov a služieb medzi členmi zoskupenia.

Zóna voľného obchodu

- Najjednoduchšia forma ekonomického prepojenia,
- dohoda o postupnom odstraňovaní obchodných prekážok a iných kvantitatívnych obmedzení (kvóty),
- voľný pohyb vybraných tovarov (a v poslednom období aj investícií) medzi členskými štátmi,
- obchodná politika voči 3. krajinám je individuálna (každý členský štát má vlastnú obchodnú politiku),
- úlohy integrácie v plnej miere neplní – optimálny rozvoj súčasných výrobných síl si vyžaduje užšie spojenie.

Výhodou vytvorenia zóny voľného obchodu je možnosť ponechať si suverenity pri tvorbe obchodnej politiky a začleniť do vzájomnej spolupráce medzi členmi zóny voľného obchodu len vybrané tovary (väčšinou priemyselné). Takáto forma regionálnej integrácie je uprednostňovaná medzi krajinami s vyšším stupňom rozvoja, najmä z dôvodu nízkeho stupňa vzájomného prepojenia ich ekonomík. Podmienkou pre voľný pohyb tovarov je certifikát o krajine pôvodu, ktorý slúži ako informácia o uvalení, resp. neuvalení cla na dovoz tovarov z nečlenských krajín (na tovary z krajín zóny voľného obchodu neplatí colná povinnosť). Výhodou zóny voľného obchodu je vytvorenie plne konkurenčného prostredia (efektívne využitie komparatívnych výhod a pokles spotrebiteľských cien). Nevýhodou zóny voľného obchodu je silná konkurencia a s tým spojený nárast nezamestnanosti.

Ochrana trhu v rámci zóny voľného obchodu je výhodná len pre strategické odvetvia ako potraviny a zbrojársky priemysel. Je potrebné si uvedomiť, že garancia potravinovej sebestačnosti zo strany štátu je podstatná, a preto mnohé štáty vyčleňujú voľný pohyb základných strategických potravinových tovarov z voľného pohybu, nakoľko štát, ktorý je nesebestačný v potravinách môže byť politicky vydierateľný od hlavných dodávateľov

potravín. Zóna voľného obchodu je výhodná najmä pre krajiny s vysokým vzájomným objemom obchodnej výmeny.

Colná únia

- kvalitatívne vyššia forma ekonomickej integrácie,
- voľný pohyb všetkých tovarov medzi členskými štátmi bez obmedzení,
- zrušenie colných poplatkov medzi členskými štátmi (sú zakázané všetky clá, poplatky s rovnocenným / rovnakým účinkom ako clo a clá fiškálne povahy),
- definovanie spoločného colného sadzobníka a spoločnej obchodnej politiky voči nečlenským krajinám,
- colné výnosy tvoria príjem do spoločného rozpočtu.

Colná únia je osobitná forma integrácie, pri ktorej dochádza k spojeniu dvoch alebo viacerých dovtedy samostatných colných území do jedného colného územia, a to tak, že najmenej dva štáty medzi sebou zrušia colné poplatky navonok vytvoria jednotné colné územie so spoločnými colnými sadzbami používanými pri dovoze tovaru z tretích štátov, ktoré nie sú členmi colnej únie. Colná únia je vyšší stupeň ekonomickej integrácie zahrňujúci spoločné obchodné vzťahy a uplatňovanie spoločného colného sadzobníka na dovážané tovary. Časť ekonomickej suverenity členských štátov prechádza na nadnárodný orgán, vo vzťahu k nečlenským krajinám majú spoločnú colnú politiku a colný sadzobník na dovoz z nečlenských krajín. Pri rozhodovaní krajiny o vstupe do colnej únie si je potrebné uvedomiť nemožnosť uplatnenia colných poplatkov na ochranu domácich výrobcov/podnikov v integračnom zoskupení. Odstránenie colných poplatkov a obchodných prekážok je preto dôležité vnímať ako stratu jedného z najvýznamnejších nástrojov ochrany národných trhov a celých odvetví pred zahraničnou konkurenciou, čo môže mať negatívny vplyv zamestnanosť. Pre štáty vytvárajúce integračné zoskupenie vo forme colnej únie je dôležité vytvoriť nové mechanizmy a nástroje obchodnej politiky vo forme definovania spoločnej obchodnej politiky vo vzťahu k nečlenským krajinám a spoločný inštitucionálny dohľad nad dodržiavaním spoločných obchodných pravidiel (vrátane odstránenia a neuplatňovania obchodných prekážok na spoločnom trhu) pre bezproblémové a účelné fungovanie colnej únie. Krajiny, ktoré sa zúčastňujú na colných úniách majú zosúladené obchodné politiky a colné predpisy a majú spoločné normy v niekoľkých oblastiach, ako je duševné vlastníctvo, hospodárska súťaž, zdaňovanie atď. V súčasnosti v rámci medzinárodného obchodu dochádza k liberalizácii obchodu a odstraňovaniu prekážok pre medzinárodný obchod v súlade s pravidlami WTO, preto postavenie colnej únie ako ochrannárskeho zoskupenia v súčasnom svetovom obchode je nepodstatné.

Vnútrotrh

- zjednotená obchodná politika voči nečlenským krajinám,
- ekonomická integrácia zahŕňajúca spoločný trh,
- spoločné pravidlá pre voľný pohyb tovarov, služieb, osôb a kapitálu,
- Prechod z colnej únie na vnútrotrh – prekážky:

Uvoľnenie voľného pohybu kapitálu a pracovnej sily prispieva k optimálnemu rozmiestneniu výrobných zdrojov (ale rozmiestnenie kapitálu nemusí byť optimálne pokiaľ, si členské štáty

chcú ponechať možnosť manipulovať kapitálovými pohybmi ako nástrojom svojej ekonomickej politiky a tým zabezpečiť rovnováhu svojej platobnej bilancie).

Cieľom vnútorného trhu je nielen odstránenie colných a necolných prekážok, ale aj odstránenie skrytých foriem podpory domácich výrobcov, resp. diskriminácie zahraničných výrobcov a dodávateľov vrátane odstránenia všetkých foriem štátnej podpory.

Hospodárska a menová únia

- Zahrňuje v všetky aspekty spoločného trhu a koordináciu a zjednotenie najvýznamnejších hospodárskych politík (menovej, fiškálnej, sociálnej atď.),
- Ak integračné procesy sa rozšíria okrem spoločného trhu aj na ďalšie oblasti (doprava, sociálna oblasť, atď.) dochádza k vytvoreniu hospodárskej únie,
- Vrcholom hospodárskej únie doplnenie o menovú úniu (pričom menová únia môže byť realizovaná až po završení hospodárskej únie).

Menová únia je formou spolupráce, ktorá rozvíja výsledky dosiahnuté v priebehu formovania spoločného trhu v oblasti voľného kapitálu. Konečným cieľom je fixovanie devízových kurzov a zabezpečenie úplnej zameniteľnosti mien členských štátov. Členské štáty môžu pokračovať v menovej integrácii a nahradiť národné meny menou spoločnou. Podmienkou je spoločná koordinácia menovej a fiškálnej politiky a vytvorenie spoločného rozpočtu a čiastočná harmonizácia daňovej sústavy. V prípade menovej politiky sa členské štáty vzdávajú autonómie v rozhodovaní a presúvajú rozhodovacie právomoci na spoločnú centrálnu banku. Národné meny sú nahradené spoločnou menou. Jedinou politikou, ktorá zostáva na úrovni členských štátov je fiškálna politika, ale aj v tejto oblasti majú členské štáty obmedzené možnosti rozhodovania z dôvodu čiastočnej harmonizácie daňových sústav, existencie spoločného rozpočtu a požiadaviek na dodržiavanie fiškálnej disciplíny (vyrovnanosť štátnych rozpočtov). Vytvorenie hospodárskej a menovej únie a zavedenie spoločnej meny je završením procesu ekonomickej integrácie. Ďalšie prehľbovanie integrácie už smeruje len do politickej oblasti.

Politická únia

Politická únia predstavuje úzku spoluprácu zahrňujúcu neekonomické aspekty, môže byť vnímaná ako nadstavba a formálne ukončenie ekonomickej integrácie, nakoľko politickú integráciu nie je možné úplne oddeliť od ekonomickej. Obidva procesy sa vzájomne prelínajú. Súčasťou každého štádia ekonomickej integrácie je nielen odstránenie odlišných nástrojov a mechanizmov, ale aj následné vybudovanie nových inštitúcií, ktoré riadia, koordinujú a kontrolujú spoluprácu v danej oblasti. Preto je typickou črtou politická spolupráca, ktorá je nevyhnutná na dosiahnutie vzájomnej spolupráce na prijímanie opatrení. Z toho dôvodu všetky vyššie formy integrácie vyžadujú od členských štátov úzku formu politickej spolupráce, čo vyžaduje presun časti rozhodovacích právomocí z národnej úrovne na nadnárodnú úroveň. V prípade budovania politickej únie presun rozhodovacích právomocí sa týka aj zahraničnej a bezpečnostnej politiky

1.2.2 Statické faktory ovplyvňujúce účinnosť integračného zoskupenia:

- Konkurenčnosť alebo doplnkovosť ekonomík ČŠ integračného zoskupenia – rozdiely vo výrobných nákladoch,
- Veľkosť integračného zoskupenia,
- Vzdialenosť medzi jednotlivými členskými ekonomikami (dopravné náklady),
- Výška pôvodných colných taríf.

Konkurenčnosť alebo doplnkovosť ekonomík štátov integračného zoskupenia vychádza z otázky, či je sortiment produkováných výrobkov v integrovaných ekonomikách podobný alebo odlišný:

- v konkurenčných ekonomikách úspory z výrobných nákladov rastú s rastúcimi rozdielmi vo výrobných nákladoch ⇒ integračné zoskupenie umožňuje presun výroby do krajín s nižšími výrobnými nákladmi,
- v doplnkových ekonomikách je málo oblastí rovnakého sortimentu, čo vedie k nemožnosti využiť presun výroby, resp. možnosť využiť presun výroby v malom rozsahu.

Konkurenčné ekonomiky majú priaznivé ekonomické dôsledky integrácie z dôvodu modernizácie výrobných zariadení, poklesu výrobných nákladov a následne nižších cien výslednej produkcie.

Veľkosť integračného zoskupenia je ovplyvnená počtom členských štátov v integračnom zoskupení.

- s rastom počtu štátov v integračnom zoskupení, rastie veľkosť integračného zoskupenia a možnosti na rozvoj vnútornej deľby práce ⇒ pozitívny dopad,
- s rastom počtu štátov narastá možnosť posilňovania protekcionizmu integračného zoskupenia voči nečlenským štátom,
- s rastom počtu štátov v integračnom zoskupení rastie podiel zoskupenia na svetovej produkcii, spotrebe a obchode ⇒ rastúci vplyv integračného zoskupenia z celosvetového hľadiska.

Vzdialenosť medzi jednotlivými členskými ekonomikami v rámci integračného zoskupenia sa hodnotí podľa geografickej vzdialenosti štátov a nákladov na jej prekonanie:

- Veľká vzdialenosť – platí pravidlo čím väčšia je vzdialenosť medzi štátmi, tým väčšie sú náklady, preto je dôležité vybudovanie vhodnej dopravnej infraštruktúry v rámci zoskupenia (dlhšia námorná doprava lacnejšia je ako kratšia železničná doprava),
- Kratšia vzdialenosť – vyššia pravdepodobnosť rovnakých preferencií spotrebiteľa ⇒ väčšie možnosti deľby práce a ľahšie vybudovanie distribučnej siete.

Výška pôvodných colných taríf

V prípade, ak dôjde k vytvoreniu integračného zoskupenia medzi štátmi s pôvodne vysokými colnými tarífami, pozitívne vplýva vytvorenie integračného zoskupenia po ich zrušení na vzájomný obchod a odstraňovanie kvantitatívnych reštrikcií, čo má za následok nárast úspor z veľkovýroby a možnosť expanzie výroby do iných častí integračného zoskupenia.

Regionálna ekonomická integrácia:

- z pohľadu zhodnocovania kapitálu:
 - ⇒ zabezpečuje optimálnejší chod reprodukčného procesu,
 - ⇒ vyššiu produktivitu výrobných faktorov,
 - ⇒ úsporu času.
- integrácia – dáva štátom možnosť reagovať na rozpor medzi vysokým stupňom zospoločenšenia výroby a úzkym rámcom jednotlivých národných ekonomík – prostredníctvom spoločného regulovania reprodukčného procesu v integračnom priestore a vzťahov k vonkajšiemu svetu,
- Nevyhnutnosťou fungovania je podmienka dodržania postupnosti od nižších integračných foriem k vyšším,
- Rozvoj okrem ekonomických činiteľov ovplyvnení aj politickými faktormi, čo môže spôsobiť problém pri určení vhodných prostriedkov pre integračné prepájanie štátov.

Komplexné pochopenie podstaty regionálnej integrácie si vyžaduje hodnotenie politických ako aj ekonomických dôvodov integrácie, nakoľko medzinárodná ekonomická integrácia sa považuje za ekonomický a súčasne aj politický proces.

2 HOSPODÁRSKA POLITIKA EÚ

Hospodárska politika EÚ predstavuje komplexnú sústavu teoretických a praktických poznatkov o fungovaní hospodárstva Európskej únie ako celku. Teoretickú podobu hospodárskej politiky EÚ prezentujú poznatky o tom, ako ovplyvňovať vývoj hospodárstiev štátov tak, aby sa zabezpečil cieľ hospodárskej politiky EÚ v procese integrácie, ktorým je vytvoriť postupne priestor pre voľný pohyb tovarov, osôb, služieb a kapitálu a uplatňovanie spoločnej meny Euro. Praktickú podobu hospodárskej politiky predstavujú zákony, nástroje a metódy realizované v rámci regulácie ekonomiky ako celku. Na základe Zmluvy o EÚ je EÚ medzinárodným ekonomicko-politickým spoločenstvom suverénnych štátov. Členské štáty koordinujú spôsobom ustanoveným v Zmluve o EÚ svoju hospodársku politiku a politiku zamestnanosti, na vymedzenie ktorých má právomoc Únia. V rámci hospodárskej politiky má pôsobnosť len v tých oblastiach, ktoré sú komplexne, alebo čiastočne začlenené na úroveň spolupráce členských krajín podľa primárneho práva EÚ.

2.1 Právomoci EÚ v oblasti hospodárskej politiky

Pri zaoberaní sa problematikou hospodárskej politiky EÚ si je potrebné uvedomiť, že na rozdiel od hospodárskej politiky na úrovni štátu, Európska únia s ohľadom na jej podstatu nemá právo, ani nástroje na výkon komplexnej hospodárskej politiky. Podstata Európskej únie vyplýva z jej definovania. Európska únia nie je štát, ani federácia je z pohľadu práva nadnárodná forma spolupráce, vytvorená na procese postupného presunu časti právomocí a suverenity národného štátu v prospech spoločných inštitúcií, ktoré majú zabezpečiť výkon práv a zavedenie nových politík. Na základe uvedeného, Európska únia pri realizácii hospodárskej politiky koná v súlade s princípom zdieľanej kompetencie a nemôže prekročiť rámec cieľov a spolupráce ustanovený a odsúhlasený jej členskými štátmi v zakladajúcich zmluvách. EÚ teda môže vykonávať len tie právomoci (politiky) a konať len v rámci povolených stanovených cieľov a nástrojov, ktoré na ňu preniesli členské štáty v rozsahu uvedenom v Zmluve o EÚ (ZEÚ) a Zmluve o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ). Môže teda rôznymi povolenými nástrojmi len ovplyvňovať národné hospodárske politiky. Výkon právomocí, ktoré členské štáty nepreniesli na EÚ, je v kompetencii členských štátov (Hlava I, čl. 4, ZEÚ).

EÚ má nasledovné druhy právomocí:

- **Výlučné**—v daných oblastiach len EÚ môže vykonávať legislatívnu činnosť a prijímať právne záväzné akty.
- **Spoločné**—ak zmluvy prenesú na Úniu v určitej oblasti právomoc, ktorú vykonáva spoločne s členskými štátmi, Únia a členské štáty môžu v tejto oblasti vykonávať legislatívnu činnosť a prijímať právne záväzné akty. Členské štáty vykonávajú svoju právomoc v rozsahu, v akom Únia svoju právomoc nevykonala. Členské štáty vykonávajú svoju právomoc v rozsahu, v akom sa Únia rozhodla prestať vykonávať svoju právomoc.
- **Podporné, koordinačné a doplnkové**—v určitých oblastiach a za podmienok ustanovených v zmluvách má Únia právomoc vykonávať činnosti, ktorými podporuje,

koordinuje alebo dopĺňa činnosti členských štátov bez toho, aby tým v týchto oblastiach nahrádzala ich právomoc.

Vymedzenie právomoci EÚ sa spravuje zásadou prenesenia právomoci, t. j. Európska únia vykonáva len tie právomoci (politiky), ktoré na ňu preniesli členské štáty a jedine na dosiahnutie tých cieľov, ktoré boli vymedzené v zmluvách. Právomoci, ktoré na EÚ neboli zmluvami prenesené, zostávajú právomocami členských štátov. Vykonávanie právomoci EÚ sa spravuje zásadou subsidiarity a proporcionality. To znamená, že Únia nekoná tam, kde môžu účinne konať členské štáty (subsidiarita), a ani obsah a forma jej činnosti EÚ neprekračujú rámec toho, čo je nevyhnutné a dostatočné na dosiahnutie cieľov zakotvených v zmluvách (proporcionality) (Bracjun, 2008).

Hospodárska politika EÚ pozostáva z jednotlivých aktivít hospodárstva EÚ, tzv. čiastkových aktivít vymedzených na určitej úrovni. Na tieto čiastkové politiky je možné nahliadať z niekoľkých hľadísk. V ekonomickej literatúre o ekonomickej integrácii prevláda členenie hospodárskej politiky EÚ najmä podľa pôsobnosti spoločných inštitúcií EÚ. Okrem tohto členenia hospodárska politika zahŕňa dve oblasti: makroekonomickú a mikroekonomickú. Ďalšie členenie súvisí s odvetvovou a sektorovou skladbou národného hospodárstva (odvetvové a sektorové politiky). Dôležitou súčasťou hospodárskej politiky Európskej únie sú aj národné hospodárske politiky. Európska únia pôsobí na hospodárske politiky svojich členských štátov uplatňovaním svojej hospodárskej politiky konsenzuálne formovanej a akceptovanej všetkými jej členmi. Obsah a zameranie hospodárskej politiky EÚ sú však špecifické a v mnohom odlišné od národných hospodárskych politík. V užšom zmysle slova ju tvorí súhrn politík EÚ v oblasti jej výlučných právomocí, kde patria oblasti, v ktorých členské štáty postupne delegovali svoje právomoci na inštitúcie EÚ (pravidlá hospodárskej súťaže, spoločná obchodná, colná politika a spoločná menová politika), politík v oblasti spoločných právomocí, v ktorých rozhodovacia právomoc rozdelená medzi členské štáty a inštitúcie EÚ (spoločná poľnohospodárska politika, regionálna politika a politiky ochrany spotrebiteľa, životného prostredia a i.), ale aj koordinačných aktivít, ktorými Únia pôsobí na politiky samostatne uplatňované v jej členských štátoch. Na koordináciu národných hospodárskych politík využíva EÚ súbor základných, vo všeobecnej podobe formulovaných cieľov jej hospodársko-sociálneho rozvoja, princípov fungovania ekonomiky a využívania jej výsledkov, pravidiel a odporúčaní na vykonávanie čiastkových hospodárskych politík, na ktoré majú členovia EÚ prihliadať pri samostatnom koncipovaní a vykonávaní ich vlastnej hospodárskej politiky. Z makroekonomického hľadiska ide o politiky, ktoré súvisia s dosahovaním základných ekonomických cieľov EÚ a podieľajú sa na stabilizácii ekonomiky EÚ (fiškálna politika, rozpočtová politika EÚ, daňová politika, spoločná obchodná politika a ďalšie). Z mikroekonomického hľadiska sa hospodárska politika EÚ zameriava na regionálnu a kohéznú politiku, priemyselnú politiku, dopravnú a energetickú politiku, patria sem najmä oblasti, kde sa EÚ zameriava na elimináciu zlyhaní trhu a prerozdeľovanie príjmov v ekonomike. Rozdelenie politík EÚ na základe právomocí EÚ je uvedené v tabuľke 2.

Tab. 2
Rozdelenie politík EÚ podľa právomocí EÚ

<i>Výlučné právomoci EÚ</i>	<i>Spoločné právomoci EÚ</i>	<i>Podporné, koordinačné a doplnkové právomoci EÚ</i>	<i>Koordinované oblasti zo strany ČŠ podľa vymedzení ZFEÚ</i>
• colná únia • pravidlá hospodárskej súťaže potrebné na fungovanie vnútorného trhu • menová politika pre členské štáty, ktorých menou je euro • ochrana morských biologických zdrojov v rámci spoločnej politiky rybného hospodárstva • spoločná obchodná politika • medzinárodné dohody	• vnútorný trh; • sociálna politika • hospodárska, sociálna a územná súdržnosť • poľnohospodárstvo a rybné hospodárstvo s výnimkou ochrany morských biologických zdrojov • životné prostredie • ochrana spotrebiteľa • doprava • transeurópske siete • energetika • priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti • verejné zdravie • výskum, vývoj a technický rozvoj • rozvojová a humanitárna pomoc	• ochrana a zlepšovanie zdravia ľudí • priemysel • kultúra • cestovný ruch • vzdelávanie, odborné vzdelávanie, mládež a šport • civilná ochrana • administratívna spolupráca.	• hospodárska politika • politika zamestnanosti (len na vymedzenie oblastí, v ktorých má právomoc Únia)

Zdroj: Spracované na základe Zmluvy a EÚ a Zmluvy o fungovaní FEÚ, 2021

Nositeľom tvorby hospodárskej politiky EÚ je inštitucionálny systém EÚ. Účelom inštitúcií EÚ je podľa Zmluvy o EÚ podporovať hodnoty, sledovať ciele, slúžiť záujmom Európskej únie, jej občanov a členských štátov, ako aj zabezpečovať konzistentnosť, efektívnosť a kontinuitu jej politík a činností.

Ciele EÚ sú nasledovné (Hlava I, čl. 3 ZEÚ):

- 1) *Cieľom Únie je presadzovať mier, svoje hodnoty a blaho svojich národov.*
- 2) *Únia ponúka svojim občanom priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb spolu s príslušnými opatreniami týkajúcimi sa kontroly na vonkajších hraniciach, azylu, prisťahovalectva a predchádzania trestnej činnosti a boja s ňou.*
- 3) *Únia vytvára vnútorný trh. Usiluje sa o trvalo udržateľný rozvoj Európy založený na vyváženom hospodárskom raste a cenovej stabilite, o sociálne trhové hospodárstvo s vysokou konkurencieschopnosťou zamerané na dosiahnutie plnej zamestnanosti a sociálneho pokroku, ako aj o vysokú úroveň ochrany životného prostredia a zlepšenie jeho kvality. Podporuje vedecký a technický pokrok. Bojuje proti sociálnemu vylúčeniu a diskriminácii a podporuje sociálnu spravodlivosť a ochranu, rovnosť medzi ženami a mužmi, solidaritu medzi generáciami a ochranu práv dieťaťa. Podporuje*

hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť a solidaritu medzi členskými štátmi. Rešpektuje svoju bohatú kultúrnu a jazykovú rozmanitosť a zabezpečuje zachovávanie a zveľaďovanie európskeho kultúrneho dedičstva.

- 4) *Únia vytvorí hospodársku a menovú úniu, ktorej menou je euro.*
- 5) *Únia vo vzťahoch so zvyškom sveta potvrdzuje a podporuje svoje hodnoty a záujmy a prispieva k ochrane svojich občanov. Prispieva k mieru, bezpečnosti, trvalo udržateľnému rozvoju Zeme, k solidarite a vzájomnému rešpektovaniu sa národov, k voľnému a spravodlivému obchodu, k odstráneniu chudoby a k ochrane ľudských práv, najmä práv dieťaťa, ako aj k prísne dodržiavaniu a rozvoju medzinárodného práva, najmä k dodržiavaniu zásad Charty Organizácie Spojených národov.*
- 6) *Únia dosahuje svoje ciele primeranými prostriedkami podľa rozsahu, v akom boli na ňu zmluvami prenesené príslušné právomoci.*

Hlavné charakteristiky fungovania hospodárskej politiky EÚ sú:

- Miera priameho ovplyvňovania podnikateľských a ďalších ekonomických subjektov pôsobiacich v rámci EÚ nástrojmi jej spoločnej hospodárskej politiky je rozsiahla a neustále narastá,
- Podstatnú časť svojho vplyvu na hospodárske dianie v EÚ a na ekonomické subjekty v nej pôsobiace vykonávajú inštitúcie EÚ prostredníctvom rôznorodého pôsobenia na národné hospodárske politiky,
- V celom komplexe hospodárskej politiky EÚ zahrnujúcom aj národné politiky majú vedúce postavenie národné hospodárske politiky členských štátov, ktoré si zachovávajú mnohé odlišnosti,
- Ovplyvňovanie národných hospodárskych politík členských štátov v prospech nevyhnutnej miery ich homogenity má v EÚ podobu koordinácie národných hospodárskych politík,
- Koordinácia značnej časti národných politík má mäkkú povahu v tom zmysle, že sa v nej ponecháva široký priestor na uplatňovanie národných záujmov, tradícií a z nich vyplývajúcich odlišností v ich parametroch a v spôsobe ich uplatňovania.

2.2 Ciele hospodárskej politiky Európskej únie

Ciele hospodárskej politiky EÚ súvisia s jej historickým vývojom, pričom sa postupne vyvíjali od výlučne hospodárskych až po súčasné sociálno-ekonomické a politické ciele.

Ciele hospodárskej politiky EÚ je možné rozdeliť na:

- hlavné a vedľajšie (čiastkové),
- vnútorné ciele, týkajú sa vnútorných politík EÚ (hospodárska a sociálna súdržnosť), a vonkajšie (zahraničná a bezpečnostná politika),
- hospodárske, sociálne a politické,
- strategické (strategické dokumenty zahrňujúce politiku zamestnanosti, vzdelávania, energetickej efektívnosti) a taktické (migračné politika),
- na regionálnej, národnej a nadnárodnej úrovni.

Ciele hospodárskej politiky Európskej únie sa v súčasnosti sústreďujú do dvoch oblastí. Prvou je bezproblémové fungovanie hospodárskej a menovej únie. Hospodárskopolitické ciele druhej oblasti majú podporiť strategický cieľ – urobiť z EÚ najkonkurencieschopnejšiu a najdynamickejšiu znalostnú ekonomiku na svete a zabezpečiť inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast.

Koordinácia hospodárskych politík je nepochybne zložitou procedúrou, v ktorej sa stretávajú záujmy jednotlivých členských štátov formulované a presadzované ich zástupcami v Rade EÚ a v Európskej rade so stanoviskami a záujmami EÚ ako celku, ktoré presadzuje Európska komisia. Hlavné a strategické ciele sú určované na zasadnutiach Európskej rady. Vypracovávané a schvaľované sú na inštitúciách zabezpečujúcich riadenie hospodárskej politiky EÚ, teda na úrovni Európskej komisie, Rady EÚ a Európskeho parlamentu, s poradným stanoviskom Hospodárskeho a sociálneho výboru a Výboru pre regióny.

2.3 Nástroje hospodárskej politiky

Nástroje hospodárskej politiky EÚ členíme na:

- Legislatívne,
- Finančné,
- Programovacie,

Legislatívne nástroje rozdeľujeme na primárne a sekundárne. Primárne sú vytvárané priamo členskými štátmi (zmluvy) a sekundárne, ktoré predstavujú právne akty záväznej povahy (sekundárne právo), ktoré regulujú jednotlivé oblasti hospodárskej politiky EÚ a sú tvorené vlastným právnym systémom.

Finančné nástroje sú Európske štrukturálne a investičné fondy a Kohézny fond, ktoré sú dominantne určené na odstránenie regionálnych disparít a zlepšenie hospodársko-sociálneho rozvoja členských štátov. Európsky investičný fond poskytuje zdroje na podporu projektov hospodárskeho rozvoja. Európsky sociálny fond je určený na rozvoj a podporu ľudských zdrojov. K najdôležitejším finančným nástrojom patria Viacročný finančný rámec EÚ a rozpočet. Sú dôležitým nástrojom realizácie hospodárskej politiky EÚ. K ďalším finančným nástrojom prispievajúcim k rozvoju hospodárstva EÚ patria nástroje podporujúce špecializované a komunitárne podporné programy.

Programovacie nástroje predstavujú plánovacie dokumenty a normy vypracované na úrovni členských štátov a pretransformované do potrieb EÚ k dosiahnutiu stanovených cieľov v jednotlivých oblastiach hospodárskej politiky EÚ. Medzi plánovacie dokumenty patria stratégie a programy.

Európska únia dlhodobo smeruje k väčšej ekonomickej, bezpečnostnej a politickej integrácii, čo podmieňuje vývojové smerovanie hospodárskej politiky EÚ. Hospodárska politika EÚ sa v dôsledku toho aktualizuje, pričom musí hľadať kompromis medzi hospodárskou suverenitou členských štátov a hospodárskymi cieľmi, sociálnymi istotami a trvalo udržateľným rozvojom celej EÚ.

3 COLNÁ POLITIKA EÚ

Colná politika EÚ sa realizuje prostredníctvom Colnej únie EÚ. Colná únia EÚ patrila medzi prvé úspechy Európskej únie a aj v globálnom prostredí 21. storočia zostáva kľúčovým prínosom. Bola zavedená 1.7.1968 a súčasťou colnej únie EÚ sú všetky členské štáty EÚ. Colná únia spočíva v tom, že jej členovia uplatňujú rovnaké clá na tovar dovážaný na jej územie z ostatných krajín sveta, pričom medzi sebou žiadne clá neuplatňujú. Colná únia EÚ je veľmi zložitý systém, ktorý úplne zrušil vzájomné kontroly medzi jej členmi a bola zavedená široká škála spoločných pravidiel vývozu a dovozu.

Colnú úniu EÚ vytvorili členské štáty v reakcii na významné zmeny, ku ktorým došlo v posledných desaťročiach v medzinárodnom obchode. Colná únia umožňuje jednotlivým štátom efektívnejšie medzinárodné obchodovanie, ale aj lepšiu ochranu a obranu. Ako milník integračného, medzištátneho procesu sa prezentuje ako štruktúra pozostávajúca z jediného spoločného colného územia, ktoré patrí členským štátom, ktoré ho tvoria. Predstavuje základný prvok ekonomickej integrácie a základ jednotného trhu so štyrmi základnými slobodami: voľným pohybom tovarov, osôb, služieb a kapitálu. Jednotný trh s colnou úniou bez vnútorných ekonomických hraníc je katalyzátorom ekonomiky integrácie Európskej únie. Colná únia je bezpečný základ pre vysoko rozvinutý stupeň integrácie. Bez colnej únie Európskej únie by nebola možná efektívna koordinácia obchodu a hospodárskej a menovej politiky.

3.1 Právny rámec colnej únie EÚ

Právna úprava colnej únie EÚ je uvedená v čl. 28-37 ZFEÚ. Podľa čl. 28 *Únia predstavuje colnú úniu, ktorá sa vzťahuje na celý obchod s tovarom a zahŕňa zákaz ciel na dovoz a vývoz tovaru medzi členskými štátmi, zákaz všetkých poplatkov, ktoré majú rovnaký účinok ako clá, ako aj prijatie Spoločného colného sadzobníka vo vzťahu k tretím krajinám.* Všeobecný zákaz ciel je ustanovený v čl. 30 ZFEÚ (vrátane odstránenia vývozných a dovozných ciel a poplatkov s rovnocenným účinkom medzi ČŠ a ciel fiškálnej povahy). Colné poplatky, uvedené v Spoločnom colnom sadzobníku, určí podľa čl. 32 ZFEÚ, Rada EÚ na návrh Európskej komisie. Právomoc navrhovať legislatívu a zabezpečovať dohľad nad dodržiavaním legislatívy má Európska komisia (EÚ má výlučné právomoci v oblasti Colnej únie). V rámci colnej únie platí zákaz množstevných obmedzení medzi členskými štátmi, ktorý je upravený v čl. 34-37 ZFEÚ. Opatrenia na posilnenie colnej spolupráce medzi členskými štátmi a Komisiou prijíma Európsky parlament a Rada EÚ v súlade s riadnym legislatívnym postupom (čl. 33 ZFEÚ). Súbor colných právnych predpisov EÚ je obsiahnutý v Colnom kódexe Únie¹, ktorý platí od 1.5.2016 (nahradil pôvodný Colný kódex Spoločenstva).

¹ Nariadenie (EÚ) č. 952/2013, ktorým sa ustanovuje Colný kódex Únie

3.2 Ciele a východiská colnej únie EÚ

Colná politika je významnou časťou obchodnej politiky EÚ. Prostredníctvom colnej politiky, ktorá zahŕňa všeobecné princípy, nástroje a opatrenia si EÚ presadzuje svoje obchodné a ekonomické ciele vo vzťahu k nečlenským štátom a zoskupeniam.

Hlavná úloha colnej politiky spočíva v cielenej regulácii dovozu zahraničnej produkcie a vývozu domácej produkcie na zahraničné trhy. EÚ môže prostredníctvom colnej politiky uplatňovať v obchodných vzťahoch s inými štátmi výhody, ale zároveň môže použiť aj regulačné alebo diskriminačné opatrenia.

K ďalším úlohám colnej únie patrí:

- Uľahčenie obchodovania,
- Ochrana záujmov občanov EÚ.

Vytvoreným Európskeho hospodárskeho spoločenstva preniesli členské štáty všetky právomoci týkajúce sa exportu a importu na inštitúcie európskych spoločenstiev a k 1.6.1968 odstránili vzájomné prekážky obchodu v podobe ciel a kvantitatívnych obmedzení, ako aj dávok s rovnocenným účinkom. Dôležitým východiskom pri uplatňovaní autonómnej, ale aj zmluvnej obchodnej politiky je Spoločný colný sadzobník, ktorý zabezpečuje jednotnú aplikáciu Spoločnej obchodnej politiky EÚ a slúži ako zdroj štatistických informácií o medzinárodnom obchode. Sadzby Spoločného colného sadzobníka stanovuje Rada EÚ na návrh Komisie kvalifikovanou väčšinou. Clá tvoria súčasť príjmov EÚ a patria k tzv. pôvodným vlastným zdrojom rozpočtu Únie. Clá alebo poplatky s podobným vplyvom sú medzi členskými štátmi zakázané bez výnimiek. Na vonkajších hraniciach sa na tovary z krajín mimo EÚ vzťahuje spoločný colný sadzobník a integrovaný colný sadzobník (TARIC). Tovary pohybujúce sa voľne v rámci EÚ musia byť v súlade s pravidlami vnútorného trhu a s niektorými ustanoveniami spoločnej obchodnej politiky. V súčasnosti je základom riadenia colného systému v EÚ Colný kódex Únie, ktorý vymedzuje všeobecné pravidlá a postupy pri realizácii Spoločného colného sadzobníka. Spoločný colný sadzobník sa skladá z dvoch prvkov, a to kombinovanej nomenklatúry (označovanie tovarov podľa Dohody o harmonizovanom systéme označovania a kodifikácie tovarov) a colných sadzieb (zmluvné a autonómne). EÚ má vytvorené dohody o colnej únii s Andorrou, San Marínom, Monakom a Tureckom.

3.2.1 Vývoj Colnej únie EÚ

Zmluva o Európskom hospodárskom spoločenstve z roku 1952² podrobne stanovila harmonogram vytvorenia colnej únie. Colná únia bola funkčná od 1.7.1968. Dohodou členských štátov malo dôjsť k postupnému odstraňovaniu obchodných bariér na vnútornom trhu v rámci troch etáp.

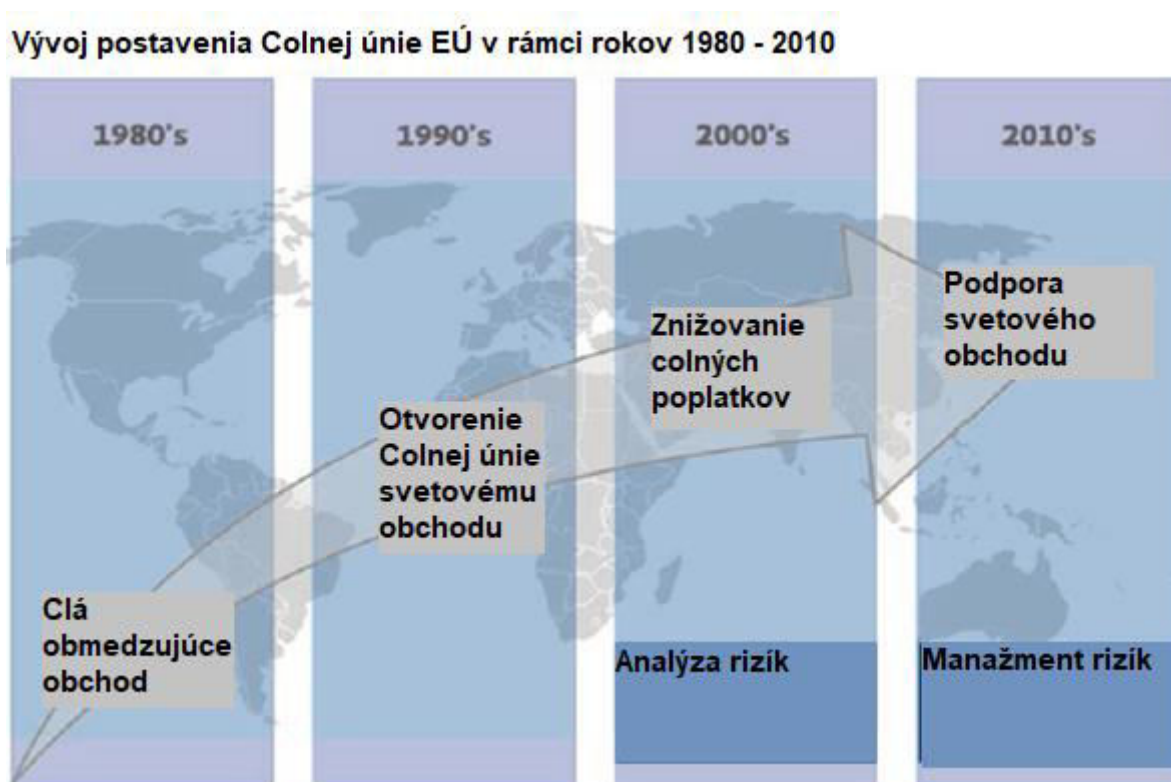
Odstránenie obchodných bariér na vnútorných hraniciach

- I. etapa (4-ročná) – postupné znižovanie cla o 25 %

²Z o EHS - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A11957E%2FTXT>

- II. etapa – ďalšie zníženie cla o 50 %
- III. etapa – zrušenie cla – prijatie 1. colného sadzobníka (1968) a definovanie Spoločnej obchodnej politiky voči 3. krajinám (nečlenským).

V priebehu fungovania Colnej únie EÚ sa priority EÚ pozmenili aj v súvislosti rastúcou integráciou v ďalších oblastiach hospodárstva a politiky. Od pôvodnej ochranárskej stratégie európskeho trhu v 70.-80. rokoch sa trhy európskej únie začali otvárať medzinárodnému obchodu aj prostredníctvom znižovania colných poplatkov a obmedzení a uzatváraním obchodných dohôd. Vývoj postavenia Colnej únie EÚ v rokoch 1980 – 2010 je uvedený v obrázku 4. Významným míľnikom bolo vytvorenie medzinárodnej organizácie GATT/WTO na reguláciu svetového obchodu a colných poplatkov, ktorej je EÚ členom. Od roku 2000, EÚ výrazne znížila colné poplatky na dovozy z tovarov mimo EÚ a stala sa významným aktérom pri vyjednávaní v rámci WTO. V súčasnosti je EÚ významným hráčom v medzinárodnom obchode a snaží sa presadzovať pravidlá spravodlivého obchodu v rámci sveta.

Obr. 4

Vývoj postavenia Colnej únie v rokoch 1980 – 2010

Zdroj: Európska komisia, 2018

V súčasnosti colná únia musí zabezpečiť hladký tok obchodu pri uplatňovaní nevyhnutných kontrol a pri zabezpečení ochrany zdravia a bezpečnosti občanov EÚ, čo vyžaduje nevyhnutnosť modernizovať colné postupy a kontrolné metódy a zavádzanie IT colné systémov.

3.3 Nástroje colnej politiky EÚ

Nástrojmi colnej politiky sú³:

- colné poplatky (clá),
- množstevné obmedzenia (kvóty),
- antidampingové clá,
- antisubvenčné (vyrovnávacie) clá,
- ochranné clá.

Colné poplatky

Clo je definované ako *ekonomicko-právny inštitút, ktorý predstavuje osobitný druh povinnej platby vyberanej v osobitnom konaní od fyzickej osoby a právnickej osoby na základe zákona pri prechode tovaru cez štátne hranice*. Clo je daň z dovozu alebo vývozu tovaru medzi krajinami. Clá sú formou regulácie zahraničného obchodu a politikou, ktorá zdaňuje zahraničné výrobky s cieľom podporiť alebo chrániť domáci priemysel.

Colné poplatky v EÚ sú špecifické na:

- obchodný vzťah medzi krajinou vývozu a krajinou dovozu – pokiaľ medzi týmito krajinami existuje obchodná dohoda, clá sú niekedy nižšie alebo úplne eliminované,
- výrobok–clá sa v závislosti od výrobku môžu výrazne líšiť, preto je dôležité poznať presný kód výrobku, aby bolo možné určiť clá, ktoré sa budú na daný výrobok uplatňovať. Výška colných poplatkov na konkrétne tovary je uvedená v databáze TARIC⁴,
- Popri dovozných a vývozných kvótach patria clá medzi najpoužívanéjšie nástroje na ochranu vnútroštátnej výroby pred nekalou hospodárskou súťažou.

Pri výpočte výšky colného poplatku, ktorý sa má zaplatiť pri obchodovaní s tovarom, je potrebné vziať do úvahy tri faktory:

- hodnotu tovaru,
- Colný sadzobník, ktorý sa má uplatniť,
- pôvod tovaru.

Poplatky s rovnakým/rovnocenným účinkom ako clá:

Pojem nie je presne definovaný legislatívou EÚ, ale obsah je stanovený judikatúrou ESD. Všeobecne sa za poplatky s rovnakým/rovnocenným účinkom ako clá považuje akýkoľvek peňažný poplatok, ktorý nie je colným poplatkom v pravom zmysle slova a ktorým je jednostranne zaťažovaný domáci alebo zahraničný tovar z dôvodu prekročenia štátnej hranice, pričom nie je dôležitá jeho výška, názov, jeho určenie, alebo spôsob vyberania.

Množstevné obmedzenia

Označujú sa aj ako netarifné prekážky voľného pohybu tovaru. Množstevné obmedzenie je, ak dovážaný alebo vyvážaný tovar je zaťažovaný inak než priamo finančne. Sú to opatrenia, ktoré znamenajú úplné alebo čiastočné obmedzenie podľa okolností dovozu, vývozu alebo prevozu tovaru môžu mať povahu tak legislatívneho ako aj administratívneho opatrenia alebo

³Použitie nástrojov colnej politiky EÚ je detailnejšie popísané v kapitole 4.3.

⁴Databáza TARIC: https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp?Lang=en

v praxi sú to povinné licencie ustanovujúce maximálny objem dovezeného alebo vyvezeného tovaru, určenie percentuálneho limitu objemu vývozu alebo dovozu za daný rok.

Antidumpingové clá

Clá na dovozy výrobkov, ktoré sú dovážané do EÚ za nižšiu cenu, ako je normálna hodnota výrobku na domácom trhu výrobcu mimo EÚ.

Antisubvenčné clá

Sú vyrovnávacie opatrenia, uplatňujú sa proti účinkom subvencovaného dovozu na trh EÚ a obnovujú spravodlivú hospodársku súťaž

Ochranné opatrenia

Môžu sa uplatniť, ak je odvetvie ovplyvnené nepredvídaným, prudkým a náhlým nárastom dovozu. Takéto opatrenia sa používajú veľmi zriedkavo a len za veľmi špecifických okolností.

3.4 Uplatňovanie colnej politiky EÚ

Colná únia EÚ vytvára základ pre fungovanie vnútorného trhu. Colná únia EÚ obklopuje vnútorný trh EÚ a umožňuje voľný vnútorný pohyb tovaru, pričom kontroluje jeho vonkajší dovoz a vývoz. Colnú úniu EÚ spravuje v teréne 27 colných orgánov členských štátov, ktoré konajú ako jeden celok. Colní úradníci dohliadajú na pohyb tovaru na vonkajších hraniciach EÚ – v prístavoch, na letiskách, pozemných hraničných priechodoch, ako aj v rámci územia Únie (V Únii je cca 450 medzinárodných letísk a jej východná hranica má takmer 10 000 km a 133 obchodných cestných a železničných miest vstupu).

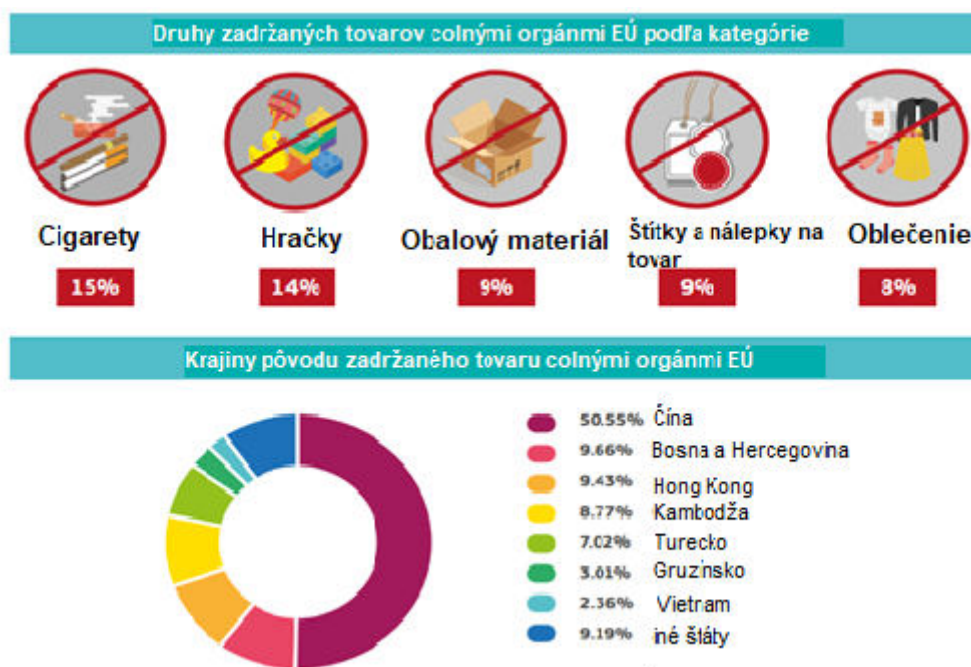
Spoločné pravidlá uplatňované v rámci colnej únie sa týkajú aspektov obchodnej politiky (zvýhodnené podmienky obchodovania), zdravotných a environmentálnych kontrol, spoločnej poľnohospodárskej a rybárskej politiky, ochrany ekonomických záujmov (necolné nástroje a vzťahy, politické opatrenia).

Colné orgány EÚ :

- zodpovedajú za dohľad nad medzinárodným obchodom EÚ,
- prispievajú k spravodlivému a otvorenému obchodu,
- zabezpečujú implementáciu vonkajších aspektov vnútorného trhu, spoločnej obchodnej politiky a ďalších spoločných politík EÚ, ktoré majú vplyv na obchod ako aj k celkovej bezpečnosti dodávateľského reťazca,
- Colné orgány tiež dozerajú na vývoz citlivého tovaru – napríklad zabezpečujú, aby sa európske kultúrne poklady nevyvážali nelegálne. Colné orgány v rámci medzinárodných záväzkov EÚ zabraňujú aj nezákonnému vývozu odpadov,
- zavádzajú opatrenia zamerané na:
 - ⇒ ochranu finančných záujmov EÚ a jej členských štátov,
 - ⇒ ochranu EÚ pred nečestným a nelegálnym obchodom a súbežnú podporu legitímnej obchodnej činnosti,

- ⇒ zaistenie bezpečnosti a ochrany EÚ a jej obyvateľov a ochranu životného prostredia, prípadne v úzkej spolupráci s inými orgánmi,
- ⇒ udržanie vhodnej rovnováhy medzi colnými kontrolami a uľahčením zákonného obchodu.

Colné činnosti v EÚ v súčasnosti pokrývajú takmer 16 % svetového obchodu a každý rok colní úradníci odbavia dovoz a vývoz v hodnote viac než 3 400 miliárd EUR. V priemere každú minútu sa dovezie alebo vyvezie do / z EÚ cca 4,5 ton tovarov (v hodnote 6,6 mil. EUR), ku ktorým sa vykoná viac než 500 colných vyhlásení, a je zadržaných okolo 70 falšovaných a pirátskych tovarov (Európska komisia, 2018). Obrázok 5 zobrazuje podiel zadržaných tovarov dovážaných do EÚ nespĺňajúcich normy EÚ (vrátane falšovaných výrobkov) a krajiny pôvodu zadržaných tovarov. Najvyšší podiel na celkovom počte zadržaných tovarov tvoria cigarety (15 %), hračky (14 %), obalový materiál (9 %), štítky a nálepky na tovar (9 %) a odevy (8 %), pričom až 50 % z týchto tovarov je dovážaných z Číny.

Obr. 5

Druhy zadržaných tovarov colnými orgánmi EÚ a krajiny pôvodu zadržaného tovaru

Zdroj: Európska komisia, 2021

V súčasnosti sa vo vzťahu k takmer trom štvrtinám dovozu do EÚ neplatia žiadne clá, resp. platia sa znížené clá. Priemerná sadzba je len 1,3 %, v roku 2020 sa na clách vybralo 24,8 miliárd EUR, pričom členské štáty si z nich ponechali 20 % na pokrytie nákladov za výber colných poplatkov a EÚ odovzdali 19,1 miliárd EUR. Dovozné clá sú dôležitým zdrojom príjmov v EÚ tvoria cca 11 % rozpočtu EÚ a spolu s odvodmi z poľnohospodárstva a výroby cukru, tak clá tvoria významnú časť vlastných zdrojov rozpočtu EÚ (Európska komisia, 2021).

Prínos Colnej únie EÚ:

- *pre občanov EÚ* – ochrana a zrušenie colných poplatkov a obmedzení v EÚ,

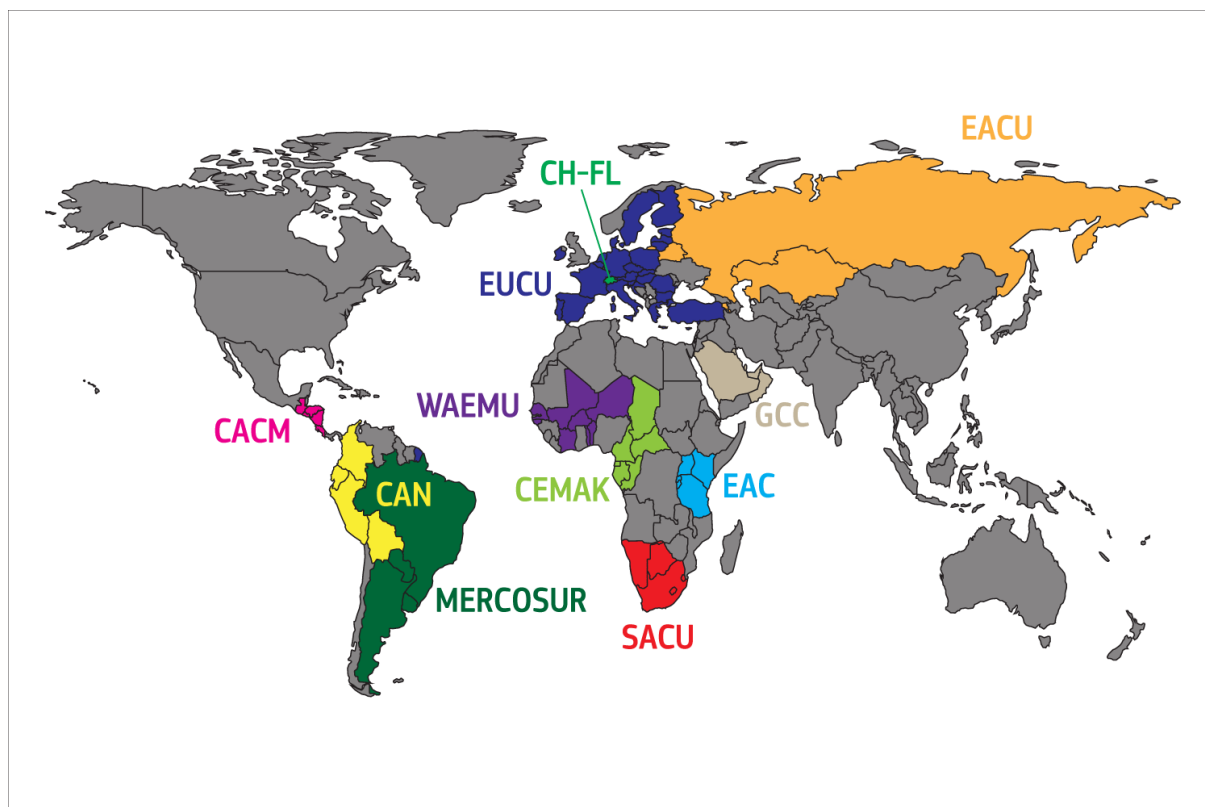
- *pre podniky* – podpora obchodu – pre podniky pôsobiace v medzinárodnom obchode a doprave colná únia EÚ znamená spoločné a zjednodušené postupy v celej únii. Na dovážaný tovar sa vzťahujú rovnaké pravidlá bez ohľadu a to, kde bol tovar v EÚ prihlásený na preclenie, a po preclení sa tovar môže voľne pohybovať alebo predávať kdekoľvek v rámci colného územia EÚ.

Vplyv colnej únie na medzinárodný obchod:

Vytvorenie colnej únie má na medzinárodný obchod štátu pozitívny, ale aj negatívny vplyv.

- **Pozitívny vplyv – Liberalizačný vplyv**
Zrušenie obchodných bariér pre ostatné členské štáty vedie k nárastu vzájomného obchodu medzi členskými štátmi, čo má pozitívny vplyv na vzájomný obchod – vytvárajú obchod. Čisto liberalizačný efekt $\Rightarrow$ nárast blahobytu z dôvodu zrušenia prekážok v obchodovaní, ale len u určitej skupiny štátov v rámci colnej únie.
- **Negatívny vplyv – Diskriminačný vplyv**
Prejavuje sa cenovou diskrimináciou importu na základe pôvodu tovaru (na tovar pochádzajúci z colnej únie sa neuplatňuje cenová diskriminácia, ale na tovar mimo colnej únie sa uplatňuje cenová diskriminácia) má negatívny vplyv na obchod – deformuje obchod. Extrémnym prípadom je čisto diskriminačný efekt, ktorý má za následok pokles blahobytu (zoskupenie môže nahradiť lacného producenta pochádzajúceho mimo zoskupenia, iným producentom s vyššími cenami daného výrobku, čím dochádza k deformácii trhov, nakoľko výrobné zdroje sa nepoužívajú podľa komparatívnych výhod, ale na základe politického rozhodnutia (kto je v zoskupení a kto nie).

Vytvorenie integračných vzťahov v podobe colnej únie vedie k likvidácii diskriminácie, ktorá existovala pred vytvorením colnej únie, čím vznikajú podmienky pre rast obchodného prepojenia medzi členmi colnej únie. Vytvorenie diskriminácie medzi colnou úniou a 3. krajinami môže viesť k škodlivým tendenciám odklonu obchodu od efektívnejších zdrojov. Liberalizačný efekt nie je jednoznačne pozitívny, nakoľko z dôvodu zrušenia cla klesnú príjmy štátu do rozpočtu. Diskriminačný efekt, t. j. obmedzovanie obchodu, môže pôsobiť pozitívne na pokles ceny tovaru z krajiny, ktorá sa stala súčasťou colnej únie, z dôvodu odstránenia colných poplatkov. Colná únia na jednej strane rozširuje možnosti spotrebiteľa z pohľadu širšej ponuky tovarov, ale na druhej strane obmedzuje spotrebiteľa na nákup tovarov primárne produkovaných v krajinách colnej únie. Dopad colnej únie na blahobyt (pozitívny, negatívny) závisí od prevahy liberalizačného, resp. diskriminačného efektu a optimum je rovnováha obidvoch efektov. Colná únia je vhodnou formou ekonomickej integrácie hlavne pre krajiny s vyšším ($> 30\%$) objemom vzájomnej obchodnej výmeny.

Obr. 6
Mapa colných únií v rámci sveta
 Zdroj: Európska komisia, 2021

V rámci sveta existujú nasledovné colné únie (Obrázok 6):

Colné únie EÚ:

- EÚ – colná únia,
- EÚ – Turecko(od 1996) –vzťahuje sa len na priemyselné výrobky a spracované poľnohospodárske výrobky,
- EÚ– Andorra,
- EÚ– San Marino.

Colné únie v rámci sveta:

- Andské spoločenstvo (CAN),
- Karibské spoločenstvo (CARICOM),
- Stredoamerický spoločný trh (CACM),
- Východoafrické spoločenstvo (EAC),
- Hospodárske a menové spoločenstvo strednej Afriky (CEMAC),
- Eurázijská colná únia (EACU),
- Rada pre spoluprácu v Perzskom zálive (GCC),
- Izraelsko-palestínsky správny orgán,
- Juhoamerický spoločný trh (MERCOSUR),
- Južná Africká colná únia (SACU),
- Švajčiarsko – Lichtenštajnsko (CH-FL),
- Západoafrická hospodárska a menová únia (WAEMU),

4 SPOLOČNÁ OBCHODNÁ POLITIKA EÚ

Spoločná obchodná politika EÚ sa zaoberá pravidlami pre obchod členských krajín EÚ a s tretími krajinami. Z podstaty ekonomického základu EÚ vyplýva, že vonkajšie obchodné vzťahy EÚ sú najdôležitejšou súčasťou vzájomných vzťahov. Vyplýva to aj zo skutočnosti, že EÚ jeden z najväčších dovozcov a vývozcov v rámci sveta. Voľný obchod medzi členskými štátmi tvorí jeden zo zakladajúcich princípov EÚ. Najvýznamnejšie kontakty, ktoré rozvíja EÚ za hranicami členských štátov EÚ sú založené na obchode. Každý deň EÚ vyváža a dováža tovary v hodnote niekoľkých miliónov Eur. Okrem toho, že EÚ je najväčší svetový vývozca tovarov a služieb, vytvára najväčší exportný trh pre viac ako 100 krajín sveta. Obchod je hnacím motorom európskej prosperity. Nové technológie, rýchlejšie komunikačné prostriedky a efektívnejšie dopravné nástroje umožnili EÚ vyrábať, kupovať a predávať tovary po celom svete, zdôrazňujúc postavenie EÚ vo svete.

Všetky členské krajiny EÚ spoločne vytvárajú vnútorný trh, jednotnú vonkajšiu hranicu EÚ a jednotnú obchodnú politiku EÚ. Na vytvorení jednotného trhu sa dohodli členské štáty ešte v roku 1958 v zmluve o EHS (Európskom hospodárskom spoločenstve). Postupná realizácia jednotného trhu začala od roku 1968, vytvorením colnej únie, ktorá bola založená na zrušení cla medzi členskými krajinami, vytvorení spoločnej colnej tarify a zavedenia Spoločnej obchodnej politiky EÚ. Od tohto obdobia vystupuje EÚ, pokiaľ ide o obchodnú politiku, ako jednotný aktér v medzinárodných organizáciách a rokovaní. Všetko rozhodovanie ohľadom obchodu s tretími krajinami prešlo do právomocí inštitúcií EÚ. Rozšírenie medzinárodného obchodu viedlo k tomu, že sa zo Spoločnej obchodnej politiky (SOP) stala jedna z najdôležitejších oblastí politiky EÚ. SOP je spolu s rozvojovou a asociačnou politikou základom integrovanej zahraničnej obchodnej politiky EÚ voči tretím krajinám. Rozšírením EÚ a prehĺbením vnútorného trhu sa z EÚ stal dôležitý aktér a partner v rámci svetového obchodu. Uzavretím mnohých regionálnych a bilaterálnych obchodných dohôd sa EÚ rozvíjala smerom k najväčšej svetovej obchodnej veľmoci.

EÚ je jeden z najvýznamnejších členov Svetovej obchodnej organizácie (WTO). Jednotným hlasom EÚ je schopná dotvárať systém pravidiel, ktoré sú rešpektované v rámci sveta. Udržanie systému WTO a zabezpečenie procesu adaptácie rýchlo sa meniacim podmienkam sveta je jednou z hlavných priorít Spoločnej obchodnej politiky. Cieľom je rozvoj a liberalizácia svetového obchodu a tým podpora svetového blahobytu a zvlášť blahobytu štátov EÚ.

4.1 Právny rámec Spoločnej obchodnej politiky EÚ

Spoločná obchodná politika EÚ bola legislatívne zakotvená v Zmluve o založení EHS, konkrétne čl. 111 uvádzal postup vytvorenia spoločnej politiky v oblasti zahraničného obchodu. V súčasnosti je legislatívna úprava SOP zakotvená v Zmluve o fungovaní EÚ, v ktorej stanovuje všeobecné smerovanie vrátane podpory rozvoja ekonomických aktivít, rastu zamestnanosti a konkurencieschopnosti a ochrany životného prostredia, podrobnejšie je SOP upravená v hlave II čl. 206, 207 a 218. Spoločná obchodná politika EÚ patrí do výlučnej právomoci EÚ. Podľa čl. 206 sa výlučná právomoc EÚ vzťahuje na:

- uplatňovanie jednotných zásad, najmä vo vzťahu k úpravám colných sadzieb, uzatváraníu colných a obchodných dohôd týkajúcich sa obchodu s tovarom a službami, k obchodným aspektom duševného vlastníctva, priamym zahraničným investíciám, zjednocovaniu liberalizačných opatrení, vývoznjej politike, ako aj k opatreniam na ochranu obchodu, napríklad v prípade dumpingu a subvencií,
- rozhodovanie a uzatváranie obchodných zmlúv na nadnárodnej úrovni.

Spoločná obchodná politika sa uskutočňuje v rámci zásad a cieľov vonkajšej činnosti Únie.

Výlučná právomoc EÚ v prípade SOP je limitovaná výnimkami, ktoré vyplývajú z:

- Diferenciácie legislatívnych prameňov, ktorá zahŕňa:
 - ⇒ Právo členských štátov ponechať si v platnosti niektoré obchodno-politické obmedzenia voči nečlenským štátom zo súhlasom EÚ,
 - ⇒ Právo Rady EÚ vylúčiť niektoré tovary z pôsobnosti vývozného režimu,
 - ⇒ Právo členských štátov spolupodpisovať obchodné dohody, pokiaľ ich financovanie (operatívne náklady) má byť realizované zo strany členských štátov.
- Decentralizácie výkonnej právomoci zahŕňa, ktorá zahŕňa:
 - ⇒ Realizáciu colnej politiky prostredníctvom colných orgánov členských štátov,
 - ⇒ Udeľovanie vývozných a dovozných povolení orgánmi členských štátov⁵.

Rozhodovacie právomoci v rámci SOP podľa čl. 207 má Rada EÚ a Európsky parlament, ktorí v súlade s riadnym legislatívnym postupom prijímajú prostredníctvom nariadení, ktoré predkladá Európska komisia, opatrenia vymedzujúce rámec pre uskutočňovanie Spoločnej obchodnej politiky. Európska komisia vypracováva návrhy na zmenu colných sadzieb, na uzavretie obchodných dohôd alebo zavedenie obchodno-politických obranných opatrení. Čl. 218 zakladá súčasnú medziinštitucionálnu procedúru pre uzatváranie medzinárodných dohôd. Rozhodovanie a uzatváranie obchodných zmlúv sa realizuje na nadnárodnej úrovni. Členské štáty môžu jednať len vo vymedzených oblastiach, samostatne môžu v odôvodnených prípadoch zaviesť množstevné obmedzenia na dovoz určitého tovaru, ale v žiadnom prípade nemôžu meniť výšku cla, prípadne inak porušiť spoločne prijaté zásady Spoločnej obchodnej politiky. Európska komisia zároveň reprezentuje EÚ na jednaniach v rámci WTO.

4.2 Ciele Spoločnej obchodnej politiky EÚ

Cieľom SOP je „*prispieť v spoločnom záujme k:*“

- harmonickému rozvoju svetového trhu,
- podstatnému odstráneniu obmedzení v medzinárodnom obchode a
- znižovaniu colných prekážok.

V súlade s princípom liberalizácie svetového obchodu je v Zmluve o fungovaní EÚ deklarované úsilie členských štátov EÚ prispieť k rozvoju svetového obchodu postupným

⁵Cihelková E. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. 1. vyd., Praha: C.H.BECK, 2003, 709s.

odstraňovaním obchodných bariér, ktoré predstavujú obmedzenia medzinárodného obchodu, čo je v súlade s pravidlami a princípmi Svetovej obchodnej organizácie (WTO).

Na nadnárodnej úrovni sa v rámci spoločnej obchodnej politiky rieši:

- stanovenie colných taríf na tovary dovážané do EÚ,
- liberalizácia obchodu s tretími krajinami,
- zavádzanie opatrení na ochranu obchodu,
- uzatváranie dohôd o obchode a hospodárskej spolupráci s tretími krajinami,
- poskytovanie colných výhod rozvojovým krajinám.

EÚ sa v rámci obchodnej politiky na roky 2021 – 2027 sústreďí na:

- presadenie reformy WTO,
- podporu zelenej transformácie a zodpovedné a udržateľné hodnotové reťazce,
- podporu digitálnej transformácie a obchod so službami,
- posilnenie regulačného vplyvu EÚ,
- posilnenie partnerstiev EÚ so susednými krajinami, krajinami zapojenými do procesu rozširovania EÚ a krajinami Afriky,
- posilnenie zamerania EÚ na vykonávanie a presadzovanie obchodných dohôd a zabezpečenie rovnakých podmienok svetového obchodu (Európska komisia, 2021).

4.3 Nástroje Spoločnej obchodnej politiky EÚ

EÚ od vytvorenia Spoločnej obchodnej politiky postupne zvädzala rôzne nástroje:

- Spoločná colná tarifa – je jadrom colnej únie od roku 1968. EÚ postupuje spoločnú jednotnú colnú sadzbu pre dovoz tovaru z tretích krajín. Colná sadzba je nezávislá od toho, ktorá krajina je príjemca tovaru. SOP preto predstavuje spoločnú preferenciu pre európske tovary.
- Ochrana obchodu – EÚ si vytvorila nástroje na ochranu domácich trhov. Opatrenia sú v súlade s pravidlami WTO.
- Antidumpingové clo – v prípade dumpingu, ktorý dokázateľne škodí európskemu trhu, môže EÚ uplatniť antidumpingové clo na dané tovary.
- Vyrovnávacie clo – EÚ môže uplatňovať vyrovnávacie clá na tovary tretích krajín, ktoré subvencujú ich tovary, aby ich mohli dovážať za umelo lacnejšie ceny. Uplatňovanie vyrovnávacieho cla na subvencované dovozy do EÚ je v súlade s pravidlami WTO (Antisubvenčné opatrenia).
- Obmedzenie dovozu – EÚ môže obmedziť dovoz jednotlivého tovaru. Musí však dokázať, že dovozy daného tvaru sa v krátkej dobe tak zvýšili, že to spôsobilo domácim výrobcům škody. Prijaté opatrenia nesmú byť diskriminačné, to znamená, že opatrenie musí platiť pre všetky dovozy tohto tovaru bez ohľadu na to, z ktorej krajiny pochádzajú.

V súčasnosti EÚ používa v prípade SOP klasické nástroje obchodnej politiky, na základe článku 207 ods. 1 Zmluvy o fungovaní EÚ, ktoré môžeme rozdeliť na nástroje:⁶

- Podľa povahy, resp. cieľa použitého nástroja,
- Podľa subjektu prijímajúceho rozhodnutia.

Podľa cieľa použitého nástroja rozlišujeme:

- Tarifné obmedzenia (clá a dodávky s rovnocenným účinkom),
- Kvantitatívne obmedzenia (kvóty a dávky s rovnocenným účinkom).

Podľa subjektu prijímajúceho opatrenia rozlišujeme:

- Autonómne opatrenia – jednostranne prijímané zo strany EÚ voči 3. krajine (clá, kvóty, embargo),
- Zmluvné opatrenia – vyplývajúce zo spoločnej zmluvy zainteresovaných strán (zmluvné clá, kvóty, obchodné dohody).

4.3.1 Autonómna obchodná politika EÚ

Všeobecný systém colných preferencií (GSP)

Clá na dovozy z iných štátov majú povahu preferenčných ciel (tzv. clá so zvýhodnenými sadzbami), ktorých úroveň je diferencovaná podľa druhov tovarov, resp. podľa štátov alebo zoskupení. V rámci colných poplatkov rozlišujeme:

- Preferenčné clá na autonómnom základe.
Sú stanovené na úrovni inštitúcií EÚ, kde Európska komisia navrhuje výšku cla a Rada EÚ rozhoduje o prijatí (kvalifikovanou väčšinou).
- Preferenčné clá na zmluvnom základe.
Predstavujú dohodnutú (výhodnejšiu) výšku colných poplatkov medzi EÚ a zmluvnými štátmi (zmluvnými stranami). EÚ v rámci SOP využíva preferenčné režimy vo veľkej miere a uplatňuje zvýhodnené clá najmä pre krajiny Afriky, Karibiku a Tichomoria, Stredomoria, pre štáty, s ktorými má podpísané tzv. asociačné dohody.

EÚ implementuje autonómne opatrenia ako doplnkový nástroj obchodnej politiky v záujme rozvoja a politickej stability a v súlade s prioritami EU. Všeobecný systém colných preferencií (GSP) predstavuje klasický nástroj na podporu rozvoja prostredníctvom garancie colných preferencií. Všeobecný systém colných preferencií znamená jednostranné poskytnutie colných výhod pre rozvojové krajiny a závislé územia. Rozsah a podmienky poskytovania GSP sa líšia medzi štátmi podľa ekonomických a iných podmienok štátov. Od 1971 udelenie GSP nie je diskriminačné, ale slúži na zvýšenie exportných príjmov preferovaných krajín, a tým aj pre zabezpečenie rýchlejšieho ekonomického rastu. GSP sa poskytuje podľa

⁶Cihelková E. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. 1. vyd., Praha: C.H.BECK, 2003, 709s.

pravidiel, ktoré stanovuje Rada EÚ, pričom rozsah výhod a dotknuté komodity závisia od stupňa hospodárskej vyspelosti krajín a od citlivosti výrobkov pre EÚ. Priznávajú sa na vybrané výrobky (priemyselné a poľnohospodárske), pričom sa rozlišujú citlivé a necitlivé výrobky prostredníctvom stanovenia rozličnej výšky sadzby. Popri GSP je možné udeliť aj dodatočné preferencie, ktoré sa viažu na splnenie určitých kritérií (napr. ochrana životného prostredia, pracovné štandardy, boj proti výrobe a obchodovaniu s drogami, najmä v štátoch Latinskej Ameriky). Systém GSP je spravidla stanovovaný na desaťročné obdobie, resp. podľa dĺžky rokovacieho kola WTO. V súčasnosti platí systém GSP, ktorý predstavuje 3 schémy:

➤ *Všeobecná schéma*

V rámci všeobecnej schémy bol navýšený počet produktov so zvýhodnenými sadzbami z 6900 na 7200 (hlavne u produktov poľnohospodárskeho a rybného sektora).

➤ *Špeciálna schéma*

Doplňuje systém GSP od roku 2001 o iniciatívu „Všetko okrem zbraní“ (EBA), ktorá predstavuje liberalizáciu dovozu (okrem ryže, banánov a cukru) pre 49 najmenej rozvinutých štátov sveta. Iniciatíva EBA zahŕňa špeciálne dohody pre najmenej rozvinuté krajiny. Garantuje bezcolný import všetkých produktov (okrem zbraní a munície) z najmenej rozvinutých krajín bez množstevných obmedzení.

➤ *špeciálny GSP+*

Predstavuje dobrovoľnú iniciatívu, ktorá zahŕňa odstránenie cla na 7200 produktoch, ak krajina splní nasledovné kritériá:

- ⇒ ratifikuje a implementuje 27 kľúčových medzinárodných konvencií.
- ⇒ Má málo výhod v rámci GSP.
- ⇒ má slabo diverzifikovanú ekonomiku.

Štát môže byť vylúčený z možnosti udelenia GSP, ak z hodnotení svetovej banky realizovaných za obdobie troch za sebou nasledujúcich rokov je štát označený ako štát s vysokým príjmom, ktorého rozvojový index je vyšší ako -1, resp. štát môže byť vylúčený len z niektorej časti systému. V súčasnosti poskytuje EÚ špeciálny GSP+ pre 10 krajín (Arménsko, Bolívia, Filipíny, Gruzínsko, Kapverdy, Kirgizsko, Mongolsko, Pakistan, Paraguaj, Srí Lanka).

EÚ uplatňovala preferenčný režim určený pre zámorské krajiny a územia, ktoré udržiavali „zvláštne vzťahy“ s Dánskom, Holandskom, Francúzskom a Spojeným kráľovstvom. Úprava vzťahov členských krajín EÚ so zámorskými krajinami je uvedená v čl. 198-204 Zmluvy o fungovaní EÚ. Na základe platnej legislatívy členské štáty súhlasili, aby sa k EÚ pridružili neeurópske krajiny a územia, ktoré majú osobitné vzťahy s Dánskom, Francúzskom, Holandskom a Spojeným kráľovstvom. Cieľom pridruženia je podporovať hospodársky a sociálny rozvoj krajín a území a nadviazať úzke hospodárske vzťahy medzi nimi a EÚ. Clá na tovar pochádzajúci z krajín a území pri dovoze do členských štátov a clá za tovar pochádzajúci z členských štátov alebo iných krajín a území sú pri dovoze do EÚ zakázané „v

súlade so zákazom cieľ medzi členskými štátmi podľa ustanovení zmlúv“ podľa čl. 200 Zmluvy o fungovaní EÚ

Ochranné opatrenia EÚ

V rámci autonómnej obchodnej politiky Rada EÚ prijíma jednostranné opatrenia v oblasti dovozu a vývozu, ktoré slúžia na ochranu vnútorného trhu. Opatrenia sú „vzhľadom na existenciu výlučnej kompetencie EÚ v oblasti Spoločnej obchodnej politiky, prijímané vo forme nariadenia a ako vyplýva z odseku 2 čl. 207 ZFEÚ, jedná sa o produkt riadneho legislatívneho procesu upraveného v čl. 294 a nasl. ZFEÚ. Sú to najmä ochranné opatrenia, ktoré by mohli poškodiť ekonomiku EÚ v dôsledku dovozov z nečlenských krajín. Legislatíva EÚ definuje ochranné opatrenia ako nástroje na zabezpečenie spravodlivého obchodu a ochrany záujmov európskych podnikov. V oblasti autonómnej obchodnej politiky používa EÚ nasledovné opatrenia:

➤ **Antidumpingové opatrenia**

Používajú sa v prípade cenového dumpingu – ak import spôsobí ujmu domácim výrobcům resp. poškodzuje sektor ekonomiky, môže Komisia EÚ na žiadosť príslušného priemyselného odvetvia a po konzultácii s členskými štátmi, uplatniť opatrenie vo forme antidumpingového cla, ktoré zodpovedá princípom WTO. Nariadenie 2016/1036 EP a Rady upravuje pravidlá antidumpingovej metodiky.

➤ **Antisubvenčné opatrenia**

Zahŕňajú opatrenia, ktoré prijíma EÚ v prípade, ak sú dovozy do EÚ subvencované nečlenskými krajinami. Postup je podobný ako pri antidumpingových opatreniach a môže viesť až k uvaleniu predbežných alebo vyrovnávacích colných poplatkov na príslušné výrobky. Opatrenia môžu byť vo forme:

- ⇒ pripočítania percenta z ceny k tovaru,
- ⇒ stanovenia pevnej sumy za jednotku tovaru,
- ⇒ uplatňovania minimálnej dovoznej ceny,
- ⇒ prijatia „cenového záväzku“, keď sa vývozca zaviazal predávať výrobok, ktorý je predmetom prešetrovania, nad minimálnu cenu. V tom prípade Komisia neukladá clo.

Nariadenie 2016/1037 EP a Rady upravuje pravidlá ochrany pred subvencovanými dovozmi z krajín, ktoré nie sú členmi Európskej únie.

➤ **Opatrenia podľa ochrannej klauzuly WTO**

Prijímajú sa v prípade, ak v dôsledku zvýšených dovozov do EÚ za nízke ceny, hrozí poškodenie určitých hospodárskych odvetví EÚ.

➤ **Opatrenia proti nekalým obchodným praktikám**

EÚ má možnosť prijať od roku 1984 opatrenia, ktoré umožňujú EÚ reagovať na nekorektné obchodné praktiky nečlenských krajín pri poškodzovaní vývozu z EÚ do nečlenských krajín. V rámci týchto opatrení je možné využiť medzinárodné konzultačné a zmierovacie procedúry. EÚ môže zrušiť poskytované obchodné výhody

a použiť tarifné a kvantitatívne obmedzenia na dovozy z nečlenských krajín, ktoré používajú nekalé obchodné praktiky.

EÚ od roku 1995 stabilne a aktívne využíva antidumpingové a antisubvenčné opatrenia. Za obdobie posledných desať rokov bola EÚ na 3.mieste v iniciovaní šetrení týkajúcich sa cenového dumpingu a subvencovania vývozu a aktívnom využívaní opatrení za Indiou a USA. Najviac opatrení bolo použitých na obchod s Čínou a týkajú sa hlavne obchodovania s textilom, elektronickými produktmi, pneumatikami, ale aj strojárskymi a chemickými produktmi a produktmi železiarskeho a oceľarskeho priemyslu.

4.3.2 Zmluvná obchodná politika EÚ

Zmluvná obchodná politika zahŕňa všetky zmluvné dohody EÚ s tretími subjektmi o dovoze a vývoze tovarov. Uvedené dohody sa môžu týkať nečlenských krajín, zoskupení alebo môžu mať globálnu dimenziu. Zmluvná obchodná politika sa realizuje podľa čl. 207 ods. 3 a opiera sa o ustanovenia čl. 218 Zmluvy o fungovaní EÚ. Ak sú potrebné rokovania o uzavretí dohôd s jedným alebo viacerými tretími krajinami alebo medzinárodnými organizáciami, uplatní sa článok 218, pokiaľ nie je v osobitných ustanoveniach tohto článku ustanovené inak. Pri vyjednávaní s tretími krajinami a medzinárodnými organizáciami zastupuje EÚ Európska komisia. Komisia predloží odporúčania Rade, ktorá poverí Komisiu začatím potrebných rokovaní, čo dáva Európskej komisii výrazný vplyv v rámci vyjednávania na úrovni svetového obchodu. Znamená to, že v rámci vyjednávania je jeden vyjednávač a výsledkom celého procesu je jedna dohoda namiesto súboru 27 rôznych pravidiel. Podporným orgánom pre Európsku komisiu je Výbor 133, ktorý podporuje Komisiu pri rokovaní o dohodách s tretími krajinami alebo medzinárodnými organizáciami. Je povolaný Radou a skladá sa z viacerých podvýborov pozostávajúcich z národných expertov na jednotlivé časti obchodnej politiky. Rada a Komisia zodpovedajú za zabezpečenie toho, aby dojednané dohody boli v súlade s vnútornými politikami a predpismi Únie. Komisia pravidelne podáva osobitnému výboru a Európskemu parlamentu správy o pokroku v rokovaní. Rada EÚ schvaľuje vyjednané podmienky kvalifikovanou väčšinou a je v rámci SOP rozhodujúcim orgánom. Pri rokovaní a uzatváraní dohôd v oblasti obchodu so službami, obchodných aspektov duševného vlastníctva a v oblasti priamych zahraničných investícií sa Rada uznáva jednomyselne, ak takéto dohody obsahujú ustanovenia, pre ktoré sa vyžaduje jednomyselnosť na prijatie vnútorných predpisov. Rada sa, podľa čl. 207 ods. 4 Zmluvy o fungovaní EÚ, uznáva jednomyselne aj pri rokovaní a uzatváraní dohôd:

- *v oblasti obchodu s kultúrnymi a audiovizuálnymi službami, ak hrozí, že týmito dohodami bude dotknutá kultúrna a jazyková rozmanitosť Únie,*
- *v oblasti obchodu so sociálnymi, vzdelávacími a zdravotníckymi službami, ak hrozí, že týmito dohodami bude vážne narušená vnútroštátna organizácia týchto služieb a dotknutá zodpovednosť členských štátov za ich poskytovanie.*

Európsky parlament získal výraznejší vplyv v rozhodovaní až od roku 2009, odkedy má právo spolourozhodovať o navrhovanej legislatíve s Radou EÚ a vydáva súhlas na väčšinu ratifikácií zmlúv zahŕňajúcich obchodnú a rozvojovú spoluprácu.

V rámci zmluvnej obchodnej politiky EÚ uzatvorila EÚ rôzne druhy obchodných dohôd s tretími stranami týkajúcich sa celkových obchodných vzťahov alebo len určitých produktov alebo ich skupín. EÚ uzatvára s tretími stranami buď dobrovoľné obmedzenia dovozu do EÚ (autolimitačné dohody), alebo rozsiahle obchodné preferencie až po uzatváranie zmlúv o zaručenom dovoze. Ustanovenia dohôd v mnohých prípadoch presahujú výlučne obchodno-politické aspekty, takže okrem čl. 207, môže byť ich právnym základom aj čl. 212 v prípade hospodárskej spolupráce a v prípade rozvojovej spolupráce čl. 208 Zmluvy o fungovaní EÚ.

4.3.2.1 EÚ a zmluvné vzťahy v oblasti obchodu

EÚ realizuje obchodné vzťahy s tretími stranami prostredníctvom obchodných dohôd. Ich účelom je vytvárať lepšie obchodné príležitosti a prekonávať súvisiace prekážky. Obchodná politika EÚ sa využíva aj ako nástroj na presadzovanie európskych zásad a hodnôt, od demokracie a ľudských práv až po životné prostredie a sociálne práva.

EÚ realizuje v rámci obchodnej politiky nasledovné zmluvné vzťahy:

➤ **Colné únie**

- ⇒ Zrušenie colných poplatkov vo vzájomnom obchode,
- ⇒ Zavedenie spoločnej colnej tarify,
- ⇒ V súčasnosti má EÚ colné únie s Tureckom, Andorrou a San Marínom.

➤ **Obchodné dohody**

Obchodné dohody závisia od obsahu:

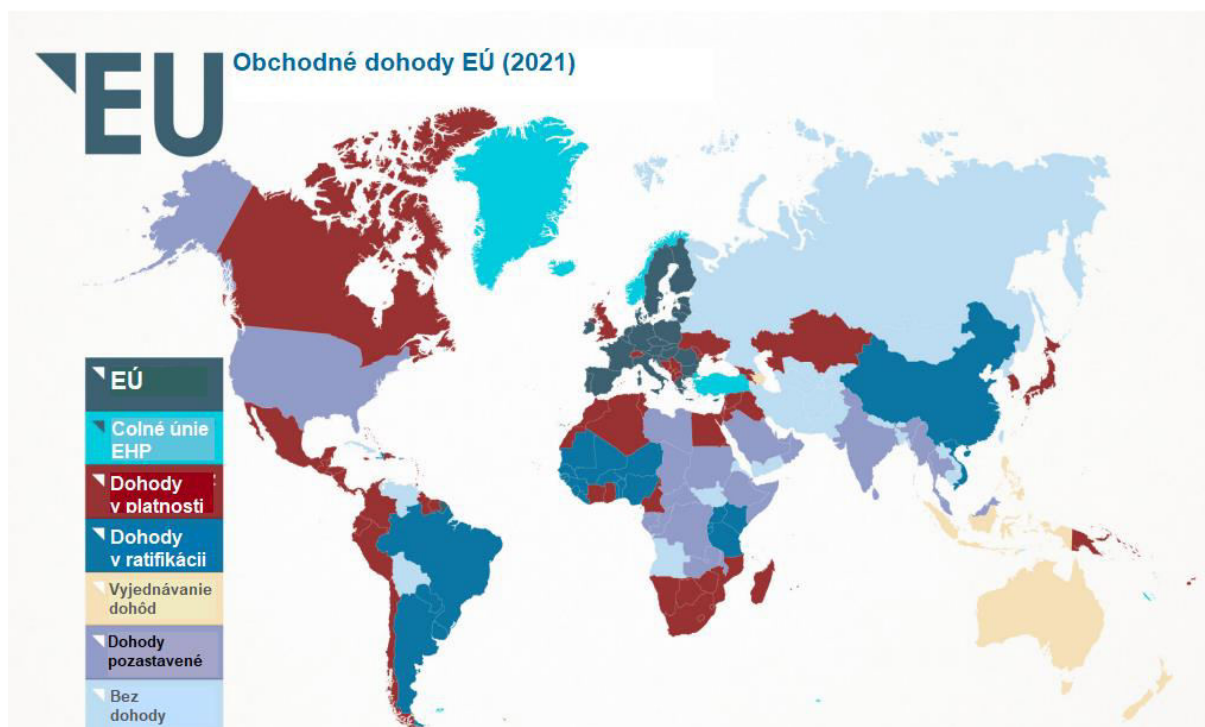
- ⇒ **Dohody o hospodárskom partnerstve** (EPAs) – podporujú rozvoj obchodných partnerov z afrických, karibských a tichomorských krajín,
- ⇒ **Dohody o voľnom obchode** (FTAs) – umožňujú vzájomné otvorenie trhu s rozvinutými krajinami (patria sem aj prehĺbené a komplexné dohody, ktoré uzatvára EÚ so strategickými obchodnými partnermi) a dohody s rozvíjajúcimi sa ekonomikami prostredníctvom poskytovania preferenčného prístupu k trhom,
- ⇒ **Asociačné dohody** (AAs) – obsahujú širšie politické dohody.

➤ **Dohody a partnerstve a spolupráci**

- ⇒ Poskytujú komplexný rámec bilaterálnych ekonomických vzťahov.

Hlavné priority EÚ pri uzatváraní obchodných zmlúv

- otvorenie nových trhov s tovarom a službami,
- zvýšiť ochranu a investičné príležitosti,
- zníženie colných poplatkov a byrokracie,
- Urýchlenie obchodu uľahčením colného odbavenia a stanovením kompatibilných technických a sanitárnych noriem,
- Vytvorenie väčšej istoty prostredníctvom jasných pravidiel v oblasti práv duševného vlastníctva, hospodárskej súťaže a verejného obstarávania,
- Podporovať trvalo udržateľný rozvoj podporou spolupráce, transparentnosti a dialógu o sociálnych a environmentálnych otázkach.

Obr. 7

Mapa obchodných dohôd EÚ s nečlenskými krajinami (2021)

Zdroj: DG Trade, 2021

Obchodné dohody

Dohody o hospodárskom partnerstve

V dohodách o hospodárskom partnerstve s krajinami Afriky, Karibiku a Tichomoria(AKT) sa kombinujú obchodné a rozvojové ciele. Tieto krajiny mali viac ako 30 rokov prednostný prístup na európsky trh. Napriek tomu sa im však nepodarilo dostatočne podnietiť miestne hospodárstvo, podporiť rast alebo zvýšiť vývoz z krajín AKT do EÚ. Dohody o hospodárskom partnerstve ponúkajú nový prístup a sú navrhované tak, aby pomohli krajinám AKT integrovať sa do svetového hospodárstva, dosiahnuť udržateľný rast a znížiť chudobu. V platnosti sú už štyri dohody o hospodárskom partnerstve, ktoré sa týkajú Karibiku (14 krajín), východnej Afriky (Madagaskar, Maurícius, Seychely a Zimbabwe), strednej Afriky (Kamerun) a Tichomoria (Papua-Nová Guinea a Fidži).

Dohody o voľnom obchode

Cieľom dohôd o voľnom obchode je:

- otvoriť nové trhy s tovarom a službami,
- posilniť ochranu investícií a zvýšiť počet príležitostí na investície,
- zlacniť obchod znížením ciel a zredukovaním byrokracie,
- zrýchliť obchod zjednodušením colného vybavenia a stanovením kompatibilných technických a sanitárnych noriem,
- vytvoriť väčšiu istotu prostredníctvom jasných pravidiel v oblasti práv duševného vlastníctva, hospodárskej súťaže a verejného obstarávania,

- podporiť udržateľný rozvoj posilňovaním spolupráce, transparentnosti a dialógu o sociálnych a environmentálnych otázkach.

Pri dojednávaní komplexných dohôd o voľnom obchode Únia v súčasnosti presadzuje politiku aktívnej spolupráce so svojimi partnermi, ale aj v rámci regionálnych zoskupení. Dohody umožňujú privilegovaný prístup na trhy príslušných krajín a sú realizované v súlade so zásadami WTO. Dohody sa líšia v závislosti od obchodných záujmov EÚ a tretích krajín, resp. skupiny krajín. Mnohí partneri EÚ majú rozdielne záujmy, obsah dohody sa prispôsobuje každej konkrétnej situácii. Dohody o voľnom obchode s rozvojovými krajinami a rýchlo sa rozvíjajúcimi krajinami vznikajú z ekonomických dôvodov a väčšinou sú založené na vzájomnom otvorení trhov. Obchodná politika EÚ sa zameriava na kľúčových partnerov ako USA, Kanada a Japonsko, ale aj na rozvíjajúce sa ekonomiky krajín, ako Brazília, Rusko, India, Čína a Južná Afrika.

Dohody sa týkajú rôznych odvetví a otázok a stanovujú harmonogram znižovania cieľ pre jednotlivé výrobky. Moderné dohody o voľnom obchode zahŕňajú aj záležitosti, ktoré sa netýkajú cieľ, ako sú napr. otázky duševného vlastníctva či verejného obstarávania. Obsahujú rôzne ustanovenia, ako sú pravidlá pôvodu, aby bolo možné určiť, v prípade ktorých výrobkov sa má clo znížiť alebo zrušiť. Prostredníctvom týchto dohôd sa upevňuje systém EÚ založený na pravidlách, ktorý ide nad rámec WTO tým, že takéto pravidlá sa začleňujú do medzinárodných zmluvných podmienok v záujme ochrany obchodu a investícií a podpory ich rozvoja. Konkurencieschopnosť Európy v celosvetovom hospodárstve je vo veľkej miere založená na inovácii a pridanej hodnote vyrábaného tovaru. Zabezpečiť ochranu práv duševného vlastníctva, ako sú patenty, ochranné známky, dizajn, autorské práva alebo zemepisné označenia, je tiež významnou súčasťou dohôd o voľnom obchode EÚ. EÚ chráni práva duševného vlastníctva rôznymi spôsobmi. V rámci WTO bola najväčším podporovateľom Dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva. Takisto dojednáva príslušné ustanovenia v bilaterálnych dohodách o obchode a úzko spolupracuje s orgánmi v krajinách mimo EÚ na posilnení systému ochrany týchto práv. Od roku 2009 EÚ získala právomoc rokovať o ochrane európskych investícií v krajinách mimo EÚ. Nakoľko EÚ je najväčší zdroj priamych zahraničných investícií, je dôležité pre EÚ stanoviť jasné pravidlá na ochranu tejto formy financovania, ktorá zohráva ústrednú úlohu pri zakladaní podnikov a vytváraní pracovných miest v zahraničí, ako aj pri budovaní celosvetových dodávateľských reťazcov. Cieľom EÚ je prostredníctvom obchodných dohôd, poskytnúť investorom právnu istotu a stabilné, predvídateľné, spravodlivé a riadne regulované prostredie na vykonávanie obchodu.

Strategický obchodný partneri EÚ

- **Švajčiarsko**—prostredníctvom celého radu bilaterálnych dohôd má EÚ užšie väzby so Švajčiarskom ako s ktoroukoľvek inou krajinou mimo Európskeho hospodárskeho priestoru. Hospodárske a obchodné vzťahy EÚ so Švajčiarskom sa riadia dohodou o voľnom obchode z roku 1972 a bilaterálnymi dohodami I z roku 1999. Dohody umožňujú Švajčiarsku priamy prístup do kľúčových sektorov vnútorného trhu EÚ, medzi ktoré patria:
 - ⇒ voľný pohyb osôb,

- ⇒ vzájomné uznávanie noriem pre výrobky,
 - ⇒ otvorenie trhov pre verejné obstarávanie, leteckú dopravu a cestnú a železničnú dopravu cestujúcich a tovaru,
 - ⇒ účasť Švajčiarska v ďalších oblastiach vnútorného trhu, ako sú elektrina alebo služby.
- **Island, Lichtenštajnsko a Nórsko** – tvoria s EÚ od roku 1994 Európsky hospodársky priestor, v rámci ktorého uvedené nečlenské krajiny EÚ využívajú výhody jednotného trhu a zároveň sa zaväzujú dodržiavať niektoré ustanovenia Z o fungovaní EÚ (nediskriminácia, dodržiavanie pravidiel hospodárskej súťaže a voľného pohybu).
 - **Spojené kráľovstvo**–Spojené kráľovstvo nie je členským štátom EÚ po tom, čo ukončilo členstvo v EÚ k 31. januára 2020. Dohoda o obchode a spolupráci medzi EÚ a Spojeným kráľovstvom vstúpila do platnosti 1.5.2021 a stanovuje preferenčné opatrenia v oblastiach, ako je obchod s tovarom a službami (bez colných a množstevných obmedzení), digitálny obchod, duševné vlastníctvo, verejné obstarávanie, letecká a cestná doprava, energetika, rybné hospodárstvo, sociálne zabezpečenie, koordinácia, presadzovanie práva a justičná spolupráca v trestných veciach. EÚ je najdôležitejší obchodný partner Spojeného kráľovstva (48 % exportu do EÚ). Vzájomná dohoda presahuje rámec tradičných dohôd o voľnom obchode a poskytuje pevný základ pre zachovanie dlhodobej spolupráce.
 - **Kanada**– obchodné vzťahy medzi EÚ a Kanadou sa realizujú na základe komplexnej hospodárskej a obchodnej dohody (CETA), ktorá bola uzatvorená medzi EÚ a Kanadou sa v roku 2014. Dohoda odstraňuje 99 % ciel a mnohé ďalšie prekážky pre obchodníkov.
 - **USA**–napriek tomu, že USA sú najväčším obchodným partnerom EÚ, medzi EÚ a USA neexistuje žiadna osobitná dohoda o voľnom obchode. Rokovania o Transatlantickom obchodnom a investičnom partnerstve (TTIP) sa začali v roku 2013 a v roku 2019 boli formálne uzavreté. Napriek tomu transatlantický obchod sa realizuje s najnižšími priemernými clami (menej ako 3 %) na svete, ktoré sa riadia pravidlami WTO.
 - **Čína**– je v súčasnosti druhým obchodným partnerom EÚ po Spojených štátoch a EÚ je najväčším obchodným partnerom Číny. V novembri 2013 EÚ a Čína oznámili otvorenie rokovaní o komplexnej investičnej dohode medzi EÚ a Čínou. V tejto dohode plánujú stanoviť postupnú liberalizáciu investícií a odstránenie obmedzení voči investorom v prístupe na trh druhej strany. EÚ a Čína 30. 12. 2020 dohodli, že budú pokračovať v rokovaníach o ochrane investícií a riešení investičných sporov a lepšej úrovni prístupu investorov z EÚ na čínsky trh.
 - **Rusko**– Od roku 1997 sú politické a hospodárske vzťahy EÚ s Ruskom založené na bilaterálnej dohode o partnerstve a spolupráci. EÚ zostáva naďalej najväčším obchodným partnerom pre Rusko, pričom bilaterálny obchod s tovarom dosiahol v roku 2020 až 40 % ruského obchodu. EÚ je najväčším zahraničným investorom v Rusku. Hlavný vývoz EÚ do Ruska smeruje do kategórií strojov, dopravných zariadení, liekov, chemikálií a iných vyrábaných výrobkov. Hlavným dovozom z Ruska do EÚ sú suroviny, najmä ropa (surová a rafinovaná) a plyn, ako aj kovy (najmä železo / oceľ, hliník, nikel). EÚ je najvýznamnejším obchodným partnerom

Rusko predstavuje viac ako polovicu jeho dovozu a vývozu. Vstupom Ruska do WTO v roku 2012 sa znížili jeho dovozné clá a vzniklo fórum na riešenie bilaterálnych problémov. Na rozdiel od očakávaní EÚ zaujalo Rusko protekcionistickejší prístup, ktorý sa zhoršil vplyvom ukrajinskej krízy⁷. Od roku 2014 – nezákonná anexia Krymu a konflikt na východe Ukrajiny vážne ovplyvnili dvojstranný politický dialóg. V dôsledku toho boli pozastavené niektoré politické dialógy a mechanizmy spolupráce, a to aj v oblasti obchodu. EÚ uplatňuje voči Rusku súbor obmedzujúcich opatrení. Medzi tieto opatrenia patria odvetvové a iné hospodárske opatrenia. Rusko zaviedlo proti EÚ kroky, ktoré zakazujú dovoz niektorých potravín a poľnohospodárskych výrobkov, od roku 2014 boli obmedzenia niekoľkokrát obnovené a zostávajú stále v platnosti.

4.4 EÚ a WTO

EÚ prevzala dôležitú úlohu v mnohostranných obchodných rokovaníach a od roku 1993 zastupuje svoje členské štáty ako poverená inštitúcia v jednaniach na úrovni WTO. Pravidlá GATT a WTO predstavujú podľa ESD integrálnu súčasť legislatívy EÚ.

V rámci multilaterálnych vzťahov EÚ podporuje liberalizáciu obchodných vzťahov na úrovni WTO. WTO predstavuje nositeľa univerzálnych pravidiel svetového obchodu založených na zásadách nediskriminácie v obchode s tovarom, službami a právami duševného vlastníctva implementovaných v rámci WTO, ktoré patria k najefektívnejším nástrojom na riadenie trhov s cieľom podpory prístupov na trhy a s pravidlami v kontexte efektívneho globálneho riadenia celosvetového obchodu. Európska komisia zastupuje členské štáty na rokovaníach WTO. Komisia vyjednáva na poverenie Rady EÚ a počas vyjednávania úzko spolupracuje s členskými štátmi. Komisia pravidelne informuje Európsky parlament o priebehu rokovaní a vývoji vzťahov v rámci WTO. Dohody vyjednané v rámci WTO finálne odsúhlasuje Rada EÚ a Európsky parlament.

EÚ uznáva primárny význam WTO v rámci svetového obchodu, a preto EÚ ako silný svetový aktér v rámci medzinárodného obchodu podporuje aktivity WTO týkajúce sa multilaterálnych pravidiel, liberalizácie obchodu a udržateľného rozvoja. Aktívnou podporou posilňuje spravodlivejší a stabilnejší medzinárodný obchodný obchod s cieľom zabezpečiť nové trhy pre európske podniky, dodržiavať pravidlá a sledovať dodržiavanie pravidiel v rámci svetového obchodu a poskytnúť výhody pre každodenný život občanov EÚ. V rámci medzinárodného obchodu vzniká aj množstvo sporov. Sťažnosti štátov sa riešia na úrovni Svetovej obchodnej organizácie a väčšinou končia dohodou zúčastnených strán. EÚ sa napr. okrem sporu týkajúceho sa obchodovania s banánmi dostala do sporu s USA ohľadom ocele a nábytku. USA predniesli na WTO 84 prípadov, z toho 21 prípadov bolo proti EÚ, pričom 10 z nich bolo uznaných. Oproti tomu EÚ predniesla 73 prípadov, v rámci WTO, z toho 30 prípadov bolo iniciovaných proti USA a 18 z nich EÚ vyhrala, pričom miera úspešnosti bola 60 %, čo potvrdzuje snahu EÚ prísne dodržiavať pravidlá WTO a dohliadať na ich

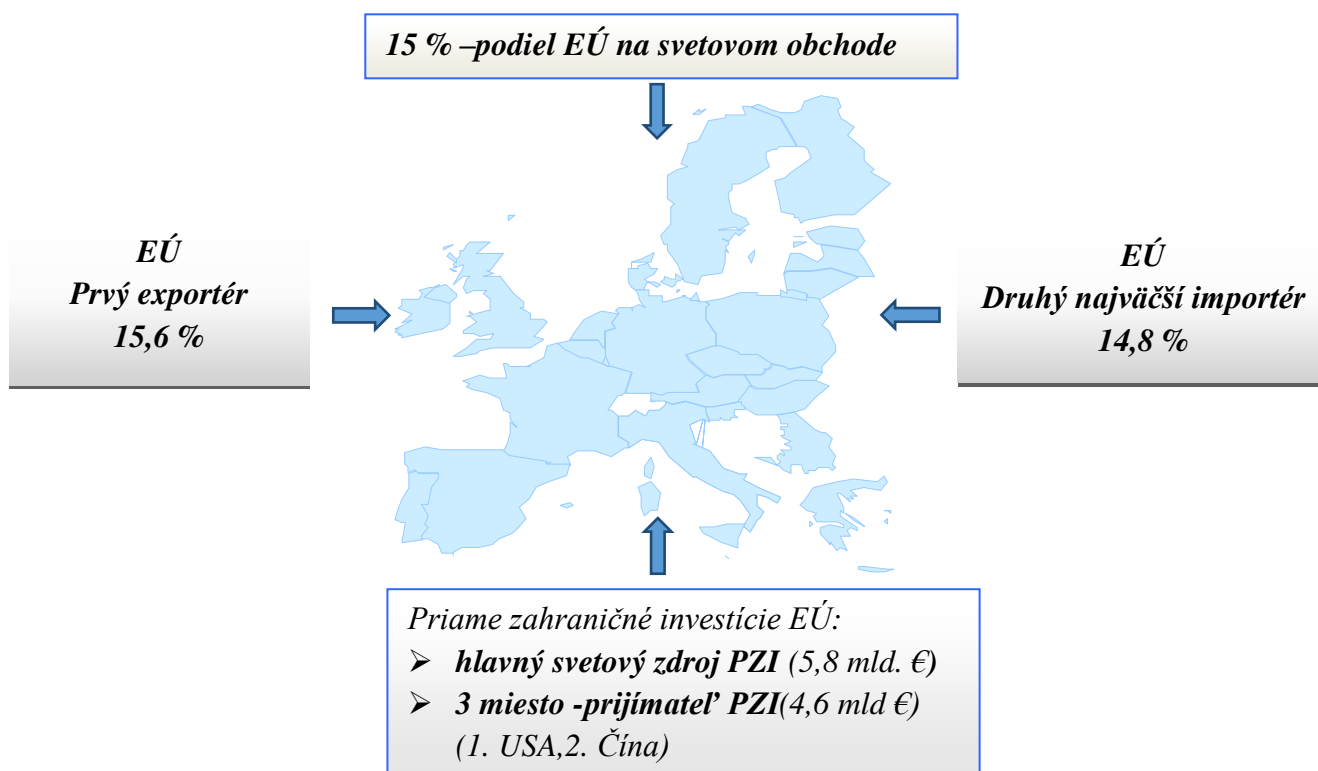
⁷Európska komisia: Politika EÚ: Obchod, Luxemburg, 2016, ISBN 978-92-79-55720-0

dodržiavanie. Najväčšia časť zahraničných obchodných vzťahov EÚ zodpovedá dohodám vyjednaných v rámci Svetovej obchodnej organizácie.

EÚ ako člen WTO plánuje navrhnuť reformu WTO, ktorá sa bude týkať pravidiel a postupov WTO, a vylepšiť ich tak, aby sa v nich zohľadňovala súčasná realita v oblasti obchodu, najmä v oblasti riešenia narušení hospodárskej súťaže a zaisťovaní dohodnutého rámca pre digitálny a udržateľný obchod. Pre EÚ je kľúčové obnoviť mechanizmus na urovnávanie sporov s ohľadom na dôveryhodnosť nezávislého systému WTO založeného na pravidlách. EÚ sa tiež bude usilovať o prijatie prvého súboru reforiem WTO zameraných na zvýšenie príspevku WTO k trvalo udržateľnému rozvoju a začne rokovania o posilnených pravidlách s cieľom zabrániť narušovaniu hospodárskej súťaže v dôsledku štátnych zásahov. EÚ má záujem o posilnenie transatlantickej spolupráce pri iniciovaní reformy WTO (Európska komisia, 2021).

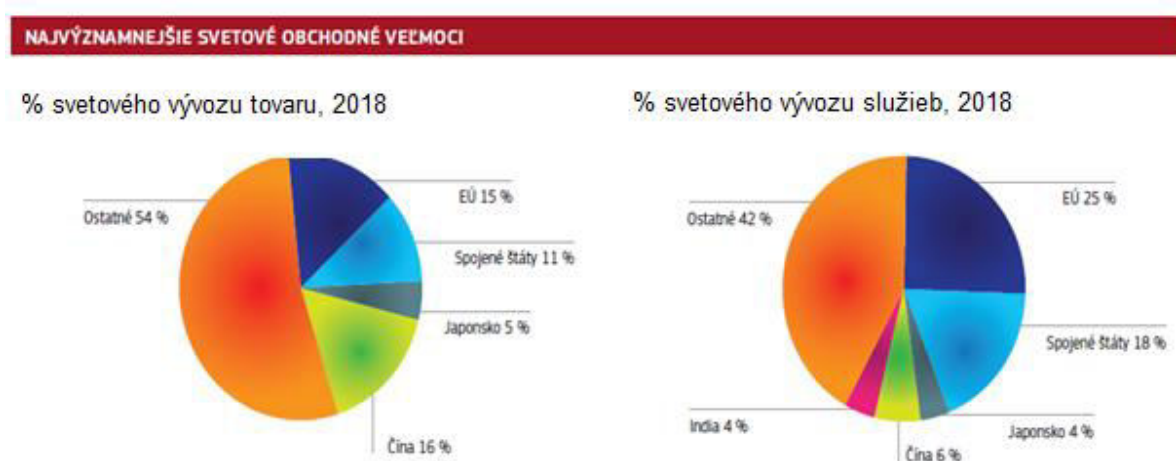
4.5 EÚ a svetový obchod

Dominantné postavenie EÚ v rámci svetového obchodu je zobrazené v obrázku 8. EÚ v rámci svetového obchodu má prvé miesto v porovnaní svetových exportérov a zároveň je druhý najväčší importér v rámci sveta. Podiel EÚ na svetovom obchode EÚ tvorí 15 % (Európska komisia, 2018).

Obr. 8
EÚ a svetový obchod, 2018
 Zdroj: Európska komisia, 2018

Podiel EÚ na celosvetovom vývoze tovarov a služieb je zobrazený v obrázku 9.

Obr. 9
Podiel EÚ na svetovom vývoze tovarov a služieb za rok 2018 (%)

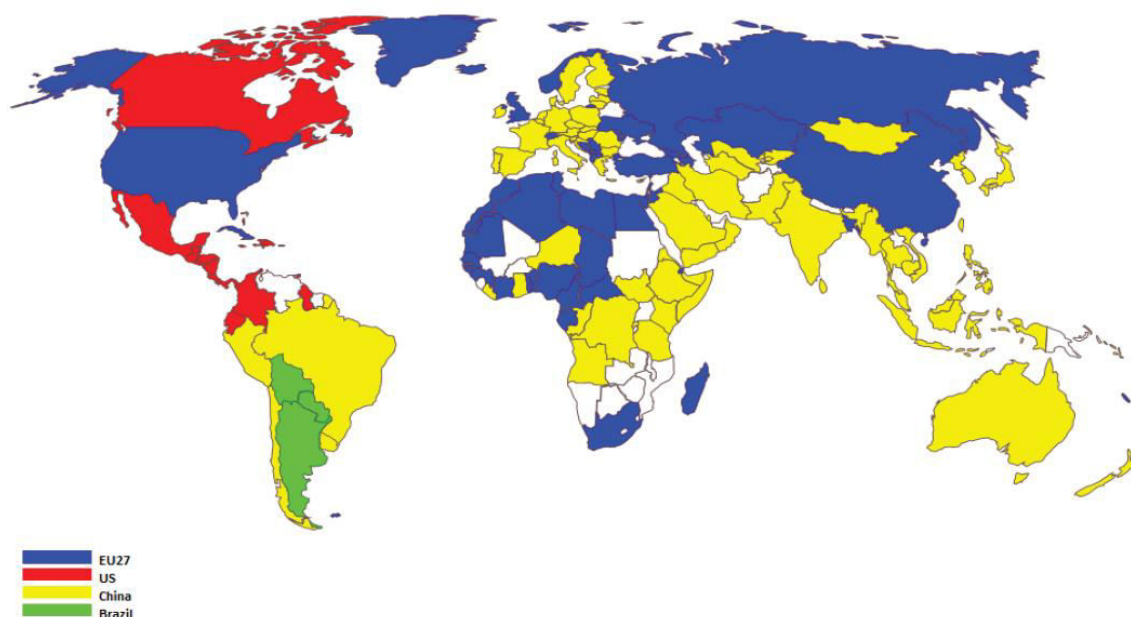
Zdroj: Európska komisia, 2018

EÚ je jednou z najviac navonok orientovaných hospodárstiev. Obchod so zvyškom sveta sa od roku 1999 do roku 2010 zdvojnásobil a v súčasnosti sa za takmer 3/4 dovozu do EÚ neplatia žiadne alebo len znížené clá (pre porovnanie Čína je najväčším partnerom 36 krajín a USA 24 krajín). Európsky zahraničný obchod s tovarom a službami predstavuje 34 % HDP EÚ (v porovnaní s USA 30 %). EÚ ako jeden z najvýznamnejších trhov dováža EÚ z rozvojových krajín viac poľnohospodárskych výrobkov ako Austrália, Kanada, Japonsko, Nový Zéland a Spojené štáty spolu.

Z pohľadu priamych zahraničných investícií je EÚ hlavným svetovým zdrojom priamych zahraničných investícií a po USA a Číne je EÚ tretím najväčším prijímateľom priamych zahraničných investícií.

EÚ je najväčšia ekonomika na svete. Hoci sa predpokladá, že rast bude v najbližších rokoch pomalý, aj napriek tomu EÚ zostáva najväčšou ekonomikou na svete s HDP na obyvateľa 25 000 EUR.

EÚ je najväčším obchodným blokom na svete. EÚ je najväčším svetovým obchodníkom s priemyselným tovarom a službami. EÚ je hlavným obchodným partnerom pre 100 krajín (Obrázok 10). Na porovnanie, USA sú hlavným obchodným partnerom pre niečo vyše 20 krajín.

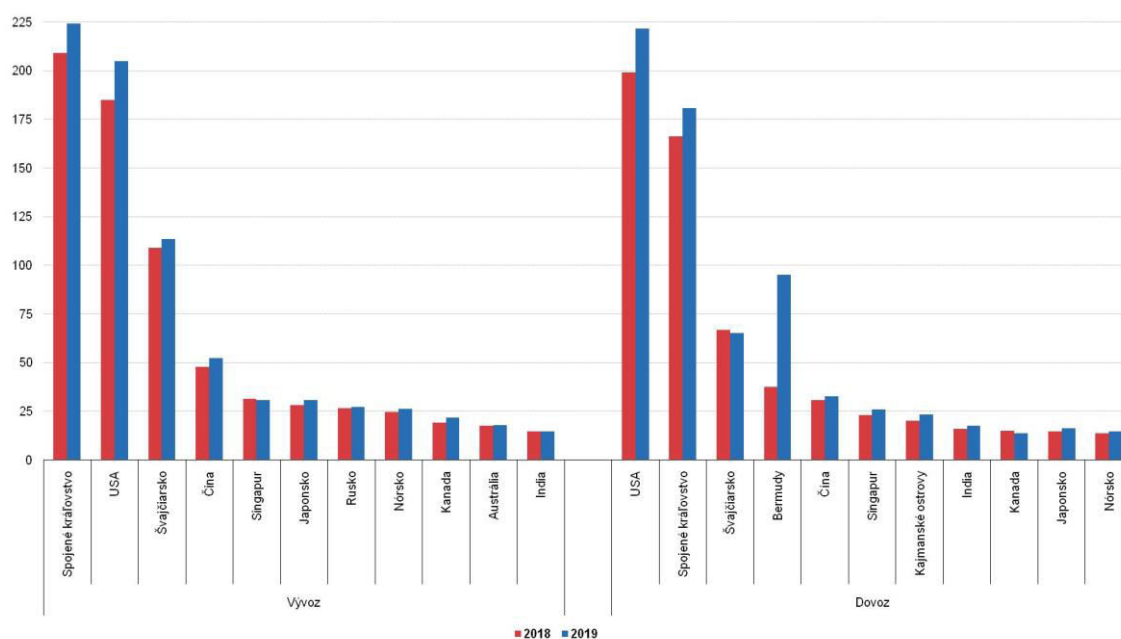
Obr. 10**Najväčší obchodný partneri v rámci jednotlivých štátov sveta (2021)**

Zdroj: Európska komisia, 2021

Najvýznamnejší obchodný partneri EÚ sú: Spojené kráľovstvo, USA, Švajčiarsko, Čína, Singapur, Japonsko, Rusko, Nórsko, Kanada, Austrália a India.

Trhy so službami EÚ sú veľmi otvorené. Podiel trhov so službami s najvýznamnejšími obchodnými partnermi je zobrazený v obrázku 11.

Obchod so službami s nečlenskými krajinami, hlavný obchodný partneri EÚ (2018 a 2019) v mld. EUR

Obr. 11**Obchod so službami s hlavnými obchodnými partnermi EÚ za roky 2018 a 2019 (mld. EUR)**

Zdroj: Eurostat, 2021

EÚ je najotvorenejšia voči rozvojovým krajinám. Bez palív dováža EÚ viac z rozvojových krajín ako USA, Kanada, Japonsko a Čína dohromady. EÚ ťaží z toho, že je jednou z najotvorenejších ekonomík na svete, a presadzuje voľný obchod a má jeden z najotvorenejších investičných režimov na svete. EÚ si zachovala svoju schopnosť uzatvárať a vykonávať obchodné dohody. Nedávne dohody o voľnom obchode s Južnou Kóreou a Singapurom sú toho príkladom a EÚ má v príprave ambiciózny program obchodných dohôd. EÚ sa snaží zabezpečiť rast ekonomiky a vytváranie pracovných miest posilnením vnútorného trhu EÚ a posilnením európskej konkurencieschopnosti v globálnej ekonomike. Na to, aby mohla EÚ vytvoriť silnú ekonomiku, musí byť viac konkurencieschopná v zahraničí, a preto efektívna Spoločná obchodná politika, uzatváranie obchodných vzťahov s ostatnými krajinami sveta a upevňovanie pozície EÚ v rámci svetového obchodu je jednou z hlavných priorít EÚ.

5 VNÚTORNÝ TRH EÚ

Vnútorný trh EÚ je jednou z najdôležitejších síl v pozadí súdržnosti Európskej únie. Vnútorný trh EÚ už od roku 1993 poskytuje jedinečný stabilný rámec ekonomického prostredia pre štáty EÚ. Ako jeden z najväčších svetových jednotných trhov bez ciel medzi členskými krajinami uľahčuje život viac ako 470 miliónov európskych spotrebiteľov a uľahčuje obchod medzi podnikmi vrátane približne 22 miliónov malých a stredných podnikov. Podporuje aj rast, inovácie a vytvára pracovné miesta. Na základe štyroch pilierov voľného pohybu umožňuje pohyb tovaru, služieb, kapitálu a osôb medzi členskými štátmi. Hoci jednou zo štyroch slobôd jednotného trhu je voľný pohyb tovaru, členské štáty môžu stále vo výnimočných prípadoch obmedziť voľný pohyb tovaru, napríklad ak existuje riziko vyplývajúce z problémov, akými sú verejné zdravie, životné prostredie, alebo ochranu spotrebiteľa. Vnútorný trh je tiež jeden zo základov hospodárskej a menovej únie a jeho integrácia má dôležitý význam z dôvodu posilňovania jeho odolnosti. Využitím spoločnej európskej meny Euro sa uľahčuje cezhraničný obchod a prínosom sú úspory z rozsahu.

Základom pre vytvorenie trhu boli Rímske zmluvy, konkrétne Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva, ktorej hlavným cieľom bolo vytvorenie spoločného trhu prepojením národných ekonomík členských štátov do jedného celku. Vybudovanie vnútorného trhu trvalo 36 rokov a v súčasnosti dosiahla EÚ vysoký stupeň integrácie v oblasti voľného pohybu tovarov, služieb, osôb a kapitálu a vytvorením digitálneho trhu EÚ.

Vnútorný trh je hlavnou hospodárskou činnosťou Únie, tvorí podstatu hospodárskej a menovej únie a je to zároveň hlavná cesta na úrovni EÚ na presadzovanie sociálno-ekonomických cieľov EÚ.

Vnútorný trh robí z EÚ dôležitejšieho obchodného partnera vo svete, kde je pre jednotlivé európske národy ťažké konkurovať krajinám s ekonomikou veľkosti kontinentu, ako sú USA a Čína. na rozvoj ich podnikania v celej Európe.

Realizácia slobody voľného pohybu je značný zásah do suverenity členských štátov, ale z dôvodu splnenia cieľov zakladajúcich zmlúv (EHS) je potrebná politická akceptácia zásahov. Prekážky plne funkčného vnútorného trhu sú spôsobené rozdielnymi podmienkami členských štátov (rozdielnou ekonomickou úrovňou, spotrebiteľskými preferenciami, sociálnym, daňovým právom, infraštruktúrou, vzdelávacími systémami, výškou mzdy, atď.). Jednotný trh je o odstraňovaní prekážok a zjednodušení existujúcich pravidiel, aby každý v EÚ mohol čo najlepšie využiť príležitosti, ktoré sa mu ponúkajú, a to priamym prístupom na trhy 27 členských krajín EÚ. Snahou EÚ je vytvorenie takého rámca vnútorného trhu, ktorý zabezpečí harmonizáciu a regulačnú stabilitu v rámci EÚ a úplný prístup na svetové trhy, aby EÚ mohla podporiť svoje spoločnosti pri investovaní a rýchlejšom pretavení inovácií do trhových aplikácií.

5.1 Právny rámec vnútorného trhu EÚ

Základ právnej úpravy fungovania vnútorného trhu je uvedený v ZFEÚ, v čl. 3 je identifikovaný vnútorný trh ako jeden z cieľov EÚ. Konkrétna definícia vnútorného trhu je uvedená v čl. 26 ZFEÚ, podľa ktorého vnútorný trh zahŕňa oblasť bez vnútorných hraníc, v ktorej je zaručený voľný pohyb tovaru, osôb, služieb a kapitálu v súlade s ustanoveniami

zmlúv. ZFEÚ v čl. 28-29 definuje voľný pohyb tovaru v EÚ, v čl. 45- 66 upravuje právny základ voľného pohybu osôb, služieb a kapitálu a čl. 114 až čl. 118 obsahujú úpravu aproximácie práva v oblasti vnútorného trhu a určujú spôsob prijímania rozhodnutí, na základe ktorého Európsky parlament a Rada v súlade s riadnym legislatívnym postupom a po porade s Hospodárskym a sociálnym výborom prijímajú opatrenia na aproximáciu ustanovení zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení členských štátov, ktoré smerujú k vytváraniu a fungovaniu vnútorného trhu (ZFEU, 2021). Právny rámec úpravy vnútorného trhu s cieľom minimalizovať riziká a zabezpečiť právnu istotu vo všetkých členských štátoch zahŕňa právne predpisy EÚ harmonizujúce technické predpisy. Jednotný trh je preto tvorený nariadeniami, smernicami a rozhodnutiami ESD, ktoré znižujú prekážky v konkrétnych oblastiach, a na vnútroštátnej úrovni ich implementujú samotné členské štáty.

5.2 Ciele a východiská v oblasti vnútorného trhu EÚ

Medzi hlavné ciele jednotného trhu patrí stimulácia hospodárskeho rastu v celom regióne, zlepšenie kvality a dostupnosti tovarov a služieb a zníženie cien s cieľom vytvoriť väčší vnútorný trh s väčšími zdrojmi. Presadzovanie pravidiel jednotného trhu je spoločnou zodpovednosťou členských štátov a Európskej komisie. Pretrvávajúcou prioritou pri budovaní vnútorného trhu ostáva zabezpečenie účinnejšieho vykonávania, uplatňovania a presadzovania pravidiel vnútorného trhu.

Zásady, ktoré stanovuje EÚ za účelom fungovania vnútorného trhu sú:

- zákaz akejkoľvek diskriminácie na základe štátneho občianstva medzi členskými štátmi a ich štátnymi príslušníkmi,
- právo občanov na voľný pohyb a pobyt v EÚ,
- zrušenie colných platieb a poplatkov,
- zákaz kvantitatívnych obmedzení a opatrení s rovnocenným účinkom na obchodnú výmenu tovarov,
- zákaz diskriminácie voči príslušníkom iných štátov, vrátane podnikateľov,
- princípy zabezpečujúce voľný pohyb pracovníkov,
- ustanovuje zákaz obmedzení voľného pohybu kapitálu.

5.2.1 Vývoj Vnútorného trhu EÚ

Základ vytvorenia vnútorného trhu sa datuje vytvorením Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS) v roku 1958, kedy prijali zakladajúce členské štáty EHS⁸ ambiciózne cieľ ekonomickej integrácie – vytvorenie spoločného trhu. Členské štáty EHS pristúpili k budovaniu myšlienky spoločného trhu na základe ich vzájomnej spolupráce v rámci Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ (ESUO)⁹. Práve ESUO je možné považovať za skutočný začiatok spoločného európskeho trhu, aj keď len v sektore uhlia a ocele. Pozitívny dopad zo vzájomnej spolupráce v oblasti integrácie trhu uhlia a ocele a zhodnotenie

⁸Francúzsko, NSR, Belgicko, Holandsko, Luxembursko a Taliansko

⁹Európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ bolo založené podpisom zmluvy v Paríži v roku 1951 medzi Francúzskom, NSR, Belgickom, Holandskom, Luxemburskom a Talianskom

výsledkov činnosti ESUO viedlo členské štáty k názoru, že riešenie colných sadzieb a kvót v jednom odvetví je pre riešenie problémov ekonomického rastu v Európe nedostatočné. Členské štáty identifikovali príčiny nízkej konkurencieschopnosti európskych podnikov najmä v izolácii a protekcionistických opatreniach chrániacich národné trhy. Predpokladali, že odstránením vzájomných obchodných bariér dôjde k zníženiu napätia medzi štátmi a vytvoreniu nových vzťahov medzi členskými štátmi, čím by sa dosiahla vysoká úroveň hospodárskeho zjednotenia a vybudovanie spoločného trhu sa stala jedna z kľúčových strategických oblastí Európskej únie. Plán vybudovania vnútorného trhu bol dohodnutý v časovom horizonte 12-15 rokov, problémom bola ale chýbajúca konkrétna dohoda o realizácii spoločného trhu v Zmluve o EHS. Zmluva obsahovala len dohodu o presnom postupe vytvorenia colnej únie, ktorú sa podarilo úspešne vytvoriť v roku 1968 a ktorá sa stala základom integrácie tovarových trhov zavedením voľného pohybu tovaru. Avšak ekonomická integrácia nepokročila v oblastiach spojených so zavedením ďalších ekonomických slobôd v tomto období.

Začiatok 70. rokov 20. storočia sľuboval obnovenie dynamiky integračného procesu. Členské štáty sa dohodli na potrebe dynamizácie integračného procesu, ale rozšírenie Európskych spoločenstiev v roku 1973 o nové členské štáty (Spojené kráľovstvo, Dánsko a Írsko) spôsobilo spomalenie budovania spoločného trhu. Prvá ropná kríza v roku 1973, počas ktorej prudko vzrástla cena ropy, od ktorej boli európske ekonomiky závislé, spôsobila v hospodárstvach krajín ES zaznamenávajúcich už od konca 60. rokov klesajúce tempá rastu, obrovské problémy dlhodobého charakteru. Ekonomické problémy štátov EHS, menová nestabilita spôsobená pádom Bretton-Woodskeho systému¹⁰ a ropné šoky spôsobili v štátoch EHS prudký nárast inflácie, nezamestnanosti a deficitu obchodnej bilancie s nečlenskými krajinami. Stagnácia spôsobená ekonomickými problémami EHS a dôsledkami politickej krízy EHS pretrvávala v období rokov 1973 – 1984 a je označovaná ako obdobie „eurosklerózy“. Aj napriek obnoveniu fungovania Colnej únie v roku 1977, pretrvávali problémy s financovaním Spoločnej poľnohospodárskej politiky a tvorbou rozpočtu EHS. Prínosom v budovaní spoločného trhu v roku 1979 bol rozsudok Cassis de Dijon¹¹, ktorý zaviedol tzv. princíp vzájomného uznávania – automatickú aplikáciu národných noriem pre všetky členské štáty. Podľa rozsudku platilo pravidlo, ak je produkt predávaný v jednom ČŠ v súlade s požiadavkami daného členského štátu, jeho predaj nemôže byť zakázaný v inom ČŠ. Prijatím rozsudku sa síce obchod medzi členskými štátmi zdvojnásobil, ale politické hranice pretrvávali. Prehĺbenie integrácie a dynamizácia jednotného trhu nastala po zvolení Jacquesa Delorsa za predsedu Európskej komisie. Snahou Jacquesa Delorsa bolo posilnenie nadnárodného rozmeru Spoločenstva, rozšíriť integráciu do sociálnej oblasti s ohľadom na podporenie mobility pracovnej sily a vytvorenie hospodárskej a menovej únie. Európska rada v roku 1985 požiadala Európsku komisiu o vypracovanie dokumentu, ktorý by obsahoval

¹⁰Sústava pravidiel, ktoré regulovali medzinárodné menové vzťahy od roku 1946 až do polovice 70. rokov. Základom tohto systému boli relatívne pevné menové kurzy, odstránenie menových reštrikcií, vzájomná konvertibilita mien členských štátov a rozvoj mnohostranného systému medzinárodných platieb. systém fungoval na princípe, tzv. dolárového zlatého štandardu - pohyby jednotlivých mien sa vyjadrovali súčasne v amerických dolároch a v zlate.

¹¹rozsudok Súdneho dvora vo veci 120/78 Société Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung f  r Branntwein z 20. februára 1979)

návrhy na vytvorenie spoločného trhu. Arthur Cockfield, európsky komisár pre vnútorný trh a služby vypracoval dokument s názvom Biela kniha o dobudovaní vnútorného trhu, ktorý bola vyvrcholením diskusie a analýz príčin obdobia eurosclerózy. Obsahom bola identifikácia problémových oblastí (279 prekážok) na vybudovanie spoločného trhu EHS a predloženie 300 legislatívnych návrhov zameraných na odstránenie fyzických, technických a fiškálnych netarifných bariéry medzi členskými štátmi EHS.

Tri identifikované oblasti prekážok Bielej knihy a ich odstránenie po prijatí JEA:

1) *Fyzické prekážky*

Pretrvávajúce kontroly na hraniciach medzi ČŠ – hoci sa od 1968 neplatilo clo kontroly na hraniciach pretrvávali a spôsobovali bariéry pri prechode tovarov a osôb v EHS. Prijaté opatrenia zrušili vnútorné hranice a colné formalities a stanovili povinnosť realizovať fytosanitárne, veterinárne, tovarové kontroly pred uvedením výrobku na trh.

Prínosom v odstránení kontrol na hraniciach boli najmä priame úspory, urýchlenie dopravy, zníženie spotreby pohonných látok a ďalšie nepriame úspory.

2) *Technické prekážky*

Prekážky vznikajúce v dôsledku rozdielnych národných predpisov (normy, štandardy, subvencie, štátna podpory, prideľovanie verejných objednávok). Technické prekážky boli odstránené harmonizáciou odlišných národných technických požiadaviek, vytvorením výborov: CEN (Európsky výbor pre normalizáciu), CENELEC (Európsky výbor pre elektrotechnickú normalizáciu), ETSI (Európsky výbor pre normalizáciu v oblasti telekomunikácií). Aj napriek vytvoreniu výborov bola harmonizácia pomalá, tak sa v 80. rokoch prijala zásada, podľa ktorej platí pravidlo, kde nie je normalizácia, tam si štáty vzájomne uznávajú národné štandardy. Pričom primárna zodpovednosť bola presunutá na výrobcov, resp. dovozcov na európsky trh.

Odstránenie technických prekážok umožnilo realizovanie voľného pohybu a priestoru, ktorý vytvára potenciál pre lepšie výnosy z rozsahu. Aj napriek množstvu odstránených technických prekážok ešte stále neexistuje úplná zhoda (napr. elektrické zásuvky)

3) *Daňové prekážky*

Negatívny vplyv rôznych daňových predpisov na voľný pohyb tovaru bol spôsobený rozdielnymi sadzbami nepriamych daní, ktoré mali najväčší dopad na vytváranie nerovnakého konkurenčného prostredia pre podnikateľov. Z uvedeného dôvodu bolo potrebné postupne harmonizovať spotrebné dane, ktoré majú najväčší vplyv na ceny tovarov a hodnoty DPH (vstupujú do konečnej ceny výrobku a spôsobujú veľké rozdiely v sadzbách, čo vedie k deformácii konkurenčných podmienok a zhoršeniu voľného pohybu). Na úrovni členských štátov bola dosiahnutá dohoda o min sadzbách DPH. V rámci daňových prekážok boli identifikované diskriminačné zdanenia spôsobované právomocou členských štátov meniť daňový systém. Členské štáty prijali záväzok, že nestanovia inú výšku dane na výrobok z iného členského štátu ako má podobný domáci výrobok (čl. 110 ZFEÚ). Dôležitým prvok zabezpečenia fungovania

prijatého predpisu bolo presné vymedzenie termínu podobný výrobok v rozhodnutiach Európskeho súdneho dvora.

Cieľom bolo zabrániť, aby sa rozdiely medzi daňovými systémami nevytvárali hrozbu pre bezproblémové fungovanie vnútorného trhu a nevyvolávali deformácie, t.j. neboli príčinou neefektívnej alokácie faktorov.

Opatrenia navrhnuté v Bielej knihe sa týkali:

- Zlepšenia prístupu na trhy,
- Konkurenčných podmienok,
- Fungovania trhu,
- Sektorových politík (doprava, zamestnanosť, oceľ...).

Nástroje navrhnuté v Bielej knihe na odstránenie prekážok boli:

- Zaviesť harmonizáciu predpisov – cieľ stanovenie minimálnych štandardov na území Európskeho spoločenstva,
- Zaviesť princíp vzájomného uznávania výrobkov (pre lepší voľný pohyb),
- Zaviesť stálu výmenu informácií medzi členskými štátmi a Európskou komisiou.

Začlenenie opatrení Bielej knihy o dobudovaní vnútorného trhu do práva Európskych spoločenstiev sa realizoval prijatím zmluvy – Jednotný európsky akt (JEA), ktorá nadobudla platnosť 1. júla 1987. Zmluva zakotvila vnútorný trh do primárneho práva a stanovila definície vnútorného trhu, ako trhu, kde je vytvorený priestor bez vnútorných hraníc, a kde je zabezpečený voľný pohyb tovarov, osôb, služieb a kapitálu. Bol stanovený dátumu dokončenia vnútorného trhu na 31.12.1992. Zároveň posilnil rozhodovacie mechanizmy vnútorného trhu zavedením hlasovania kvalifikovanou väčšinou, pokiaľ ide o spoločné colné sadzobníky, slobodu poskytovať služby, voľný pohyb kapitálu a aproximáciu vnútroštátnych právnych predpisov. Do termínu bolo prijatých vyše 90 % legislatívnych aktov uvedených v Bielej knihe z roku 1985. Dôvodom rýchlej dynamiky prijímania rozhodnutí bola zmena spôsobu hlasovania na Rade EÚ z pôvodne jednomyseľného hlasovania na hlasovanie systémom kvalifikovanej väčšiny. Zachovanie jednomyseľné hlasovanie ostalo na žiadosť Spojeného kráľovstva pri prijímaní legislatívnych aktov týkajúcich sa hraničných kontrol osôb, fiškálnej politiky, práva a záujmov osôb v zamestnaneckom pomere.

Krajiny EÚ si uvedomovali, že chýbajúca ekonomická integrácia v podobe vnútorného trhu obmedzuje ich ekonomickú výkonnosť a konkurencieschopnosť EÚ v porovnaní najmä voči USA a Japonsku. V roku 1988 veľkú pozornosť vyvolala tzv. Cecchiniho správa (The Cost of Non-Europe), ktorá dokumentovala, aké straty Únia musí niesť z dôvodu nedokončeného vnútorného trhu (ročne až 6,5 % HDP) a preto pristúpili k intenzívnej spolupráci s cieľom vybudovať vnútorný trh v dohodnutom termíne. Pri prijímaní regulačných opatrení zohrali významnú úlohu Rozhodnutia Európskeho súdneho dvora.

Prínos JEA bol významný a bol kľúčovým prvkom v budovaní vnútorného trhu EÚ. Ale aj napriek jeho prínosu stále ešte existujú určité bariéry blokujúce obchod s tovarom i mnohé ďalšie prekážajúce obchodu v iných oblastiach. Z toho dôvodu Európske inštitúcie neustále monitorujú fungovanie vnútorného trhu a prijímajú vhodné opatrenia a regulácie.

Vnútrotrh významne prispel k prosperite a integrácii hospodárstva EÚ. Nová stratégia vnútrotrhu na roky 2003 – 2010 sa sústredila na uľahčenie voľného pohybu tovaru, integráciu trhov so službami, obmedzenie vplyvu daňových prekážok a zjednodušenie regulačného prostredia. Významný pokrok sa dosiahol v oblasti liberalizácie dopravných a telekomunikačných služieb, dodávok elektriny a plynu a poštových služieb. Komisia vo svojom oznámení *Lepšia správa pre jednotný trh*¹² navrhla horizontálne opatrenia, napríklad dôraz na zrozumiteľné a ľahko vykonateľné nové právne predpisy, lepšie využívanie existujúcich IT nástrojov s cieľom uľahčiť uplatňovanie práv na jednotnom trhu a zriadenie národných centier dohľadu nad fungovaním jednotného trhu. Monitorovanie je neoddeliteľnou súčasťou výročných správ o integrácii jednotného trhu v rámci procesu európskeho semestra. (Európsky parlament, 2021).

Globálna finančná a hospodárska kríza, ktorá sa začala v roku 2008, vyústila do recesie, prudkého poklesu investícií a následnej vysokej miery nezamestnanosti vo väčšine krajín EÚ. Aj napriek prijatým opatreniam sa začala európska ekonomika oživovať až v roku 2013, tempo oživenia bolo pomerne nerovnomerné a vo viacerých členských štátoch dlhodobo pretrvávala vyššia miera nezamestnanosti. Prioritou EÚ bolo plne využiť potenciál jednotného trhu vo všetkých jeho rozmeroch a to dokončením vnútrotrhu s výrobkami a službami a vytvorením jednotného digitálneho trhu. V roku 2015 Komisia prijala stratégiu digitálneho jednotného trhu¹³, ktorá stanovila intenzívny legislatívny program na budovanie európskeho digitálneho hospodárstva. Jednotný digitálny trh má digitalizovať slobody, ktoré prináša jednotný trh EÚ, pričom budú stanovené pravidlá pre telekomunikačné služby, autorské práva a ochranu údajov platné v celej EÚ.

Počas pandémie COVID-19 Komisia vo svojom oznámení s názvom *Správny čas pre Európu: náprava škôd a príprava budúcnosti pre ďalšie generácie*¹⁴ oznámila, že digitalizácia jednotného trhu bude základným pilierom obnovy po kríze. Bude sa zakladať na štyroch prvkoch:

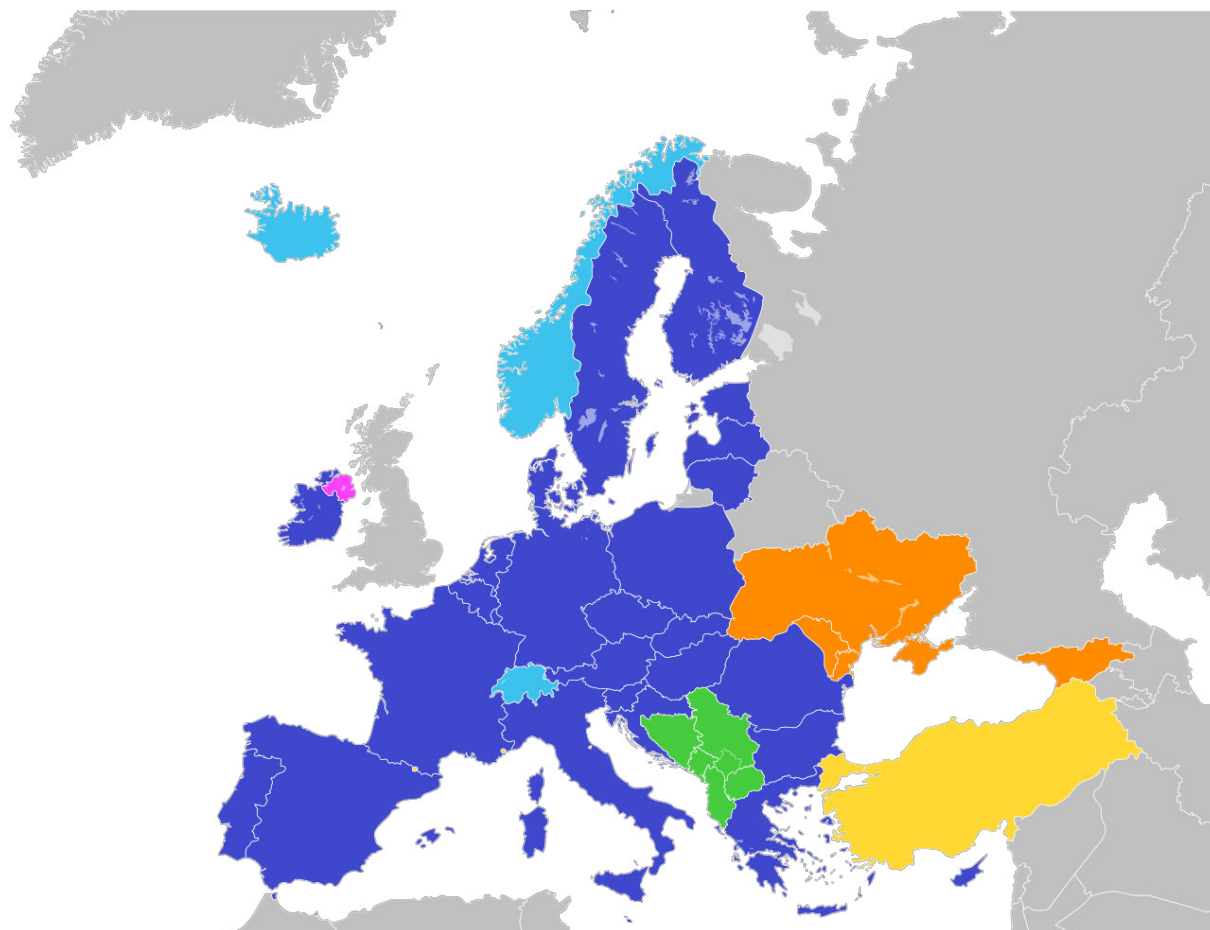
- 1) investície do lepšej pripojiteľnosti,
- 2) silnejšia priemyselná a technologická prítomnosť v strategických častiach dodávateľského reťazca (napr. umelá inteligencia, kybernetická bezpečnosť, infraštruktúra cloudu, 5G),
- 3) dátové hospodárstvo a spoločné európske dátové priestory,
- 4) spravodlivejšie a jednoduchšie podnikateľské prostredie (Európsky parlament, 2021).

Vnútrotrh EÚ tvoria všetky členské štáty EÚ (k 1.12.2021 má EÚ 27 členských štátov). Mapa vnútrotrhu EÚ je zobrazená v obrázku 12.

¹²COM(2012)0259

¹³COM(2015)0192

¹⁴COM(2020)0456

■ Členské štáty EÚ, ktoré sú súčasťou vnútorného trhu ■ Nečlenské štáty EÚ, ktoré sa zúčastňujú spolupráce v rámci vnútorného trhu EÚ s výnimkami (členské štáty Európskeho združenia voľného obchodu) ■ Nečlenské štáty EÚ, ktoré sú súčasťou Stabilizačného a asociačného procesu a sú zároveň kandidátske, alebo potenciálne kandidátske krajiny pre vstup do EÚ ■ Nečlenské štáty EÚ, ktoré majú podpísané dohody o colnej únii s EÚ (Turecko, Andora, Monako a San Maríno) ■ Nečlenské štáty EÚ, ktoré sa zúčastňujú spolupráce na vnútornom trhu vo vybraných sektoroch prostredníctvom Komplexnej dohody o voľnom obchode (Gruzínsko, Moldavsko a Ukrajina) ■ časť bývalého štátu EÚ, ktorý zostáva čiastočne súčasťou vnútorného trhu EÚ v súlade s európskym jednotným trhom s tovarom (Severné Írsko).

Obr. 12

Mapa vnútorného trhu EÚ (k 1.12.2021)

Zdroj: wikiwand, 2021

Vnútorný trh významne prispieva k prosperite a integrácii hospodárstva EÚ. Spotrebiteľom ponúka väčší výber, nižšie ceny a lepšiu ochranu spotrebiteľských práv a technologickým spoločnostiam, by tento rámec mal uľahčiť voľný obeh bezpečných a vyhovujúcich produktov v celej EÚ a zároveň podporiť konkurencieschopnosť priemyslu, umožniť inovácie a umožniť im dodávať vysokokvalitné produkty na svetový trh. Jednotný trh tiež prispieva k plneniu cieľov Únie, ako sú podpora mieru, jej hodnota a blaha jej obyvateľov.

Jednotný trh je jedným z najväčších úspechov európskeho projektu. Európa sa vďaka nemu stala jedným z najatraktívnejších miest na život a podnikanie. Za ostatných 28 rokov pomohla zvýšiť prosperitu a blahobyt občanov Európskej únie. Tým, že firmy majú prístup na rozsiahly trh založený na konkurencii a že sa odstraňujú prekážky, ktoré bránia ich rastu a ich úsiliu inovovať a rozširovať sa, sa zvýšila konkurencieschopnosť priemyslu. Vďaka svojej

rozmanitosti jednotný trh pomohol zlepšiť odolnosť európskeho hospodárstva a hospodárskej a menovej únie. Jeho rozmer zase prispel k rastúcemu významu a vplyvu Európskej únie vo svete. Výhody jednotného trhu ďaleko presahujú výhody zóny voľného obchodu a colnej únie, pričom zahŕňajú voľný pohyb výrobkov, jednotlivcov, služieb a kapitálu. Tieto štyri základné slobody, ktoré spoločne umožňujú hladký priebeh obchodu a realizácie hospodárskych činností, sú ústredným základom jednotného trhu. Podľa odhadov Komisie prináša jednotný trh hospodárske úžitky vo výške približne 8,5 % hrubého domáceho produktu Únie. Hoci úspechy sú významné, jednotný trh si vyžaduje, a vždy si bude vyžadovať, úsilie o jeho zachovanie a zlepšenie. Na to, aby jednotný trh zostal zdrojom rastu a príležitostí pre občanov a podniky, musí reagovať na aktuálny vývoj a výzvy. Existujú čoraz väčšie rozdiely, pokiaľ ide o názor na to, aké by mali byť sledované priority, a rozdielne vnímanie existuje, aj pokiaľ ide o potenciálne prínosy. Globalizácia a nové technológie prinášajú veľké príležitosti, ale takisto nastoľujú aj základné otázky o tom, kedy a ako regulovať. Nekonzistentné alebo nedostatočné presadzovanie spoločných pravidiel neprestáva byť výzvou, a zabezpečenie toho, aby tieto pravidlá naďalej splňali svoj účel v rýchlo sa meniacom prostredí, si vyžaduje neustále úsilie. Predovšetkým však možno asi konštatovať, že čím viac pokročí proces integrácie, tým viac je z hľadiska politiky náročnejšia každá jeho ďalšia fáza, keďže ide o čoraz citlivejšie hospodárske a sociálne otázky. Ukazuje sa, že je napríklad zložité presadzovať prehľbovanie integrácie v takých oblastiach, ako sú napr. služby, ktoré by viedlo k výraznému posilneniu produktivity a rastu, resp. v daňovej oblasti, kde rozdiely v uplatniteľných pravidlách mnohé podniky vnímajú ako veľkú prekážku na jednotnom trhu. To isté platí aj pre sociálne aspekty jednotného trhu, kde je nutné dosiahnuť pokrok, aby všetci občania mohli využívať plné výhody vyplývajúce z integrácie (Európska komisia, 2018).

Rozsah jednotného trhu takisto znamená, že Únia dokáže vytvárať otvorený multilaterálny obchodný systém založený na pravidlách. Ak chcú podniky z tretích krajín získať prístup na jednotný trh, musia dosiahnuť súlad s právnymi predpismi Únie, aj v oblasti zdravia, životného prostredia, bezpečnosti potravín a výrobkov a ochrany spotrebiteľa. Európske harmonizované normy sa stávajú vzorom pre globálne normy, pričom dostávajú podporu aj v oblasti obchodnej politiky, a to prostredníctvom dohôd o voľnom obchode. Medzinárodná výroba sa čoraz viac organizuje v rámci globálnych hodnotových reťazcov, v ktorých inovácia a výrobný proces zahŕňajú viacero krajín. Jednotný trh umožňuje podnikom prístup k rozmanitejším, kvalitnejším a lacnejším vstupom, a čím sa zvyšuje konkurencieschopnosť EÚ. Jednotný trh má tiež zásadný význam pre malé a stredné podniky, keďže ponúka väčšie obchodné príležitosti pre spoločnosti, ktoré samé nevyvážajú (Európska komisia, 2018).

V mnohých oblastiach ešte stále existujú rezervy, pokiaľ ide o plné využitie potenciálu jednotného trhu ako nástroja na vytváranie rastu, pracovných miest a medzinárodnej konkurencieschopnosti. Najmä v prípade digitalizácie a rozvoja nových technológií, kde hlavnou výzvou je rozhodovanie o tom, čo, kedy a ako regulovať, ako aj v prípade obehového hospodárstva, kde je cieľom vytvoriť regulačný rámec, ktorý zabezpečí lepšiu udržateľnosť hospodárskych činností vytváraním pracovných miest, intenzívnejšou inováciou a rastom. V neustále sa meniacom svete je potrebné vytvoriť silné základy vnútorného trhu, čo bude viesť k vytvoreniu atraktívneho prostredia pre medzinárodné podniky a posilní pozíciu EÚ v rámci sveta.

5.3 Ekonomické slobody jednotného trhu

Podstatou spoločného trhu a fungovania jeho základných slobôd je zabezpečenie porovnateľných podmienok pre cezhraničné transakcie, konkrétne pohyb tovaru, osôb, služieb a kapitálu, medzi členskými štátmi s podmienkami transakcií realizovaných v rámci jedného štátu. Ustanovenia Zmluvy o ZFEÚ o základných slobodách sa týkajú iba transakcií s cezhraničným, tzv. komunitárnym prvkom. Neupravujú výlučne vnútroštátne záležitosti členských štátov (Kittová, 2012).

5.3.1 Voľný pohyb tovarov

Voľný pohyb tovarov sa vzťahuje na výrobky s pôvodom v členských štátoch, ako aj na výrobky pochádzajúce z tretích krajín, ktoré sú v členských štátoch vo voľnom obeh. Platí zákaz diskriminácie a obmedzovania, žiaden členský štát nezdaní výrobky z iných členských štátov nijakou priamou alebo nepriamou vnútroštátnou daňou prevyšujúcou dane ukladané priamo či nepriamo na podobné domáce výrobky. Žiaden členský štát nezdaní výrobky iných členských štátov nijakou vnútroštátnou daňou, ktorá nepriamo ochraňuje iné výrobky (ZFEÚ, 2021). Za tovary sa považujú produkty, ktoré majú určitú peňažnú hodnotu, a teda môžu byť predmetom obchodu¹⁵. Pojem produkt je pritom široko chápaný. Pojem tovar zahŕňa výrobky, ktoré sú schopnú byť predmetom obchodnej transakcie, napríklad plyn, voda, elektrina, zvukové nahrávky na rôznych nosičoch, počítačové programy a pod. Za tovar nemožno považovať produkty, s ktorými je obchod nelegálny. Za štát pôvodu tovaru je považovaný štát, v ktorom sa uskutočnilo jeho posledné podstatné a hospodársky odôvodnené spracovanie, ktorého výsledkom je nový produkt, alebo ktoré predstavuje dôležitý stupeň výroby (Kittová, 2012).

K výnimkám zo slobody voľného pohybu patria zákazy a obmedzenia dovozu, vývozu a tranzitu nutné pre zabezpečenie verejnej mravnosti, poriadku a bezpečnosti, ochrany zdravia ľudí a zvierat, rastlín, národných kultúrnych statkov (umelecká, historická archeologická hodnota, ochrana priemyselného a obchodného vlastníctva).

Základ voľného pohybu tovarov predstavuje colná únia (regulačný rámec upravuje Colný kódex Únie). Do regulačného rámca voľného pohybu nepatria poľnohospodárske výrobky, pre ktoré sa uplatňujú ustanovenia o Spoločnej poľnohospodárskej politike uvedené v ZFEÚ a výrobky atómovej energie (upravuje Z o EURATOM).

Za výrobky vo voľnom obeh v členskom štáte sa považujú tie výrobky s pôvodom v nečlenských krajinách, pri ktorých boli splnené dovozné formálne náležitosti a zaplatené clá a poplatky s rovnakým účinkom ako iné splatné a vyrubené clá v tomto členskom štáte, ak sa na tieto výrobky nevzťahuje nárok na plné alebo čiastočné vrátenie týchto ciel a poplatkov. Na obchod s tovarom platia pravidlá colnej únie a zákaz ciel na dovoz a vývoz tovaru medzi

¹⁵ZFEÚ neobsahuje definíciu tovaru, vychádza sa z rozhodnutia Súdneho dvora ES v spore 7/68 Commission/Italy 1968 ECR 423,1969 a rozhodnutia Súdneho dvora ES C-2(90)/Commission(Belgium 1992)

členskými štátmi, zákaz všetkých poplatkov, ktoré majú rovnaký účinok ako clá, ako aj prijatie Spoločného colného sadzobníka vo vzťahu k tretím krajinám (ZFEÚ, 2021).

S cieľom zlepšiť vnútorný trh s tovarom a posilniť podmienky pre uvádzanie širokého spektra výrobkov na trh EÚ bol v roku 2008 prijatý nový legislatívny rámec. Ide o balík opatrení, ktorých cieľom je zlepšiť dohľad nad trhom a zvýšiť kvalitu zhody hodnotenia. Objasňuje tiež používanie označenia CE a vytvára súbor opatrení na použitie v právnych predpisoch týkajúcich sa výrobkov. Nový legislatívny rámec pozostáva z Nariadenia (ES) 765/2008 stanovujúceho požiadavky na akreditáciu a dohľad nad trhom produktov, Rozhodnutia 768/2008 o spoločnom rámci pre uvádzanie výrobkov na trh, ktorý zahŕňa referenčné ustanovenia, ktoré sa majú začleniť pri každej revízii právnych predpisov o výrobkoch. Rozhodnutie je vzor pre budúcu legislatívu o harmonizácii produktov spolu s Nariadením (EÚ) 2019/1020 o dohľade nad trhom a súlade výrobkov.

Dôležitým nástrojom na podporu vnútorného trhu EÚ je zavedenie používania označenia CE (Communauté Européenne resp. Conformité Européenne). Označenie CE je povinné a je potvrdením súladu výrobku s príslušnými základnými požiadavkami technických predpisov z oblasti posudzovania zhody a dodržania príslušného postupu posudzovania zhody. Označenie CE na výrobku potvrdzuje, že výrobok spĺňa požiadavky bezpečnosti výrobkov, ochrany verejného zdravia, ochrany spotrebiteľa, ochrany životného prostredia. Bez označenia CE nesmú byť výrobky uvedené na trh alebo do prevádzky v EÚ.

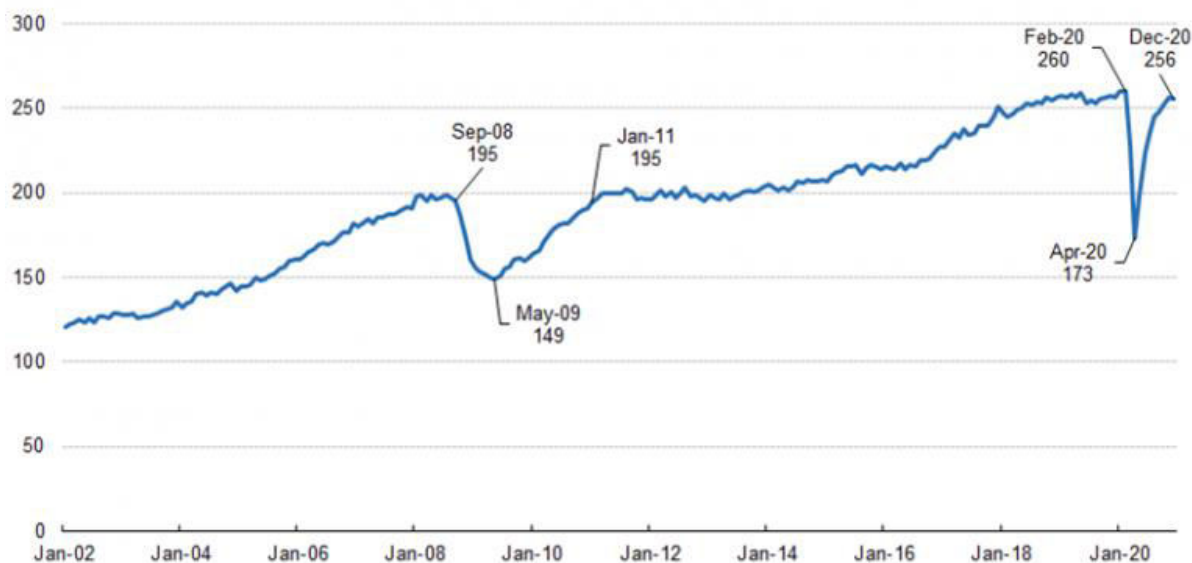
Výhody voľného pohybu tovarov:

Pre podniky

- spoločný trh pre viac ako 470 mil. obyvateľov,
- jednoduchší prístup k širokej ponuke dodávateľov a spotrebiteľov,
- nižšie náklady na výrobu,
- väčšie podnikateľské možnosti.

Pre spotrebiteľov

- nižšie ceny,
- viac inovácií a technologických postupov,
- vyššie štandardy bezpečnosti a ochrany životného prostredia,
- ľahší prístup k rôznym tovarom za výhodnejšiu cenu v rámci členských krajín EÚ,
- odstránenie rôznych colných prekážok, ktoré bránili jednotlivcom nakupovať vo väčšej miere produkty zo zahraničia,
- možnosť uplatniť záruku,
- možnosť nakupovať on-line a nakupovať tovar od dodávateľov kdekoľvek v EÚ,
- jednotné pravidlá pre tovary (výroba, distribúcia, predaj).

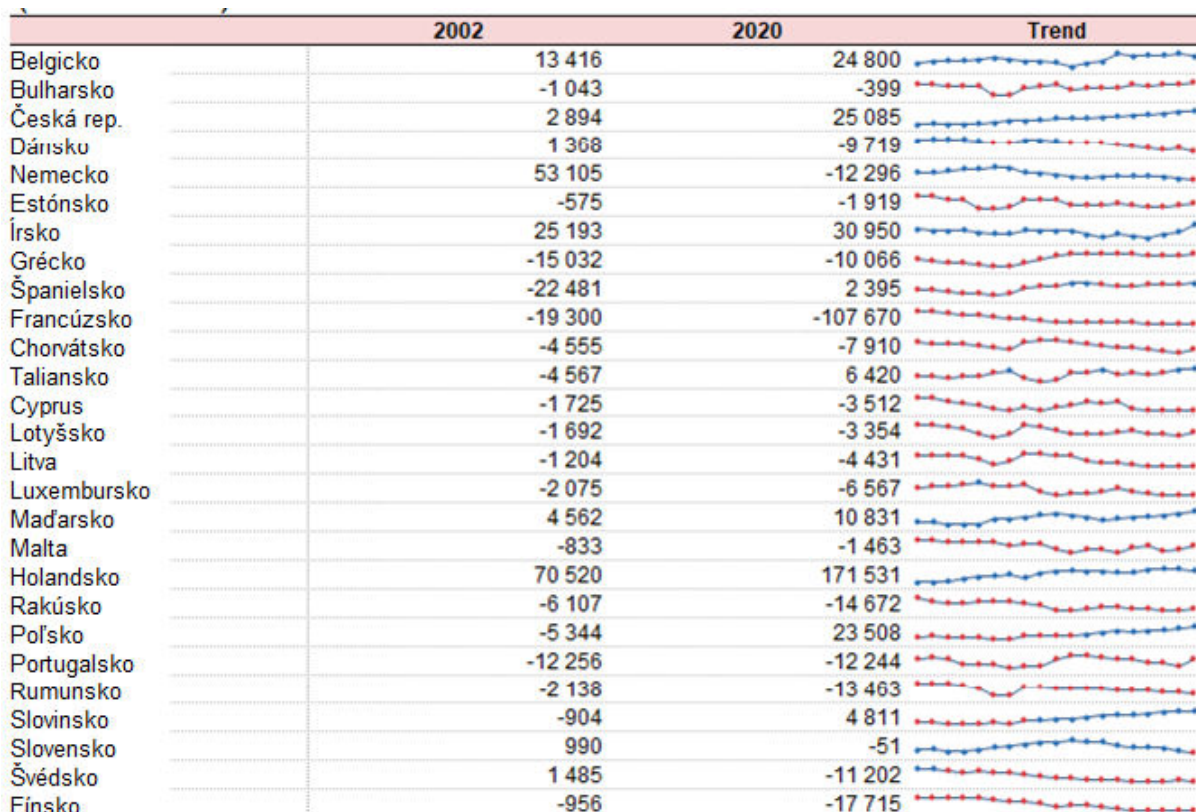
Obr. 13

**Vývoj objemu exportu tovarov v rámci vnútorného trhu EÚ v rokoch 2002-2020
(mld. EUR)**

Zdroj: Eurostat, 2021

Vývoj objemu exportu tovarov v rámci vnútorného trhu EÚ v rokoch 2002 – 2020 je zobrazený v obrázku 13. Od januára 2002 do januára 2020 sa vývoz tovaru zvýšil zo 121 miliárd EUR na 256 miliárd EUR. Na vývojovej krivke je možné evidovať negatívne dopady hospodárskej krízy z roku 2008 a krízy spôsobenej pandémiou COVID-19, pričom zotavenie z hospodárskej krízy trvalo dlhšie obdobie v porovnaní s krízou spôsobenou pandémiou. Celkovo je možné konštatovať pozitívny vplyv funkčného vnútorného trhu na voľný pohyb tovarov v EÚ.

V rokoch 2016 až 2020 boli piatimi najviac vyvážanými druhmi tovaru na vnútornom trhu EÚ motorové vozidlá, prívesy a návesy, chemikálie a chemické výrobky, Stroje a zariadenia, počítačové, elektronické a optické výrobky a potravinárske výrobky (Eurostat, 2021).

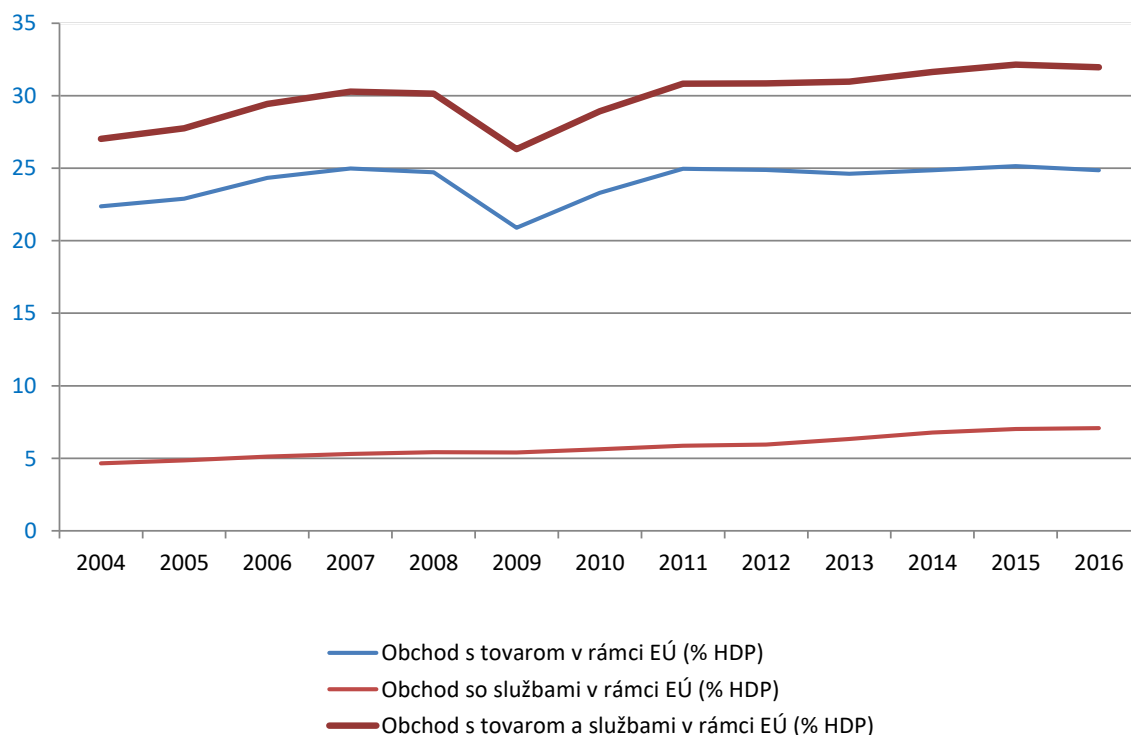
Obr. 14

**Obchodná bilancia vnútorného obchodu členských štátov EÚ v rokoch 2002-2020
(mld. EUR)**

Zdroj: Eurostat, 2021

Počas obdobia rokov 2002 – 2020 dosiahli v obchode s tovarom prebytok Holandsko, Česká republika, Belgicko, Írsko a Maďarsko. Deficitnú obchodnú bilanciu dosahovali za celé obdobie rokov Bulharsko, Estónsko, Grécko, Francúzsko, Chorvátsko, Cyprus, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Rakúsko, Portugalsko, Rumunsko a Fínsko (Obrázok 14).

Objem obchodu s tovarom a službami v rámci Únie (Obrázok 15) sa zvýšil z 27 % v porovnaní s veľkosťou hrubého domáceho produktu Únie v roku 2004 na 33 % v porovnaní s jeho veľkosťou v roku 2017, hoci obchod so službami zostáva naďalej obmedzený a značne zaostáva za svojim potenciálom (Eurostat, 2021).

Obr. 15**Porovnanie obchodu s tovarmi a službami v rámci EÚ za roky 2004-2016 (%)**

Zdroj: Eurostat, 2021

Možnosti diverzifikácie a inovácií, ktoré vnútorný trh ponúka podnikom, by mali byť hnacou silou produktivity a mali by pomôcť európskym podnikom udržať si konkurencieschopnosť v globalizovanom svete. Postupne zavádzané regulačné pravidlá na vnútornom trhu viedli k prehĺbeniu integrácie a eliminácii bariér voľného pohybu tovarov, vďaka čomu patrí jednotný trh s výrobkami podporovaný funkčnou hospodárskou súťažou k najstabilnejším a úspešným voľným pohybom prinášajúcim výhody nielen pre podniky v EÚ, ale aj pre občanov – spotrebiteľov v EÚ.

5.3.2 Voľný pohyb osôb

Základná myšlienka realizácie voľného pohybu súvisela s ekonomickou integráciou a voľným pohybom ekonomicky činných osôb (EČO), ktorý sa realizoval od roku 1968 (ale s prekážkami). K vytvoreniu voľného pohybu osôb výrazne prispelo prijatie Jednotného európskeho aktu v roku 1987 a Zmluvy o EÚ z roku 1992 (Maastrichtskej zmluvy), ktorá zaviedla pojem občianstva EÚ a doplnila o voľný pohyb o voľný pohyb neekonomicky činných osôb. Na realizáciu voľného pohybu osôb bolo nevyhnutné odstrániť kontroly osôb na hraniciach medzi členskými štátmi, ktoré sa realizovalo prijatím Schengenskej dohody. Sloboda pohybu a pobytu osôb v Európskej únii je základom občianstva EÚ. Voľný pohyb osôb nie je len právo cestovať, usadzovať sa, pracovať je nutné chápať v širšom kontexte, t. j. vytvorením dostatočného inštitucionálneho zázemia, vrátane uznávania vzdelania, alebo zapojenie do sociálneho systému a pod. Na zlepšenie realizácie voľného pohybu bola prijatá smernica 2004/38/ES o práve občanov EÚ a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a

zdržiavať sa na území EÚ. V Európskom pilieri sociálnych práv sa zohľadňuje spoločné chápanie európskych sociálnych štandardov a stanovuje program na zabezpečenie nových a účinnejších práv pre občanov a pracovníkov¹⁶.

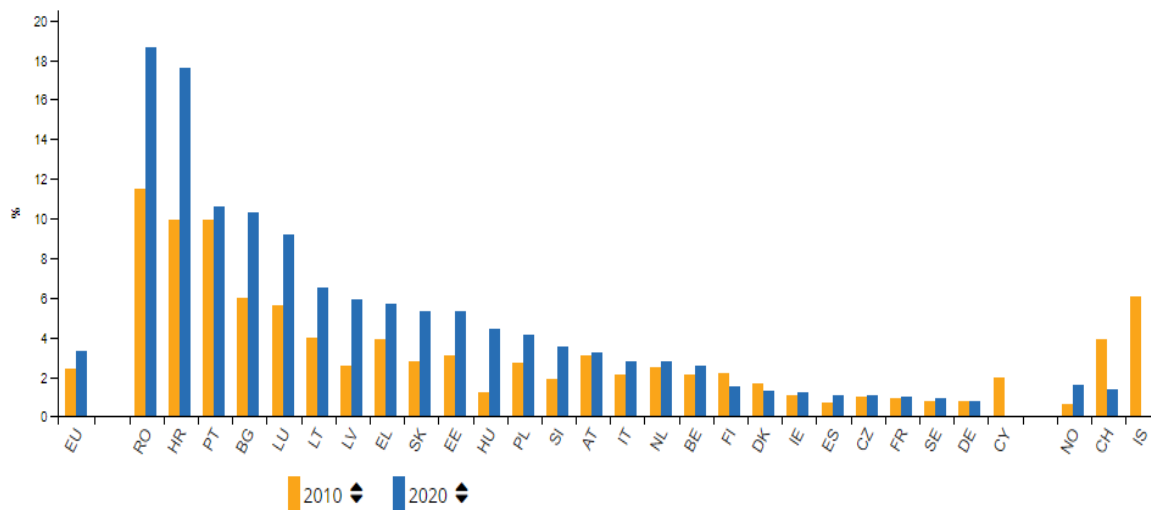
Základ voľného pohybu pracovníkov znamená oprávnenie k určitej činnosti v inom členskom štáte (čl. 45 ZFEÚ), rozlišujeme:

- u pracovníka ⇒ právo uzatvárať pracovný pomer a vykonávať prácu,
- u samostatne činných osôb ⇒ podnikatelia a podniky .– právo podnikat' alebo zriaďovať a prevádzkovať samostatnú zárobkovú činnosť

Nástrojom na uskutočňovanie voľného pohybu v EÚ je sekundárne právo EÚ (najmä smernice).

Voľný pohyb pracovníkov, podľa ZFEÚ čl. 45, ods. 2 a 3 zahŕňa zrušenie akejkoľvek diskriminácie pracovníkov členských štátov na základe štátnej príslušnosti, pokiaľ ide o zamestnanie, odmenu za prácu a ostatné pracovné podmienky s výnimkou obmedzení odôvodnených verejným poriadkom, verejnou bezpečnosťou a ochranou verejného zdravia.

Voľný pohyb pracovníkov využíva v EÚ približne 11,3 milióna pracovníkov a hlavnou cieľovou krajinou bolo Nemecko (2,7 milióna alebo 22 % zo všetkých migrujúcich pracovníkov). K členským štátom s najväčším podielom mobilných pracovníkov v rámci populácie v produktívnom veku patrilo Rumunsko (18,6 %), Chorvátsko (19,7 %), Portugalsko (10,6 %) a Bulharsko (10,3 %)¹⁷ (Obrázok.16). Najvyšší nárast mobility v rokoch 2010 – 2020 mali obyvatelia Chorvátska, naopak najnižší obyvatelia Fínska a obyvatelia Nemecka, Španielska a Francúzska využívajú voľný pohyb osôb najmenej (Eurostat,2021).

Obr. 16

Mobilita obyvateľov EÚ v produktívnom veku (20-64 rokov) v jednotlivých členských štátoch EÚ (%-ný podiel populácie členského štátu) za roky 2010 a 2020

Zdroj: Eurostat, 2021

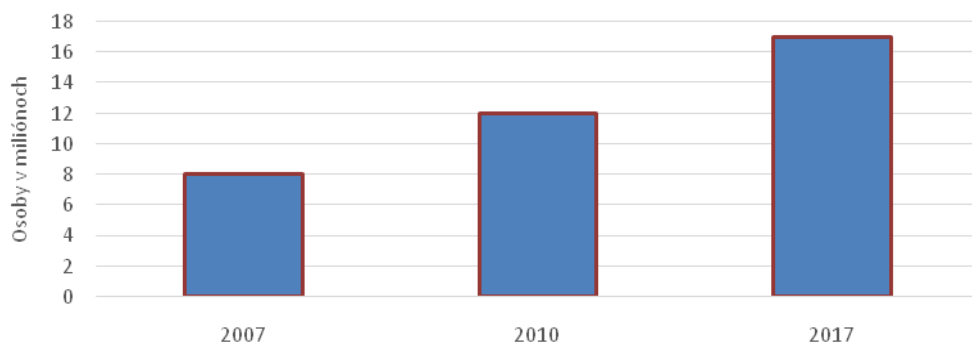
¹⁶COM(2017) 250

¹⁷https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR18_06/SR_Labour_Mobility_EN.pdf

Práva a povinnosti voľného pohybu osôb:

- Pri pobytoch kratších ako tri mesiace je jedinou požiadavkou, ktorú musia občania EÚ splniť, je byť držiteľom platného preukazu totožnosti alebo pasu. Hostiteľský členský štát môže od príslušných osôb požadovať zaregistrovanie ich prítomnosti v krajine.
- Pri pobytoch dlhších ako tri mesiace v prípade, ak občania EÚ a ich rodinní príslušníci nepracujú, musia mať dostatočné zdroje a nemocenské poistenie, aby sa počas obdobia svojho pobytu nestali záťažou pre systém sociálnych služieb hostiteľského členského štátu. Občania EÚ nepotrebujú povolenie na pobyt, no členské štáty môžu požadovať ich zaregistrovanie u príslušných orgánov. Rodinní príslušníci občanov EÚ, ktorí nie sú štátnymi príslušníkmi členského štátu, musia požiadať o povolenie na pobyt na dĺžku svojho pobytu alebo na päťročné obdobie.
- Právo na trvalý pobyt. Občania EÚ nadobudnú toto právo po päťročnom nepretržitom legálnom pobyte, pod podmienkou, že na nich nebolo uplatnené rozhodnutie o vyhodení. Toto právo už nepodlieha žiadnym podmienkam. Rovnaké pravidlo platí pre rodinných príslušníkov, ktorí nie sú štátnymi príslušníkmi niektorého z členských štátov a ktorí žijú s občanom EÚ päť rokov. Právo na trvalý pobyt je možné odobrať len v prípade neprítomnosti v hostiteľskom členskom štáte počas obdobia dlhšieho ako dva za sebou idúce roky.
- Obmedzenia práva na vstup a práva na pobyt. Občania EÚ alebo ich rodinní príslušníci môžu byť z hostiteľského členského štátu vyhodení z dôvodov súvisiacich s verejným poriadkom, verejnou bezpečnosťou alebo verejným zdravím. Boli stanovené záruky na zabezpečenie toho, aby sa, okrem iného, takéto rozhodnutia neprijímali z ekonomických dôvodov, boli v súlade so zásadou proporcionality a zakladali sa na správaní príslušnej osoby (Európsky parlament, 2021).

Z dlhodobého porovnania rokov je evidentný nárast mobility pracovnej sily u produktívneho obyvateľstva, v roku 2017 sa počet osôb žijúcich a pracujúcich v inom členskom štáte EÚ zdvojnásobil (Obrázok 17).

Obr. 17

Občania EÚ žijúci v inom ako svojom členskom štáte v rokoch 2007, 2010 a 2017

Zdroj: Európska komisia, 2018

Bez ohľadu na význam tohto práva pretrvávajú značné prekážky v jeho vykonávaní medzi členskými štátmi, týka sa to najmä získanej kvalifikácie a vzdelania, nakoľko v rámci EÚ neexistuje jednotný vzdelávací systém a preto sa v súčasnosti aplikujú v EÚ 3 spôsoby uznávania kvalifikácie a vzdelania.

Uznávanie kvalifikácie a vzdelania v EÚ – 3 spôsoby:

- Všeobecný systém uznávania – získaná kvalifikácia v členskom štáte platí v celej EÚ a v prípade podstatných rozdielov je potrebné absolvovať skúšky spôsobilosti a adaptačnej doby,
- Systém automatického uznávania na základe odbornej praxe sa vzťahuje na remeselné a obchodné činnosti,
- Systém automatického uznávania pre vybrané povolania – každý členský štát uznáva doklad o formálnej kvalifikácii lekára, všeobecnej zdravotnej sestry, stomatológa, veterinárneho lekára, farmaceuta a architekta.

Voľný pohyb osôb je nevyhnutné vnímať v širšom kontexte, ako sú rozdielne faktory spôsobené jazykom, vzdelaním, minimálnou mzdou alebo rozdielnosťami v sociálnych systémoch, ktoré výrazne ovplyvňujú mobilitu pracovnej sily a zatiaľ nie sú úplne odstránené. EÚ sa snaží odstránením diskriminačných, alebo neprimeraných prekážok v mobilite pracovnej sily a zavedením zásady rovnakého zaobchádzania s pracovníkmi zo všetkých členských štátov EÚ vytvoriť plne funkčný voľný pohyb osôb v rámci jednotného trhu EÚ. Podporu mobility pracovnej sily na jednotnom trhu je možné dosiahnuť podporou vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania, ktoré patria do právomocí členských štátov a na úrovni EÚ sú len koordinované. Profit z prínosu mobility pracovnej sily majú nielen občania EÚ, ale aj hospodárske odvetvia, ktoré trpia nedostatkom pracovnej sily. Podpora voľného pohybu osôb je prepojená aj s ostatnými politikami realizovanými v rámci EÚ, napr. politika súdržnosti Únie pomáha občanom a územiam vyrovnávať sa s nerovnomerným rozdelením výhod jednotného trhu.

5.3.3 Voľný pohyb služieb a sloboda podnikania

Sloboda usadiť sa a sloboda poskytovať služby zaručujú mobilitu podnikov a odborníkov v rámci EÚ. Základnou podmienkou voľného pohybu služieb a slobody podnikania je sídlo v EÚ, resp. povolenie na pobyt v EÚ.

Medzi voľným pohybom služieb a slobodou podnikania je rozdiel, rozhodujúcim je kritérium časového hľadisko, t. j. dočasnosť verus stálosť pôsobenia na trhu.

- sloboda usadzovania (podnikania) – znamená stabilné a nepretržité pôsobenie na trhu. Podnikanie znamená integráciu do národného hospodárstva hostiteľskej krajiny na dobu neurčitú a zriadenie pevnej podnikateľskej jednotky v hostiteľskej krajine,
- voľný pohyb služieb – znamená dočasné a príležitostné pôsobenie na trhu (poskytovateľ služby usadený v niektorom členskom štáte poskytuje služby v inom členskom štáte a po ich poskytnutí sa vracia do štátu, v ktorom má sídlo). Poskytovanie služieb je vykonávanie dočasnej podnikateľskej činnosti v hostiteľskej krajine, v ktorej poskytovateľ služieb nemá sídlo.

Právo usadiť sa – sloboda podnikania

Sloboda usadiť sa zahŕňa aj právo zahájiť a vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť, založiť a viesť podniky, najmä spoločnosti za podmienok stanovených pre vlastných štátnych príslušníkov právom štátu, v ktorom dochádza k usadeniu sa, pokiaľ ustanovenia kapitoly o pohybe kapitálu nestanovujú inak (ZFEÚ čl. 54, 2021). Ustanovenia ZFEÚ čl. 52 týkajúce sa práva usadiť sa nevzťahuje na činnosti súvisiace s výkonom štátnej moci a na opatrenia osobitne upravujúce postavenie cudzích štátnych príslušníkov z dôvodov verejného poriadku, verejnej bezpečnosti a verejného zdravia.

Podľa čl. 49 ZFEÚ sa zakazujú obmedzenia slobody usadiť sa na štátnych príslušníkov jedného členského štátu na území iného členského štátu. Zakazujú sa aj obmedzenia, ktoré sa týkajú zakladania obchodných zastúpení, organizačných zložiek a dcérskych spoločností štátnymi príslušníkmi jedného členského štátu na území iného členského štátu.

Voľný pohyb služieb

Voľný pohyb služieb podľa čl. 56-62 ZFEÚ upravuje slobodu poskytovať služby. Sloboda sa vzťahuje na všetky služby, ktoré sa bežne poskytujú za odmenu, pokiaľ ich neupravujú ustanovenia o voľnom pohybe tovaru, kapitálu a osôb. Poskytovateľ služieb môže dočasne vykonávať činnosť v členskom štáte, v ktorom sa služba poskytuje, za rovnakých podmienok, aké tento členský štát ukladá vlastným občanom. ZFEÚ sa právna definícia služby nenachádza, ale podľa čl. 57 ZFEÚ sa za služby považujú plnenia, ktoré sa bežne poskytujú za odplatu, pokiaľ ich neupravujú ustanovenia o voľnom pohybe tovaru, kapitálu a osôb. Služba je vykonávaná za odplatu, samostatne, má nehmotný charakter, nie je zakázanou činnosťou a pri jej poskytnutí alebo prijatí je obsiahnutý cezhraničný – komunitárny prvok.

Služby zahŕňajú široká škála aktivít najmä:

- činnosti priemyselnej povahy,
- činnosti obchodnej povahy,
- činnosti remeselnej povahy,
- činnosti v oblasti slobodných povolání.

V rámci voľného pohybu služieb rozlišujeme:

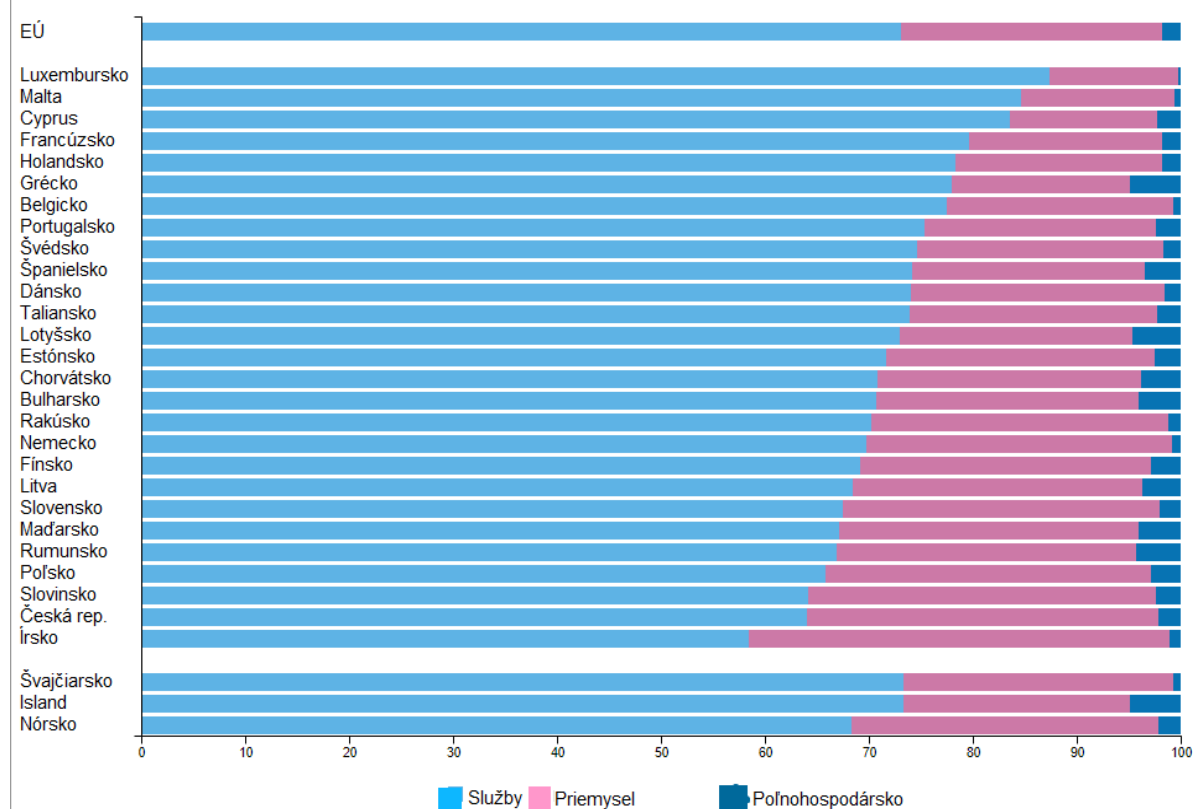
- Aktívny pohyb služby (poskytovanie služieb) – poskytovateľ služby sa zdržuje na území štátu príjemcu služby za účelom poskytnutia služby (advokátske, lekárske, kadernícke, turistické služby),
- Pasívny pohyb služby (prijímanie služby) – príjemca služby sa zdržuje na území štátu poskytovateľa služby a využíva resp. prijíma služby poskytnuté resp. ponúkané poskytovateľom služby (pacient, turista...),
- Virtuálny pohyb služby – poskytovanie služby nie je spojené s pohybom osôb cez hranice, teda hranice prekročí len služba.

Podľa čl. 56 ZFEÚ platí zásada nediskriminácie a zákaz obmedzení voľného pohybu služieb na vnútroštátne opatrenia smerujúce tak voči službe, ako i voči osobe poskytovateľa alebo prijímateľa, ktoré sťažujú alebo bránia poskytovaniu alebo prijímaniu služieb medzi členskými štátmi.

Výnimky zo zákazu obmedzenia slobody pohybu služieb sú uvedené v čl. 52 Zmluvy o fungovaní EÚ a týkajú sa verejného poriadku, verejnej bezpečnosti a ochrany zdravia. Výnimkou je aj vylúčená pôsobnosť pri činnostiach súvisiacich priamo alebo nepriamo s výkonom verejnej moci. Medzi výnimky patria aj objektívne požiadavky verejného záujmu

vyplývajúce z judikatúry ESD (ochrana duševného vlastníctva, ochrana zamestnancov, spotrebiteľa, životného prostredia, zachovanie národného historického a kultúrneho dedičstva, kultúrna politika, bezpečnosť cestnej premávky).

Služby majú najvyšší podiel na tvorbe HDP a úrovne zamestnanosti. V roku 2020 boli služby najväčšou hospodárskou aktivitou v EÚ meranou z hľadiska vytvorenej hrubej pridanej hodnoty (HPH). Služby tvorili 73 % celkovej HPH EÚ, za nimi nasledoval priemysel a stavebníctvo (25 %) a poľnohospodárstvo (2 %). Vo všetkých krajinách EÚ mali najväčšiu váhu v hospodárstve služby, ktoré sa pohybovali medzi 58 % v Írsku a 87 % v Luxembursku. Nasledovali Malta (85 %) a Cyprus (84 %), kým v Poľsku (66 %), ako aj Českej republike a Slovinsku (obe 64 %) bol podiel v rámci EÚ nízky, pričom najnižší malo Írsko (58 %). Z obrázku 18 vyplýva, že poľnohospodárstvo predstavovalo len malú časť HPH, pričom najvyššie podiely boli zaznamenané v Grécku a Lotyšsku (obe 5 %), ako aj v Rumunsku, Bulharsku, Maďarsku, Chorvátsku a Litve (všetky 4 %). Na druhej strane poľnohospodárstvo malo najnižší podiel na celkovej HPH v krajinách ako Luxembursko, Malta, Belgicko a Nemecko, kde to bolo pod 1 %.

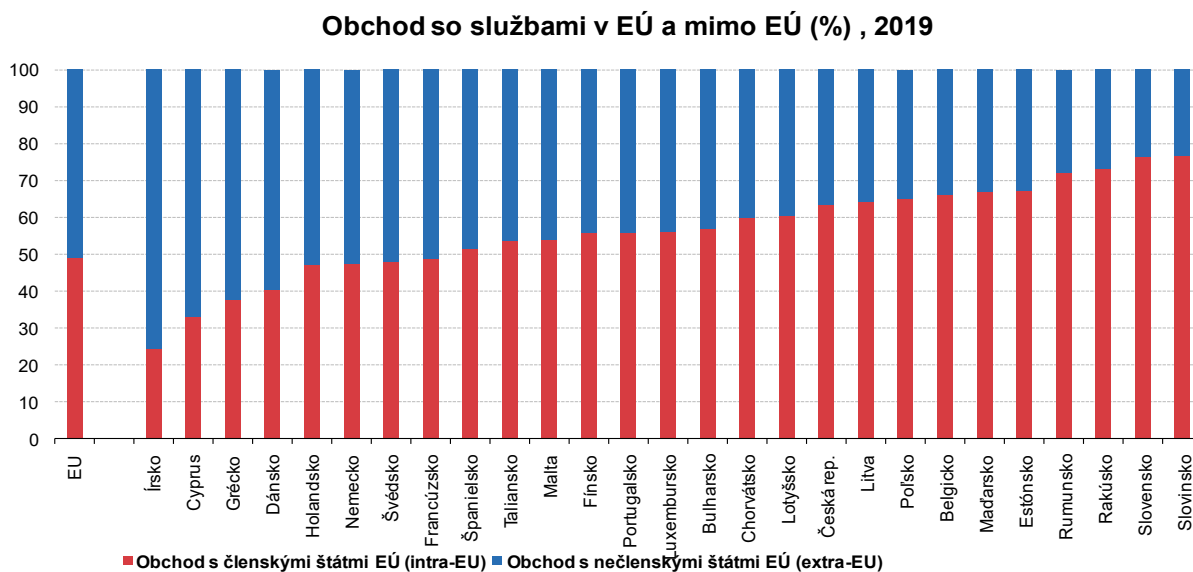
Obr. 18
Hrubá pridaná hodnota podľa sektora, 2020 (%)

Zdroj: Eurostat, 2021

Priemysel a činnosti súvisiace so stavebníctvom mali významnú váhu v ekonomikách Írska (41 %), Českej republiky (34 %), Slovinska (33 %), Poľska a Slovenska (v oboch po 31 %).

Problémom pri poskytovaní služieb je, že veľká časť služieb je viazaná na miesto svojho poskytovania, čím sú možnosti voľného pohybu služieb obmedzené (kadernícke služby). Viazanosť na miesto poskytovania negatívne ovplyvňuje obchodovateľnosť služieb.

Všeobecne platí, že čím nižšie sú náklady na sprostredkovanie kontaktu medzi zákazníkom a predávajúcim tým vyššia je obchodovateľnosť služieb.

Zdroj: Eurostat (online data code: bop_its6_tot), 2020

Obr. 19
Obchod so službami v EÚ a mimo EÚ (%), 2019

Zdroj: Eurostat, 2020

V roku 2019 sa rozdelenie celkového obchodu so službami (dovoz a vývoz spolu) medzi obchodom s nečlenskými krajinami na jednej strane a obchod s ostatnými členskými štátmi EÚ na strane druhej medzi členskými štátmi EÚ výrazne líšilo (Obrázok 19). Do určitej miery to bolo odrazom buď geografickej blízkosti, alebo dlhodobých obchodných vzťahov. Írsko (76 %) vykazovalo veľký podiel transakcií medzinárodných služieb, ktoré sa uskutočňovali mimo EÚ, rovnako ako Cyprus (67 %) a Grécko (63 %). Najvyšší podiel obchodu so službami v rámci jednotného trhu EÚ zaznamenalo Slovensko (76 %), Slovinsko (76 %), Rakúsko a Rumunsko (73 %). Priemer EÚ za rok 2019 ukazuje, že približne polovica všetkých transakcií medzinárodných služieb sa uskutočnila v rámci jednotného trhu EÚ a druhá polovica bola uskutočnená s nečlenskými krajinami.

5.3.4 Voľný pohyb kapitálu

Liberalizácia kapitálových tokov prebiehala postupne. Obmedzenia pohybu kapitálu a platieb medzi členskými štátmi a s tretími krajinami sú zakázané od začiatku roku 2004 v dôsledku Maastrichtskej zmluvy, hoci môžu existovať výnimky.

Voľný pohyb kapitálu je základnou črtou integrovaných, otvorených a efektívnych finančných trhov. Je to kľúčový prvok vnútorného trhu a najviac využívaná sloboda z pohľadu podnikov.

Pojem kapitál nie je definovaný v ZFEÚ. Na vymedzenie pojmu sa uplatňuje smernica 88/361/EHS, podľa ktorej cezhraničný pohyb kapitálu zahŕňa:

- priame zahraničné investície,

- investície do nehnuteľností alebo ich nákup,
- investície do cenných papierov (napr. do akcií, dlhopisov, účtov, podielových fondov),
- poskytovanie pôžičiek a úverov,
- iné operácie s finančnými inštitúciami vrátane operácií týkajúcich sa osobného kapitálu, ako sú peňažné príspevky, dedičstvo, finančné príspevky atď. (Európska komisia, 2019).

Voľný pohyb kapitálu podporuje jednotný trh a dopĺňa ostatné tri slobody. Prispeva zároveň k hospodárskemu rastu tým, že umožňuje efektívne investovanie kapitálu, a podporuje využívanie eura ako medzinárodnej meny, čím posilňuje rolu EÚ ako globálneho hráča. Voľný pohyb kapitálu bol takisto nezastupiteľný pri vytváraní hospodárskej a menovej únie a zavedení eura.

Podľa čl. 63 ZFEÚ sú zakázané všetky obmedzenia pohybu kapitálu a platieb medzi členskými štátmi navzájom a členskými štátmi a tretími krajinami. Podľa čl. 65 ZFEÚ ustanovenia čl. 63 majú bez toho, aby boli dotknuté práva členských štátov uplatňovať príslušné ustanovenia ich daňových zákonov, ktoré rozlišujú daňových poplatníkov podľa miesta bydliska alebo podľa miesta, kde investovali kapitál.

Jediné odôvodnené obmedzenia pohybu kapitálu vo všeobecnosti, vrátane pohybov v rámci Únie, sú stanovené v čl. 65 ZFEÚ. Zahŕňajú:

- opatrenia, najmä v oblasti daňového systému a dohľadu nad finančnými službami, aby sa zabránilo porušovaniu vnútroštátnych predpisov,
- postupy na ohlasovanie kapitálových pohybov na štatistické alebo správne účely,
- opatrenia, ktoré možno odôvodniť verejným záujmom či verejnou bezpečnosťou. (Bol uplatnený počas krízy európskeho štátneho dlhu, keď Cyprus (2013) a Grécko (2015) boli nútené zaviesť kontroly kapitálu s cieľom zabrániť jeho nadmernému odlevu. Cyprus odstránil všetky zostávajúce obmedzenia v roku 2015 a Grécko tak urobilo v roku 2019). (Európsky parlament, 2021).

Všetky obmedzenia pohybu kapitálu medzi členskými štátmi a zároveň medzi členskými štátmi a tretími krajinami sú zakázané s výnimkou určitých konkrétnych prípadov. Zakázané sú teda nielen priamo, ale aj nepriamo diskriminačné opatrenia členských štátov, ale aj iné opatrenia, ktoré znemožňujú výkon slobody pohybu kapitálu a platieb. Priamo diskriminačné opatrenia sú také, ktoré zakladajú odlišné zaobchádzanie na základe štátnej príslušnosti osoby, ktorá realizuje kapitálové a platobné transakcie. Príkladom priamej diskriminácie je obmedzenie množstva akcií, ktoré môžu zahraniční investori nadobudnúť v domácich podnikoch. Nepriamou diskrimináciou je napríklad podmienka, že nadobúdateľ poľnohospodárskeho pozemku si na tomto pozemku musí zriadiť trvalé bydlisko. Nejde o priamu diskrimináciu medzi štátnymi príslušníkmi dotknutého štátu a štátnymi príslušníkmi iných členských štátov. Podmienka bydliska odrádza predovšetkým osoby bez bydliska v členskom štáte od investovania do nehnuteľností v tomto štáte (Kittová, 2012).

Voľný pohyb kapitálu zahŕňa:

- Pohyb vecného kapitálu – právo k nehnuteľnostiam, podnikateľské účasti,
- Pohyb peňažného kapitálu – cenné papiere, úvery, voľný pohyb platieb.

Integrovaná európska finančná oblasť zahŕňa:

- **Sloboda zriaďovania** – banky (u právnických osôb sa voľný pohyb kapitálu sa chápe ako voľný pohyb výrobného faktora),
- **Voľný pohyb kapitálu** – vymedzenie zásad bolo definované v Amsterdamskej zmluve – zákaz obmedzení platieb a pohybu kapitálu medzi ČŠ, prijímanie ochranných opatrení je možné len po odsúhlasení Rady EÚ,
- **Voľné poskytovanie finančných služieb** – poisťovne, investičné spoločnosti, cenné papiere, zahŕňa oblasť jednotného povoľovania a kontrolu uskutočňovanú krajinou pôvodu.

Význam voľného pohybu kapitálu spočíva najmä:

- v doplnení voľného pohybu tovarov, služieb a osôb (voľný pohyb osôb – možnosť zasielania zárobku do materskej krajiny),
- poskytnutia voľnosti rozhodovania investorov, v ktorej krajine budú realizovať svoj podnikateľský zámer,
- umožňuje obyvateľom EÚ ukladať svoje financie v ktorejkoľvek ekonomike.

Odstránenie prekážok voľného pohybu kapitálu malo pozitívny dopad v makroekonomickej oblasti (efektívna alokácia úspor – investícií) čo malo za následok podporu ekonomického rastu a zamestnanosti.

Napriek pokroku, ktorý sa podarilo dosiahnuť v liberalizácii tokov kapitálu v EÚ, sú kapitálové trhy naďalej do veľkej miery roztrieštené. Európska komisia predložila iniciatívu s názvom Únia kapitálových trhov. Iniciatíva zahŕňala opatrenia zamerané na vytvorenie integrovaného jednotného kapitálového trhu. Cieľom bolo odstrániť prekážky cezhraničných investícií, ktoré patria do právomocí členských štátov. Cieľom únie kapitálových trhov je zabezpečiť, aby peniaze – investície a úspory – prúdili po celej EÚ, aby z toho mali úžitok spotrebitelia, investori a spoločnosti. Kapitálová únia trhov má za cieľ prelomiť bariéry, ktoré blokujú cezhraničné investície v EÚ, a uľahčiť to spoločnosťami projektom budovania infraštruktúry, aby získali financie, ktoré potrebujú, bez ohľadu na to, kde sa nachádzajú. Zameriava sa aj na udržateľné financovanie nasmerovaním investícií do projektov šetrných k životnému prostrediu.

Napriek finančnej kríze sa integrácia kapitálových trhov v Európe za posledných 28 rokov zvýšila. Kapitálové trhy sa od roku 1992 výrazne rozšírili a v roku 2015 ich objem predstavoval viac než dvojnásobok objemu ekonomiky Únie. Čoraz viac poskytovateľov finančných služieb môže ponúkať svoje služby v celej Únii vďaka jednotnému pasu. To podnecuje hospodársku súťaž a vytvára nové príležitosti pre podniky, ktoré hľadajú financovanie na kapitálových trhoch. Teraz môžu financovať viac svojich činností na celom jednotnom trhu a sú menej závislí od bankového financovania. Posilnenie dohľadu na úrovni Únie prinieslo vyššiu úroveň ochrany spotrebiteľa a investorov. Integrácia kapitálových trhov podporuje aj európske inovácie, ktoré sú nevyhnutné na to, aby sa spoločnosti stali efektívnejšími a produktívnejšími¹⁸.

¹⁸COM (2018)772,2018

5.4 Jednotný digitálny trh EÚ

Európska komisia prijala v roku 2015 stratégiu jednotného digitálneho trhu, ktorej cieľom bolo vytvoriť spoločné európske pravidlá ochrany údajov, reformovať telekomunikačné pravidlá a modernizovať pravidlá týkajúce sa autorských práv. Vychádza z koncepcie vnútorného trhu, ktorý má odstrániť obchodné prekážky medzi jednotlivými členskými štátmi, a tým zvýšiť hospodársku prosperitu.

Právnym základom je čl. 4 ods. 2 písm. a) a články 26, 27, 114 a 115 ZFEÚ.

Digitálny jednotný trh sa týka predovšetkým odstraňovania prekážok týkajúcich sa internetových transakcií medzi členskými štátmi. Stratégiou Európa 2020 sa zaviedla digitálna agenda pre Európu ako jedna zo siedmich hlavných iniciatív. Podľa stratégie je využívanie informačných a komunikačných technológií podmienkou úspechu EÚ. Komisia v stratégii pre jednotný digitálny trh¹⁹ určila digitálny jednotný trh za prioritu EÚ.

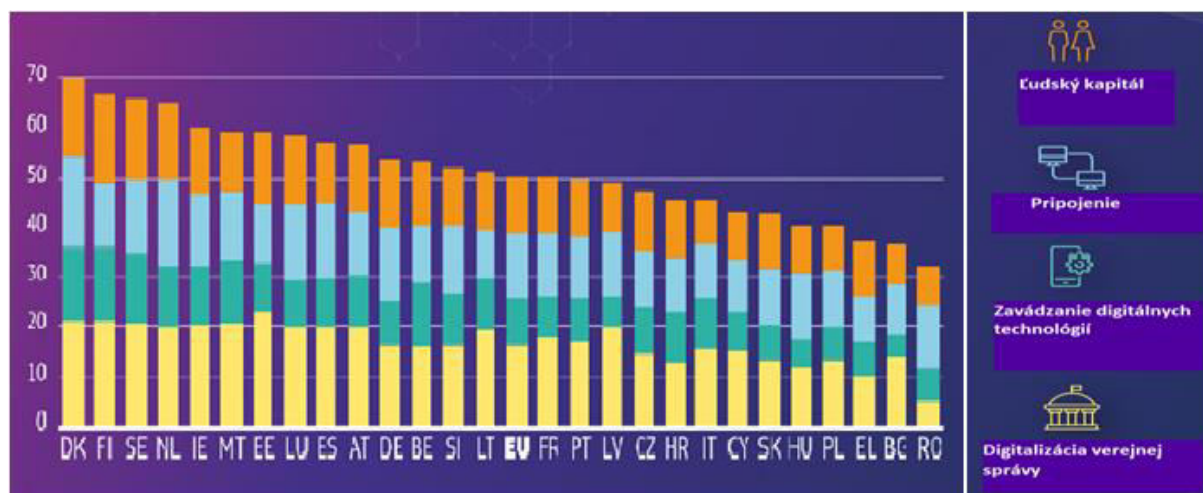
Stratégia jednotného digitálneho trhu EÚ je postavená na troch pilieroch:

- Prístup: *lepší prístup spotrebiteľov a podnikov k digitálnemu tovaru a službám v celej Európe,*
- Životné prostredie: *vytváranie správnych podmienok a rovnakých podmienok pre rozvoj digitálnych sietí a inovatívnych služieb,*
- Ekonomika a spoločnosť: *maximalizácia rastového potenciálu digitálnej ekonomiky.*

Pandémia COVID-19 mala významný vplyv na hospodárstvo EÚ a výrazne zmenila úlohu a vnímanie digitalizácie v ekonomikách a spoločnostiach a poukázala na fakt, že rozhodujúcu úlohu zohrávajú prevratné inovácie a technológie. Podľa správy DESI²⁰ sa za rok 2020 zintenzívnilo používanie verejných a súkromných online služieb (Obrázok 20), čím sa vyvíja tlak na kapacitu sietí digitálnej konektivity.

¹⁹COM(2015)0192

²⁰Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti - <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

Obr. 20

Porovnanie ukazovateľov digitálnej výkonnosti v členských krajinách EÚ, 2020

Zdroj: DESI, 2020

Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI) sumarizuje ukazovatele digitálnej výkonnosti Európy a sleduje pokrok krajín EÚ. Obrázok 20 znázorňuje poradie členských štátov DESI za rok 2021. Dánsko, Fínsko, Švédsko a Holandsko má najvyššie digitálne ekonomiky v EÚ, za ním nasledujú Írsko, Malta a Estónsko. Najnižšie skóre DESI majú Rumunsko, Bulharsko a Grécko.

Komisia v roku 2020 predložila balík opatrení v rámci Aktu o digitálnych službách na schválenie Európskemu parlamentu a Rade EÚ. Balík pozostáva z dvoch legislatívnych iniciatív: aktu o digitálnych službách a aktu o digitálnych trhoch. Jeho hlavnými cieľmi sú vytvoriť bezpečnejší digitálny priestor, v ktorom budú chránené základné práva používateľov digitálnych služieb, a zavedenie rovnakých podmienok na podporu inovácií, rastu a konkurencieschopnosti na európskom jednotnom trhu a na celom svete (Európsky parlament, 2021).

Keďže plný potenciál vnútorného trhu zostáva nevyužitý, Parlament, Rada a Komisia sa snažia o jeho oživenie a o to, aby verejnosť, spotrebitelia a malé a stredné podniky boli centrom politiky jednotného trhu a hlavnú úlohu v tomto úsilí zohráva digitálny jednotný trh²¹. Potenciál jednotného digitálneho trhu je najmä pri znižovaní nákladov a prekážok pre spotrebiteľov a podniky v EÚ, prispieva k ekologickejšiemu hospodárstvu a k rozvoju elektronickej verejnej správy. Digitálny jednotný trh využitím elektronického obchodu a elektronickej verejnej správy podporuje hospodárstvo, znižuje vplyv na životné prostredie a zvyšuje kvalitu života.

Digitalizácia podnikov, vrátane tradičných hospodárskych odvetví, a správnych orgánov je nevyhnutná a pravidlá jednotného trhu by sa mali vytvárať a aktualizovať tak, aby sa zabezpečilo, že inovácie a šírenie nových technológií podporia rast produktivity. Digitálne technológie môžu podnikom umožniť predávať výrobky a služby priamo do domácností na

²¹Tlačová správa Európskej komisie zo 7. decembra 2018 s názvom Členské štáty a Komisia budú spolupracovať s cieľom podporiť umelú inteligenciu „v európskom duchu“.

celom vnútornom trhu EÚ. V súvislosti so stratégiou pre jednotný digitálny trh boli prijaté regulačné opatrenia na riešenie najväčších prekážok elektronického obchodu, najmä v oblasti geografického blokovania, služieb cezhraničného dodávania balíkov, dane z pridanej hodnoty v prípade elektronického obchodu a spolupráce v oblasti ochrany spotrebiteľa, zákazu diskriminačných postupov založených na štátnej príslušnosti, mieste bydliska alebo sídle. (Európska komisia, 2018).

Digitálne technológie budú kľúčovým faktorom rozvoja udržateľnej ekonomiky EÚ a preto EÚ podporí investície a reformy do členských štátov vrátane výraznej podpory digitalizácie ekonomiky s cieľom vytvoriť udržateľné, odolné ekonomické prostredie, ktoré bude lepšie pripravené na výzvy a príležitosti zelenej a digitálnej ekonomiky do budúcnosti.

6 HOSPODÁRSKA A MENOVÁ POLITIKA EÚ

Hospodárska a menová politika je upravená v Hlave VIII, článkoch 119-144 Zmluvy o fungovaní EÚ. Vytváranie Hospodárskej a menovej únie je jedným z najnáročnejších projektov EÚ. Zavedenie spoločnej meny v roku 1999 bolo vnímané ako krok so značnou mierou rizika, ktoré môže pozitívne pôsobiť na ekonomiku krajín EÚ, ale súčasne by mohlo dôjsť aj k destabilizácii ekonomiky EÚ. Existencia spoločnej meny sa stala výrazným prvkom európskej integrácie. Aj napriek tomu, že k spoločnej mene nepristúpili všetky signatárske štáty Maastrichtskej zmluvy, je vytváranie menového priestoru súčasťou vyjednávania o rozšírení EÚ. V súčasnosti je súčasťou menovej únie 19 členských štátov EÚ.

6.1 Právny rámec hospodárskej a menovej integrácie

Základ hospodárskej integrácie je upravený v Zmluve o fungovaní EÚ v článku 5 „členské štáty koordinujú svoje hospodárske politiky v rámci Únie“ a v článku 119, podľa ktorého sú „činnosti členských štátov a Únie, zamerané na splnenie cieľov vymedzených v článku 3 Zmluvy o Európskej únii, zahŕňajú prijatie hospodárskej politiky, ktorá je založená na úzkej koordinácii hospodárskych politik členských štátov na vnútornom trhu a na stanovení spoločných cieľov a ktorá sa uskutočňuje v súlade s princípmi otvoreného trhového hospodárstva s voľnou hospodárskou súťažou“. Činnosti členských štátov EÚ zahŕňajú jednotnú menu euro, stanovenie a vykonávanie jednotnej menovej a devízovej politiky, pričom si vyžadujú dodržiavanie nasledovných zásad: stabilné ceny, zdravé verejné financie a menové podmienky a trvalo udržateľnú platobnú bilanciu. Agendu HMÚ je možné rozdeliť na dve časti, časť hospodársku a časť menovú. Oblasť hospodárskej politiky je upravená v Zmluve o fungovaní EÚ v článkoch 120-126, kde je popísaný mechanizmus hospodárskej spolupráce postavený na prijímaní „hlavných smerov hospodárskych politik členských štátov EÚ.“ Členské štáty považujú svoje hospodárske politiky za vec spoločného záujmu a koordinujú ich v rámci Rady v súlade s ustanoveniami článku 120. Hlavným aktérom tohto procesu je Rada, ktorá spolupracuje s Komisiou a predkladá závery Európskej rade. Na základe postoja Európskej rady sú následne prijímané kvalifikovanou väčšinou v Rade odporúčania, o ktorých je informovaný Európsky parlament. Makroekonomické ukazovatele členských krajín EÚ sú v záujme tejto koordinácie sledované a pravidelne sa realizuje ich hodnotenie zo strany Komisie. Komisia sleduje vývoj rozpočtovej situácie a výšku štátneho dlhu v členských štátoch s cieľom odhaliť hrubé chyby. Skúma najmä dodržiavanie rozpočtovej disciplíny na základe toho, či pomer plánovaného alebo skutočného štátneho deficitu k hrubému domácomu produktu neprekračuje referenčnú hodnotu²² a či pomer štátneho dlhu k hrubému domácomu produktu neprekračuje referenčnú hodnotu. V prípade porušovania rozpočtovej disciplíny Komisia vypracuje správu, ku ktorej Hospodársky

²²Konkrétne hodnoty sú uvedené v protokole k Zmluve o fungovaní EÚ. Týkajú sa deficitu štátneho rozpočtu vo výške max 3 % z HDP a max 60 % výšky štátneho dlhu k HDP.

a sociálny výbor vypracuje stanovisko a Rada môže kvalifikovanou väčšinou odsúhlasiť odporúčania Komisie pre daný členský štát.

Zmluva obsahuje aj možnosť naliehavej intervencie v prospech členských štátov v prípade hospodárskych problémov, a to tak v prípade finančnej pomoci ako aj vo forme zvláštného hospodárskeho režimu. O intervencii rozhoduje Rada na návrh Komisie. EÚ má „výlučnú právomoc v oblasti menovej politiky pre členské štáty, ktorých menou je euro“ (čl. 3 Zmluvy o fungovaní EÚ). Oblasť menovej politiky je upravená v článkoch 127-144. V článku 127 je stanovený hlavný cieľ Európskeho systému centrálnych bánk (ESCB), ktorým je „udržanie cenovej stability“, pričom ESCB „podporuje všeobecné hospodárske politiky v Únii so zámerom prispieť k dosiahnutiu cieľov Únie, ako sú vymedzené v článku 3 Zmluvy o Európskej únii. ESCB „koná v súlade so zásadami uvedenými v článku 119 a so zásadou otvoreného trhového hospodárstva s voľnou súťažou, čím sa podporuje efektívne rozdeľovanie zdrojov“. Zmluva ustanovuje práva a povinnosti členských krajín v oblasti menovej politiky, definuje osobitné ustanovenia pre členské štáty, ktorých menou je Euro, a ustanovenia pre členské štáty, pre ktoré platí výnimka. Zmluva tiež určuje nezávislosť Európskej centrálnej banky (ECB). V článku 140 sú definované kritériá (konvergenčné kritériá), na základe ktorých Komisia a ECB posúdia, či členské štáty, pre ktoré platí výnimka dosiahli vysoký stupeň konvergenzie a informujú Radu o plnení záväzkov týkajúcich sa dosiahnutia hospodárskej a menovej únie.

6.2 Ciele hospodárskej a menovej únie

Rozhodnutie vytvoriť hospodársku a menovú úniu (HMÚ) bolo prijaté na zasadnutí Európskej rady v decembri 1991 v holandskom meste Maastricht a neskôr bolo vytvorenie HMÚ upravené v Zmluve o EÚ. HMÚ posúva EÚ o krok ďalej v procese jej hospodárskej integrácie, ktorý sa začal v 50. rokoch minulého storočia. V zásade všetky krajiny tvoria súčasť HMÚ, aj napriek tomu, že všetky nepoužívajú jednotnú európsku menu euro. Členské štáty mohli využiť možnosť, ktorú im ponúkla Zmluva o EÚ (Maastrichtská zmluva) a nezúčastniť sa tretej etapy HMÚ, ktorá predstavovala prijatie eura (Spojené kráľovstvo a Dánsko). Pre vstup do menovej únie musia členské štáty splniť stanovené, tzv. konvergenčné kritériá.

Cieľom hospodárskej a menovej únie je podporovať vyvážený a udržateľný hospodársky rast v EÚ. Hospodárska integrácia prináša výhody z rozsahu, vnútornú efektivitu a ekonomickú odolnosť, z čoho môžu profitovať členské štáty EÚ ale aj EÚ ako celok. Vznikajú tak podmienky pre hospodársku stabilitu, vyšší rast a zamestnanosť, čo v konečnom dôsledku vplýva na obyvateľov EÚ. V rámci HMÚ existuje niekoľko politík zameraných na posilnenie hospodárskej stability. Ide najmä o menovú politiku, ktorá sa zaoberá cenovou stabilitou a úrokovými sadzbami, a ktorú vykonáva v eurozóne nezávisle Európska centrálna banka. Cieľom tejto politiky je stabilná a nízka inflácia spotrebiteľských cien, ktorá sa dosahuje určením medzibankových úrokových sadzieb. Hlavným cieľom menovej politiky ECB je udržať cenovú stabilitu a zachovať hodnotu eura. Preto sa snaží v strednodobom horizonte udržať mieru inflácie tesne pod úrovňou 2 %. Hranicu 2 % považuje ECB za dostatočne nízku na to, aby mohla ekonomika plne ťažiť z výhod cenovej stability. Táto cieľová miera inflácie je dôležitá aj z hľadiska zachovania primeraného priestoru na prevenciu deflácie. Ďalšou

významnou súčasťou hospodárskej integrácie je fiškálna politika, ktorá sa týka daní, výdavkov, úverov a pôžičiek, za ktoré naďalej zodpovedajú vlády členských štátov. Rozpočtové rozhodnutia prijaté v členských štátoch však môžu mať vplyv na celú eurozónu (tvoria ju členské štáty EÚ, ktoré prijali euro) a EÚ. Preto musia byť v súlade s pravidlami stanovenými na úrovni EÚ, ktoré určujú limity verejného dlhu a deficitu verejných financií. Za ostatné hospodárske politiky týkajúce sa napríklad trhu práce, dôchodkových systémov a ďalších oblastí sú takisto zodpovedné vlády členských štátov. Tieto politiky sú koordinované na úrovni EÚ v rámci ročného európskeho semestra.

6.3 Vývoj hospodárskej a menovej spolupráce

Prvé dohody členských štátov o koordinácii hospodárskej a menovej politiky sa nachádzali v Zmluve o Európskom hospodárskom spoločenstve (EHS) v čl. 103-109, konkrétne v čl. 104 boli definované úlohy hospodárskeho rozvoja, ku ktorým patrilo udržiavanie vyrovnanej platobnej bilancie, zabezpečenie vysokého stupňa zamestnanosti a cenovej stability. Hospodárska spolupráca bola označená za vec „*spoločného záujmu*“, ale jej dosiahnutie bolo ponechané na členských štátoch. Podobne aj začiatky menovej integrácie na základe Zmluvy o EHS vychádzali z konštatovania, že politika výmenných kurzov je vecou „*spoločného záujmu*“ (čl. 107 Z o EHS), pričom Zmluva o EHS v tejto oblasti neprekročila rámec spolupráce, hlavne z dôvodu dostatočnej úpravy menových otázok v rámci tzv. systému z Bretton-Woods²³ Neskoršia nespokojnosť s fungovaním systému z Bretton-Woods viedla štáty Spoločenstva k snahe o zabezpečenie stability v rámci spoločne realizovaných politík, najmä Spoločnej poľnohospodárskej politiky. Iniciatívy predkladané s cieľom realizovať menovú integráciu sa nepodarilo spracovať a koncepcie menovej integrácie ostali nezrealizované až do 90 rokov. K významným koncepciám patrila tzv. Barrova správa²⁴ (memorandum Rade o koordinácii hospodárskej politiky a menovej spolupráci v Spoločenstve), ktorá zdôrazňovala priamu previazanosť spoločných politík (najmä v prípade Spoločnej poľnohospodárskej politiky) a koncepcia HMÚ bola založená na stanovení fixných výmenných kurzov. Nakoľko projekt HMÚ musel spĺňať podmienky hospodárskej konvergenzie a súčasne podmienku neodvolateľnosti výmenných kurzov, bola na základe žiadosti Európskej rady vytvorená expertná skupina pod vedením luxemburského premiéra Pierra Wernera. Koncepcia predložená expertnou skupinou (známa aj ako Wernerov plán) navrhovala vytvorenie HMÚ v troch etapách, ktoré mali vyústiť do zavedenia spoločnej meny do roku 1980. Wernerov plán predpokladal paralelné naviazanie európskych mien na seba v podobe tzv. menového hada pomocou väzby na americký dolár a súčasne zahŕňal požiadavku na konvergenciu ekonomík. Názory na Wernerov plán boli rozdielne, výrazne negatívne boli zo strany Nemecka. Realizácia Wernerovho plánu začala v roku 1971 a bola ovplyvnená zrušením systému z Bretton-Woods, devalváciou dolára a neschopnosťou britskej libry, talianskej líry a francúzskeho franku udržať sa v navrhovanom systéme menového

²³Systém z Bretton-Woods bol založený na naviazanosti mien zúčastnených krajín na americký dolár. Americký dolár bol krytý zlatom a predstavoval rezervnú menu. Systém bol zrušený v roku 1971.

²⁴Autorom správy bol komisár Raymond Barre z Francúzska

hada²⁵. Ďalší vývoj bol výrazne ovplyvnení nestabilitou výmenných kurzov spôsobenou ropnou krízou v roku 1973. Európske spoločenstvo v snahe podporiť vytváranie spoločného trhu, ktorý bol základom integračného úsilia, muselo koncom sedemdesiatych rokov stabilizovať európske menové kurzy, preto vytvorenie nového výmenného systému malo silnú politickú podporu. Iniciatívu prebrala Európska komisia pod vedením Roya Jenkinsona, ktorý predstavil projekt Európskeho menového systému (EMS). Predložený návrh EMS znamenal výrazný prelom v riešení menových otázok Spoločenstva. Základom menového systému mala byť Európska menová jednotka (ECU), spoločný menový kôš a systém zavádzal povinnosť intervenovať na podporu stability európskych mien. ECU predstavovala kôš všetkých zúčastnených mien štátov a mala stanovenú pevnú hodnotu zloženú z podielov zúčastnených mien. Podiel národnej meny v ECU zodpovedal ekonomickej sile jednotlivých krajín. Udržanie európskych mien v stanovenom rozpätí umožňoval úverový mechanizmus, ktorý štátom poskytoval finančné prostriedky na intervenciu v prospech odchyľujúcej sa meny. Zafixovanie hodnoty ECU a štart celého systému bol stanovený na 13.3.1979. Základom Európskeho menového systému bol okrem ECU aj Európsky výmenný mechanizmus (ERM) založený na pevne stanovených, ale prispôsobiteľných výmenných kurzoch. Mechanizmus bol založený na vzájomnej naviazanosti dvojice mien vo fluktuálnom rozpätí $\pm 2,25\%$ s povolenými intervenciami centrálnych bánk s cieľom stabilizovať meny. Centrálné banky mali tri možnosti, mohli devalvovať svoju menu, alebo využiť možnosť širšieho fluktuálneho pásma (max $\pm 6\%$), resp. mohli dočasne vystúpiť z ERM. V rámci EMS platilo pravidlo, na základe ktorého neboli signatárske krajiny EMS povinné vstúpiť do ERM, preto je možné projekt EMS označiť ako kompromisný projekt, ktorý zlúčil názory Nemecka, ktoré sa obávalo menovej nestability a Francúzska a Talianska, ktoré vnímali projekt EMS ako súčasť protinflačnej politiky. EMS fungoval v rokoch 1979 až 1999. Obdobie do roku 1983 je charakterizované ako obdobie menovej stability. Neskôr nasledovalo viacero devalvačných, resp. revalvačných vĺn európskych mien, ktoré vyvrcholili vstupovaním a vystupovaním niektorých mien zo systému ERM. Za najproblematickejšie je považované obdobie rokov 1992 – 1993, keby došlo k devalváciu niekoľkých európskych mien²⁶ Kríza EMS vyvrcholila 2.8.1993, kedy bolo prijaté rozhodnutie o nových pravidlách týkajúcich sa fluktuálneho pásma menového hada. Pôvodne stanovená hranica $\pm 2,25\%$ bola rozšírená na $\pm 15\%$ ²⁷, čo znamenalo prechod zo systému fixných kurzov na stratégiu plávajúcich kurzov. Celkovo je možné označiť realizáciu EMS a jeho pôsobenie pozitívne, hlavne z dôvodu zabezpečenia menovej stability a úlohy, ktorú zohral EMS v príprave členských krajín EÚ na zavedenie HMÚ. EMS naviazal na neúspešný projekt menovej únie prezentovaný vo Wernerovej správe, ale vo svojej podstate pokračoval v myšlienke jednotnej meny. Diskusie členských krajín EÚ o menovej únie prebiehali súčasne s existenciou EMS, najmä z ohľadom na projekt jednotného trhu. Predstava o HMÚ bola hlavným cieľom Komisie pod vedením Jaquesa Delorsa, ktorú prezentoval v roku 1985 a označil spoločnú menu za „nenahradiťelný“ prvok ,

²⁵ Povolené rozpätie fluktuácie európskych mien bolo stanovené na $\pm 2,25\%$ v rámci dolárového tunelu $4,5\%$.

²⁶ 16.9.1992 devalvovala britská libra a talianska líra a následne v roku 1993 devalvovali svoje meny aj Španielsko, Portugalsko a Írsko

²⁷ s výnimkou Nemecka a Holandska, ktoré si ponechali pôvodné fluktučné pásmo $\pm 2,25\%$.

ktorý je súčasťou nielen ekonomickej integrácie, ale aj vytvorenia politickej únie²⁸. Výbor pod vedením Jacqua Delorsa predložil 12. apríla 1989 tzv. Delorovu správu, ktorá obsahovala návrh vytvorenia HMÚ v troch samostatných etapách²⁹. Správa kládla dôraz na koordináciu menovej politiky štátov a na dosiahnutie väčšej hospodárskej konvergencie. Správa bola založená na využití EMS a predpokladala vstup aj tých krajín, ktoré sa nezúčastňovali EMS.³⁰ Prvá fáza budovania HMÚ bola založená na snahe koordinovať ekonomické faktory členských štátov, liberalizovať kapitálové pohyby v rámci EÚ a zbližovať menové politiky jednotlivých štátov. V druhej fáze sa na úrovni únie mali vytvoriť inštitucionálne základy pre spoločnú menu a mali sa zaviesť opatrenia na postupné zbližovanie jednotlivých národných mien a v tretej fáze sa mali neodvolateľne fixovať výmenné kurzy medzi menami zúčastnených štátov a vykonávanie menovej politiky sa malo preniesť na úroveň Európskej únie. Projekt HMÚ podporovali členské štáty rôznorodo, nakoniec bolo prijaté rozhodnutie o spoločnej podpore budovania HMÚ s cieľom zvýšiť dôveru finančných a priemyselných kruhov, obchodných subjektov a verejnosti a využiť projekt HMÚ ako stimul ku konvergencii európskych ekonomík.³¹

6.4 Tri etapy budovania hospodárskej a menovej únie

Na zasadnutí Európskej rady v Madride v júni 1989 predstavitelia členských krajín Spoločenstva prijali návrh Jacqua Delorsa (Delorsov plán), ktorý bol založený na vybudovaní menovej únie v troch etapách. Projekt HMÚ prebehal v troch nasledovných etapách.

6.4.1 Prvá etapa – zrušenie obmedzení pohybu kapitálu v EÚ

1. júl 1990 – 31. december 1993 – obdobie trvania

Na základe Delorovej správy Európska rada v júni 1989 rozhodla, že prvá etapa budovania hospodárskej a menovej únie sa začne 1. júla 1990. K tomuto termínu museli byť odstránené všetky obmedzenia v pohybe kapitálu medzi členskými štátmi. Inštitucionálne mal prvú etapu HMÚ zabezpečovať Výbor guvernérov centrálnych bánk členských štátov EHS (založený v roku 1964), ktorý sa stal výrazným aktérom v menovo-politickej spolupráci členských štátov. Úlohou Výboru guvernérov bolo viesť povinné konzultácie a zlepšiť koordináciu menových politík s cieľom dosiahnutia cenovej stability. Delorova správa vyžadovala pre úspešnú realizáciu HMÚ uzákoniť základné prvky HMÚ a inštitucionálnu úpravu priamo do primárnych prameňov práva ES. Úprava hospodárskej a menovej politiky v Zmluve o ES sa venuje trom základným okruhom: zásadám a pravidlám pre spoločný postup v oblasti hospodárskej a menovej politiky, vybudovaniu HMÚ v postupných etapách a podmienkam členstva v HMÚ. Bola zvolaná medzivládna konferencia o HMÚ, ktorá sa konala v roku 1991

²⁸George, S. 1996. Politics and Policy in the European Union. Oxford: OxfordUniversity, s. 222

²⁹Hlavným oponentom projektu HMÚ sa stala Veľká Británia, ktorej premiérka Margaret Thatcherová nesúhlasila ani s ďalšími projektmi Komisie pod vedením Jacqua Delorsa (najmä v oblasti sociálnej politiky).

³⁰Veľká Británia, Grécko, Portugalsko a Španielsko

³¹Vanthoor, W.F.V.1999. A Chronological history of the European Union 1946-1998. Cheltenham: Edward Elgar.

súčasne s medzivládnu konferenciou o politickej únii. Zmluva o Európskej únii bola podpísaná vo februári 1992 v Maastrichte a do platnosti vstúpila dňa 1.novembra 1993. Zmluva vytvorila právny rámec HMÚ a jednotnej meny euro. Významnou súčasťou bola dohoda o kritériách, ktorých splnenie bolo nevyhnutné pre začlenenie krajín do menovej únie, tzv. konvergenčných kritériách, ktoré boli navrhnuté tak, aby zabezpečili dostatočnú pripravenosť ekonomiky členského štátu na prijatie jednotnej meny. V rámci prvej etapy sa členské štáty dohodli na koordinácii fiškálnych a menových politík s cieľom liberalizovať voľný pohyb kapitálu a začleniť všetky členské krajiny do kurzového mechanizmu EMS.

Konvergenčné kritériá

Konvergenčné kritériá boli definované v Maastrichtskej zmluve a predstavujú politicky motivované požiadavky ekonomickej stability. Sú označované aj ako tzv. maastrichtské kritériá. Konvergenčné kritériá stanovujú hospodárske a právne predpoklady úspešnej účasti v Hospodárskej a menovej únii. Konvergenca v oblasti legislatívy si vyžaduje, aby domáce právne predpisy boli v súlade so Štatútom ECB a ďalšími pravidlami Spoločenstva v menovej oblasti. Ide najmä o nezávislosť centrálnej banky, zákaz priameho financovania štátu centrálnou bankou, alebo definíciu cieľa menovej politiky (cenová stabilita). Hospodárske kritériá sú definované v tabuľke 3.

Tab. 3
Stanovené konvergenčné kritériá pre vstup do menovej únie

Kritérium	Referenčná hodnota	Popis
Cenová stabilita (priemer inflácie, %)	3,2	priemer 3 krajín EÚ s najnižšou infláciou + 1,5 % rezerva
Dlhodobá úroková miera (%)	6,5	Priemer 3 krajín s najnižšou infláciou, 10-ročné vládne dlhopisy + 2 % rezerva
Verejný dlh (% HDP)	60,0	Menej ako 60 % HDP
Verejný deficit (% HDP)	3,0	Menej ako 3 %HDP
Stabilita kurzu meny	Účasť v ERM II	Krajina pred zavedením Eura musí byť min 2 roky v ERM II bez devalvácie.

Zdroj: Európska komisia, 2003

Kritérium cenovej stability znamená, že členský štát vykazuje dlhodobo udržateľnú cenovú stabilitu, hodnotenú za obdobie jedného roku. Inflačné kritérium si vyžaduje, aby krajina mala ročný priemer inflácie nižší ako referenčná hodnota, ktorá sa určí ako priemer troch krajín EÚ s najnižšou infláciou plus 1,5 %. Inflácia sa meria prostredníctvom harmonizovaného indexu spotrebiteľských cien. Splnením inflačného kritéria krajina preukáže, že dokáže zabezpečiť cenovú stabilitu.

Kritérium dlhodobých úrokových sadzieb znamená, že priemerná dlhodobá nominálna úroková sadzba členského štátu neprekračuje viac ako 2 % úrokovú sadzbu troch štátov s najnižšou infláciou. Pokiaľ sú úrokové sadzby na 10-ročné vládne dlhopisy nižšie ako referenčná hodnota, je možné predpokladať, že krajina má dlhodobú perspektívu stability a nízkej inflácie.

Kritérium verejného dlhu stanovuje, že pomer verejného vládneho dlhu v trhových cenách k hrubému domácomu produktu nepresiahne limit 60 %. Výnimkou tolerance vyššie dlhu je situácia, ak má dlh klesajúcu tendenciu. Verejný dlh znamená hrubý sumár dlhov v nominálnych hodnotách na konci roka.

Kritérium verejného deficitu znamená, že pomer plánovaného alebo skutočného deficitu verejných financií k hrubému domácomu produktu v trhových cenách nesmie presiahnuť 3 %. Uvedené kritérium je pravdepodobne najdôležitejším kritériom a spolu s kritériom verejného dlhu je formálne definované dodržiavaním Paktu stability a rastu, ktorý sú povinný štáty dodržiavať aj po zavedení eura. Cieľom Paktu je zabrániť nadmernému zadlžovaniu krajín, ktoré by mohli na jednej strane ohroziť nezávislosť centrálnej banky a jej inflačný cieľ a na druhej strane by mohli zhoršiť podmienky financovania podnikov a domácností v celej menovej únii.

Kritérium stability kurzu meny znamená, že menový kurz dodržiava flukтуаčné pásmo stanovené mechanizmom devízových kurzov ERM počas minimálne 2 rokov bez devalvácie voči mene ktorejkoľvek inej členskej krajiny.

Konvergenčné kritériá je možné rozdeliť do troch skupín na tzv. monetárne kritériá (cenová stabilita a dlhodobé úrokové sadzby), fiškálne (deficit rozpočtu a celkový hrubý verejný dlh) a menové (stabilita meny). Všetky tieto kritériá sú určené nato, aby krajiny, ktoré sa stanú členmi HMÚ, boli schopné dlhodobo udržať vyrovnanú platobnú bilanciu, zdravé verejné financie a neohrozili tak stabilitu celého systému a hodnotu spoločnej meny euro.³²

6.4.2 Druhá etapa – zriadenie Európskeho menového inštitútu a Európskej centrálnej banky

1. január 1994 – 31. december 1998 – obdobie trvania

Druhá etapa bola schválená na zasadnutí Európskej rady v roku 1991. Výsledkom zasadnutia bolo schválenie vytvorenia Európskeho menového inštitútu (EMI) ako predchodcu Európskej centrálnej banky a ďalšia koordinácia makroekonomických politík a zníženie hranice pre fluktuáciu menových kurzov k 1.1.1994. Zriadenie Európskeho menového inštitútu dňa 1. januára 1994 znamenalo začiatok druhej etapy HMÚ. Hlavnými úlohami EMI bolo sledovanie EMS, koordinácia menových politík členských krajín, podpora spolupráce medzi centrálnymi bankami v oblasti menovej politiky a urobiť prípravy potrebné na to, aby sa v tretej etape mohol zriadiť Európsky systém centrálnych bánk (ESCB), aby sa vykonávala jednotná menová politika a vytvorila jednotná mena. Na dosiahnutie týchto cieľov EMI poskytoval fórum pre konzultácie a výmenu názorov a informácií o menovo-politických otázkach a vytvoril regulačný, organizačný a logistický rámec potrebný na výkon úloh ESCB v tretej etape. Podľa Zmluvy o EÚ bol EMI riadený radou zloženou z guvernérov národných bánk, čím došlo k nahradeniu Výboru guvernérov centrálnych bánk, ktorý vytváral

³²König P. – Lacina L. – Přenosil J. Učebnica evropské integrace. 1.vyd. – Brno. Barrister&Principal, 2006, 416 s.

inštitucionálnu štruktúru v prvej fáze HMÚ. Európska komisia v snahe riešiť technické aspekty prechodu na novú menu publikovala v máji 1995 dokument s názvom „Zelená kniha o praktických opatreniach pri zavádzaní jednotnej meny“, v ktorom navrhovala postupné zavedenie novej meny s cieľom minimalizácie nákladov a maximalizácie podpory zo strany bánk, obchodných subjektov a verejnosti. Správa navrhovala, aby sa nová mena najskôr stala transakčnou menou centrálnych bánk a potom bola postupne uvoľňovaná na bezhotovostné operácie a následne na hotovostné operácie. Správa bola prerokovaná na stretnutí Európskej rady 19. júna 1995 v Cannes, kde bolo aj potvrdené, že tretia etapa HMÚ bude zahájená až v roku 1999. Rozhodnutie oddialiť tretiu etapu z pôvodného plánu v roku 1997 na rok 1999 vyplývalo z neschopnosti členských štátov plniť konvergenčné kritériá, najmä v oblasti verejného rozpočtu. Krajinou, ktorá výrazne trvala na dodržaní stanovených kritérií a na ich sprísnení bolo Nemecko, ktorého mena bola v tom období najsilnejšou menou v rámci členských krajín EÚ. V decembri 1995 Európska rada schválila názov a symbol európskej menovej jednotky „euro“, ktorá sa zaviedla na začiatku tretej etapy 1. januára 1999. Označenie „euro“ je stručné a je možné ho písať rovnako vo všetkých oficiálnych jazykoch EÚ. Symbol eura sa podobá gréckemu písmenu epsilon, čo symbolizuje odkaz na históriu európskej civilizácie a súčasne prvé písmeno slova Európa. Paralelne vedené línie majú byť symbolom stability spoločnej meny. Oficiálna skratka pre euro je „EUR“. Súčasťou zasadnutia Európskej rady v Madride bola aj dohoda o stanovení dátumu hodnotenia plnenia konvergenčných kritérií na rok 1998. Európska rada tiež potvrdila, že štáty, ktoré sa nezúčastnia hodnotenia v roku 1998, pristúpia k HMÚ bezprostredne po splnení konvergenčných kritérií. Podrobný plán prechodu na novú menu euro bol zverený EMI. Súčasne dostal EMI za úlohu vykonať prípravné práce v oblasti budúcich menových a kurzových vzťahov medzi eurozónou a ostatnými krajinami EÚ. V decembri 1996 predložil EMI Európskej rade správu, ktorá sa stala základom nového mechanizmu výmenných kurzov (ERM II). Súčasne v decembri 1996 schválila Európska rada návrhy⁷ eurobankoviek, ktoré sa mali uviesť do obehu 1. januára 2002.

Hospodársko-politická koncepcia menovej únie predpokladala existenciu spoločnej monetárnej politiky centralizovanej na úrovni Európskej centrálnej banky (podľa vzoru nemeckej centrálnej banky Bundesbank), avšak bez pevnejšej spolupráce, ktorá zostala na úrovni národných vlád³³. Tento problém a zároveň požiadavku Nemecka na posilnenie konvergenčných kritérií štáty vyriešili prijatím dlhodobej stratégie hospodárskej stability v podobe vypracovania Paktu stability a rastu v roku 1997. Tento súbor opatrení mal zabezpečiť dodržovanie rozpočtovej disciplíny medzi členskými krajinami HMÚ aj po zavedení spoločnej meny. Súčasťou Paktu boli aj nariadenia týkajúce sa preventívnych mechanizmov v oblasti verejných financií a sankčných nástrojov. Na základe nich bola Rada oprávnená udeľovať sankcie a pokuty. Prijatie Paktu stability a rastu výrazne zmiernilo obavy členských krajín z toho, že nestabilita hospodárskych ukazovateľov poškodí stabilitu eura aj napriek nedostatkom, ktoré spočívali hlavne na možnosti Rady rozhodovať o udelení sankcií. Členské štáty uchádzajúce sa o členstvo v HMÚ boli vyzvané k splneniu tzv. konvergenčných kritérií. Na základe úspešného splnenia konvergenčných kritérií na základe návrhu Komisie

³³Lipková E. Európska únia, 1.vyd. Bratislava: Sprintvfra, 2006, 402s.

vyplývajúceho z hodnotiacej správy EMI rozhodla Rada dňa 2. mája 1998, že 11 členských štátov (Belgicko, Nemecko, Španielsko, Francúzsko, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko a Fínsko) spĺňa podmienky pre prijatie jednotnej meny k 1. januáru 1999, a preto sa zúčastní tretej etapy HMÚ. Zároveň ministri financií členských štátov spĺňajúcich kritériá sa spolu s guvernérmí ich národných centrálnych bánk, Európskou komisiou a EMI dohodli, že v tom čase platné bilaterálne výmenné kurzy mien účastníckych členských štátov (hodnota stred) sa použijú na stanovenie neodvolateľných výmenných kurzov voči euru. Vlády jedenástich členských krajín sa dohodli s platnosťou od 1. júna 1998 na zložení Výkonnej rady Európskej centrálnej banky (ECB), čo fakticky znamenalo zriadenie ECB a ukončenie úlohy EMI. ECB a národné centrálné banky účastníckych členských štátov spolu vytvorili Európsky systém centrálnych bánk (tzv.Eurosystem), ktorý v tretej etape HMÚ určuje a definuje jednotnú menovú politiku.

Situácia v štyroch členských krajinách, ktoré sa nezúčastnili systému HMÚ, bola rozdielna. Špecifické postavenie malo Spojené kráľovstvo, ktoré si dohodlo výnimku tzv. Opt-out klauzulu, ktorá mu umožňovala zúčastniť sa HMÚ neskôr. Situácia v Dánsku bola podobná a pre tieto krajiny bola potvrdená výnimka na neúčasti v menovej únii formou protokolu ku Zmluve o EÚ. V prípade Švédska bolo členstvo v HMÚ podmienené súhlasom švédskeho parlamentu. Švédsko na základe plnenia konvergenčných kritérií síce dosahovalo plnenie hospodárskej konvergencie, ale nesplnilo podmienku účasti v EMS a neprispôsobilo svoju legislatívu nezávislému štatútu ECB, teda konvergenčné kritériá ako celok nesplnilo a v roku 2003 sa 56 % obyvateľov Švédska v referende vyjadrilo proti prijatiu spoločnej európskej meny. Grécko ako jediná krajina nesplnila ukazovatele hospodárskej konvergencie. Situácia sa zmenila až v roku 2000, kedy na zasadnutí Európskej rady vo Reire bolo rozhodnuté, že Grécko plní konvergenčné kritériá a je schopné od 1.1.2001 euro prijať³⁴. Všetky štáty, ktoré sa nezúčastnili tretej etapy HMÚ boli označené ako „štáty, na ktoré sa vzťahuje výnimka.“³⁵

6.4.3 Tretia etapa – stanovenie neodvolateľných výmenných kurzov

1. januára 1999 – súčasnosť – obdobie trvania

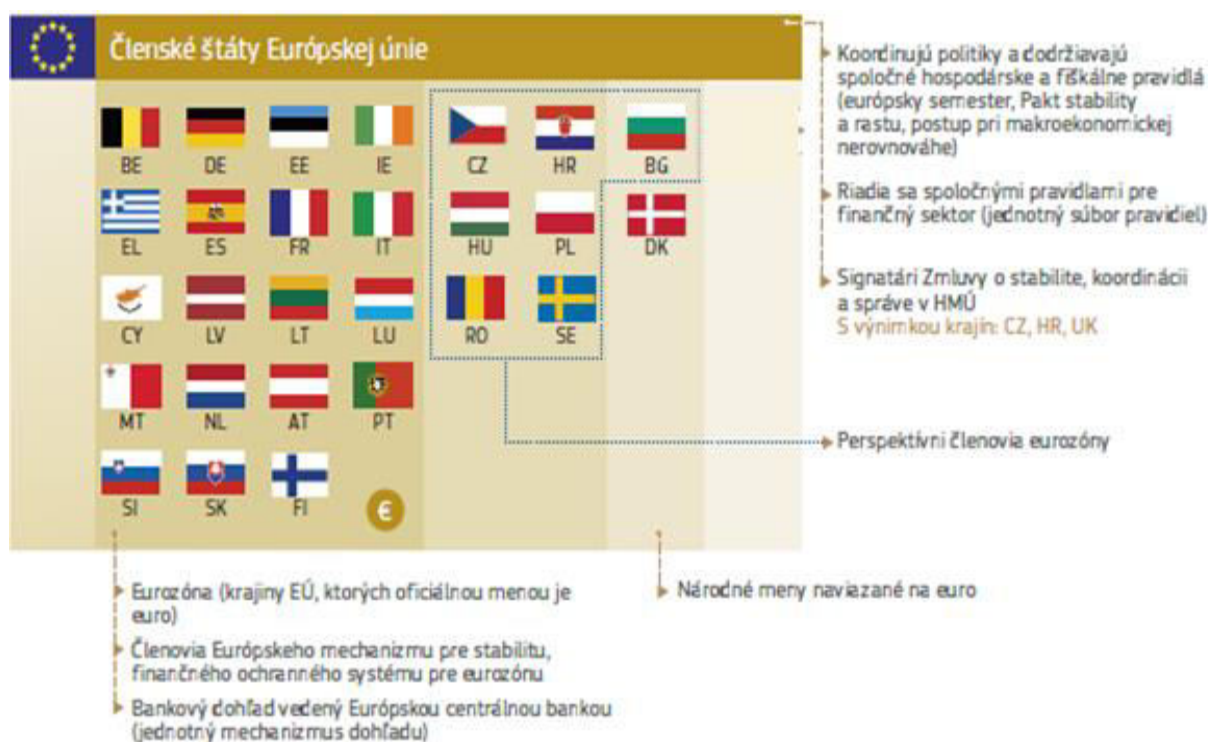
Tretia etapa bola zahájená k 1.1.1999 neodvolateľným stanovením výmenných kurzov medzi jednotlivými menami členských štátov zúčastňujúcich sa procesu budovania HMÚ a stanovením pevného prepočítacieho koeficientu medzi národnými menami a eurom. Spoločná mena sa začala používať v bezhotovostnom platobnom styku. V hotovostnom styku sa naďalej platilo národnými bankovkami a mincami. Od tohto momentu prevzala ECB zodpovednosť za menovú politiku v rámci HMÚ. Od 1. januára 2002 sa fyzicky zaviedli eurové bankovky a mince ako zákonné platidlo v dvanástich členských štátoch EÚ a od 1.júla 2002 v plnej miere nahradili národné meny. Prechod na euro znamenal menovú konverziu,

³⁴V roku 2004 sa zistilo, že štatistické údaje, ktoré použilo Grécko ako podklad pre prijatie do HMÚ nezodpovedali reálnym hodnotám a v skutočnosti presahovali stanovené hodnoty, najmä deficit rozpočtu presahoval 3 % gréckeho HDP a celkový hrubý verejný dlh prekročil úroveň 110 % HDP. Postavenie Grécka v HMÚ ale zostalo nezmenené.

³⁵ podľa článku 139 Zmluvy o fungovaní EÚ.

nie menovú reformu, t.j. reálna hodnota peňazí zostala nezmenená. Menovú politiku Európskej únie určuje Európska centrálna banka, ktorá je prakticky nezávislá a ktorej prvoradým cieľom je udržiavanie cenovej stability. Menová únia znamená, že zúčastnené členské štáty uskutočňujú spoločnú menovú politiku a národné meny nahradili spoločnou menou. V súčasnosti (k 30.11.2021) do eurozóny patrí 19 krajín, menu euro zatiaľ nezaviedli na základe prijatia rozhodnutia o neúčasti (tzv. „opt-out“) Dánsko a na základe výnimky, tzv. derogácie Švédsko, Poľsko, Maďarsko, Česká republika, Rumunsko, Bulharsko a Chorvátsko (Obrázok 21).

Od začiatku tretej etapy HMÚ bol v rámci Európskeho menového systému (EMS) nahradený pôvodný kurzový mechanizmus novým mechanizmom ERM II, v ktorom sú meny členských štátov EÚ mimo eurozóny viazané na euro so štandardným flukтуаčným pásmom $\pm 15\%$. Účasť v novom kurzovom mechanizme je dobrovoľná, i keď sa predpokladalo, že v rámci tretej etapy HMÚ všetky krajiny EÚ vstúpia do ERM II. Zmluva o EÚ stanovuje povinnosť dodržiavať flukтуаčné pásmo kurzového mechanizmu bez značného napätia aspoň počas dvoch rokov pred vstupom do oblasti spoločnej meny, čo prakticky znamená predchádzajúcu dvojročnú účasť v ERM II. Členom ERM II je v súčasnosti Dánsko.

Obr. 21
Rozdelenie členských štátov EÚ podľa členstva v EMÚ

Zdroj: Európska komisia, 2021

Štáty, na ktoré sa vzťahuje výnimka, sú každé dva roky hodnotené z pohľadu plnenia konvergenčných kritérií, resp. hodnotenie môže byť uskutočnené na ich žiadosť. Správy Komisie a ECB okrem plnenia konvergenčných kritérií majú zohľadniť aj výsledky integrácie trhov, situáciu a vývoj platobných bilancií na bežných účtoch a zvážiť vývoj nákladov na jednotku pracovnej sily a iných cenových indexov. Rozhodnutie o zrušení výnimky, resp.

o prijatí štátu do menovej únie, prijíma Rada na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom a po rokovaní na Európskej rade. Rada sa uznáva kvalifikovanou väčšinou svojich členov, ktorí zastupujú členské štáty, ktorých menou je euro. Úlohy a právomoci štátov, na ktoré sa vzťahuje výnimka sú definované v kapitole 5 Zmluvy o fungovaní EÚ (články 139-144). Týkajú sa najmä aktov súvisiacich s Európskym systémom centrálnych bánk, napr. povinnosť posilnenej spolupráce medzi národnými centrálnymi bankami, povinnosť koordinácie menových politík s cieľom zabezpečiť menovú stabilitu, povinnosť udržiavať devízové rezervy, ale netýka sa ich právomoc Rady prijať opatrenia v prípade deficitu verejných financií. Štáty, pre ktoré platí výnimka zostávajú na úrovni druhej etapy HMÚ, čo sa odráža aj na mechanizme hlasovania v Rade (článok 139 ods. 4 Zmluvy o fungovaní EÚ).

Tab. 4

Plnenie konvergenčných kritérií krajín s výnimkou z členstva v Eurozóne za rok 2020

Krajina	Kompatibilita vnútroštátnych právnych predpisov	Kritérium cenovej stability (Inflácia ≤ 1,8 %)	Kritérium stability verejných financií	Kritérium stability kurzu meny	Kritérium dlhodobých úrokových sadzieb
Bulharsko	X	X (2,6 %)	✓	X	✓
Česká rep.	X	X (2,9 %)	✓	X	✓
Chorvátsko	✓	✓ (0,9 %)	✓	X	✓
Maďarsko	X	X (3,7 %)	✓	X	✓
Poľsko	X	X (2,8 %)	✓	X	✓
Rumunsko	X	X (3,7 %)	X	X	X
Švédsko	X	✓ (1,6 %)	✓	X	✓

Vysvetlivky: ✓ - kritérium sa plní, X – kritérium sa neplní

Zdroj: ECB, 2020

Podmienkou vstupu do eurozóny je splnenie konvergenčných (maastrichtských) kritérií. Všetky členské krajiny, ktoré vstúpili do EÚ po roku 2004, sú legislatívne zaviazané Prístupovou zmluvou k zavedeniu spoločnej meny, disponujú len tzv. derogáciou, t. j. výnimkou z členstva v HMÚ. Pokrok jednotlivých členských štátov pri prípravách na HMÚ je monitorovaný v dvojročných intervaloch Európskou komisiou a Európskou centrálnou

bankou na základe pravidelných konvergenčných správ (Hodnotenie krajín s výnimkou z členstva v HMÚ z roku 2020 je uvedený v tabuľke 4. V prípade splnenia podmienok rozhodne Rada EÚ na návrh Európskej komisie, ktoré členské štáty spĺňajú predpoklady na zavedenie eura a následne zruší ich derogáciu. Rada tiež rozhodne, k akému dátumu sa členský štát pripojí do eurozóny a takisto fixuje výmenný kurz medzi národnou menou a eurom. V deň prijatia eura sa euro stane zákonným platidlom a národná mena krajiny po krátkom období duálneho obehu stratí platnosť. Právomoc vykonávať nezávislú menovú politiku prejde na ECB.

Zavedenie spoločnej meny nie je nezvratný proces, neznamená preto nemožnosť návratu k národným menám. Právna úprava menovej únie neupravuje možnosť návratu k národným menám, čo neznamená jeho nemožnosť, závisí len od politického rozhodnutia členských krajín. Z technického pohľadu je to veľmi jednoduché, nakoľko centrálné banky štátov eurozóny vstupom do HMÚ nezanikli, len preniesli svoje právomoci na ECB, a naďalej realizujú väčšinu bežných činností. Z tohto pohľadu je návrat k národnej mene len otázkou politického rozhodnutia a nákladov spojených so stiahnutím spoločnej meny z obehu a vydaním a distribúciou národnej meny.

Bankovky a mince Euro

Bankovky v hodnote 200,100,50,20,10 a 5 euro navrhol rakúsky dizajnér Robert Kalina. Bankovky sa líšia od seba veľkosťou a farbou. Motívy zobrazené na bankovkách symbolizujú architektonické dedičstvo Európy, na prednej strane sú zobrazené okná a brány ako symbol otvorenosti a spolupráce v EÚ a na zadnej strane sú zobrazené mosty ako symbol spojenia medzi európskymi národmi a Európou. Mince v hodnote 2 a 1 Euro a 50,20,10,5,2 a 1 centov majú jednotnú európsku stranu, ktorá predstavuje obraz EÚ. Motívy na 1,2 a 5 centových minciach symbolizujú zameranie EÚ na celý svet, 10,20 a 50 centové mince prezentujú EÚ ako spoločenstvo národov. 1 a 2 eurové mince zobrazujú motívy Európy bez hraníc. Rub mince si môže zvoliť členský štát podľa svojho rozhodnutia. Konečné návrhy mincí boli schválené v roku 1997 v Amsterdame.

6.5 Inštitucionálne zabezpečenie Hospodárskej a menovej únie

Všetky štáty EÚ tvoria súčasť HMÚ, ktorá je riadená európskymi a národnými inštitúciami. Proces riadenia HMÚ je označovaný aj ako správa hospodárskych záležitostí a zahŕňa nasledovné inštitúcie:

Európska komisia – predkladá Rade EÚ návrhy smerovania hospodárskej a fiškálnej politiky, zabezpečuje dohľad nad dodržiavaním rozhodnutí a odporúčaní Rady EÚ.

Európsky parlament – prostredníctvom riadneho legislatívneho postupu sa spolu s Radou EÚ podieľa na formulovaní právnych predpisov a vykonáva demokratický dohľad nad procesom riadenia hospodárskych záležitostí.

Rada EÚ – je tvorená ministrami financií zo všetkých štátov EÚ (označovaná aj ako formácia Rady ECOFIN), ktorých úlohou je koordinovať hospodárske a menové politiky, rozhodovať,

či členský štát môže prijať Euro, rozhodovať o návrhoch Európskej komisie a prijímať záväzné rozhodnutia pre jednotlivé štáty EÚ.

Európska rada – stanovuje strategické politické usmernenia.

Euroskupina – je tvorená ministrami financií štát eurozóny, ktorí prijímajú rozhodnutia o záležitostiach týkajúcich sa eura.

Národné orgány štátov EÚ – prijímajú štátne rozpočty v súlade s Paktom stability a rastu, určujú svoje politiky v oblasti zamestnanosti, dôchodkov, kapitálových trhov a vykonávajú rozhodnutia Rady EÚ.

Európska centrálna banka – vykonáva menovú politiku v eurozóne.

Právny základ jednotnej menovej politiky je uvedený v Zmluve o fungovaní EÚ a v Štatúte Európskeho systému centrálnych bánk a Európskej centrálnej banky.

Projekt HMÚ bol založený na vytvorení príslušného inštitucionálneho zabezpečenia HMÚ – Európskej centrálnej banky a Európskeho systému centrálnych bánk. Začiatok činnosti ECB sa predpokladal na začiatku tretej etapy HMÚ. Do tohto obdobia bol hlavným orgánom HMÚ Európsky menový inštitút (EMI), ktorý bol vytvorený na začiatku tretej etapy a jeho hlavnou úlohou bola kontrola EMS, koordinácia menových politík ČŠ a ich národných centrálnych bánk a monitorovanie procesu príprav členských krajín na vstup do tretej fázy HMÚ. Na začiatku tretej etapy (k 1. júnu 1998) bol EMI nahradený Európskym systémom centrálnych bánk.

6.5.1 Európsky systém centrálnych bánk

Európsky systém centrálnych bánk (ESCB) je tvorený Európskou centrálnou bankou a centrálnymi bankami všetkých členských štátov EÚ. Právna úprava ESCB je upravená v Zmluve o fungovaní EÚ v čl. 127-133.

Hlavným cieľom ESCB, ako aj ECB je udržať cenovú stabilitu³⁶ a podporovať hospodársku politiku EÚ. ESCB koná v súlade so zásadou otvoreného trhového hospodárstva s voľnou súťažou, čím sa podporuje efektívne rozdeľovanie zdrojov. Okrem cenovej stability ESCB podporuje aj všeobecné hospodárske politiky v Spoločenstve so zámerom prispieť k dosiahnutiu cieľov EÚ, pričom cieľom Únie je vysoká úroveň zamestnanosti, udržateľný a neinflačný rast.

Základné úlohy ESCB:

Podľa čl. 127 odseku 2 Zmluvy o fungovaní EÚ sú základné úlohy ESCB nasledovné:

- definovať a uskutočňovať menovú politiku Únie,
- riadiť devízové operácie v súlade s ustanoveniami čl. 219;

³⁶Cenová stabilita, podľa definície ECB, predstavuje medziročný nárast harmonizovaného indexu spotrebiteľských cien (HICP) eurozóny nižší ako 2 % v strednodobom horizonte

- udržiavať a spravovať oficiálne devízové rezervy členských štátov,
- podporovať plynulé fungovanie platobných systémov.

Okrem základných úloh má ESCB za úlohu pôsobiť ako poradná inštitúcia v otázkach menovej politiky, zhromažďovať štatistické údaje a podporovať medzinárodnú spoluprácu v menovom prostredí.

6.5.2 Európska centrálna banka

„Európska centrálna banka spolu s národnými centrálnymi bankami členských štátov, ktorých menou je euro a ktoré tvoria tzv. Eurosystém, riadi menovú politiku Únie“³⁷ od 1. januára 1999. Právna úprava fungovania ECB je uvedená v Zmluve o fungovaní EÚ (čl. 282-284) a v Štatúte Európskeho systému centrálnych bánk a Európskej centrálnej banky (protokol č. 4 Zmluvy o fungovaní EÚ).

ECB má výlučné právo povoľovať vydávanie eurobankoviek v Únii. Pre splnenie týchto úloh je ECB nezávislá z hľadiska orgánov EÚ, ako aj zo strany členských štátov EÚ a má k dispozícii všetky nástroje a právomoci potrebné na výkon účinnej menovej politiky a je oprávnená samostatne rozhodovať o tom, kedy a ako ich použije. ECB má podľa článku 282 ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie právnu subjektivitu.

Kapitál ECB je 10,8 miliárd eur. Môže sa zvyšovať rozhodnutím Rady guvernérov prijatým kvalifikovanou väčšinou. Základné imanie ECB je tvorené národnými centrálnymi bankami všetkých členských štátov EÚ. Podiely národných centrálnych bánk na základnom imaní sa určujú na základe kľúča, ktorý vychádza rovnakým dielom z podielu jednotlivých krajín na celkovom počte obyvateľov a hrubom domácom produkte EÚ. ECB podiely upravuje každých päť rokov a vždy pri vstupe novej členskej krajiny do EÚ. Posledná aktualizácia bola 1.1.2020 z dôvodu vystúpenia Spojeného kráľovstva z EÚ (Obrázok 22)

Národné centrálné banky ôsmich členských štátov EÚ nepatriacich do eurozóny musia splatiť len malú časť upísaného základného imania ako príspevok na krytie prevádzkových nákladov ECB súvisiacich s ich účasťou v Európskom systéme centrálnych bánk. Od 29. decembra 2010 tento príspevok predstavuje 3,75 % ich celkového podielu na upísanom základnom imaní (ECB, 2021).

³⁷Zmluva o fungovaní EÚ čl. 282

Národná centrálna banka	Kľúč na upisovanie základného imania (%)	Splatene základné imanie (€)
Nationale Bank van België/Banque Nationale de Belgique (Belgicko)	2,9630	276 290 916,71
Deutsche Bundesbank (Nemecko)	21,4394	1 999 160 134,91
Eesti Pank (Estónsko)	0,2291	21 362 892,01
Banc Ceannais na hÉireann/Central Bank of Ireland (Írsko)	1,3772	128 419 794,29
Bank of Greece (Grécko)	2,0117	187 585 027,73
Banco de España (Španielsko)	9,6981	904 318 913,05
Banque de France (Francúzsko)	16,6108	1 548 907 579,93
Banca d'Italia (Taliansko)	13,8165	1 288 347 435,28
Central Bank of Cyprus (Cyprus)	0,1750	16 318 228,29
Latvijas Banka (Lotyšsko)	0,3169	29 549 980,26
Lietuvos bankas (Litva)	0,4707	43 891 371,75
Banque centrale du Luxembourg (Luxembursko)	0,2679	24 980 876,34
Bank Ċentrali ta' Malta/Central Bank of Malta (Malta)	0,0853	7 953 970,70
De Nederlandsche Bank (Holandsko)	4,7662	444 433 941,02
Oesterreichische Nationalbank (Rakúsko)	2,3804	221 965 203,55
Banco de Portugal (Portugalsko)	1,9035	177 495 700,29
Banka Slovenije (Slovsko)	0,3916	36 515 532,56
Národná banka Slovenska (Slovensko)	0,9314	86 850 273,32
Suomen Pankki – Finlands Bank (Fínsko)	1,4939	139 301 721,39
Spolu	81,3286	7 583 649 493,38

Obr. 22

Príspevky centrálnych bánk členských štátov Eurozóny na základnom imaní ECB

Zdroj: ECB, 2021

Najvyššími orgánmi ECB s rozhodovacími právomocami sú Rada guvernérov (guvernéri národných centrálnych bánk členských štátov, ktorých menou je euro sú volení na obdobie piatich rokov) a Výkonná rada. Rada guvernérov formuluje menovú politiku Únie vrátane vhodných rozhodnutí týkajúcich sa stredne dlhých menových cieľov, kľúčových úrokových sadzieb a vytvárania rezerv ESCB a ustanoví potrebné opatrenia na ich vykonávanie. Výkonná rada, ktorej členovia sú volení na obdobie ôsmich rokov, uskutočňuje menovú politiku v súlade s usmerneniami stanovenými Radou guvernérov. Pritom Výkonná rada vydá potrebné pokyny národným centrálnym bankám. Ako tretí orgán ECB je Generálna rada ECB, ktorá má rozhodovaciu právomoc. Generálna rada sa skladá z prezidenta a viceprezidenta ECB a guvernérov národných centrálnych bánk. Ďalší členovia Výkonnej rady sa môžu zúčastňovať zasadnutí Generálnej rady bez hlasovacieho práva. ECB vydáva nariadenia, prijíma rozhodnutia, ktoré sú potrebné na uskutočnenie úloh zverených ESCB zmluvami a štatútom, podáva odporúčania a zaujíma stanoviská.

6.6 Koordinácia hospodárskeho riadenia v EÚ

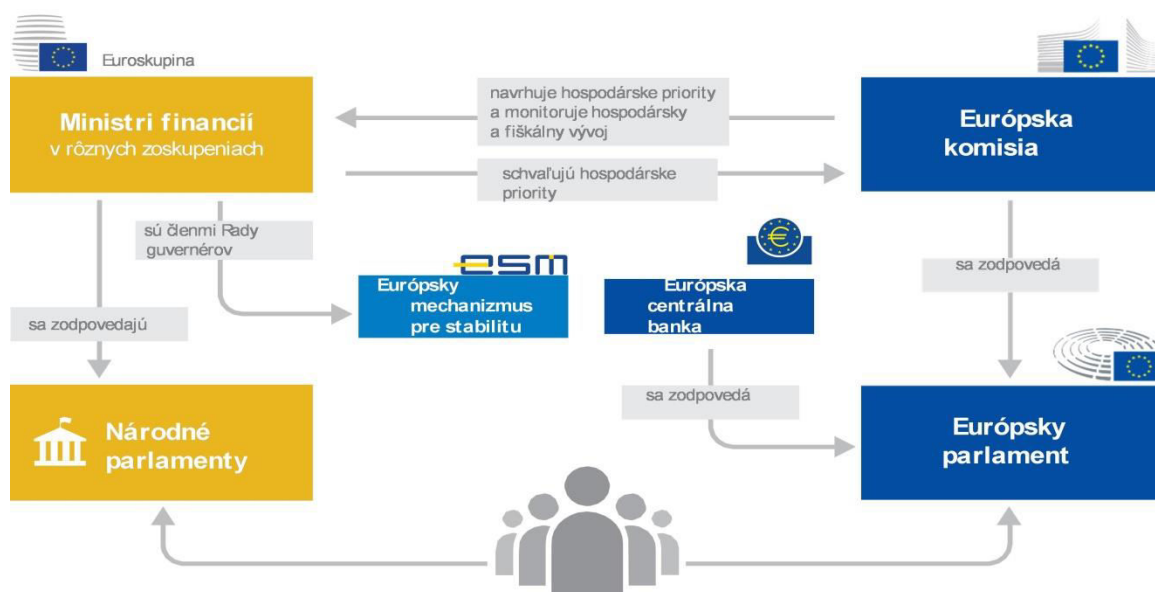
Hospodárska a finančná kríza zdôraznila potrebu posilniť správu hospodárskych záležitostí v EÚ a v eurozóne. Neprimerané hospodárske riadenie v niektorých členských štátoch spôsobilo neudržateľnú výšku úrovne ich verejného dlhu a deficitu verejných financií. Na základe spoločne prijatých opatrení musia tieto štáty vykonávať prísne opatrenia na zníženie deficitu verejných financií. Európska únia reprezentujúca spoločný hospodársky celok sa snaží čeliť spoločne prijatými opatreniami hospodárskej a finančnej krízy a podporiť jednotlivé členské štáty.

Zabezpečenie stabilného hospodárskeho rastu, najmä rastu zamestnanosti a rastu životnej úrovne občanov je jedna z hlavných spoločných priorít členských štátov v rámci EÚ. Dosahovanie tohto spoločného cieľa bolo významne ovplyvnené vznikom a rozšírením hospodárskej krízy, ktorá spôsobila prudký pokles zamestnanosti v EÚ. Hospodárska a finančná kríza, ktorá bola pôvodne vyvolaná kolapsom sekundárneho trhu s hypotékami v USA a vyústila do kolapsu investičnej banky LehmanBrothers v septembri 2008, výrazne zasiahla aj krajiny eurozóny. Nielen kríza, ale aj nerovnováhy, spôsobené vysokými verejnými dlhmi, deficitmi verejných financií a rastúcimi rozdielmi v konkurencieschopnosti výrazne sťažili schopnosť krajín prijímať účinné opatrenia na ochranu pred hospodárskou a finančnou krízou. Okrem výraznej recesie hrozil v mnohých krajinách kolaps finančného sektora a vlády museli zachraňovať systémovo dôležité banky pred úpadkom. Náklady spojené so záchranou bánk, ale najmä zvýšené vládne výdavky vo väčšine krajín v súvislosti s protikrizovými politikami, viedli k výraznému rastu vládnych deficitov krajín eurozóny. Nárast vládnych deficitov krajín eurozóny spoločne s pretrvávajúcou recesiou spôsobil, že koncom roka 2009 začali mať niektoré krajiny eurozóny problémy s financovaním svojich dlhov a finančné trhy začali požadovať vysoké rizikové prémie pri vládnych dlhoch. Dôvodom vysokých úrokových sadzieb boli pochybnosti finančných trhov o fiškálnej udržiateľnosti a konkurencieschopnosti niektorých krajín EÚ. Pre niektoré krajiny bola určená výška úrokových sadzieb na takej úrovni, že si už viac nemohli požičiavať na finančných trhoch. Problémy vyústili do dlhovej krízy v eurozóne. Hospodárska a finančná kríza spolu s krízou zamestnanosti, sociálnou a dlhovou krízou odhalila nedostatky v hospodárskych politikách krajín EÚ. Bolo nevyhnutné zabezpečiť intenzívnu spoluprácu na zabezpečenie stability, preto boli prijaté na úrovni EÚ opatrenia, ktoré smerovali k väčšej integrácii hospodárstiev krajín EÚ. ČŠ sa zhodli na tom, že nedržiavanie pravidiel Paktu stability a rastu výrazne prispelo k prehĺbeniu krízy v eurozóne. Každá členská krajina a zároveň EÚ spoločne zavádzajú opatrenia na zníženie dopadov nepriaznivého vývoja a na elimináciu výskytu krízy v budúcnosti. Na účely reformy a posilnenia sektora finančných služieb EÚ boli prijaté legislatívne opatrenia a vytvorené nové európske predpisy, ktorých cieľom je posilniť dohľad nad finančným trhom a zabezpečiť zodpovedné hospodárenie členských štátov.

Správa ekonomických záležitostí EÚ je založená na troch hlavných pilieroch:

- Posilnený hospodársky program s prísnejším dohľadom EÚ – dodatočné záväzky členských štátov prijaté v rámci Paktu Euro Plus; prísnejší dohľad nad hospodárskymi a fiškálnymi politikami EÚ v rámci Paktu; nové nástroje určené na riešenie makroekonomických nerovnováh a európsky semester – zameraný na každoročné hodnotenie hospodárskych a rozpočtových priorít.

- Opatrenia na zabezpečenie stability eurozóny – Európsky mechanizmus pre stabilitu (EMS).
- Opatrenie na zlepšenie stavu finančného sektora.

Obr. 23

Schéma koordinácie hospodárskeho riadenia

Zdroj: Európska komisia, 2014

6.6.1 Opatrenia na posilnenie hospodárskeho riadenia v EÚ

Hlavným nástrojom EÚ na koordináciu a usmerňovanie hospodárskych politík v členských štátoch je Pakt stability a rastu. Pakt je založený na dvoch pravidlách, ktoré sú definované v Zmluve o fungovaní EÚ čl. 126, ods. 2:

- 1) Verejný dlh štátu nesmie prekročiť 60 % HDP (celková hodnota výrobkov a služieb, ktoré daná krajina vyprodukuje za rok). Pôžičky sú vnímané pozitívne v prípade, ak krajina investuje do budúceho rastu, ale ak sú príliš vysoké, môžu sa stať brzdou hospodárskeho rozvoja.
- 2) Deficit verejných financií štátu nesmie prekročiť 3 % HDP. V prípade ak výdavky prevyšujú príjmy, krajina si musí požičať finančné prostriedky, čo zvyšuje verejný dlh.

Na základe uvedeného prevzali členské štáty záväzok dodržiavať uvedené pravidlá a Európska komisia prevzala úlohu kontrolovať dodržiavanie stanovených pravidiel a predkladať stanoviská Rade EÚ.

Z dôvodu prebiehajúcej finančnej krízy musia mnohé krajiny EÚ riešiť naliehavé ekonomické problémy. Preto prijali konkrétne kroky na zvýšenie koordinácie hospodárskych politík, na prekonanie krízy a návrat k stabilite a udržateľnému rastu. Prijatím nariadenia Rady (ES) č. 1055/2005 o posilnení dohľadu nad stavmi rozpočtov a o dohľade nad hospodárskymi politikami a ich koordinácii a nariadenia Rady (ES) č. 1056/2005 o urýchľovaní a objasňovaní vykonania postupu pri nadmernom schodku bol pôvodný Pakt stability a rastu v roku 2011 doplnený o opatrenia, ktoré posilňujú správu hospodárskych záležitostí v EÚ. Výsledkom bola

dohoda o väčšej transparentnosti a zvýšenom dohľade Európskej komisie nad štátnymi rozpočtami členských štátov. Posilnený pakt obsahuje povinnosť:

- Pri prekročení deficitu verejných financií nad 3 %, musí štát preukázať prijatie rozpočtových opatrení na zníženie svojho deficitu v strednodobom horizonte,
- Pri prekročení výšky verejného dlhu nad 60 % HDP musí štát preukázať prijatie merateľných opatrení na zníženie úrovne dlhu podľa odsúhlaseného harmonogramu.

Európska komisia môže voči členským štátom EÚ, ktoré neprijmú nápravné opatrenia, iniciovať konanie na nápravu situácie a predložiť svoje odporúčania Rade. Štátu môžu byť automaticky uložené finančné sankcie alebo pokuty. Sankciami môže byť:

- Finančná pokuta vo výške 0,3-0,5 % HDP krajiny,
- Prehodnotenie politiky pôžičiek EÚ pre danú krajinu,
- Povinnosť uverejniť ďalšie údaje o výdavkoch a zdĺžení krajiny.

Európska komisia sleduje celú škálu hospodárskych ukazovateľov pre každý členský štát, aby kontrolovala dodržiavanie pravidiel posilneného Paktu stability a rastu. Sleduje a hodnotí hospodársku situáciu v krajinách EÚ, podáva o nej správy a pravidelne predkladá odporúčania Euroskupine a Rade Ecofin, ktorá je zložená z ministrov hospodárstva a financií z všetkých členských štátov EÚ. Euroskupina sa skladá z ministrov financií krajín eurozóny. Rozhoduje vo veciach týkajúcich sa eura a eurozóny. Nové pravidlá hlasovania posilnili význam odporúčaní Komisie pre jednotlivé krajiny. Aby odporúčanie alebo návrh neboli prijaté, musí proti nim hlasovať kvalifikovaná väčšina krajín EÚ. Dohľad nad aspektmi posilneného Paktu stability a rastu a ich sledovanie sa uplatňuje na všetky členské štáty EÚ, možnosť finančných sankcií sa vzťahuje iba na štáty eurozóny.³⁸ Správa hospodárskych záležitostí v EÚ bola posilnená zriadením nezávislej Európskej fiškálnej rady s poradnou funkciou. Európska fiškálna rada začala vykonávať svoju činnosť v novembri 2016. Jej úlohou je hodnotiť uplatňovanie fiškálneho rámca EÚ a poskytovať Komisii poradenstvo týkajúce sa vhodných fiškálnych zámerov v eurozóne ako celku. Rada spolupracuje aj s vnútroštátnymi fiškálnymi radami členských štátov a poskytuje odborné poradenstvo na žiadosť predsedu Európskej komisie.

6.6.2 Zmluva o stabilite, koordinácii a správe v hospodárskej a menovej únii

Zmluva je medzivládna dohoda podpísaná 25 členskými štátmi EÚ a vstúpila do platnosti od 1. januára 2013, po ratifikácii minimálne 12 štátmi eurozóny. Zmluva známa aj ako „fiškálna dohoda“ vyžaduje od členských štátov zabezpečenie vyrovnaných rozpočtov. Táto zásada sa považuje za dodržanú spravidla vtedy, ak ročný štrukturálny deficit nepresiahne 0,5 % nominálneho HDP. Transpozíciu vyrovnaného rozpočtu bude kontrolovať Súdny dvor EÚ – jeho rozhodnutia budú záväzné a môžu viesť k pokute do výšky 0,1 % HDP, ktorá sa bude vkladať do Európskeho stabilizačného mechanizmu. Zmluva zavádza automatický mechanizmus na zavedenie nevyhnutných korekčných opatrení. Vo vzťahu k členským

³⁸Európska komisia generálne riaditeľstvo pre komunikáciu. *Hospodárska a menová únia a euro*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2013, 16 s.

štátom eurozóny sa posilnia pravidlá, ktorými sa riadi postup pri nadmernom deficite (čl. 126 ZFEÚ). Hneď ak Komisia potvrdí, že členský štát prekročil 3 % strop, dôjde k automatickému uplatneniu dôsledkov (pokiaľ kvalifikovaná väčšina členských štátov eurozóny nebude proti). Zmluva zmenila aj pravidlá hlasovania v EMS tak, aby zahŕňali postup v naliehavých prípadoch. Pravidlo o vzájomnej dohode sa nahradí 85-percentnou kvalifikovanou väčšinou v prípade, že Komisia a ECB dospejú k záveru, že je potrebné naliehavo rozhodnúť o finančnej pomoci, pretože je ohrozená finančná a hospodárska udržateľnosť eurozóny

Okrem uvedeného zmluva zahŕňa:

- pravidlo neakumulovať dlhy mimo účtu verejnej správy,
- povinnosť podávania predbežných správ o emisiách dlhopisov členských štátov,
- programy ekonomického partnerstva,
- pravidelné stretnutia predstaviteľov ČŠ eurozóny minimálne dvakrát ročne .

Zmluva sa vzťahuje na všetky signatárske krajiny, pričom kladie prísnejšie požiadavky na krajiny eurozóny.

6.6.2.1 Systém včasného varovania v prípade vzniku makroekonomických nerovnováh

Pretrvávajúce problémy spôsobené hospodárskou krízou zdôraznili potrebu dohľadu zameraného na budúci vývoj v krajine s cieľom zabrániť hospodárskym rozdielom medzi jednotlivými hospodárstvami. V roku 2011 bol ustanovený Nariadením č. 1176/2011 tzv. *postup pri makroekonomickej nerovnováhe* (MIP) ako nový mechanizmus na detailné sledovanie národných ekonomík a včasné varovanie v prípade potenciálnych problémov. Postup umožňuje na základe hodnotiacich prehľadov, sledovať zmeny v hospodárskych ukazovateľoch (napr. podiel vývozov, dlh súkromného sektora, nárast miezd, zvýšenie produktivity, atď.). Prostredníctvom systému včasného varovania Európska komisia je schopná identifikovať príznaky možných makroekonomických nerovnováh a prijať opatrenia vo forme odporúčaní.

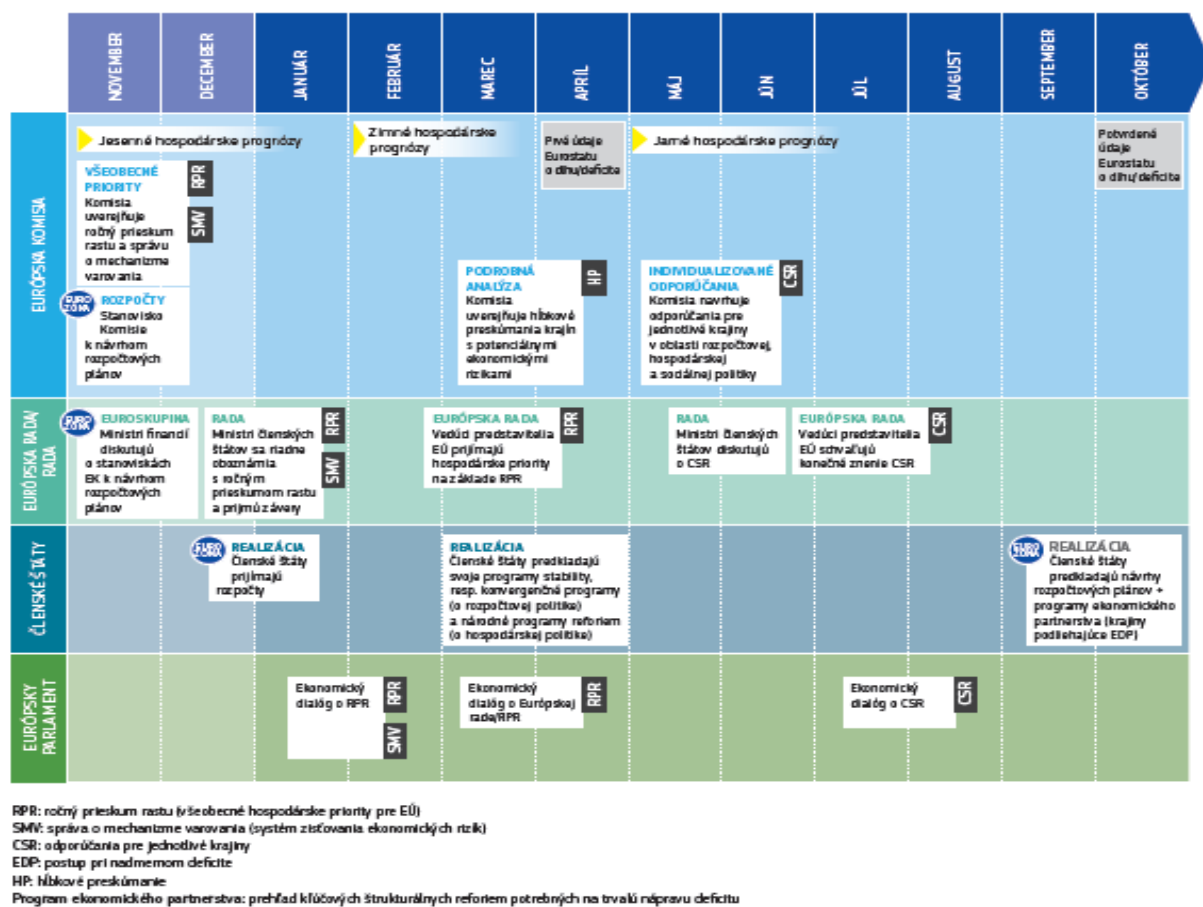
6.6.2.2 Pakt pre euro (Pakt Euro Plus)

Prezentuje zámer posilniť koordináciu národných hospodárskych politík krajín EÚ. Pakt podpísali krajiny eurozóny a šesť krajín mimo eurozónu – Bulharsko, Dánsko, Lotyšsko, Litva, Poľsko a Rumunsko. Hlavným cieľom Paktu je zlepšiť konkurencieschopnosť, a tým podporiť vyššiu mieru rastu a hospodárskeho zbližovania v rámci zúčastnených krajín EÚ. Pakt sa zameriava na tie oblasti politiky, za ktoré nesú zodpovednosť najmä samotné členské štáty, ako je napríklad konkurencieschopnosť, zamestnanosť a udržateľné verejné financie. Pakt pre euro je dôležitým nástrojom na prepojenie hospodárskej a fiškálnej politiky s ďalšími oblasťami, ktoré sú bližšie ku každodennej hospodárskej činnosti (napríklad politiky v oblasti priemyslu, vzdelávania, výskumu a vývoja).

6.6.2.3 Európsky semester

Pre zabezpečenie lepšej koordinácie hospodárskych politík členských štátov EÚ bol v roku 2010 dohodnutý nový prístup k dohľadu a koordinácii – tzv. európsky semester. Predstavuje proces, v rámci ktorého je stanovený presný ročný harmonogram zberu, analýzy a hodnotenia hospodárskych ukazovateľov. Zmyslom európskeho semestra je zahrnúť do spoločnej spolupráce európske inštitúcie, vlády a národné parlamenty štátov EÚ. Harmonogram ročného európskeho semestra je uvedený v obrázku 24.

Ročný harmonogram európskeho semestra:³⁹

Obr. 24

Harmonogram ročného európskeho semestra

Zdroj: Európska komisia generálne riaditeľstvo pre komunikáciu, 2013

Európsky semester je cyklus koordinácie hospodárskych a fiškálnych politík v rámci EÚ. Cieľom EU semestra je zabezpečiť zdravé verejné financie, podporovať hospodársky rast a predchádzať nadmerným makroekonomickým nerovnováham v EÚ. Ročný cyklus európskeho semestra sa začína v novembri, stanovením priorít Komisie na nasledujúci rok a končí sa v októbri predložením rozpočtových návrhov národných vlád. Každý EU semester

³⁹Európska komisia generálne riaditeľstvo pre komunikáciu. *Hospodárska a menová únia a euro*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2013, 16 s.

začína zverejnením dokumentu EK “Ročný prieskum rastu” na jeseň predchádzajúceho roku, v ktorom EK stanovuje všeobecné hospodárske priority pre EÚ a vládam členských štátov sa poskytujú politické usmernenia na nasledujúci rok. Správy sa týkajú všetkých oblastí makroekonomického alebo spoločenského významu a mapujú rozpočtovú situáciu jednotlivých krajín. Vo februári Komisia uverejňuje správy o jednotlivých krajinách, v ktorých analyzuje celkový hospodársky a sociálny vývoj v každej krajine. V správach EK sa posudzuje pokrok, ktorý každý členský štát urobil pri riešení problémov identifikovaných v odporúčaníach EÚ z predošlého roka. Následne predstavitelia členských štátov EÚ na jarnom zasadnutí Európskej Rady posudzujú Ročný prieskum rastu a dohodnú sa na spoločnom smerovaní fiškálnych a štrukturálnych politík. Do konca apríla členské štáty predkladajú Európskej komisii Programy stability (členovia eurozóny), Konvergenčné programy (ostatné štáty EÚ) a Národné programy reforiem, v ktorých každý členský štát zadefinuje opatrenia, ktoré implementuje a plánuje prijať za účelom podpory rastu, tvorby pracovných miest a zdravej a udržateľnej fiškálnej politiky v súlade s európskymi fiškálnymi pravidlami. V podmienkach SR Program stability ako aj Národný program reforiem schvaľuje každoročne Vláda SR. Na základe týchto predložených dokumentov Európska komisia zhodnotí plány členských štátov a vydá špecifické odporúčanie pre každý členský štát osobitne. Špecifické odporúčania schvaľuje Európska rada na svojom júnovom zasadnutí. Následne každý členský štát implementuje schválené špecifické odporúčania. V jesennej časti Európskeho Semestra sa hodnotia návrhy rozpočtových plánov. V rámci neho sú členské štáty eurozóny povinné, najneskôr do 15. októbra, zaslať Európskej komisii a Euroskupine svoje návrhy rozpočtových plánov. Európska komisia k nim následne prijme stanoviská, v ktorých zhodnotí či sú plány v súlade s pravidlami paktu stability a rastu. V prípade výrazného porušenia týchto fiškálnych pravidiel, Komisia požiada členský štát o prepracovanie jeho rozpočtového plánu a o jeho opätovné zaslanie.

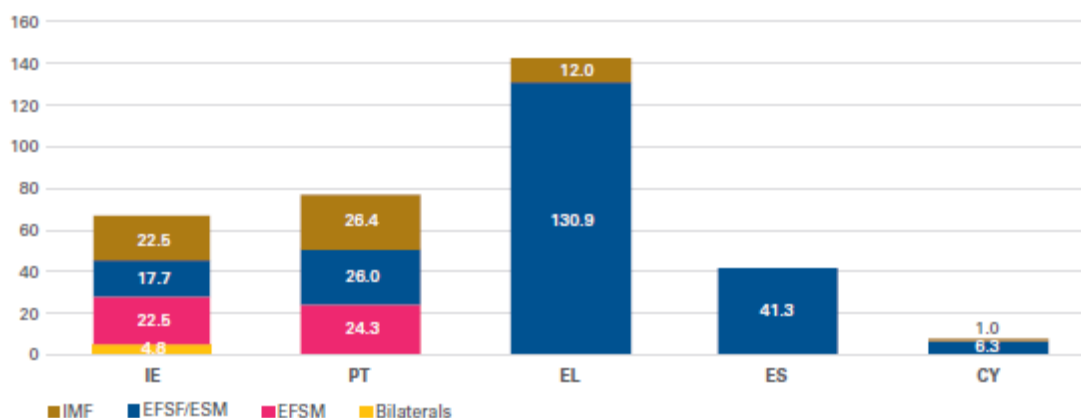
6.6.3 Opatrenia na zabezpečenie stability eurozóny

Európsky mechanizmus pre stabilitu (ESM) je súčasťou opatrení, ktorých cieľom je poskytnúť pomoc členskému štátu eurozóny v ťažkej finančnej situácii, a tým udržať finančnú stabilitu eurozóny samotnej. ESM (známy aj ako Euroval 2) nahradil pôvodný dočasný medzivládny nástroj založený na úverových garanciách – Európsky finančný stabilizačný nástroj (EFSF), tiež známy ako Euroval 1, ktorý bol prijatý v roku 2010 ako dočasný nástroj na urýchlené riešenie vzniknutej dlhovej krízy v Eurozóne. Európsky mechanizmus pre stabilitu je vytvorený ako medzivládna organizácia založená na základe rámcovej zmluvy medzi členskými krajinami eurozóny. Mechanizmus má sídlo v Luxemburgu. ESM rozhoduje prostredníctvom Rady guvernérov (členmi sú ministri financií členských krajín EÚ), Správnej rady ESM a generálneho riaditeľa. O poskytnutí finančnej pomoci členskému štátu, ako aj o ďalších dôležitých otázkach sa rozhoduje vzájomnou dohodou, pričom sa vzájomná dohoda môže dosiahnuť už pri získaní 85 % väčšiny hlasov členov mechanizmu. Každodenný chod mechanizmu zabezpečuje generálny riaditeľ, ktorého vyberá Rada guvernérov. Generálny riaditeľ je vedúcim pracovníkom mechanizmu, ako aj konajúcim orgánom spoločnosti podpisujúcim zmluvu mechanizmu na základe rozhodnutí Správnej rady mechanizmu. Členstvo je možné aj pre krajiny, ktoré nie sú súčasťou eurozóny. Zákon o európskom

mechanizme pre stabilitu upravuje postavenie SR ako akcionára. ESM je založený na priamych príspevkoch v celkovom objeme 700 mld. EUR formou upisovania akcií na základnom imaní, pričom 620 miliárd eur bude mať formu kapitálu na požiadanie a garancii a 80 mld. Eur v hotovosti. Podiely krajín boli vypočítané vo výške 75 % z podielu krajiny na celkovom hrubom národnom dôchodku (GNI) eurozóny a z 25 % z podielu na základnom kapitáli ECB. Podiel Slovenskej republiky na ESM predstavuje 0,824 % z celkového objemu. Poskytnutie pomoci je podmienené splnením podmienok na odstránenie príčin vedúcich k pomoci a aktívnym zapojením štátu, ktorý dostal pomoc. Prijímajúci štát musí preukázať dostatočnú zaangažovanosť súkromného sektora do navrátenia udržateľného stavu verejných financií. Medzi zásady poskytnutia finančnej pomoci patrí prísna podmienenosť hospodárskej politiky prijímajúceho štátu prijatým pravidlami na úrovni EÚ.

Na základe zhodnotenia finančnej pomoci poskytnutej prostredníctvom Európskeho mechanizmu pre stabilitu (vrátane pomoci realizovanej prostredníctvom dočasného nástroja – Európskeho finančného nástroja stability), pre doposiaľ päť krajín eurozóny: Írsko, Portugalsko, Španielsko, Cyprus a Grécko, je možné konštatovať, že ESM (vrátane EFSF) splnili svoj mandát na zabezpečenie finančnej stability v eurozóne a jej členov. Realizovaná pomoc v celkovej výške takmer 300 miliárd EUR patria medzi najväčšie finančné opatrenia v modernej histórii EÚ.

Nárast makroekonomických nerovnováh v dôsledku rozdielnych hospodárskych politík spolu s nedostatočným hospodárskym dohľadom a bankovníctvom viedol k vážnym finančným problémom po vypuknutí globálnej finančnej krízy v Grécku, Írsku, Španielsku, Portugalsku a na Cypre. Za týchto okolností sa ukázalo vytvorenie ochrany eurozóny potrebné na doplnenie medzinárodných finančných záchranných sietí. EFSF a ESM boli chýbajúcim doplnkom vo financovaní v eurozóne a výrazne podporili udržateľnosť štátneho dlhu (obr. 25) v problémových krajinách zlepšením ich úverových podmienok a vyrovnaním profilov splácania. Krajiny výrazne zlepšili svoju odolnosť, ale makroekonomickú situáciu.

Obr. 25

Objemy finančnej pomoci poskytnuté finančnými inštitúciami pre Írsko (IE), Portugalsko (PT), Grécko (EL), Španielsko (ES) a Cyprus (CY) v mld. EUR

Vysvetlivky: IMF – Medzinárodný Menový Fond, EFSF/ESM – Európsky stabilizačný mechanizmus

Zdroj: ESM, 2017

Pozitívny dopad pomoci realizovanej prostredníctvom ESM sa prejavil v úsporách na rozpočte členských krajín EÚ, ktoré čerpali pomoc z ESM (Obrázok 26)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ireland	0.1	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2
Greece	0.0	1.6	4.1	5.0	5.2	6.2	6.6	7.0
EFSF	0.0	1.6	3.7	4.3	4.4	4.7	5.0	5.0
Deferred interest	0.0	0.0	0.4	0.7	0.7	0.7	0.6	0.7
ESM	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.8	1.1	1.3
Spain	0.0	0.0	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1
Cyprus	0.0	0.0	0.7	1.6	1.9	2.0	2.0	1.9
Portugal	0.1	0.4	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7

Obr. 26

**Celkové úspory rozpočtu členských krajín EÚ, ktoré čerpali pomoc z ESM/ESFS
(% z HDP)**

Zdroj: ESM, 2017

ESM sa stal súčasťou úsilia o posilnenie riadenia dlhov v krajinách eurozóny. ESM prostredníctvom stanoveného systému financovania a investičných aktivít, pôsobeníu na finančných trhoch má dobré postavenie na meranie reakcií na opatrenia eurozóny na obmedzenie krízy a reformy v oblasti pôžičiek členských krajín. Systém ESM zaviedol systém na monitorovanie záchranných pôžičiek počas celého obdobia, nielen počas aktívnej fázy záchrany programu, s cieľom predvídať akékoľvek ťažkosti so splácaním a posúdiť udržateľnosť dlhu. ESM tiež získal značné informácie o aktivitách bankového sektora, keďže banky zohrávali kľúčovú úlohu v každom programe krízovej stratégie krajiny. Európsky stabilizačný mechanizmus v rámci eurozóny je aj významným nástrojom pri udržaní stability Eura a náprave makroekonomických nerovnováh, ale bez súčasného použitia ostatných regulačných a kontrolných mechanizmov prijatých na stabilizáciu Eurozóny, by bola jeho efektívnosť relatívne nižšia. ESM sa v súčasnosti zaraďuje medzi stabilné a plne funkčné mechanizmy regulácie a dohľadu nad monitorovaním menovej politiky EU a fiškálnej politiky členských štátov EÚ.

6.6.4 Európsky systém finančného dohľadu a banková únia

Cieľom je zabezpečiť, aby sa pravidlá týkajúce sa finančného sektora uplatňovali s cieľom chrániť finančnú stabilitu a dôveru vo finančný systém ako celok a dostatočnú ochranu pre užívateľov v oblasti finančných služieb. Európsky systém finančného dohľadu tvoria:

- Európsky výbor pre systémové riziká,
- Európsky orgán pre bankovníctvo,
- Európsky orgán pre cenné papiere a trhy,
- Európsky orgán pre poisťovníctvo a dôchodkové poistenie zamestnancov,
- Spoločný výbor európskych orgánov dohľadu,
- Orgány dohľadu v členských štátoch uvedené v aktoch Únie.

Orgány Európskeho systému finančného dohľadu sa zaoberajú harmonizáciou finančného dohľadu v EÚ prostredníctvom vývoja jednotného súboru pravidiel, ktorý stanovuje ochranné štandardy pre jednotlivé inštitúcie. Pomáhajú zabezpečiť konzistentné uplatňovanie súboru

pravidiel s cieľom vytvoriť rovnaké podmienky. V rámci svojho mandátu tiež vyhodnocujú riziká a slabé miesta vo finančnom sektore.

Banková únia je dôležitým krokom smerom k skutočnej hospodárskej a menovej únii. V rámci bankovej únie sa v zúčastnených krajinách konzistentným spôsobom uplatňujú pravidlá EÚ týkajúce činnosti bánk. Nové postupy a nástroje prijímania rozhodnutí prispievajú k vytvoreniu transparentnejšieho, jednotného a bezpečnejšieho trhu pre banky. Potreba vytvoriť bankovú úniu sa ukázala počas finančnej krízy z roku 2008 a následnej krízy štátneho dlhu. Stalo sa zrejmým, že predovšetkým v menovej únii, akou je eurozóna, sa môžu problémy spôsobené úzkym prepojením medzi financiami sektora verejnej správy a bankovým sektorom jednoducho preniesť cez hranice krajín a spôsobiť finančné ťažkosti v ďalších krajinách EÚ. Prínos bankovej únie by mal byť najmä v prísnejších pravidlách pre banky, lepšom dohľade nad bankami, účinnejšom riadení bánk v ťažkostiach a lepšej ochrane vkladateľov. Od konca roka 2016 väčšina členských štátov transponovala do vnútroštátnych právnych predpisov príslušné právne ustanovenia jednotného súboru pravidiel, čím sa v rámci bankovej únie zabezpečila ucelenejšia regulácia a kvalitný dohľad najmä v oblasti riešenia bankových kríz a ochrany vkladov.

Piliere bankovej únie v EÚ sú:

- Jednotný mechanizmus dohľadu
- jednotný mechanizmus riešenia krízových situácií

Jednotný mechanizmus dohľadu je systém bankového dohľadu v Európe. Tvorí ho ECB a vnútroštátne orgány dohľadu zúčastnených krajín. Jeho hlavné ciele sú zaisťovať bezpečnosť a odolnosť európskeho bankového systému, zvyšovať finančnú integráciu a stabilitu a zabezpečovať konzistentný dohľad. ECB vykonáva priamy dohľad nad 118 významnými bankami zúčastnených krajín, ktoré držia takmer 82 % všetkých bankových aktív v eurozóne. Na jednotnom mechanizme dohľadu sa automaticky zúčastňujú všetky krajiny eurozóny. Zúčastňovať sa však môžu aj tie krajiny EÚ, ktoré ešte nezaviedli euro ako svoju menu. V takom prípade vnútroštátne orgány dohľadu týchto krajín nadviažu s ECB úzku spoluprácu. Hlavným účelom jednotného mechanizmu riešenia krízových situácií je zabezpečovať efektívne riešenie krízových situácií zlyhávajúcich bánk s minimálnymi nákladmi pre daňových poplatníkov a reálnu ekonomiku. Mechanizmus je upravený v Smernici EP a Rady EÚ 2014/59/EÚ, ktorou sa stanovuje rámec pre ozdravenie a riešenie krízových situácií úverových inštitúcií a investičných spoločností. Jednotná rada pre riešenie krízových situácií zabezpečí pružné rozhodovacie postupy. ECB ako orgán dohľadu bude zohrávať dôležitú úlohu v procese rozhodovania o hrozbe bezprostredného alebo pravdepodobného zlyhania banky.

Účinná a stabilná hospodárska a menová únia sa musí opierať o integrovaný a dobre fungujúci finančný systém. Dobudovanie bankovej únie, znižovanie a rozloženie rizík v bankovom sektore a zvyšovanie odolnosti bánk v EÚ je potrebné pre poskytovanie príležitostí diverzifikovanejšieho a inovatívnejšieho financovania pre európsku ekonomiku.

Súhrn opatrení na riadenie Hospodárskej a menovej únie

	Cieľ	Zodpovedné štáty	
		Štáty eurozóny	Všetky štáty EÚ
Európsky semester	Koordinácia hospodárskych politík	✓ Komisia môže predložiť ďalšie odporúčania krajinám eurozóny	✓
Pakt stability a rastu (posilnený prijatými opatreniami na posilnenie hospodárskeho riadenia)	Prekročenie deficitu verejných financií a verejného dlhu štátu	✓	✓ Európska kontrola národných rozpočtov, ako aj pokuty v prípade porušenia Paktu stability a rastu, sa vzťahujú len na eurozónu
Fiškálna zmluva (Zmluva o stabilite, koordinácii a správe hospodárskej a menovej únie)		✓	Zmluva podpísaná všetkými štátmi EÚ s výnimkou Chorvátska a Českej rep.
Európsky mechanizmus pre stabilitu (ESM)	Podporné mechanizmy	✓	✗
Európsky fond na prispôsobenie sa globalizácii na pomoc nadbytočným pracovníkom (EGF)		✓ Dostupný pre štáty eurozóny, ktoré podpísali Fiškálnu zmluvu	✓

Obr. 27**Súhrn opatrení na riadenie Hospodárskej a menovej únie**

Zdroj: Európska komisia generálne riaditeľstvo pre komunikáciu, 2013

Hospodárska politika je životne dôležitá pri stimulácii inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu. Problémy spojené s hospodárskou krízou poukázali na rozsah vzájomnej prepojenosti ekonomík v EÚ a mali mimoriadne negatívny dosah na hospodársku stabilitu v eurozóne. Prijaté opatrenia na úrovni EÚ, najmä posilnený Pakt stability a rastu a postup pri makroekonomickej nerovnováhe, kontrolované prostredníctvom európskeho semestra, majú zabezpečiť identifikáciu možných problémov a predchádzanie ich vzniku. Prijaté opatrenia prehľbujú a rozširujú správu hospodárskych záležitostí v EÚ, najmä posilnený Pakt stability a rastu spolu so Zmluvou o stabilite, koordinácii a správe by mali zlepšiť identifikáciu a prevenciu fiškálnych deficitov a nadmerného verejného dlhu v štátoch EÚ. Koordinácia v riadení hospodárskej politiky umožňuje výraznejšiu vzájomnú kontrolu štátov EÚ, pričom za pozitívum je možné považovať spoločné riešenie negatívneho vývoja v jednotlivých ekonomikách ČŠ a spoločné hľadanie spôsobov, ako vytvoriť udržateľnú zamestnanosť a zabezpečiť budúcu prosperitu vo všetkých štátoch EÚ. Je ale na rozhodnutí členských štátov do akej miery bude integrácia v oblasti hospodárstva pokračovať, čo vo veľkej miere bude závisieť od ich hospodárskeho vývoja a záujmu legitimizovať spoločné rozhodnutia.

Posilnenie globálneho postavenia Eura by bolo možné dosiahnuť posilnením medzinárodnej úlohy Eura vo svete, prostredníctvom používania Eura v partnerských krajinách (v súčasnosti Euro používa mimo EÚ) 60 krajín naviazalo svoju menu priamo alebo nepriamo na Euro, zvýšenie objemu obchodu v Eurách (najmä v krajinách, kde je EÚ dominantný obchodný partner), vydávaním zelených dlhopisov na financovanie klimatických cieľov a nepochybne posilneniu Eura by pomohlo prehĺbenie ekonomickej a menovej únie, ktoré by znamenalo úplnú integráciu v oblasti fiškálnej politiky, čo v súčasnosti, v období krízy, nie je reálne.

Okrem hmatateľných výhod je euro aj významným symbolom európskej jednoty a identity. Zavedenie eura bolo viac než len ekonomické rozhodnutie – bolo to aj politické rozhodnutie, ktoré posilnilo proces európskej integrácie. Maastrichtskou zmluvou z roku 1993 sa tento politický rozmer vyjadril vytvorením hospodárskej a menovej únie a založením Európskej únie, aby „*pokračovala v procese čoraz užšieho spojenectva medzi národmi Európy*“. HMÚ si vyžadovala hlbšiu integráciu jednotlivých politik, a tým aj užšiu politickú integráciu. Dobre fungujúca hospodárska a menová únia je základom stabilného a rastovo orientovaného hospodárskeho prostredia v eurozóne a v EÚ. Zachovanie silného a stabilného eura je nesmierne dôležité, pretože priamo ovplyvňuje hospodársky rast, zamestnanosť a úspech podnikov z EÚ. Zároveň má vplyv aj na dostupnosť investičného kapitálu, udržateľnosť verejných financií a dôchodkov a schopnosť financovať systémy sociálneho zabezpečenia v EÚ.⁴⁰

⁴⁰Európska komisia. *Hospodárska a menová únia a euro*. Luxemburg: 2013, 16 s.

7 POLITIKA OCHRANY HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽE EÚ

Politika ochrany hospodárskej súťaže v Európskej únii má za cieľ stanoviť a kontrolovať dodržiavanie právne záväzných pravidiel správania sa podnikateľských subjektov na vnútornom trhu Európskej únie. Prostredníctvom politiky ochrany hospodárskej súťaže sa stanovujú porovnateľné pravidlá pre konkurenčné aktivity firiem a štátov, tak, aby správanie podnikov a štátov neobmedzovalo, resp. nedeformovalo podnikateľské prostredie na vnútornom trhu EÚ. Realizácia politiky patrí medzi výlučné právomoci EÚ, je jednou z oblastí, kde členské štáty presunuli podstatnú časť výkonu svojich právomocí na nadnárodnú úroveň – na úroveň inštitúcií EÚ. Úlohou EÚ je zabezpečiť správne riadenie vnútorného trhu, aby všetci mali rovnaké podmienky na realizáciu podnikateľských aktivít na vnútornom trhu. Na zabezpečenie tejto úlohy obsahuje Zmluva o fungovaní EÚ súbor pravidiel správania podnikateľských subjektov na trhu, ktorých dodržiavanie je predpokladom ďalšieho hospodárskeho rozvoja a cieľom predchádzať obmedzeniam a narušeniam hospodárskej súťaže. Hospodárska súťaž funguje efektívne, ak podnikateľské subjekty pôsobiace na vnútornom trhu EÚ môžu robiť svoje obchodné rozhodnutia samostatne. Predpokladom efektívnej hospodárskej súťaže je vylúčenie akýchkoľvek kontaktov medzi konkurentmi s cieľom ovplyvniť správanie konkurenta. Hlavnou podmienkou uplatňovania súťažného práva EÚ je moment narušenia obchodu medzi členskými štátmi, t. j. len v prípadoch, že konanie niektorého podniku poškodzuje záujmy subjektov iného členského štátu. V rámci pravidiel politiky hospodárskej súťaže v EÚ sú zakázané protisúťažné dohody medzi podnikmi a zneužívanie postavenia na trhu dominantnými podnikmi, ktoré by mohli mať negatívny dopad na obchod medzi členskými štátmi. Na základe legislatívy EÚ má Európska komisia oprávnenie rozhodovať o fúziách a akvizíciách podnikov s rozmerom na úrovni EÚ, resp. môže ich v určitých prípadoch zakázať, ak by zlúčením podnikov mohlo dôjsť k ohrozeniu pravidiel hospodárskej súťaže. Súčasťou politiky je aj regulácia a stanovenie pravidiel štátnej pomoci. Ustanovenia, ktorými sa riadi hospodárska súťaž, až na niektoré výnimky, platia aj pre verejné podniky, verejné služby a služby všeobecného záujmu.

7.1 Právny rámec politiky hospodárskej súťaže EÚ

Primárne pravidlá hospodárskej súťaže EÚ sú upravené v:

- I. Zmluve o EÚ v čl. 3 ods. 3 na základe, ktorého je systém voľnej hospodárskej súťaže neoddeliteľnou súčasťou vnútorného trhu.
- II. Zmluve o fungovaní Európskej Únie v hlave VII čl. 101-109 a protokole č. 27 o vnútornom trhu a hospodárskej súťaži, sú pravidlá rozdelené do dvoch oddielov:
 - 1) pravidlá týkajúce sa podnikateľských subjektov – články 101-106
 - 2) pravidlá upravujúce pomoc poskytovanú štátmi – články 107-109
- III. Nariadení Rady (ES) č. 139/2004 – upravujúce postavenie fúzií a nariadení Komisie (ES) č. 802/2004 obsahujúce vykonávacie predpisy
- IV. Zmluve o fungovaní Európskej Únie v článkoch 37, 106 a 345 je obsiahnutá úprava pravidiel hospodárskej súťaže pre verejné podniky

- V. Zmluve o fungovaní Európskej Únie v článkoch 14, 59, 93, 106, 107, 108 a 114 je obsiahnutá úprava pravidiel hospodárskej súťaže pre verejné služby, služby všeobecného záujmu a služby všeobecného hospodárskeho záujmu, patrí sem aj protokol č. 26 o službách všeobecného záujmu
- VI. Charte základných práv Európskej únie v článku 36

7.2 Ciele a východiská politiky hospodárskej súťaže EÚ

Cieľom politiky ochrany hospodárskej súťaže je chrániť a napomáhať rozvíjaniu konkurenčných podmienok. Konkurenčná politika je aj nástrojom na vytvorenie atraktívneho prostredia pre investície a pre rast pracovných miest, preto pôsobí na zabezpečenie dlhodobého udržateľného rastu a konkurencie schopnosti ekonomiky. Hospodárska súťaž je nástroj na riešenie trhových zlyhaní, ktoré vyplývajú z nedostatku konkurencie.

Zodpovednosť za presadzovanie pravidiel EÚ v oblasti hospodárskej súťaže má Európska komisia. Komisia má v oblasti politiky hospodárskej súťaže významné postavenie je výkonný orgán a je zodpovedná za tvorbu legislatívnych návrhov, ktoré schvaľuje Rada EÚ. Európsky parlament má len konzultačnú funkciu.

Politika ochrany hospodárskej súťaže sa zameriava na vytváranie inštitucionálnych a právnych podmienok regulovaného pohybu tovarov, služieb, kapitálu a osôb v priestore vnútorného trhu. Opodstatnenosť výkonu politiky ochrany hospodárskej súťaže na európskej úrovni je daná rastúcim počtom nadnárodných (transnacionálnych) korporácií, ktorých konanie môže deformovať súťaž na vnútornom trhu EÚ, ako aj tým, že subjektmi narúšajúcimi súťaž môžu byť aj členské štáty EÚ, a preto je efektívnejšie vykonávať politiku na nadnárodnej úrovni. Politika ochrany hospodárskej súťaže je komplexná – nesleduje len spravodlivú súťaž na strane agregátnej ponuky, t. j., nakoľko činnosť a veľkosť firmy zabráňuje vstupu iným subjektom do daného odvetvia, ale inštitúcie EÚ sledujú aj dopady na stranu agregátneho dopytu, t. j. zo strany aspekty ochrany spotrebiteľa, rozmanitosti ponuky, cenovej hladiny, kvality a dostupnosti služieb a pod. Všeobecne platí, že pokiaľ príslušná legislatíva a spôsoby jej uplatňovania sú buď príliš voľné, alebo neprimerane prísne, spoločnosť a jej ekonomická výkonnosť sú poškodzované (Tokárová, 2002). Na základe uvedeného je cieľom politiky ochrany hospodárskej súťaže zabezpečiť riadne fungovanie vnútorného trhu. Účinná hospodárska súťaž umožňuje podnikom súťažiť za rovnakých podmienok vo všetkých členských štátoch a zároveň na podniky vytvára tlak, aby sa neustále usilovali ponúkať najlepšie možné výrobky za čo najlepšie ceny pre spotrebiteľov. Čím sa zase stimuluje inovácia a dlhodobý hospodársky rast. Politika hospodárskej súťaže je teda kľúčovým nástrojom na dosiahnutie voľného a dynamického vnútorného trhu a podporu všeobecného hospodárskeho blahobytu (Európsky parlament, 2021).

Predmetom ochrany hospodárskej súťaže na úrovni EÚ sú aj prípady podnikov z krajín mimo EÚ, ktoré pôsobia na vnútornom trhu EÚ a ich pôsobenie môže mať negatívne následky na subjekty EÚ (uplatňuje sa princíp následkov a exteritorialita európskeho súťažného práva (Tichý a kol., 2004).

7.3 Nástroje politiky hospodárskej súťaže

Súbor nástrojov politiky hospodárskej súťaže obsahuje:

- Protimonopolné nástroje – vytváranie kartelov porušujúcich hospodársku súťaž a zneužívanie dominantného postavenia
- Preventívne nástroje – slúžia na kontrolu fúzií a poskytovanie štátnej pomoci

7.4 Pravidlá hospodárskej súťaže EÚ a uplatňovanie jej nástrojov

Zákaz dohôd obmedzujúcich hospodársku súťaž

Podľa čl. 101 ZFEÚ sa zakazujú ako nezlučiteľné s vnútorným trhom: všetky dohody medzi podnikmi, rozhodnutia združení podnikov a zosúladené postupy, ktoré môžu ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi a ktoré majú za cieľ alebo následok vylučovanie, obmedzovanie alebo skresľovanie hospodárskej súťaže v rámci vnútorného trhu, najmä tie, ktoré:

- a) priamo alebo nepriamo určujú nákupné alebo predajné ceny alebo iné obchodné podmienky,
- b) obmedzujú alebo kontrolujú výrobu, odbyt, technický rozvoj alebo investície,
- c) rozdeľujú trhy alebo zdroje zásobovania,
- d) uplatňujú nerovnaké podmienky pri rovnakých plneniach voči ostatným obchodným partnerom, čím ich v hospodárskej súťaži znevýhodňujú,
- e) podmieňujú uzatváranie zmlúv s ostatnými zmluvnými stranami prijatím dodatočných záväzkov, ktoré svojou povahou alebo podľa obchodných zvyklostí nesúvisia s predmetom týchto zmlúv.

Všetky dohody alebo rozhodnutia zakázané podľa tohto článku sú automaticky neplatné. Zakázané sú všetky dohody a praktiky obmedzujúce konkurenciu (písané, ale aj nepísané dohody). Najčastejšie pri porušovaní pravidiel dochádza k vytváraniu cenových kartelov a kartelových dohôd o rozdelení trhu.

Kartel je skupina podobných nezávislých spoločností, ktoré sa spájajú s cieľom regulovať ceny alebo si rozdeliť trhy a obmedziť hospodársku súťaž. Členovia kartelu sa môžu spoliehať na svoj dohodnutý podiel na trhu a nemusia poskytovať nové výrobky alebo kvalitné služby za konkurenčné ceny. V dôsledku toho spotrebitelia platia viac za menšiu kvalitu.

Podľa právnych predpisov EÚ o hospodárskej súťaži sú preto kartely nezákonné, Európska komisia udeľuje spoločnostiam zapojeným do kartelu vysoké pokuty (napr. kartely v sektore automobilového priemyslu). Dohody, ktoré sú povolené sú napr. dohody o spoločnom výskume.

Príklad: Európska komisia zistila, že Daimler, BMW a skupina Volkswagen (Volkswagen, Audi a Porsche) porušili protimonopolné pravidlá EÚ tým, že sa dohodli na technickom vývoji v oblasti čistenia oxidov dusíka. Skupiny Daimler, BMW a Volkswagen dosiahli dohodu o veľkostiach nádrží a rozsahoch AdBlue a spoločnú dohodu o priemernej odhadovanej

spotrebe AdBlue. O týchto prvkoch si vymieňali aj obchodne citlivé informácie. Tým odstránili neistotu o svojom budúcom trhovom správaní v súvislosti s čistením emisií NOx nad rámec zákonných požiadaviek a rozsahy dopĺňovania AdBlue. To znamená, že obmedzili hospodársku súťaž v súvislosti s charakteristikami výrobkov relevantnými pre zákazníkov. Komisia uložila pokutu vo výške 875 189 000 EUR. Spoločnosť Daimler nedostala pokutu, keďže Komisii odhalila existenciu kartelu. Všetky strany uznali svoju účasť na karteli a súhlasili s urovnaním prípadu.

Nakoľko odhaľovanie a dokazovanie kartelových dohôd je náročný a zdĺhavý proces, umožňuje legislatíva EÚ obvinenému účastníkovi udeliť úľavy v prípade, ak pomôže v dokazovaní porušenia pravidiel hospodárskej súťaže EÚ.

Výnimku zo zákazu tvoria dohody, rozhodnutia a postupy, ktoré podľa ZFEÚ prispievajú k zlepšeniu výroby alebo distribúcie tovaru alebo k podpore technického alebo hospodárskeho pokroku, pričom umožňujú spotrebiteľom primeraný podiel na výhodách z toho vyplývajúcich a zároveň neobmedzujú a nevylučujú podnikateľské subjekty z hospodárskej súťaže.

Napriek nepriaznivému dopadu kartelových dohôd na vnútorný trh, európska legislatíva umožňuje výnimky (podľa ZFEÚ článok 101, ods. 3.) na uzatváranie kartelových dohôd, ak prispievajú k rozvoju trhu a na výslednom efekte rozvoja trhu sa bude podieľať aj spotrebiteľ (zníženie ceny, zvýšenie kvality, rozšírenie sortimentu). Európska komisia udeľuje na uvedené skupiny individuálnych dohôd vertikálne dohody⁴¹ a horizontálne skupinovú výnimku⁴². Medzi výnimky patria aj tzv. dohody menšieho významu v súlade so zásadou *de minimis*. Týka sa to dohôd medzi malými a strednými podnikmi, ktoré nie sú schopné výrazne ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi⁴³.

Zákaz zneužívania dominantného postavenia

Podľa čl. 102 ZFEÚ akékoľvek zneužívanie dominantného postavenia na vnútornom trhu či jeho podstatnej časti jedným alebo viacerými podnikmi sa zakazuje ako nezlučiteľné s vnútorným trhom, ak sa tým môže ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi.

Takéto zneužívanie môže zahŕňať najmä:

- a) priame alebo nepriame vynucovanie neprimeraných nákupných alebo predajných cien alebo iných obchodných podmienok,
- b) obmedzovanie výroby, odbytu alebo technického rozvoja na úkor spotrebiteľov,
- c) uplatňovanie nerovnakých podmienok voči obchodným partnerom pri rovnakých plneniach, čím ich v hospodárskej súťaži znevýhodňujú,

⁴¹Nariadenie Komisie (EÚ) č. 330/2010 z 20. apríla 2010 o uplatňovaní článku 101 ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie na kategórie vertikálnych dohôd a zosúladených postupov, Ú. v. EÚ L 102, 23.4.2010, s. 1

⁴² Nariadenie Komisie (EÚ) č. 1217/2010 zo 14. decembra 2010 o uplatňovaní článku 101 ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie na niektoré kategórie dohôd o výskume a vývoji, Ú. v. EÚ L 335, 18.12.2010, s. 36, a nariadenie Komisie (EÚ) č. 1218/2010 zo 14. decembra 2010 o uplatňovaní článku 101 ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie na niektoré kategórie dohôd o špecializácii, Ú. v. EÚ L 335, 18.12.2010, s. 43

⁴³podrobnejšie v: Oznámenie Komisie s názvom Oznámenie o dohodách menšieho významu, ktoré neobmedzujú citeľne hospodársku súťaž podľa článku 101 ods. 1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (oznámenie de minimis), Ú. v. EÚ C 291, 30.8.2014, s. 1.

- d) podmieňovanie uzatvárania zmlúv prijatím dodatočných záväzkov, ktoré svojou povahou alebo podľa obchodných zvyklostí nesúvisia s predmetom týchto zmlúv.

Zákaz cenových a odbytových kartelov úzko súvisí so zákazom zneužitia dominantného postavenia. Dominantné postavenie je podľa rozhodnutia Súdneho dvora⁴⁴ definované ako situácia, keď „*má podnik takú silu, že sa môže správať v podstatnej miere nezávisle od svojich konkurentov a odlišne od svojich spotrebiteľov*“. V podstate dominantné postavenie je možné charakterizovať ako situáciu, keď na príslušnom trhu neexistuje podstatná súťaž. EÚ pri posudzovaní dominantného postavenia vychádza z koncepcie, podľa ktorej na dominantné postavenie nie je rozhodujúci kvantitatívny podiel určitej firmy na trhu, ale jej ekonomická sila a väzby na trhu. Dominantné postavenie na trhu môže firma dosiahnuť zvyšovaním svojej produkčnej kapacity alebo zlučovaním s inými podnikmi rovnakej výrobnjej orientácie. Spoločnosť zneužíva svoje postavenie, napr. účtovaním príliš vysokých cien zákazníkom, účtovaním neprimerane nízkych cien, ktoré boli stanovené s cieľom vytlačiť konkurentov z trhu, viazanie a zoskupovanie a odmietnutie obchodovania s niektorými protistranami alebo zamedziť vstup nováčikov na trh alebo poskytnúť niektorým zákazníkom diskriminačné výhody.

Príklad: Spoločnosť Microsoft Corporation zneužila svoje dominantné postavenie, čím porušila článok 82 Zmluvy o ES tým, že odmietala poskytnúť informácie o interoperabilite a neumožnila ich využitie na účely vývoja a distribúcie produktov operačných systémov skupinových serverov, v dôsledku čoho poskytovatelia konkurenčných operačných systémov nedokázali účinne konkurovať, a navyše spoločnosť Microsoft podmieňovala získanie operačného systému Windows Client PC súčasným nákupom produktu Windows MediaPlayer. Východisková výška pokuty udelená spoločnosti Microsoft, mala byť 165 732 101 EUR. So zreteľom na dobrú hospodársku situáciu spoločnosti Microsoft a s cieľom zaistiť dostatočný odstrašujúci účinok na túto spoločnosť uvedená hodnota sa dvojnásobne navýšila, na čiastku 331 464 203 EUR. S ohľadom na dĺžku porušovania (päť a pol roka) sa nakoniec základná výška pokuty navýšila o 50 %, čím sa konečná výška pokuty ustanovila na úroveň 497 196 304 EUR⁴⁵.

Dominantné postavenie samo osebe nie je porušením práva EÚ v oblasti hospodárskej súťaže a držiteľia takýchto pozícií môžu súťažiť na základe zásluh, rovnako ako každá iná spoločnosť. Dominantné postavenie však dáva podniku osobitnú zodpovednosť za zabezpečenie toho, aby jeho správanie nenarušilo hospodársku súťaž. To znamená, že to isté správanie nedominantnej spoločnosti by nemuselo byť nezákonné (Európsky parlament, 2021).

⁴⁴Rozsudok Súdneho dvora zo 14. februára 1978, United BrandsCompany a United BrandsContinentaal BV proti Komisii Európskych spoločenstiev, vec 27/76, ECLI:EU:C:1978:22.

⁴⁵Celé znenie rozsudku: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:32007D0053>

Pravidlá a postupy uplatňované pri fúziách spoločností

Spájanie (zlučovanie) podnikov s cieľom vytvorenia fúzie⁴⁶ môže umožniť spoločnostiam napr. účinnejšie rozvíjať nové výrobky alebo znížiť výrobné alebo distribučné náklady. Ale niektoré zlúčeniny však môžu obmedziť hospodársku súťaž na trhu, obvykle vtedy, keď sa vytvorí alebo posilní dominantný hráč, čím dôjde k poškodeniu spotrebiteľov v dôsledku vyšších cien, obmedzeného výberu alebo menšej inovácie. Európska komisia vykonáva kontrolné postupy pri fúziách s ohľadom na ohrozovanie hospodárskej súťaže podľa Nariadenia Nariadení Rady (ES) č. 139/2004, ktoré upravuje postavenie fúzií a podľa nariadenia Komisie (ES) č. 802/2004 obsahujúce vykonávacie predpisy. Hlavným ukazovateľom na stanovenie, či zlúčenie má rozmer ohrozujúci fungovanie hospodárskej súťaže na vnútornom trhu EÚ, je, či obrat zlučovaných spoločností v celosvetovom meradle presahuje 5 000 miliónov eur a či ich obrat v na vnútornom trhu EÚ presahuje 250 miliónov eur. Spoločnosti môžu mať sídla mimo EÚ, ale ak podnikajú na vnútornom trhu EÚ musia dodržiavať stanovené pravidlá. Zlučovanie podnikov v podobe fúzií nepresahujúcimi stanovené kritériá prebieha na národnej úrovni a je v kompetencii členských štátov. Systém kontroly fúzií neznamena ich úplný zákaz. Niektoré fúzie môžu mať širší hospodársko-politický význam a môžu mať za následok zvýšenie efektívnosti a úspor z rozsahu, čo je dôvodom na preskúmanie plánovaných zlúčení podnikov. Zlúčeniny podnikov, ktoré presahujú limity stanovené európskou legislatívou môžu byť realizované len po odsúhlasení Európskou komisiou.

Príklad: Európska komisia zakázala spoločnosťou Siemens navrhované zlúčenie spoločnosti Alstom, podľa nariadenia EÚ o fúziách. Zlúčením by sa spojili dopravné zariadenia a servisné činnosti spoločností Siemens a Alstom do novej spoločnosti plne kontrolovanej spoločnosťou Siemens. Došlo by k spojeniu dvoch najväčších dodávateľov rôznych typov železničných a metro signalizačných systémov, ako aj železničných koľajových vozidiel v Európe. Obe spoločnosti majú vedúce postavenie aj v celosvetovom meradle. Aj napriek tomu, že nemecká a francúzska vláda, lobovali za to, aby ich spoločnosti, Siemens a Alstom, mohli zlúčiť svoje železničné podniky s cieľom lepšie konkurovať v Európe a v zahraničí veľkým čínskym konkurentom. Európska komisia bola toho názoru, že fúzia by vytvorila nesporného lídra na niektorých trhoch so signalizáciou a dominantného hráča v oblasti vysokorychlostných vlakov. Výrazne by to obmedzilo hospodársku súťaž v oboch týchto oblastiach a pripravilo zákazníkov, vrátane prevádzkovateľov vlakov a manažérov železničnej infraštruktúry, o výber dodávateľov a produktov. Vyplývajú z uvedeného Európska komisiavydala rozhodnutie, na základe ktorého sa vyjadrila, že fúzia by poškodila hospodársku súťaž na trhoch so železničnými signalizačnými systémami a vysokorychlostnými vlakmi v EÚ⁴⁷.

⁴⁶Fúzia je dobrovoľné, zmluvné splnutie dvoch alebo viacerých subjektov, Týmto spojením buď všetky podniky zanikajú a vzniká nový podnik, alebo jeden podnik existuje ďalej a ostatné doňho vplynú (Synek, 2007).

⁴⁷Podrobnejšie: https://europa.eu/newsroom/content/mergers-commission-prohibits-siemens-proposed-acquisition-alstom_en

Štátna pomoc

Zmluva o fungovaní EÚ zakazuje štátnu podporu, ktorá deformuje hospodársku súťaž v rámci vnútorného trhu EÚ. Na základe čl. 107 ZFEÚ, ak nie je zmluvami ustanovené inak, pomoc poskytovaná v akejkoľvek forme členským štátom alebo zo štátnych prostriedkov, ktorá narúša hospodársku súťaž alebo hrozí narušením hospodárskej súťaže tým, že zvyhodňuje určité podniky alebo výrobu určitých druhov tovaru, je nezlučiteľná s vnútorným trhom, pokiaľ ovplyvňuje obchod medzi členskými štátmi. Dôvodom zákazu, resp. presného vymedzenia možností štátnej podpory je možná deformácia trhu, z dôvodu, že niektoré podniky alebo výrobky by mohli byť zvyhodňované na úkor ostatných podnikov alebo výrobkov. Vo všeobecnosti štátna podpora vážnym spôsobom narúša normálne konkurenčné sily (napr. zákaz štátnych dotácií, ktorých cieľom je zachrániť stratový podnik, keď nemá nijaké vyhliadky na ozdravenie).

Aj napriek zákazu štátnej podpory, Európska komisia v určitých prípadoch výnimky, ktoré ZFEÚ umožňuje, pričom berie do úvahy celkový prínos programu podpory z pohľadu celej únie. Pomoc je povolená za predpokladu, že nenarúša spravodlivú a efektívnu hospodársku súťaž medzi spoločnosťami v krajinách EÚ alebo nepoškodzuje hospodárstvo.

S vnútorným trhom je zlučiteľná nasledovná štátna pomoc (čl. 107 ods. 2 ZFEÚ):

- a) pomoc sociálnej povahy poskytovaná jednotlivým spotrebiteľom za predpokladu, že sa poskytuje bez diskriminácie vo vzťahu k pôvodu výrobkov,
- b) pomoc určená na náhradu škody spôsobenej prírodnými katastrofami alebo mimoriadnymi udalosťami.

Za zlučiteľné s vnútorným trhom možno tiež považovať nasledovné (čl. 107 ods. 3 ZFEÚ):

- a) pomoc na podporu hospodárskeho rozvoja oblastí s mimoriadne nízkou životnou úrovňou alebo s mimoriadne vysokou nezamestnanosťou, ako aj na podporu regiónov uvedených v článku 349, pričom sa zohľadní ich štrukturálna, hospodárska a sociálna situácia,
- b) pomoc na podporu vykonávania dôležitého projektu spoločného európskeho záujmu alebo na nápravu vážnej poruchy fungovania v hospodárstve členského štátu,
- c) pomoc na rozvoj určitých hospodárskych činností alebo určitých hospodárskych oblastí, za predpokladu, že táto podpora nepriaznivo neovplyvní podmienky obchodu tak, že by to bolo v rozpore so spoločným záujmom,
- d) pomoc na podporu kultúry a zachovania kultúrneho dedičstva, ak takáto pomoc neovplyvňuje podmienky obchodovania a hospodárskej súťaže v Únii v rozsahu, ktorý odporuje spoločným záujmom,
- e) iné druhy pomoci, ako ich vymedzia rozhodnutia Rady prijaté na návrh Komisie.

Osobitné postavenie má Nariadenie EK č. 1407/2013 o pomoci *de minimis* v prípade štátnej pomoci. Pomoc *de minimis* sa vzťahuje na nízke sumy štátnej pomoci určenej podnikom. Maximálna výška pomoci je 200 000 EUR pre každý podnik v období troch rokov, na základe ktorého štátna pomoc poskytovaná v malom objeme, ktorá potenciálne neovplyvní konkurenciu a obchod medzi členskými štátmi, nespadá pod ustanovenia ZFEÚ čl. 107 ods. 1. Štátna pomoc je povolená pre rozvíjajúce sa znevýhodnené regióny, podpora malých a

stredných podnikov, výskum a vývoj, ochrana životného prostredia, odborná príprava, zamestnanosť a kultúra.

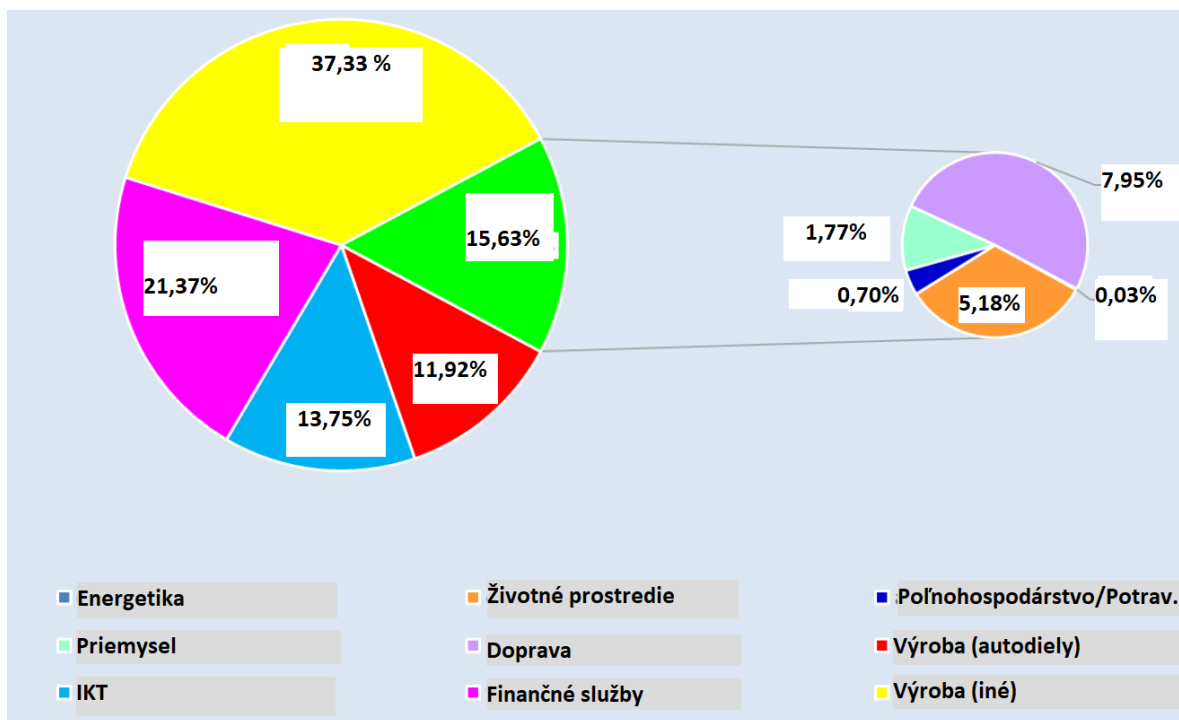
ZFEÚ umožňuje výnimky zo všeobecného zákazu štátnej pomoci v odôvodniteľných prípadoch, napr. pri vážnom narušení hospodárstva alebo z dôvodu spoločného európskeho záujmu (napr. v súvislosti s menovou krízou v Eurozóne a z dôvodu pandémie spôsobenej ochorením COVID-19⁴⁸).

Monitorovaním a kontrolou poskytovania štátnej pomoci je poverená Európska komisia. Členské štáty majú povinnosť informovať Európsku komisiu a zámere udeliť štátnu pomoc s výnimkou upravenou v Nariadení EK č. 800/2008 (Všeobecné nariadenie o skupinových výnimkách) a *pomoci de minimis*. Európska komisia následne rozhodne o plánovaných štátnych podporách a ich súlade s pravidlami poskytovania štátnej pomoci v oblasti hospodárskej súťaže.

Nepovolené typy štátnej pomoci sú všeobecná investičná pomoc pre veľké spoločnosti mimo presne definovaných znevýhodnených regiónov, podpora exportu a podpora na pokrytie prevádzkových nákladov spoločností.

Spoločenské, hospodárske, geopolitické a technologické zmeny neustále prinášajú nové výzvy pre politiku EÚ v oblasti hospodárskej súťaže. Z dôvodu adaptácie na rastúcu globalizáciu je potrebné skúmať, či aktuálny súbor nástrojov politiky hospodárskej súťaže stále poskytuje účinné nástroje na dosiahnutie celkového cieľa, alebo či je potrebné ho upraviť. Komisia začala komplexné preskúmanie antitrustových pravidiel EÚ a pravidiel v oblasti fúzií a štátnej pomoci. Pandémia COVID-19 navyše spôsobila osobitné problémy podnikom, spotrebiteľom a hospodárstvu ako celku a vyžiadala si celý rad opatrení v oblasti hospodárskej súťaže s cieľom umožniť primeranú reakciu na tieto problémy. Plánuje sa niekoľko ďalších iniciatív zameraných na posilnenie strategickej autonómie EÚ v globálnom kontexte, ako napríklad návrh nástroja nariadenie potenciálnych rušivých účinkov zahraničných subvencií na jednotnom trhu a plánovaný mechanizmus EÚ na kompenzáciu uhlíka na hraniciach (Európsky parlament, 2021). Z podielov objemov finančných pokút za porušovanie pravidiel hospodárskej súťaže podľa sektorov hospodárstva za roky 2010 – 2021 (Obrázok 28) vyplýva, že najvýraznejšie je porušovanie pravidiel hospodárskej súťaže v sektore výroby, finančných služieb, priemyslu a IKT, naopak sektor poľnohospodárstva a potravinárstva tvorí najnižší podiel na porušovaní pravidiel hospodárskej súťaže.

⁴⁸NARIADENIE KOMISIE (EÚ) 2021/1237 z 23. júla 2021, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 651/2014 o vyhlásení určitých kategórií pomoci za zlučiteľné s vnútorným trhom podľa článkov 107 a 108 zmluvy

Obr. 28

Podiel objemov finančných pokút za porušovanie pravidiel hospodárskej súťaže podľa sektorov hospodárstva za roky 2010-2021

Zdroj: Európska komisia, 2021

Vývoj politiky ochrany hospodárskej súťaže bude pravdepodobne smerovať k posilneniu dominantného postavenia záujmov spotrebiteľa a nielen na konkurenciu na vnútornom trhu EÚ. Odhaľovanie porušovania pravidiel hospodárskej súťaže je neustálym vývojom technológií náročnejšie, preto na zdokonalenie ochrany je uplatňovaný tzv. *leniency* program, ktorý spočíva v zhovievavosti voči subjektom kartelu, ktorí sa dobrovoľne rozhodnú spolupracovať s Európskou komisiou výmenou za odpustenie sankcií.

8 ENERGETICKÁ POLITIKA EÚ

Energetická politika EÚ mala pôvodne dva hlavné ciele a to, integračno-politický a hospodársko-energetický. Z dôvodu zabezpečenia energetickej sebestačnosti EÚ, ktorá je kľúčová pre rozvoj vnútorného trhu, bola energetická politika EÚ začlenená do primárnej legislatívy až Zmluvou o EÚ v roku 1993. Pri posudzovaní energetickej politiky EÚ zohrala významnú úlohu zmena štruktúry využívania energetických zdrojov a rastúca potreba ochrany životného prostredia. V súčasnosti čelí energetická politika EÚ výzvam, súvisiacich s klimatickými zmenami a energetickou bezpečnosťou. Výrazná zmena klímy v poslednom desaťročí a prudký nárast závislosti na energetických zdrojoch viedol k dohode členských štátov Európskej únie k zavádzaniu nízkouhlíkového hospodárstva a zavádzaniu legislatívnych opatrení na zabezpečenie bezpečnosti dodávok energie v rámci EÚ a presadzovaniu energetickej efektívnosti, úspor, vývoja nových a obnoviteľných zdrojov energie a k podpore prepojenia energetických sietí. Zabezpečenie energetickej bezpečnosti EÚ je kľúčové pre ekonomickú bezpečnosť hospodárstva EÚ. Cieľom energetickej politiky je zabezpečenie efektívneho fungovania energetického trhu EÚ, podpora vzájomného prepájania energetických sietí a energetická účinnosť. Silá závislosť EÚ na primárnych zdrojoch energie (plyn, ropa, uhlie) je dôvodom, prečo sa energetická politika EÚ sa zameriava na všetky zdroje energie od fosílnych palív cez atómovú energiu až po obnoviteľné zdroje (solárna energia, veterná energia, biomasa, geotermálna energia, hydroelektrická energia a prílivová energia).

8.1 Právny rámec energetickej politiky EÚ

Primárne právo upravujúce oblasť energetickej politiky je obsiahnuté v Zmluve o fungovaní EÚ. ZFEÚ v čl. 194 uvádza osobitný právny základ v oblasti energetiky, ktorý sa zakladá na spoločných právomociach, o ktoré sa delí EÚ a jej členské štáty.

Podľa článku 194 ods. 1 v rámci vytvorenia a fungovania vnútorného trhu a so zreteľom na potrebu zachovávať a zlepšovať životné prostredie sleduje politika Únie v oblasti energetiky v duchu solidarity medzi členskými štátmi tieto ciele:

- a) zabezpečovať fungovanie trhu v oblasti energetiky,
- b) zabezpečovať bezpečnosť dodávok energie v Únii,
- c) presadzovať energetickú efektívnosť, úsporu a vývoj nových a obnoviteľných zdrojov energie,
- d) podporovať prepojenie energetických sietí.

K osobitným ustanoveniam patria:

- ustanovenia týkajúce sa bezpečnosti dodávok (ZFEÚ čl. 122),
- ustanovenia týkajúce sa energetických sietí (ZFEÚ čl. 170 – 172),
- ustanovenia týkajúce sa uhlia (v protokole 37 ZFEÚ sa objasňujú finančné dôsledky vyplývajúce zo skončenia platnosti Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele v roku 2002,
- ustanovenia týkajúce sa jadrovej energetiky (Zmluva o Euratome – je právny základ pre opatrenia EÚ v oblasti jadrovej energie).

K ďalším ustanoveniam týkajúcich sa energetickej politiky patria:

- usmernenia týkajúce sa vnútorného trhu s energiou (ZFEÚ čl. 114),
- usmernenia týkajúce sa vonkajšej energetickej politiky (ZFEÚ čl. 216 – 218).

Pri prijímaní legislatívy v oblasti energetickej politiky EÚ sa uplatňuje riadny legislatívny postup, Európsky parlament a Rada na návrh Európskej komisie a po porade s Hospodárskym a sociálnym výborom a Výborom regiónov ustanovia opatrenia potrebné na dosiahnutie cieľov uvedených v čl. 194 ZFEÚ.

V článku 194 ods. 2 ZFEÚ sa stanovuje, že niektoré oblasti energetickej politiky patria do spoločnej zodpovednosti, čo naznačuje posun smerom k spoločnej energetickej politike. Každý členský štát si však zachováva právo určiť podmienky pre využívanie svojich energetických zdrojov, svoju voľbu medzi rôznymi zdrojmi energie a všeobecnú štruktúru svojho zásobovania energiou (Európsky parlament, 2021).

8.2 Ciele energetickej politiky EÚ

Komplexná integrovaná politika v oblasti klímy a energetiky bola prijatá Európskou radou 24.10.2014 a zrevidovaná v roku 2018 (nariadením EP a Rady EÚ 2018/1999 z 11. decembra 2018 o riadení energetickej únie a opatrení v oblasti klímy). Do roku 2019 boli prijaté všetky právne predpisy týkajúce sa opatrení na zabezpečenie čistej energie pre všetkých Európanov a energetická únia sa stala funkčnou.

Energetická politika EÚ má päť hlavných cieľov na základe prijatého plánu cieľov v oblasti klímy do roku 2030⁴⁹:

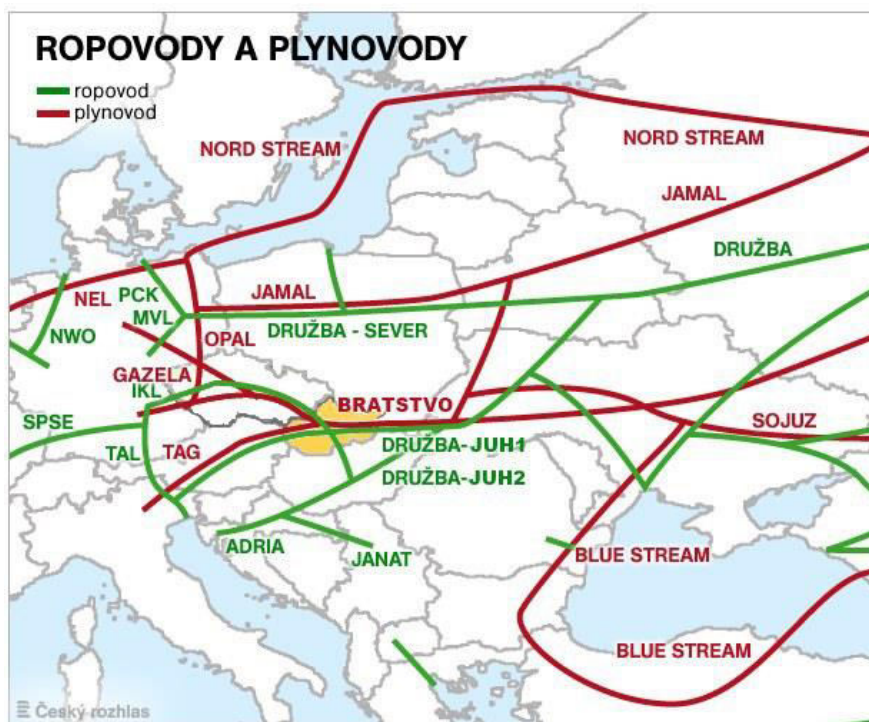
- **zaistiť energetickú bezpečnosť** – prostredníctvom solidarity a spolupráce medzi krajinami EÚ a diverzifikovať európske zdroje energie,
- **vytvoriť integrovaný vnútorný trh s energiou** – zabezpečiť fungovanie plne integrovaného vnútorného trhu s energiou, ktorý umožní voľný tok energie cez EÚ prostredníctvom primeranej infraštruktúry a bez technických alebo regulačných prekážok,
- **energetickú efektívnosť** – zlepšiť energetickú efektívnosť a znížiť závislosť od dovozu energie, znížiť emisie a stimulovať zamestnanosť a rast,
- **dekarbonizácia hospodárstva** – dekarbonizovať hospodárstvo a prejsť na nízkouhlíkové hospodárstvo v súlade s Parížskou dohodou,
- **výskum a inovácie** – podporovať výskum v oblasti nízkouhlíkových technológií a technológií čistej energie a uprednostňovať výskum a inováciu s cieľom stimulovať energetickú transformáciu a zlepšiť konkurencieschopnosť.

⁴⁹COM(2020) 562 final: Ambicióznejšie klimatické ciele pre Európu na rok 2030

8.3 Priority energetickej bezpečnosti EÚ

- Zvýšená odolnosť európskeho energetického systému predchádzaním plynovým krízam a ich riadením,
- Pokračujúce úsilie o diverzifikáciu externých zdrojov dodávok a nové opatrenia na zabezpečenie zvýšenia,
- Solidarita a regionálna spolupráca (napr. južný plynový koridor),
- Realizovanie viac ako 30 projektov spoločného záujmu a 75 ďalších, ktoré sa majú realizovať do roku 2022,
- Investovanie 3,4 miliardy EUR vo financovaní energie zariadení pre prepojenie Európy od roku 2014,
- Investovanie 1,3 miliardy EUR z Európskeho fondu pre strategické investície (EFSD),
- Investovanie do verejného financovania energetickej infraštruktúry EÚ (celkové investície vo výške približne 50 miliárd EUR).

Pod pojmom energetická bezpečnosť rozumieme spoľahlivé dodávky energie a prístup k energetickým zdrojom a palivám v požadovanom množstve a kvalite a za spravodlivé ceny. Zabezpečenie energetickej bezpečnosti v EÚ je dôležité nielen pre obyvateľstvo, ale je kľúčové pre európsky priemysel a výrazne ovplyvňuje celé hospodárstvo. Energetická bezpečnosť závisí od bezpečnosti zásobovania a aj od technickej bezpečnosti energetických zariadení. Nemožno ju chápať izolovane, pretože na globálnom energetickom trhu nie je spojená len s domácimi a medzinárodnými dodávkami energie, ale aj so spoľahlivosťou obchodných partnerov mimo EÚ. V obrázku 29 sú zobrazené prioritné koridory a oblasti transeurópskej energetickej infraštruktúry.

Obr. 29 Prioritné koridory ropovodu a plynovodu v EÚ

Zdroj: Varovanie pre Európu, 2021

V prílohe č. I nariadenia (EÚ) č. 347/2013 sú určené prioritné koridory a oblasti transeurópskej energetickej infraštruktúry. Uvedené koridory sú určujúce pre vypracovanie zoznamu projektov spoločného záujmu EÚ.

Určené boli nasledovné prioritné koridory plynu:

- 1) Severojužné prepojenia plynovodov v západnej Európe („NSI plyn západ“): plynárenská infraštruktúra pre severojužné toky plynu v západnej Európe, za účelom ďalšieho diverzifikácie trasy dodávok a zvýšia krátkodobej miery dodávania plynu.
Dotknuté členské štáty: Belgicko, Dánsko, Nemecko, Írsko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Luxembursko, Malta, Holandsko, Portugalsko.
- 2) Severojužné prepojenia plynovodov v stredovýchodnej a juhovýchodnej Európe („NSI plyn východ“): plynárenská infraštruktúra pre regionálne spojenia medzi oblasťou Baltského mora, Adriatickým a Egejským morom, východným Stredomorím a Čiernym morom a v týchto oblastiach a na posilnenie diverzifikácie a zabezpečenie dodávok plynu.
Dotknuté členské štáty: Bulharsko, Česká republika, Nemecko, Grécko, Taliansko, Cyprus, Chorvátsko, Maďarsko, Rakúsko, Poľsko, Rumunsko, Slovinsko, Slovensko.
- 3) Južný koridor plynu („SGC“)— vytvorenie infraštruktúry na prepravu plynu z Kaspickej panvy, Strednej Ázie, Stredného východu a východného Stredomoria do Únie, aby sa rozšírila diverzifikácia dodávok plynu.
Dotknuté členské štáty: Bulharsko, Česká republika, Nemecko, Grécko, Francúzsko, Taliansko, Cyprus, Chorvátsko, Maďarsko, Rakúsko, Poľsko, Rumunsko, Slovinsko, Slovensko.
- 4) Plán prepojenia baltského trhu s energiou v plyne („BEMIP plyn“) – vytvorenie plynárenskej infraštruktúry, aby tri pobaltské štáty a Fínsko prestali byť závislé od jediného dodávateľa, aby sa zodpovedajúco posilnili vnútroštátne infraštruktúry rozvodných sietí a zvýšila diverzifikácia a bezpečnosť dodávok v oblasti Baltského mora.
Dotknuté členské štáty: Dánsko, Nemecko, Estónsko, Lotyšsko, Litva, Poľsko, Fínsko, Švédsko.

Určené boli nasledovné prioritné koridory ropy:

- 1) Spojenia pre dodávky ropy v stredovýchodnej Európe („OSC“) – na zabezpečenie interoperability siete ropovodov v strednej a východnej Európe s cieľom zvýšiť zabezpečenie dodávok a znížiť riziká pre životné prostredie.
Dotknuté členské štáty: Česká republika, Nemecko, Chorvátsko, Maďarsko, Rakúsko, Poľsko, Slovensko

8.4 Zabezpečenie plne integrovaného vnútorného trhu s energiou

Pre splnenie cieľa zabezpečuje EÚ:

- rozsiahlejšiu infraštruktúru na zvýšenie plynulosti transeurópskych sietí,

- Integráciu izolovaných a oddelených regiónov (napr. Pobaltie, Pyrenejský polostrov),
- Investície do ekologickej energie a prispôsobenie transeurópskych energetických sietí na zvýšený podiel obnoviteľnej energie,
- Dostupné ceny energií a ohľad na postavenie spotrebiteľa v centre energetického trhu,
- Prepojenie trhu – znížené a rovnomernejšie náklady na energiu pre spotrebiteľov v celej EÚ.

Obr. 30

Plány transeurópskych sietí pre energetiku (TEN-e)

Zdroj: Energetika, 2021

Pri napĺňaní energetických cieľov sa EÚ zaviazala do roku 2030⁵⁰:

- znížiť emisie skleníkových plynov vo všetkých hospodárskych odvetviach najmenej o 55 %⁵¹ v porovnaní s rokom 1990,
- zvýšiť podiel energie z obnoviteľných zdrojov v rámci spotreby energie na 32 %,
- zvýšiť energetickú efektívnosť o 32,5 %,
- prepojiť aspoň 15 % elektrizačných sústav v EÚ.

Energetická efektívnosť

Ciele na dosiahnutie energetickej efektívnosti:

- dosiahnutie energetickej efektívnosti na úrovni 32,5 % do roku 2030,

⁵⁰COM/2015/080 final: Rámcová stratégia odolnej energetickej únie s výhľadovou politikou v oblasti zmeny klímy

⁵¹Nariadenie (EÚ) 2021/1119, ktorým sa stanovuje rámec na dosiahnutie klimatickej neutrality a menia nariadenia (ES) č. 401/2009 a (EÚ) 2018/1999 (európsky právny predpis v oblasti klímy)

- zahŕňa nové pravidlá energetickej hospodárnosti budov zamerané na dekarbonizáciu fondu budov do roku 2050,
- jasnejšie a jednoduchšie pravidlá označovania energetickej účinnosti, ktoré pomáhajú domácnostiam ušetriť takmer 500 EUR ročne,
- realizácia finančnej podpory EÚ v rokoch 2014 až 2020 v objeme 18 miliárd EUR z Európskeho štrukturálneho investičného fondu za účelom zabezpečenia energetickej efektívnosti,
- realizácia finančnej podpory EÚ v rokoch 2018 až 2020 vo výške 2,5 miliardy EUR z programu Horizont 2020 na dekarbonizáciu fondu budov EÚ.

Dekarbonizácia hospodárstva

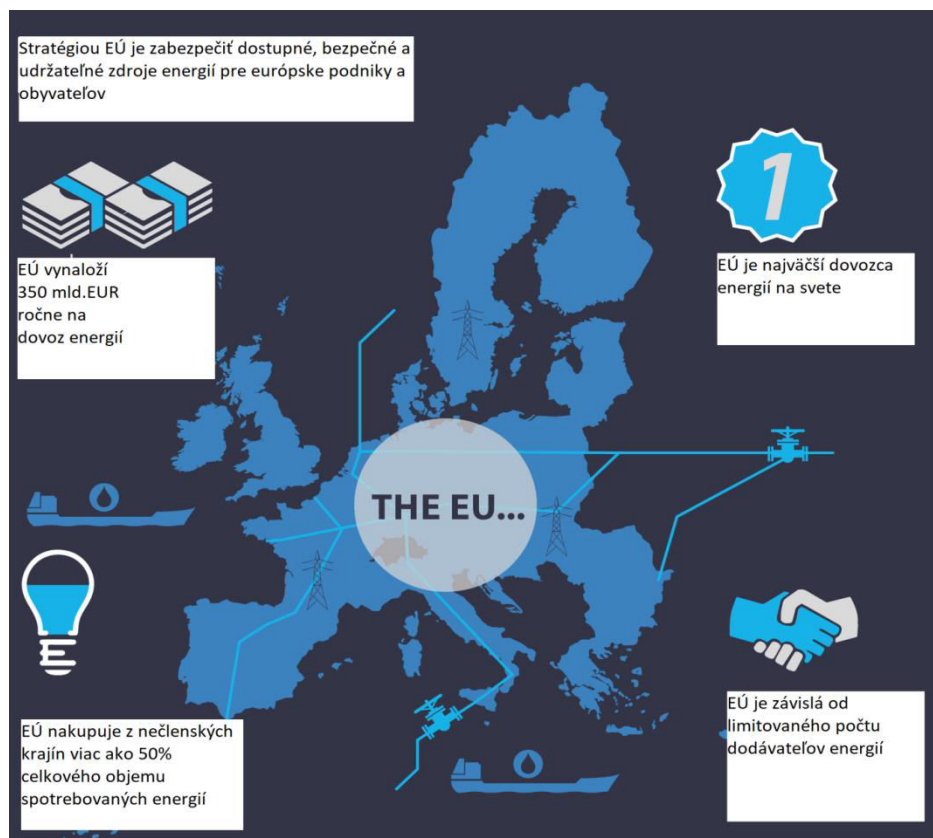
Ciele na dosiahnutie dekarbonizácie európskeho hospodárstva:

- EÚ bola nápomocná pri sprostredkovaní Parížskej dohody,
- EÚ zaviedla komplexný legislatívny rámec na dosiahnutie zníženia aspoň 40 % emisií do roku 2030,
- stanovenie cieľa v oblasti obnoviteľnej energie na úroveň minimálne 32 % do roku 2030,
- vytvorenie 4 miliónov pracovných miest v EÚ dnes, z čoho 1,4 milióna pracovných miest v sektore obnoviteľnej energie,
- prijatie stratégie dekarbonizácie „čistá planéta pre všetkých“ pre zabezpečenie klimaticky neutrálnej Európy v roku 2050.

V roku 2017 pochádzalo 17,5 % konečnej spotreby energie v Európe z obnoviteľných zdrojov energie.

Podpora výskumu a inovácií

- V rámci revidovaného systému obchodovania s emisiami EÚ Komisia zriadila Inovačný fond, ktorý bude zhromažďovať zdroje vo výške približne 10 miliárd EUR na podporu demonštrácie nízkouhlíkových technológií a procesov,
- Finančná podpora realizovaná z finančného nástroja Innovfin Energy Demonstration Project programu Horizont 2020 a Horizont Európa 2021-2027,
- V rámci strategického akčného plánu pre batérie Komisia prijala komplexný súbor opatrení rozvíjať inovatívny, udržateľný a konkurencieschopný výrobný reťazec batérií.

Obr. 31

EÚ a energetická politika EÚ

Zdroj: Eurostat, 2020

Zo štvrtej správy o stave energetickej únie ⁵² vyplýva, že Európska komisia v plnej miere realizovala svoju víziu – stratégiu energetickej únie, ktorá všetkým občanom EÚ zabezpečí prístupnú, cenovo dostupnú, bezpečnú, konkurencieschopnú a udržateľnú energiu. Európa sa už stala globálnym lídrom v boji proti zmene klímy. Európske politiky realizované počas posledných rokov vo všetkých oblastiach nasmerovali EÚ, takže si mohla plne osvojiť zásadu prechodu na čistú energiu, využiť hospodárske príležitosti, ktoré z toho vyplývajú, vytvárať rast a pracovné miesta a zdravšie životné prostredie pre spotrebiteľov.

Energetická únia popri modernizácii európskej politiky v oblasti energetiky a klímy podporuje v súlade so záväzkami EÚ prijatými na základe Parížskej dohody prechod európskeho hospodárstva na čistú energiu v kľúčových odvetviach, s akcentom na zabezpečenie sociálne spravodlivého prechodu. Budovanie odolnej energetickej únie s progresívnou politikou v oblasti klímy a energetiky je jednou z politických priorít. Aktualizovaný legislatívny rámec umožnil EÚ udržať si vedúce postavenie, pokiaľ ide o opatrenia v oblasti klímy, keďže zvýšil úroveň ambícií na rok 2030 vo viacerých odvetviach súvisiacich s energetikou, počnúc zvýšenými cieľmi v oblasti energie z obnoviteľných zdrojov a energetickej účinnosti až po ciele týkajúce sa emisií z osobných automobilov, dodávok a nákladných áut. Okrem nového legislatívneho rámca zaviedla Komisia súbor podporných opatrení na zabezpečenie hladkého prechodu európskeho priemyslu, regiónov a

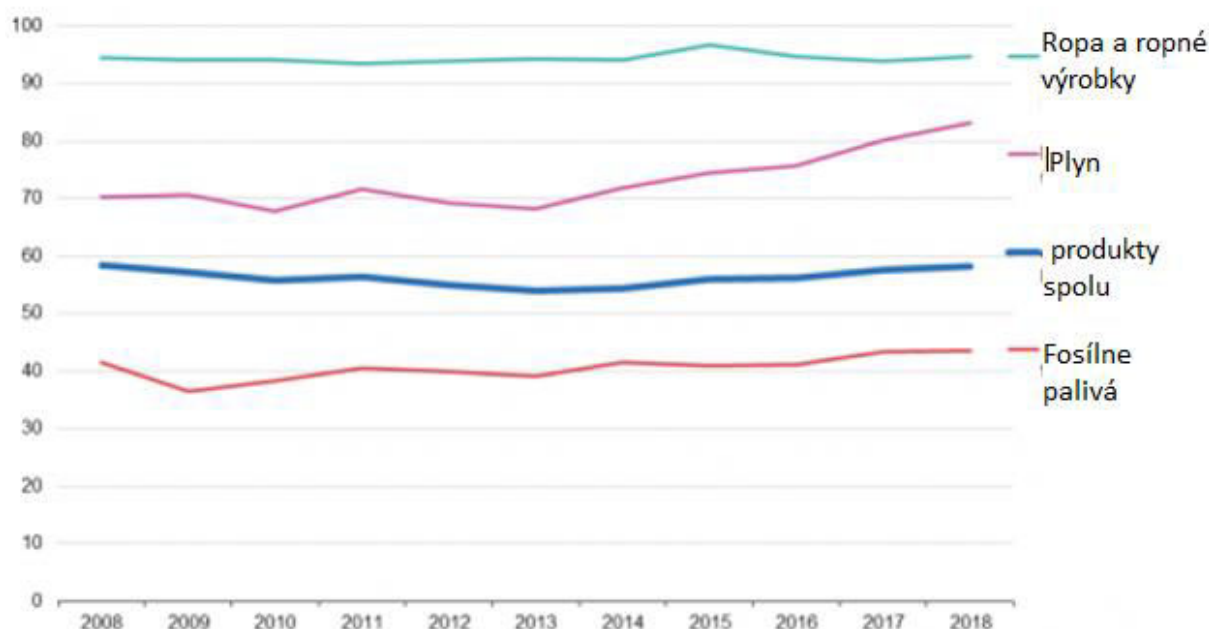
⁵²<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=COM:2015:80:FIN>

miest. Bolo zavedených viacero cielených iniciatív s cieľom zaručiť všetkým regiónom a občanom rovnaký prospech z energetickej transformácie (Európska komisia, 2019).

Energetická únia posilnila vnútorný trh s energiou a zvýšila energetickú bezpečnosť EÚ vďaka investíciám do novej inteligentnej infraštruktúry (vrátane cezhraničnej). Zabezpečila sa nová moderná koncepcia príslušného trhu a bol zavedený mechanizmus spolupráce medzi členskými štátmi založený na princípe solidarity, ktorý umožňuje účinnejšie a efektívnejšie reagovať na potenciálne krízy.

8.5 Produkcia a dovoz energie v EÚ

Závislosť Európskej únie od dovozu energií, najmä od dovozu ropy a zemného plynu, predstavuje dôvod pre politické obavy v súvislosti s bezpečnosťou dodávok energie. V roku 2018 viac ako polovica (58,2 %) hrubej dostupnej energie v EÚ pochádzala z dovezených zdrojov (Eurostat, 2020). Obrázok 32 zobrazuje mieru energetickej závislosti EÚ v rokoch 2008 – 2018.

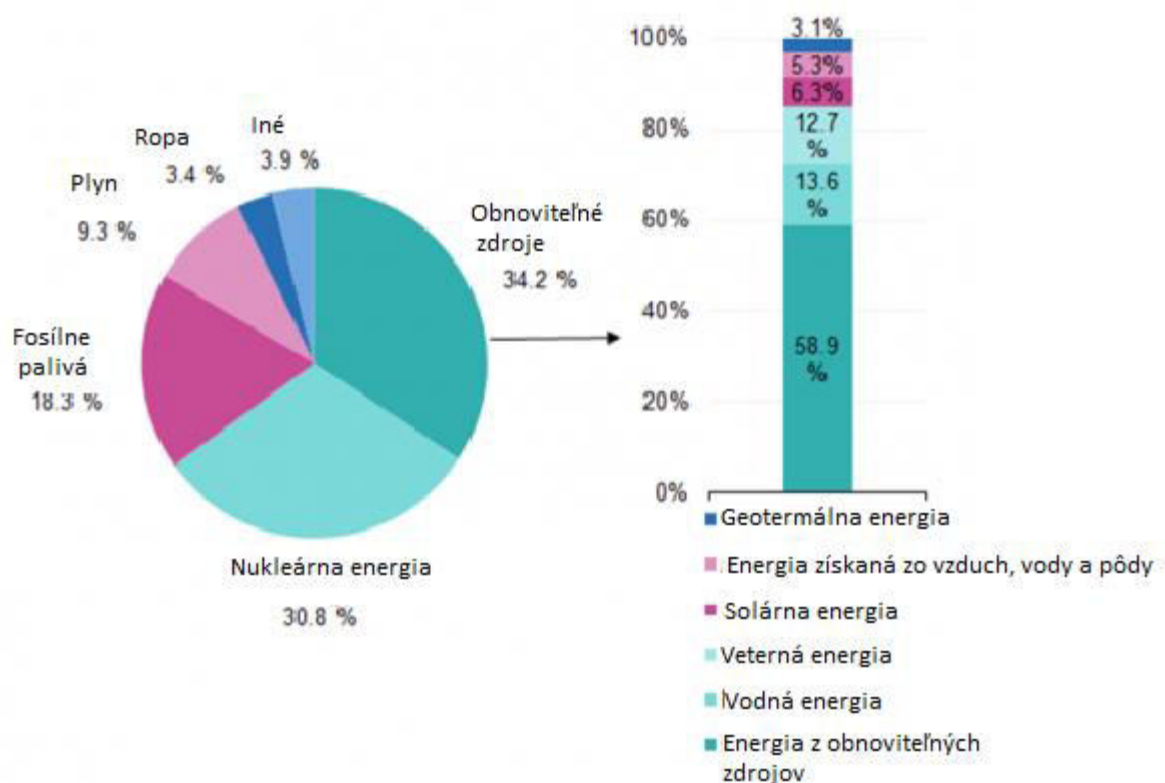

Obr. 32

Miera energetickej závislosti, EÚ27, 2008 – 2018 (% čistého dovozu hrubej dostupnej energie, na základe ton ropného ekvivalentu)

Zdroj: Eurostat, 2020

Výroba primárnej energie v EÚ (Obrázok 32) bola v roku 2018 tvorená rôznymi zdrojmi energie, pričom z hľadiska rozsahu prínosu bola najdôležitejšia energia z obnoviteľných zdrojov, ktorá tvorila viac ako jednu tretinu (34,2 %) celkovej výroby v EÚ. Nasledovala jadrová energia s podielom 30,8 % na celkovej výrobe primárnej energie.

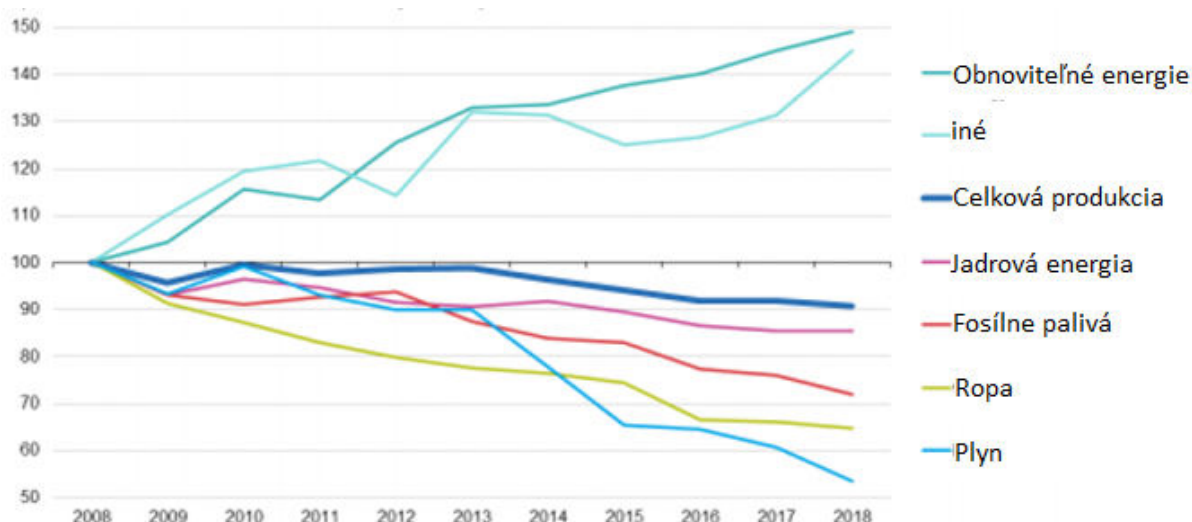

Obr. 33

Výroba primárnej energie, EÚ27, 2018 (% celkovej výroby, na základe ton ropného ekvivalentu)

Zdroj: Eurostat, 2020

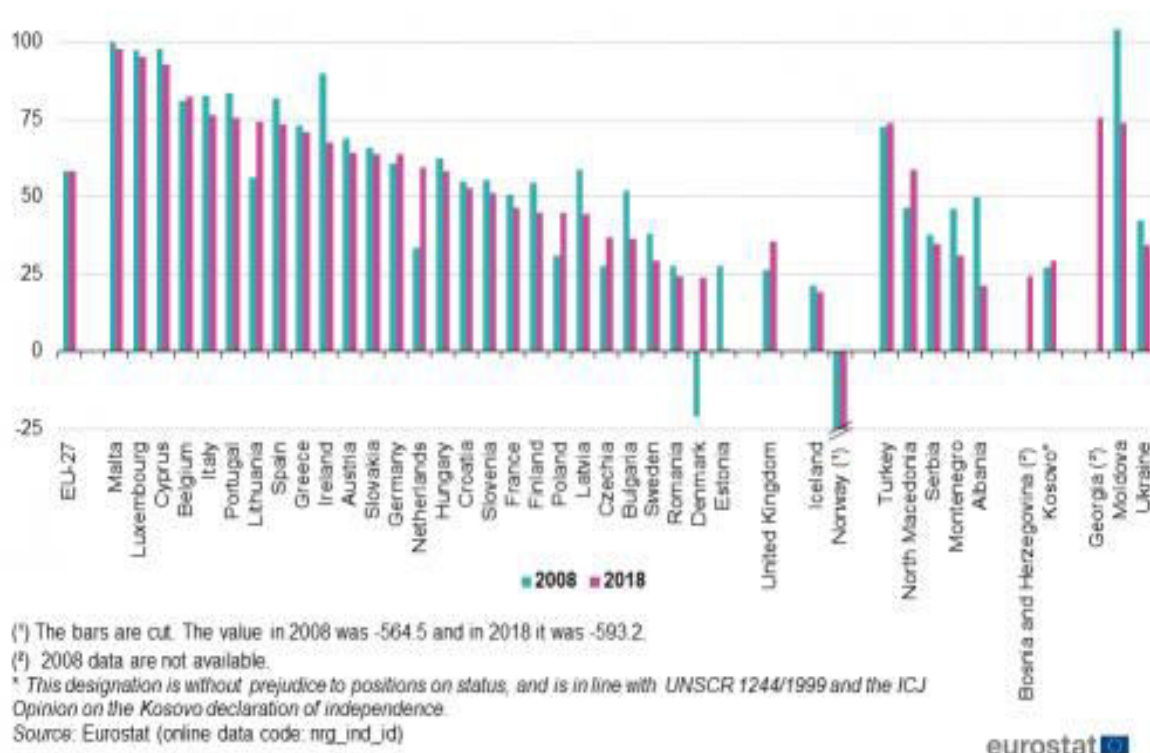
Produkcia jadrovej energie v porovnaní členských štátov EÚ bola najvyššia vo Francúzsku, kde tvorila 78,0 % vnútroštátnej výroby primárnej energie, zatiaľ čo v Belgicku a na Slovensku tento podiel predstavoval 63,1 %, resp. 62,7 %. V ďalších desiatich členských štátoch dosahoval podiel jadrovej energie na výrobe primárnej energie menej ako polovicu celkovej výroby. V 14 členských štátoch EÚ sa nevyrábala žiadna jadrová energia (Eurostat, 2020). Podiel tuhých fosílnych palív (18,3 %, prevažne uhlia) bol o niečo menší ako jedna pätina a podiel zemného plynu bol približne jedna desatina (9,3 %). Ďalším významným zdrojom výroby primárnej energie bola surová ropa (3,4 %). Rast výroby primárnej energie z obnoviteľných zdrojov v EÚ presiahol rast všetkých ostatných druhov energie. Tento rast bol relatívne stabilný v období rokov 2008 – 2018 (Obrázok 33). V priebehu uvedeného obdobia výroba z obnoviteľných zdrojov energie vzrástla o 49,2 % a do určitej miery nahradila výrobu z iných zdrojov energie. Naopak úroveň produkcie pri ostatných zdrojoch klesla, pričom najväčší pokles zaznamenal zemný plyn (–46,4 %), surová ropa (–35,3 %) a tuhé fosílna palivá (–27,9 %). Výroba jadrovej energie klesla miernejšie, a to o 14,4 %. V roku 2020 EÚ vyprodukovala 56 miliónov ton čierneho uhlia, čo je o 80 % menej ako v roku 1990. Odvtedy sa tiež znížil počet členských štátov, ktoré vyrábajú čierne uhlie, z 13 v roku 1990 na iba dva členské štáty v roku 2020: Poľsko, predstavuje 96 % celkovej produkcie EÚ a Česko (Eurostat, 2020).

Obr. 34
Výroba primárnej energie podľa druhu paliva, EÚ27, 2008 – 2018
(2008 = 100, na základe ton ropného ekvivalentu)

Zdroj: Eurostat, 2020

EÚ a všetky jej členské štáty sú čistými dovozcami energie (Obrázok 34). Podľa Eurostatu (2019) pokles v oblasti primárnej výroby čierneho uhlia, lignitu, surovej ropy, zemného plynu a najnovšie jadrovej energie viedol k situácii, keď sa EÚ v záujme uspokojenia svojho dopytu čoraz viac spoliehala na dovoz komodít primárnej energie a takisto sekundárnych odvodených výrobkov (napr. plynového oleja / motorovej nafty), hoci táto situácia sa po finančnej a hospodárskej kríze stabilizovala. Medzi najväčších dovozcov energie v absolútnych číslach patrilo Nemecko, Taliansko, Francúzsko a Španielsko. V roku 2008 bolo jediným čistým vývozcom primárnej energie spomedzi členských štátov EÚ Dánsko. Od roku 2013 všetkých 27 členských štátov EÚ patrí medzi čistých dovozcov energie. Najväčšími čistými dovozcami v pomere k počtu obyvateľov boli v roku 2018 Luxembursko, Malta a Belgicko (Eurostat, 2021).

Obr. 35

Miera energetickej závislosti členských štátov EÚ na primárnych zdrojoch energie, 2008 – 2018 (% čistého dovozu hrubej dostupnej energie, na základe ropného ekvivalentu v t)

Zdroj: Eurostat, 2020

Hlavné krajiny, z ktorých sa dováža energia do EÚ, sa mierne zmenili s výnimkou Ruska, ktoré si za obdobie rokov 2008 – 2018 udržalo svoje postavenie vedúceho dodávateľa hlavných komodít primárnej energie (čierného uhlia, surovej ropy a zemného plynu) do EÚ. Bezpečnosť dodávok primárnej energie do EÚ môže byť ohrozená, ak sa veľký podiel dovozu koncentruje na pomerne málo partnerov. Takmer tri štvrtiny (70,3 %) dovozu zemného plynu do EÚ v roku 2018 pochádzalo z Ruska, Nórska a Alžírsku. Takmer tri štvrtiny (74,3 %) čierneho uhlia dovezeného do EÚ pochádzali z Ruska, Spojených štátov amerických a z Kolumbie. Dovoz surovej ropy bol menej koncentrovaný medzi hlavných dodávateľov, keďže podiel dovozu z Ruska, Iraku a Saudskej Arábie predstavoval 45,9 % dovozu do EÚ. V období 2008 – 2018 sa prejavilo niekoľko odchýlok miery energetickej závislosti, pričom najvyššia miera 58,4 % bola zaznamenaná v roku 2008 a najnižšia miera závislosti 53,9 % bola zaznamenaná v roku 2013. Z pohľadu jednotlivých komodít bola najvyššia miera závislosti zaznamenaná v roku 2018 pri surovej ropе (94,6 %) a zemnom plyne (83,2 %), pričom miera závislosti v prípade tuhých fosílnych palív predstavuje 43,6 % (Eurostat, 2019). Viac ako polovica energie EÚ pochádza z krajín mimo EÚ a tento podiel sa v posledných desaťročiach zvyšuje. Väčšina energie dovážanej do EÚ pochádza z Ruska, ktorého nezhody s tranzitnými krajinami v posledných rokoch ohrozili dodávky. Obavy o bezpečnosť dodávok z Ruska navyše zosilnil konflikt na Ukrajine. Na úrovni EÚ boli navrhnuté nové opatrenia pre trhy s ropou a plynom s cieľom zabrániť dôsledkom potenciálnych narušení dodávok a zmierniť ich, a zároveň, aby sa pre členské štáty vytvorili mechanizmy, ktoré im vytvoria

priestor na spoluprácu pri riešení narušení dodávok ropy alebo plynu. Vznikol koordinačný mechanizmus, aby členské štáty mohli v núdzových prípadoch jednotne a okamžite reagovať. Široká ponuka zdrojov energie, ako aj rozmanitosť dodávateľov, dopravných tratí a dopravných mechanizmov môžu zohrávať dôležitú úlohu pri zaisťovaní bezpečnosti dodávok energie. Napríklad prebieha niekoľko iniciatív na vybudovanie plynovodov medzi Európou a jej východnými a južnými susedmi. Patrí medzi ne Nord Stream (medzi Ruskom a EÚ cez Baltské more), ktorý začal fungovať v novembri 2011, a Transjadranský plynovod (spájajúci Turecko s Talianskom cez Grécko a Albánsko s cieľom priviesť zemný plyn z Kaspického mora do EÚ). Vytváranie spoľahlivých partnerstiev s dodávateľskými, tranzitnými a spotrebiteľskými krajinami sa považuje za cestu k znižovaniu rizík spojených s energetickou závislosťou EÚ.

Energetická bezpečnosť sa z hľadiska strategických cieľov chápe ako odstránenie hrozby toho, aby sa energetický aspekt fungovania hospodárstva stal prekážkou pre ekonomický rast EÚ. V prípade EÚ, ktorá je netto dovozcom energetických surovín, sa nedostatok energie môže stať prekážkou udržania dostatočného tempa rastu. V rámci energetickej politiky EÚ sa kladie dôraz na bezpečnosť dodávok. Nerovnomerná distribúcia energetických dodávok medzi krajinami a narastajúca potreba energetických surovín vedie k významnej zraniteľnosti. Hrozby pre globálnu energetickú bezpečnosť vrátane politickej nestability niektorých krajín produkujúcich energetické suroviny sú: manipulácia s dodávkami energetických surovín, boj nad energetickými zdrojmi ako aj prírodné katastrofy. Riziko predstavuje aj obmedzené množstvo dodávok najpoužívanejších primárnych zdrojov energie, ako ropa a plyn. Prístup k lacnejšej energii sa stáva podstatným prvkom pre fungovanie moderných ekonomík a je aj prioritou EÚ. Obnoviteľné zdroje ako potenciálny zdroj energie majú dôležitú úlohu pri znižovaní úrovne energetického dovozu s pozitívnym dopadom na bezpečnosť dodávok a obchod v EÚ. Prijatím nariadenia o riadení energetickej únie⁵³ v EÚ sa vytvorila plne funkčná energetická únia EÚ, ktorej cieľom je vytvoriť z EÚ popredný región z hľadiska inovácií, investícií, rastu a sociálneho a hospodárskeho rozvoja.

⁵³Nariadenie Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1999 z 11. decembra 2018

9 PRIEMYSELNÁ POLITIKA EÚ

Priemyselná politika EÚ je zameraná na podporu a koordináciu vytvárania legislatívneho a inštitucionálneho prostredia podporujúceho konkurencieschopnosť európskych priemyselných firiem na globálnom trhu. Priemyselná politika je do značnej miery prierezovou oblasťou politiky, ktorá ovplyvňuje množstvo iných politík, napríklad pokiaľ ide o obchod, vnútorný trh, výskum a inovácie, zamestnanosť a ochranu životného prostredia. Cieľom EÚ je podporiť európsky priemysel k využívaniu nových technológií a inovácií zameraných na stratégie kvality, v snahe uspieť na globálnom trhu. Opatrenia EÚ majú za cieľ zvýšiť konkurencieschopnosť európskeho priemyslu a podporiť digitálnu a zelenú transformáciu priemyslu EÚ. Význam podpory priemyselnej politiky EÚ je o to dôležitejší, že výrazne prispieva k udržateľnému rastu a zamestnanosti v EÚ. EÚ podporuje reštrukturalizáciu pôvodných odvetví priemyslu (oceliarstvo a textilný priemysel) a stimuluje konkurencieschopnosť nových odvetví priemyslu (vesmírny výskum, biotechnológie, nanotechnológie).

Pojem priemyselná politika by nemal byť vnímaný len v súvislosti s netrhovými zásahmi výlučne do priemyslu, ale je potrebné ho vnímať v širšom kontexte, nakoľko ide o systémovú súčasť hospodárskej politiky úzko spojenú so spoločnou obchodnou politikou, politikou ochrany hospodárskej súťaže, politikou podpory výskumu a technologického rozvoja, politikou vzdelávania a rekvalifikácie a spoločnou dopravnou politikou, a to najmä výstavbou transeurópskych sietí.

Priemysel je základ európskeho hospodárstva. Globálna konkurenčná výhoda Európy v oblasti produktov a služieb s vysokou pridanou hodnotou predstavuje viac ako 20 % celkovej pridanej hodnoty EÚ a priemysel priamo poskytuje 35 miliónov pracovných miest.

9.1 Právny rámec priemyselnej politiky EÚ

Právna základ priemyselnej politiky EÚ je v ZFEÚ v čl. 173 ods. 1, v ktorom EÚ spoločne s členskými štátmi deklaruje záväzok zabezpečiť podmienky potrebné na existenciu konkurencieschopnosti priemyslu Únie. V súlade so systémom otvorených a konkurenčných trhov sa preto ich činnosť zameria na:

- urýchlenie adaptácie priemyslu na štrukturálne zmeny,
- podporu prostredia, ktoré je priaznivé pre vytváranie a rozvoj podnikov v celej Únii, najmä malých a stredných podnikov,
- podporu prostredia priaznivého pre spoluprácu medzi podnikmi,
- pomoc pri lepšom využívaní priemyselného potenciálu, inovačného, výskumného a technického rozvoja.

Na základe ZFEÚ má EÚ v oblasti priemyselnej politiky koordinačnú právomoc. Členské štáty sa v spolupráci s Komisiou a medzi sebou navzájom koordinujú svoju činnosť. Komisia môže vyvinúť akékoľvek užitočné podnety na podporu tejto koordinácie, najmä iniciatívy zamerané na vydanie usmernení a stanovenie ukazovateľov, organizovanie výmeny najlepšej praxe a prípravu potrebných prvkov na pravidelné monitorovanie a vyhodnocovanie.

Európsky parlament je o tom v plnom rozsahu informovaný. Európsky parlament a Rada môžu v súlade s riadnym legislatívnym postupom a po porade s Hospodárskym a sociálnym výborom rozhodnúť o špecifických opatreniach na podporu činností vykonávaných členskými štátmi na dosiahnutie stanovených cieľov v čl. 173 ods. 1, pričom je vylúčená akákoľvek harmonizácia zákonov a iných právnych predpisov členských štátov (ZFEÚ). Obsah čl. 173 ZFEÚ je snahou o zosúladenie dvoch protichodných cieľov, a to na jednej strane meniť trhové podmienky, a tak podporovať konkurencieschopnosť, a na strane druhej garantovať systém voľnej súťaže. Keďže európske právo neobsahuje limity použitia špecifických opatrení v priemyselnej politike členských štátov a EÚ, rovnako ani mieru záväznosti jej cieľom pri výkone iných politík, právne zakotvenie priemyselnej politiky je do určitej miery kontroverzné.

V rámci existencie EÚ bola priemyselná politika dlhodobo doménou národných vlád a členské štáty sa odmietali vzdať kompetencií v tejto oblasti. Dôvodom neskoršieho začlenenia priemyselnej politiky do primárneho práva EÚ Zmluvou o EÚ z roku 1993 na úroveň koordinačnej politiky, ktorú presnejšie identifikovala ZFEÚ v roku 2009, bolo zlyhávajúce národných protekcionistických priemyselných politík a ohrozenie ich schopnosti medzinárodne konkurovať (najmä voči USA) a prehlbujúca sa integrácia EÚ v oblasti vnútorného trhu, hospodárskej a menovej politiky, ktoré vyžadovali účinnejšiu koordináciu aj v priemyselnej politike.

9.2 Nástroje priemyselnej politiky EÚ

Nástroje priemyselnej politiky EÚ smerujú k vytvoreniu priaznivých podmienok pre vytvorenie prostredia, v ktorom môžu podnikatelia a podniky prevziať iniciatívu a využívať svoje nápady a možnosti. Priemyselná politika by mala zohľadňovať špecifické potreby a charakteristiky jednotlivých odvetví. K podpore priemyselnej politiky EÚ prispievajú politiky, programy a iniciatívy z rôznych oblastí, patrí sem politika súdržnosti, Horizont 2020, Nástroj na prepájanie Európy a program EÚ pre konkurencieschopnosť podnikov a malých a stredných podnikov COSME a Investičný plán pre Európu (Európsky parlament, 2021).

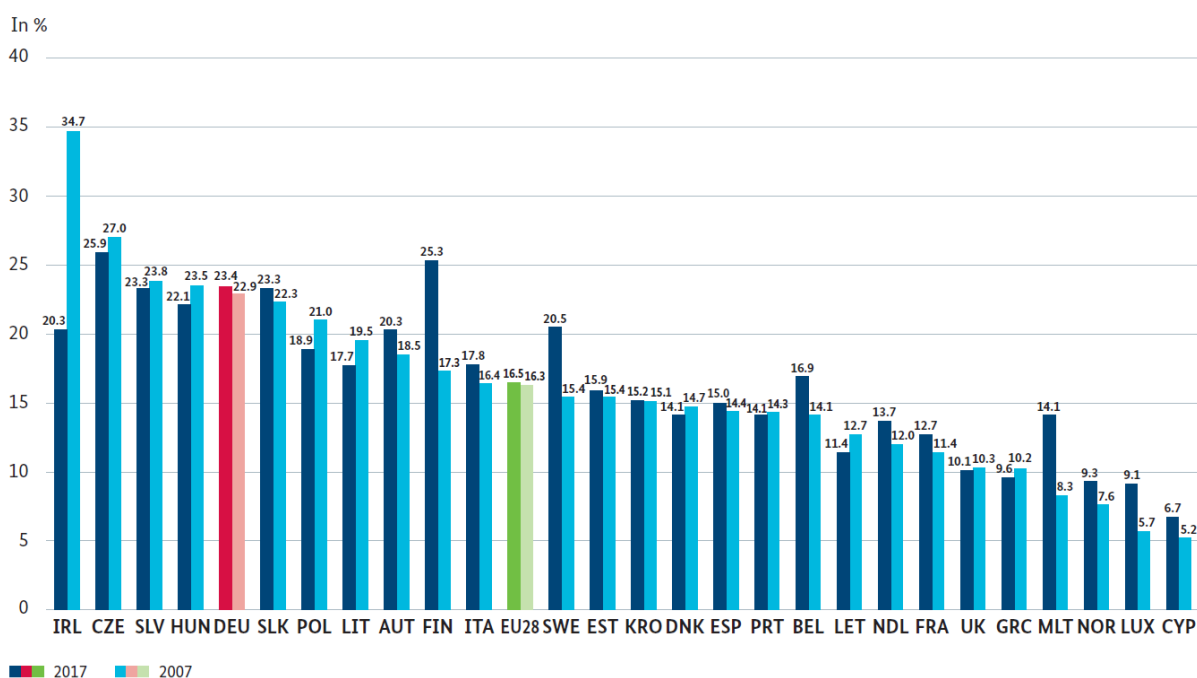
9.3 Rámec priemyselnej politiky EÚ

V rámci priemyselnej politiky sa venuje zvýšená politická pozornosť dvom skupinám odvetví. Prvú skupinu tvoria tzv. citlivé odvetvia, ktoré sa v dôsledku trhových nerovnováh a najmä pretrvávajúcej prevahe ponuky nad dopytom stávajú potencionálnymi zdrojmi rastu nezamestnanosti a vyžadujú si potrebu finančnej podpory. Druhú skupinu tvoria tzv. rastúce odvetvia, ktoré významne ovplyvňujú konkurencieschopnosť európskeho priemyslu. Priemyselná politika EÚ sa v poslednom desaťročí odkláňa od podpory určitých odvetví patriacich do prvej skupiny a výraznú pozornosť orientuje na odvetvia, v ktorých má konkurenčnú výhodu, najmä ide o odvetvia:

- Farmaceutický priemysel,
- Biologické vedy a biotechnológie,
- Chemický a obranný priemysel,
- Európsky vesmírny program,

- Informačné a komunikačné technológie,
- Strojárenský priemysel,
- Potravinársky priemysel a oblasť módy a dizajnu.

Dlhodobou vývojovou tendenciou priemyselnej politiky EÚ je podpora udržateľnej cesty v spotrebe a vo výrobe, čo je zároveň najväčšou globálnou výzvou vyžadujúcou značné technologické inovácie. Vplyv pandémie COVID-19 inicioval Európsku komisiu k tvorbe návrhov opatrení, ktoré by pomohli k oživeniu hospodárstva, jeho obnove a budovaniu odolnosti v globálnom prostredí. Podiel priemyselnej výroby na HDP členských štátov EÚ je zobrazený v obrázku 35.

Obr. 36

Podiel výroby na hrubej pridanej hodnote v EÚ v rokoch 2007 a 2017

Zdroj: Eurostat, 2021

9.4 Smerovanie priemyselnej politiky EÚ

V dôsledku negatívneho dopadu pandémie COVID-19 na priemyselné dodávateľské reťazce a konkurencieschopnosť EÚ bola Európskou komisiou navrhnutá revidovaná priemyselná stratégia obsahujúca aktivity na udržanie globálnej konkurencieschopnosti európskeho priemyslu, dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050 a prispôsobenie Európy digitálnemu veku. Medzi rôznymi opatreniami, ktoré priemyslu pomáhajú využiť výhody dvojitej zelenej a digitálnej transformácie, patria:

- podpora transformácie energeticky náročných odvetví EÚ s cieľom umožniť klimaticky neutrálne obehové hospodárstvo do roku 2050,
- posilnenie postavenia občanov poskytovaním zručností pre priemysel,
- podpora pokročilých technológií,
- podpora inovácií prostredníctvom politik a programov,

- podniknutie krokov v oblasti duševného vlastníctva, aby spoločnosti mohli lepšie spravovať a využívať svoj nehmotný majetok,
- rozvoj klastrov a združovanie európskych, národných a regionálnych zdrojov na pomoc pri revitalizácii regiónov,
- poskytovanie platforiem na diskusiu a dialóg.

Európsky priemysel má v prípade výrobkov a služieb s vysokou pridanou hodnotou celosvetovú konkurenčnú výhodu. Vlastným príkladom vedie k dodržiavaniu najprísnejších sociálnych, pracovných a environmentálnych noriem a umožňuje EÚ realizovať svoje hodnoty. Vďaka silnej inovačnej kapacite je aj svetovým lídrom v oblasti patentov na ekologické technológie, ako aj v ďalších odvetviach špičkových technológií. Vnútny trh EÚ umožňuje európskym spoločnostiam všetkých veľkostí, aby sa inovovali, rozširovali sa a zamestnávali viac ľudí. Tieto silné stránky musia byť nasmerované tak, aby EÚ získala vedúce postavenie v oblastiach, v ktorých EÚ stále zaostáva, ako napríklad v oblasti dátových aplikácií (Európska komisia, 2020)

Investovanie do inovácií znamená investovanie do budúcnosti EÚ a do jej schopnosti byť vždy v technologickej špičke a garanciu nezávislosti. Aktualizácia priemyselnej stratégie tiež zdôraznila, že je nevyhnutná prispôbená podpora, ktorá umožní malým a stredným podnikom a začínajúcim podnikom etablovať sa na nové požiadavky ochrany životného prostredia. Malé a stredné podniky sú hlavným nástrojom inovácie v rôznych priemyselných ekosystémoch. Táto stratégia vytvára základ pre priemyselnú politiku, ktorá bude podporovať dvojakú transformáciu, zvyšovať globálnu konkurencieschopnosť priemyslu EÚ a upevňovať strategickú autonómiu Európy. (Európska komisia, 2020).

Vývoj v posledných rokoch ovplyvnený hospodárskou krízou z roku 2008, menovou krízou v eurozóne z roku 2011 a pandemickou krízou od roku 2019 poukázal na fakt, že európsky priemyselný sektor zostane silný len vtedy, ak tvorcovia politik na európskej úrovni a v členských štátoch zavedú súdržnú celkovú stratégiu. Pri prijímaní politických rozhodnutí v iných oblastiach politik, ako je energetická alebo environmentálna politika, je dôležité brať do úvahy aj posilnenie priemyselnej konkurencieschopnosti a vyhýbať sa akémukoľvek neprimeranému regulačnému zaťaženiu priemyslu.

Vzhľadom na zmenu klímy a znečistenie musí priemyselná politika podporovať aj udržateľnosť. To znamená, že energia sa musí využívať efektívnejšie, výrobky musia byť kompatibilnejšie so životným prostredím a bolo by potrebné zaviesť menej komplikované výrobné procesy. Jednou z hlavných výziev v nadchádzajúcich rokoch bude implementácia udržateľnej a energeticky a zdrojovo efektívnej priemyselnej stratégie, ktorá nebude nadmerne zaťažovať spotrebiteľov ani podniky. Do budúcnosti sa bude zdôrazňovať potreba zlepšenia konkurencieschopnosti európskych priemyselných odvetví, a to najmä energeticky náročných odvetví a odvetví, ktoré zahŕňajú digitalizáciu, a zároveň posilňujú udržateľnú výrobu. Tendencie vývoja koordinácie v oblasti priemyselnej politiky budú smerovať k prehĺbeniu koordinácie členských štátov v oblasti priemyselnej politiky a k posilneniu strategických hodnotových reťazcov, ktoré sú kľúčové pre priemyselnú konkurencieschopnosť EÚ a zabezpečenie strategickej autonómie.

10 DOPRAVNÁ POLITIKA EÚ

Doprava je kľúčový prvok ekonomiky, preto Spoločná dopravná politika EÚ patrí k najstrategickejších oblastiam záujmu EÚ. Zahŕňa politiku harmonizácie všetkých druhov dopravnej infraštruktúry členských krajín EÚ, t. j. cestnej, železničnej, leteckej, námornej a riečnej. Ekonomickým cieľom je zabezpečovať trvalo udržateľnú mobilitu tovarov a osôb v priestore vnútorného trhu EÚ prostredníctvom optimalizácie výkonnosti jednotlivých druhov dopravy a ich kombinovaného využitia. Politickým cieľom je zabezpečovať územnú a hospodársku kohéziu európskych regiónov.

Hlavným hospodársko-politickým dôvodom prijatia spoločnej dopravnej politiky v období zakladania Európskeho hospodárskeho spoločenstva boli výrazné disparity na trhu dopravy, týkajúce sa monopolného postavenia štátnej železničnej dopravy a veľmi fragmentovaná cestná doprava (osobná a nákladná). Hlavným cieľom bolo vytvoriť komplexný systém prepojenia dopravných sietí po celom území EÚ za účelom za účelom využívania výhod voľného pohybu na vnútornom trhu EÚ. EÚ úspešne vytvorila systém otvorených dopravných trhov a vybudovala transeurópske dopravné siete. V súčasnosti sa sústreďuje na zabezpečenie udržateľnej mobility v súvislosti s nárastom emisií skleníkových plynov, ktoré odvetvie dopravy vytvára a ktoré predstavuje ohrozenie plnenia klimatických cieľov Európskej únie.

Doprava je základným kameňom európskej integrácie. Má zásadný význam pre zabezpečenie voľného pohybu osôb, služieb a tovaru. Doprava významne prispieva k hospodárstvu, pričom predstavuje viac ako 9 % hrubej pridanej hodnoty EÚ. Samotné dopravné služby predstavovali v roku 2016 hrubú pridanú hodnotu vo výške približne 664 mld. EUR a bolo v nich zamestnaných približne 11 miliónov ľudí (Európska komisia, 2021).

Dobre fungujúca dopravná infraštruktúra je nevyhnutná na udržanie konkurencieschopnosti a bohatstva Európskej únie. Predmetom Spoločnej dopravnej politiky EÚ je dopravná sieť EÚ, ktorú v súčasnosti tvorí 5 miliónov km spevnených ciest, viac ako 215 000 km železničných tratí a 41 000 km splavných vnútrozemských vodných ciest, 210 vnútrozemských prístavov, 270 námorných prístavov, 330 medzinárodných letísk a satelitná navigačná sieť Galileo.

10.1 Právny rámec dopravnej politiky EÚ

Právnym základom dopravnej politiky EÚ je článok 4 ods. 2 písm. g) a h) a hlava VI ZFEÚ. (články 90 až 100).

Predpisy v oblasti spoločnej dopravnej politiky sú prijímané v súlade s riadnym legislatívnym postupom, kde Európsky parlament a Rada EÚ, po porade s Hospodárskym a sociálnym Výborom a Výborom regiónov spoločne stanovia:

- a) spoločné pravidlá platné pre medzinárodnú dopravu do členského štátu alebo z členského štátu, alebo pri prechode cez územie jedného alebo viacerých členských štátov,
- b) podmienky, za ktorých môže prepravca, ktorý nemá sídlo na území členského štátu, v tomto členskom štáte uskutočňovať dopravu,
- c) opatrenia na zlepšenie bezpečnosti dopravy,
- d) ďalšie potrebné ustanovenia.

Európsky parlament a Rada môžu v súlade s riadnym legislatívnym postupom prijať vhodné ustanovenia upravujúce námornú a leteckú dopravu. Uznávajú sa po porade s Hospodárskym a sociálnym výborom a Výborom regiónov (ZFEÚ).

Cestná doprava

Je upravená v čl. 91 hlavy VI ZFEÚ. Cieľom EÚ je vytvoriť liberalizovaný trh cestnej dopravy otvorením prístupu na tento trh za určitých podmienok. To sa má dosiahnuť odstránením všetkých obmedzení pre prevádzkovateľov dopravy z dôvodu ich štátnej príslušnosti alebo skutočnosti, že majú sídlo v inom členskom štáte ako v štáte, v ktorom poskytujú služby, s cieľom vytvoriť rovnaké podmienky (ZFEÚ,2021). V oblasti cestnej dopravy bola dosiahnutá v súčasnosti liberalizácia medzinárodnej cestnej dopravy, ako aj kabotáže⁵⁴ tovaru a osôb.

Železničná doprava

Je upravená v čl. 100 hlavy VI ZFEÚ. Hlavné zásady týkajúce sa rozvoja železníc sú upravené v smernici 2012/34/EÚo zriadení jednotného európskeho železničného priestoru, vrátane udeľovania povolení železničným spoločnostiam a stanovovanie poplatkov za používanie infraštruktúry. Nariadením Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 1315/2013sa stanovujú usmernenia pre rozvoj transeurópskej dopravnej siete (TEN-T). Nariadením Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 2021/1153sa zriadil Nástroj na prepájanie Európy, ktorý posilní záujem členských štátov na dobudovaní plne funkčných transeurópskych sietí.

Letecká doprava

Právny základ upravujúci leteckú dopravu je upravený v čl.100 ZFEÚ. Prijatím značného množstva nariadení a smerníc na úrovni EÚ, najmä Nariadenia Európskeho parlamentu a rady EÚ 2019/712⁵⁵ v súčasnosti pravidlá EÚ zabezpečujú, aby sa všetkým dopravcom, európskym aj mimoeurópskym, udeľovali rovnaké práva a rovnaké príležitosti prístupu k službám súvisiacim s dopravou (Európsky parlament, 2021)

Námorná doprava

Právny základ upravujúci námornú politiky je uvedený v čl. 100 ZFEÚ. Ustanovenia EÚ o námornej doprave uvedené v čl. 42, čl. 43 ods. 2, čl. 91 ods. 1, čl. 100 ods. 2, čl. 173 ods. 3, čl. 175, čl. 188, čl. 192 ods. 1, čl. 194 ods. 2 a čl. 195 ods. 2 ZFEÚ sa vzťahujú najmä na uplatňovanie zásady voľného pohybu služieb a správne uplatňovanie pravidiel hospodárskej súťaže, pričom sa zaisťuje vysoká miera bezpečnosti, dobré pracovné podmienky a dodržiavanie environmentálnych noriem.

⁵⁴Cestná kabotáž je poskytovanie dopravných služieb v jednom členskom štáte dopravným podnikom, ktorý má sídlo v inom členskom štáte. Upravená je v Nariadení (EÚ) 2020/1055. Nariadenie umožnilo dopravcom, ktorí nemajú bydlisko/sídlo v určitom členskom štáte a ktorí vezú tovar do iného štátu a aby sa nevracali s prázdny nákladným priestorom, dopravajú po území tohto hostiteľského štátu nejaký náklad ešte pred tým, než dôjdu na hranicu (Európsky parlament,2021).

⁵⁵Nariadenie Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) 2019/712 zo 17. apríla 2019 o ochrane hospodárskej súťaže v leteckej doprave

TEN – Transeurópske siete

Právny základ úpravy Transeurópskych sietí je uvedený v čl. 170-172 a čl. 194 hlavy XVI a čl. 194 hlavy XXI ZFEÚ. Smernicou EÚ 2021/1187 sa zefektívňujú opatrenia na dosiahnutie pokroku pri realizácii transeurópskej dopravnej siete prostredníctvom harmonizácie postupov na udeľovanie povolení potrebných na realizáciu určitých projektov.

10.2 Všeobecný rámec a ciele dopravnej politiky

Kvalitatívne zmeny do dopravnej politiky vniesla Zmluva o EÚ z roku 1992, ktorá zaviedla politické, inštitucionálne a rozpočtové základy politiky a zmenila spôsob rozhodovania v Rade EÚ, z pôvodného jednomyselného hlasovania na hlasovanie kvalifikovanou väčšinou a členské štáty preniesli na inštitúcie EÚ značné regulačné právomoci.

EÚ deklarovala od 90. rokov, že bude rešpektovať sociálne, bezpečnostné a ekologické dosahy rozvoja dopravy s cieľom prepojiť všetky druhy dopravy do jedného dopravného systému, ktorom by bolo možné ich vhodne kombinovať pri jednej ceste cez územie EÚ. K vytvoreniu prepojenia v rámci dopravnej infraštruktúry výrazne prispela Zmluva o EÚ z roku 1992 a to zavedením pojmu transeurópska sieť, ktorú definovala ako súčasť koncepcie vnútorného trhu. Transeurópska sieť sa skladá z hlavných dopravných, energetických a telekomunikačných sietí európskeho významu. Od roku 1998 je trh dopravných služieb v EÚ prakticky liberalizovaný. Je to výsledok koordinácie v rámci dopravnej politiky EÚ, najmä harmonizácie daňových sadzieb a unifikácie technických noriem uplatňovaných v doprave jednotlivých členských štátov EÚ.

Súčasná spoločná dopravná politika EÚ uplatňuje priority uvedené v Bielej knihe ⁵⁶ z roku 2011, ktorá obsahuje 40 iniciatív zameraných na tvorbu rastu, pracovných miest, znižovanie závislosti od dovozu ropy a na zredukovanie uhlíkových emisií v tomto sektore o 60 % do roku 2050. V decembri 2020 Komisia predstavila svoju stratégiu pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu spolu s akčným plánom ⁵⁷ zahŕňajúcim 82 iniciatív na usmernenie práce v období do roku 2024. V stratégii sa stanovuje plán na pevné nasmerovanie európskej dopravy na cestu k udržateľnej a inteligentnej budúcnosti. Scenáre stratégie sú v súlade s cieľmi v oblasti klímy do roku 2030. Boli stanovené míľniky, ktoré majú ukazovať cestu európskeho dopravného systému k dosiahnutiu udržateľnej, inteligentnej a odolnej mobility, pričom naznačujú, aké ambície sú potrebné v budúcich politikách EÚ. Pre dopravu to znamená, že by mala využívať menej energie a čistejšiu energiu, účinnejšie používať modernú infraštruktúru a obmedziť svoj vplyv na životné prostredie (Európsky parlament, 2021).

⁵⁶Plán jednotného európskeho dopravného priestoru – Vytvorenie konkurencieschopného dopravného systému efektívne využívajúceho zdroje

⁵⁷Oznámenie Komisie Európskemu Parlamentu, Rade, Európskemu Hospodárskemu a Sociálnemu Výboru a Výboru Regiónov Stratégia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu – nasmerovanie európskej dopravy do budúcnosti (COM/2020/789 final)

Tab. 5**Porovnanie dopravnej infraštruktúry EÚ-27 s vybranými krajinami sveta v roku 2019**

		EÚ-27	USA	Japonsko	Čína	Rusko
		Dopravná infraštruktúra				
		2019	2019	2018	2019	2019
Cestná sieť	1000 km	4409,8	4 676	1 008	4 699	1 189
Diaľničná sieť	1000 km	74,0	92,5	9,4	149,6	57,0
Železničná sieť	1000 km	200,2	198,4	19,1	140,0	85,5
Elektrifikované železničné trase	1000 km	112,1		11,8	75,9	44,0
Splatné vnútrozemské vodné cesty	1000 km	41,9	40,2		127,0	102,0
Ropovody	1000 km	31,7	362,1		126,6	70,0

Zdroj: Spracované na základe údajov Eurostatu, 2021

Zavádzanie udržateľných a inovatívnych dopravných prostriedkov zohráva dôležitú úlohu z hľadiska cieľov EÚ v oblasti energetiky a klímy. Z dôvodu nárast mobility, EÚ rieši hlavné výzvy týkajúce sa:

- preťaženie cestnej a leteckej dopravy,
- udržateľnosť: doprava stále závisí od ropy, a to platí pre väčšinu jej energetických potrieb; je to environmentálne aj ekonomicky neudržateľné,
- kvalita ovzdušia: do roku 2050 musí EÚ znížiť emisie z dopravy o 60 % v porovnaní s úrovňou v deväťdesiatych rokoch 20. storočia, a ďalej znižovať znečistenie spôsobené vozidlami,
- infraštruktúra: kvalita dopravnej infraštruktúry je v rámci EÚ rôznorodá,
- hospodárska súťaž: odvetvie dopravy EÚ musí čeliť narastajúcej konkurencii zo strany rýchlo sa rozvíjajúcich trhov dopravy v iných regiónoch sveta (Európska komisia, 2021⁵⁸).

Dôležitou súčasťou dopravnej politiky sa stal projekt *Galileo*, ktorý spočíva vo vytvorení a využívaní európskeho satelitného navigačného systému ako plnohodnotnej alternatívy americkému systému GPS. Projekt Galileo má prispieť k skvalitneniu dopravy a zlepšeniu bezpečnosti EÚ. Pre EÚ je Galileo strategický projekt aj s ohľadom na hospodárstvo pretože má EÚ zaistiť garantovaný prístup k informáciám satelitnej navigácie bez ohľadu na geopolitický vývoj vo svete, ktorý je v poslednom období výrazne turbulentný, najmä vo vzťahu k Rusku, ale aj USA. V súčasnosti bežne prístupný systém navigácie GPS je poskytovaný USA a EÚ získa projektom Galileo nezávislosť od navigačných systémov USA a Ruska. Systém by mal vysielat' viacero typov signálov, a to: verejne dostupný bez poplatku, kódovaný pre komerčné účely, navigačný pre lode a lietadlá a pod. EÚ podpísala s USA

⁵⁸https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/transport_sk

dohodu o kompatibilitate systémov. Aj napriek výraznej finančnej náročnosti je projekt Galileo pre EÚ a jej hospodárstvo dôležitý s ohľadom na vybudovanie si strategickej pozície vo svete. Pre zabezpečenie hospodárskeho rastu EÚ je a bude dôležité, aby EÚ sústredila svoje aktivity v oblasti Spoločnej dopravnej politiky na trvalo udržateľný rozvoj dopravy, ktorý je spojený najmä s investíciami do výskumu a technologického rozvoja.

10.3 Transeurópske siete

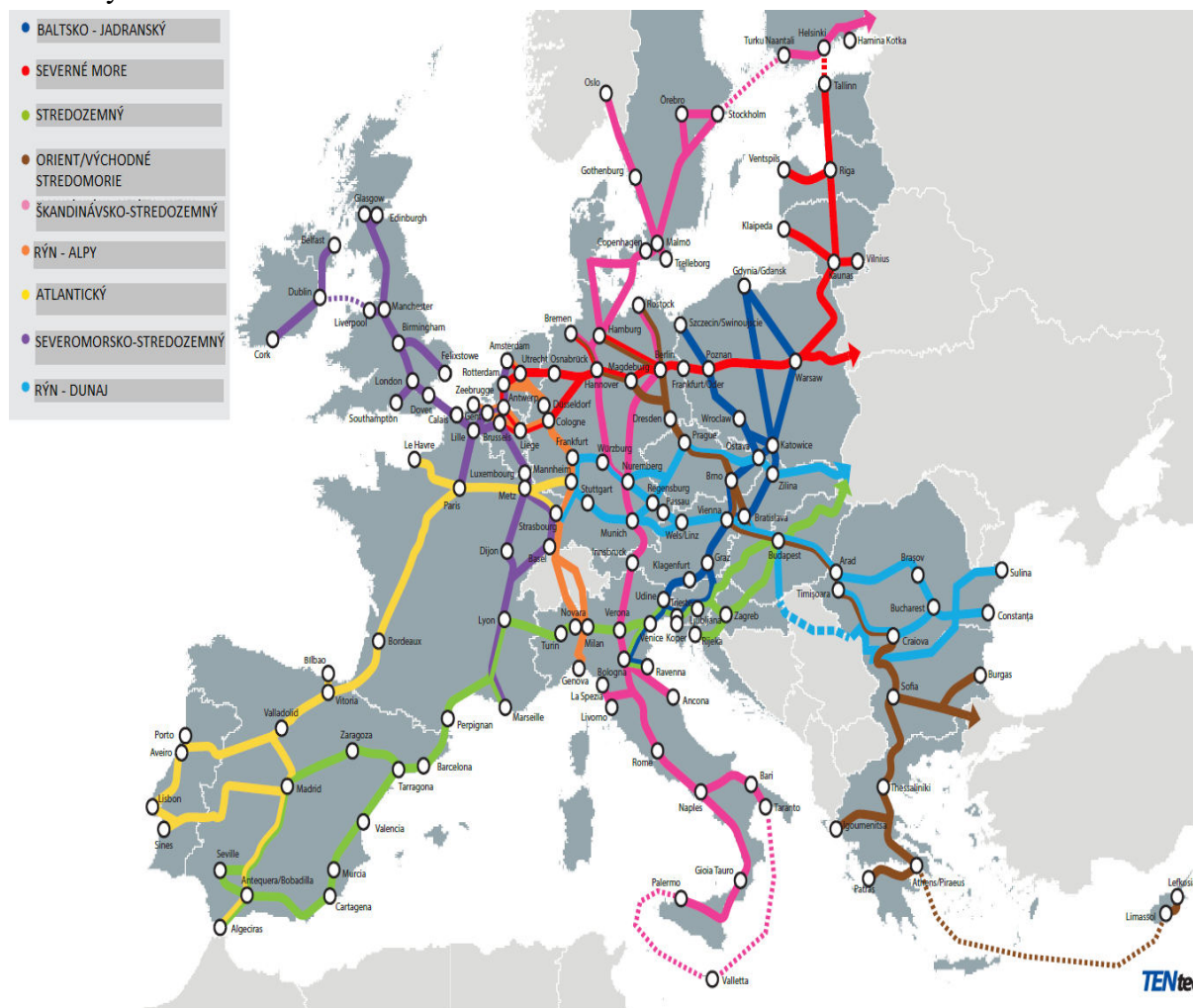
Transeurópske siete (TENs) sú relatívne samostatná oblasť politiky EÚ týkajúca sa najdôležitejších infraštruktúrnych sieťových odvetví, ktorých cieľom je vytvoriť integrovaný systém z hlavných dopravných (TEN-T), energetických (TEN-e) a telekomunikačných sietí (eTEN). Cieľom TEN-E je vznik jednotného trhu s energiou a bezpečnosť energetických tokov EÚ. Cieľom eTEN je zabezpečiť rozvoj elektronických sietí a prenosu dát. Cieľom TEN-T je prepojenie národných dopravných systémov, prístupu k nim, pripojenie ostrovných a okrajových regiónov s centrálnymi regiónmi. Politika TEN-T podporuje dokončenie 30 prioritných projektov, ktoré predstavujú vysokú európsku pridanú hodnotu, ako aj projektov spoločného záujmu a systémov riadenia dopravy, ktoré budú zohrávať kľúčovú úlohu pri uľahčovaní mobility tovaru a cestujúcich v rámci EÚ.

Transeurópske siete pozostávajú zo súhrnnej siete a základnej siete. Cieľom EÚ je dokončiť základnú sieť do roku 2030, pričom súhrnná sieť má záväzný termín dokončenia v roku 2050. Súhrnnou sieťou sa zabezpečí dostupnosť a prepojenie všetkých regiónov v EÚ. Základná sieť bude pozostávať z tých častí súhrnnej siete, ktoré majú najvyšší strategický význam pre dosahovanie cieľov rozvoja TEN-T, čím sa prepoja strategicky najvýznamnejšie mestské a iné uzly (napr. prístavy, letiská a hraničné priechody). Obe časti siete zahŕňajú všetky druhy dopravy a ich prepojenia.

Koridory TEN-T základnej siete sú:

- **Baltsko-jadranský** – predstavuje spojenie Baltského a Jadranského mora,
- **Severné more** – Baltské more spája prístavy východného pobrežia Baltského mora s prístavmi Severného mora,
- **Stredozemný koridor** – spája Pyrenejský polostrov s maďarsko-ukrajinskou hranicou,
- **Orient/Východné stredozemie** – spája námorné rozhrania Severného, Baltského, Čierneho a Stredozemného mora,
- **Škandinávsko-stredozemný koridor** – je vedený zo severu na juh. Prechádza Baltským morom z Fínska do Švédska až do prístavov v Taliansku,
- **Rýn – Alpy** – je najrušnejšou trasou nákladnej dopravy, spája prístavy Severného mora Rotterdam a Antverpy so stredomorskou panvou v Janove,
- **Atlantický koridor** – spája západ Pyrenejského ostrova s Parížom, Mannheimom a Štrasburgom,
- **Severomorsko-stredozemný koridor** – je spojením Írska so Stredozemným morom na juhu Francúzska,
- **Rýn – Dunaj** – spája centrálné regióny okolo Štrasburgu a Frankfurtu cez južné Nemecko s Viedňou, Bratislavou, Budapešťou a Čiernym morom, pričom dôležitou vetvou je trasa z Mníchova do Prahy, cez Žilinu, Košice až k ukrajinskej hranici.

Koridory TEN-T sú zobrazené v obrázku 37.

Obr. 37
Koridory TEN-T

Zdroj: Publication office of the European Union, 2021

Zavedenie politiky TENs súviselo so skutočnosťou, že potenciál vnútorného trhu EÚ bol limitovaný rôznorodosťou národnej dopravnej, telekomunikačnej a energetickej infraštruktúry, pôvodnej budovanej v súlade s národnými záujmami a v čase, keď ešte vnútorný trh neexistoval. V súčasnosti sa tieto siete stávajú nevyhnutným základom fungovania vnútorného trhu, kľúčovým prvkom európskej konkurencieschopnosti, vyváženého a trvalo udržateľného rozvoja EÚ.

ZOZNAM LITERATÚRY

BALDWIN, Richard – WYPLOSZ, Charles. 2008. *Ekonomie Evropské integrace*. 1.vyd. Praha : Grada Publishing. 478 s. ISBN 978-80-247-1807-1.

BRACJUN, Anatolij. 2008. *Hospodárska politika Európskej únie*. 1.vyd. Bratislava : Sprint dva. 221 s. ISBN 978-80-969927-8-2.

CECCHINI, Paolo – CATINAT, Michel; JACQUEMIN, Alexis. 1992. *The European Challenge – The Benefits of a Single Market*. Gower Pub Co. ISBN 10: 0566057867.

CIHELKOVÁ, Eva. *Vnější ekonomické vztahy Európskej Únie*. 1.vyd., Praha: C.H.BECK, 2003, 709 s. ISBN 80-7179-804-5.

DESI. 2020. *Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti*. cit. [2021-10-20]. Dostupné na: <<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>>.

DG Trade. 2021. *Statistical Guide August 2021*. [cit. 2021-10-02]. Dostupné na: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/may/tradoc_151348.pdf>

DG Trade. 2021. *Map of the state of play of EU trade agreement with third countries*. [cit. 2021-10-02]. Dostupné na: <https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/december/tradoc_159174.pdf>

ECB. 2020. *Convergence report*. cit. [2021-10-20]. Dostupné na: <<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/ecb.cr202006~9fefc8d4c0.en.pdf>>

ECB. 2021. *Upisovanie základného imania*. cit. [2021-10-20]. Dostupné na: <<https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/capital/html/index.sk.html>>

ECONOMIC WORLD. 2012. *Globalizácia*. cit. [2021-05-10]. Dostupné na: <<http://economicworld.eu/ekonomika/globalizacia>>

EL-AGRAA Ali M. 2011. *The European Union – Economics and Policies*. 9.vyd. Cambridge : Cambridge University Press. 489 s. ISBN -13 978-1-107-00796-3.

Energetika. 2021. cit. [2021-12-10]. Dostupné na: <<https://www.euroskop.cz/8950/sekce/energetika/?ulozit=1>>

ESM. 2017. *Safeguarding The Euro In Times of Crisis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. ISBN 978-92-95085-34-3.

EUROSTAT. 2021. *Intra-EU trade in goods - main features*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. ISSN 2443-8219.

EUROSTAT. 2021. *International trade in services*. [cit. 2021-09-21]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_services>

EUROSTAT. 2020. *The EU in the World*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 149 s. ISBN 978-92-76-15704-5.

EUROSTAT. 2020. *Energy, transport and environment statistics 2020 statistics*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 192 s. ISBN 978-92-76-20737-5.

EUROSTAT. 2021. *Štatistické databázy*. [cit. 2021-10-02]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods#Large_trade_surplus_for_machinery_vehicles_and_chemicals>

EUROSTAT. 2021. *Štatistické databázy*. cit. [2020-04-18]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_citizens_living_in_another_Member_State_-_statistical_overview&oldid=543896#Who_are_the_most_mobile_EU_citizens.3F> (https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-markets/capital-movements_sk)>

EUROSTAT. 2021. *Štatistické databázy*. cit. [2021-10-26]. Dostupné na: <Štatistika z energie obnoviteľných zdrojov. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:%C5%A0tatistika_energie_z_obnovite%C4%BEn%C3%BDch_zdrojov&direction=next&oldid=430514#Objem_energie_z_obnovite.C4.BEn.C3.BDch_zdrojov_vyrobenej_v_E.C3.9A_sa_v_obdob.C3.AD_rokov_2007_.E2.80.93_2017_zv.C3.BD.C5.A1il_o_dve_tretiny>

EURÓPSKA KOMISIA. 2003. *Hospodárska a menová únia a Euro*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. 16 s. ISBN 978-92-79-23940-3.

EURÓPSKA KOMISIA. 2014. *The EU's economic governance explained*. cit. [2021-10-26]. Dostupné na: <file:///C:/Users/acer/Downloads/The_EU_s_economic_governance_explained.pdf>

EURÓPSKA KOMISIA. 2015. *Stratégia digitálneho jednotného trhu* COM(2015)0192. cit. [2021-04-22]. Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN>>

EURÓPSKA KOMISIA. 2016. *Politiky EÚ: Obchod*, Luxemburg, 2016, ISBN 978-92-79-55720-0>

EURÓPSKA KOMISIA. 2018. *Commission staff working document Jednotný trh vo svete, ktorý sa mení COM (2018) 772 final zo dňa 22.11.2018.í*.

EURÓPSKA KOMISIA GENERÁLNE RIADITEĽSTVO PRE KOMUNIKÁCIU. 2013. *Hospodárska a menová únia a euro*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2013, 16 s.

EURÓPSKA KOMISIA. 2018. *THE EU CUSTOMS UNION @ 50 Concept to Continuum*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 170s. ISBN: 978-99957-1-396-6.

EURÓPSKA KOMISIA. 2019. *Energetická Únia od vízie k realite*. cit. [2020-04-17]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/IP_19_1876, Európska komisia, 2019) [file:///C:/Users/acer/Downloads/Energetick__nia__od_v_zie_k_realite%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/acer/Downloads/Energetick__nia__od_v_zie_k_realite%20(1).pdf)

EURÓPSKA KOMISIA. 2020. *Správny čas pre Európu: náprava škôd a príprava budúcnosti pre ďalšie generácie*. cit. [2021-04-22]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?qid=1590732521013&uri=COM:2020:456:FIN>

EURÓPSKA KOMISIA. 2021. *Colné únie*. cit. [2021-07-02]. Dostupné na: <<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/sk/content/colne-unie>>

EURÓPSKA KOMISIA. 2021. *Doprava*. cit. [2021-10-16]. Dostupné na: < https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/transport_sk>

EURÓPSKA KOMISIA. 2021. *Commission staff working document Annual Single Market Report 2021*. [online] [cit. 2021-11-10]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/swd-annual-single-market-report-2021_en.pdf>

EURÓPSKA KOMISIA. 2021. *European industrial strategy*. [cit. 2021-08-22]. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_en>

EURÓPSKA KOMISIA. 2021. *Preskúmanie Obchodnej politiky, Otvorená, udržateľná a asertívna obchodná politika*. 1.ed. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 26s. ISBN 978-92-76-28817-6

EURÓPSKA KOMISIA. 2021. *CARTEL STATISTICS*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 10s. [cit. 2021-10-22]. Dostupné na: <<http://ec.europa.eu/competition>>

EURÓPSKA KOMISIA. 2021. *EU Customs Union in Numbers 2020*. cit. [2021-04-22]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/taxation_customs/customs-4/eu-customs-union-facts-and-figures/eu-customs-union-unique-world_en

EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Energetická politika: všeobecné zásady*. [online] [cit. 2021-11-10]. Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/68/energeticka-politika-vseobecne-zasady>>.

EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Všadeprítomný jednotný digitálny trh*. [online] [cit. 2021-10-8]. Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/43/vsadepritomny-digitalny-jednotny-trh>>

EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Voľný pohyb kapitálu*. [online] [cit. 2021-07-1]. Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/39/volny-pohyb-kapitalu>>

EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Všeobecné zásady priemyselnej politiky EÚ*. [online] [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/61/vseobecne-zasady-priemyselnej-politiky-eu>>.

EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Vnútrotný trh EÚ*. [online] [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/section/189/vnutorny-trh>>.

EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Voľný pohyb osôb*. cit. [2020-04-17]. Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/147/volny-pohyb-osob>>

EURÓPSKY PARLAMENT. 2021. *Spoločná dopravná politika. Všeobecné informácie*. cit. [2021-10-26]. Dostupné na: <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/123/spolocna-dopravna-politika-vseobecne-informacie>>

FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta. 2009. *Evropská Unie*. 2. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury. 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2.

GEORGE, S. 1996. *Politics and Policy in the European Union*. Oxford: Oxford University, 222s.

HAVIERKOVÁ, Katarína – FABUŠ, Michal – KRAJČO, Karol. 2015. *Hospodárska politika Európskej Únie*. 2.vyd.Trenčín. : TU. 206 s. ISBN 978-80-8075.

KITTOVÁ, Zuzana. 2007. *Jednotný európsky trh pre všetkých*. 1.vyd. Bratislava : Zastúpenie Európskej komisie na Slovensku, 2007. 77 s. ISBN 978-80-969951-6-5.

Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii a Zmluvy o Fungovaní Európskej Únie 2016/c 202/01 (ú. V. EÚ c 202, 7.6.2016, s. 1)

KÖNIG Petr – LACINA Lubor – PŘENOSIL Jan. *Učebnica evropské integrace*. 1.vyd. – Brno. Barrister&Principal, 2006, 416 s.

LAŽÍKOVÁ, Jarmila – RUMANOVSKÁ, Ľubica – TAKÁČ, Ivan. 2018. *Európske obchodné právo*. 1. vyd. Nitra : SPU, 2018. 305 s. ISBN 978-80-552-1869-4.

LIPKOVÁ, Ľudmila. 2006. *Európska únia*. 1.vyd. Bratislava : Sprintvfra. 402 s. ISBN 80-89085-65-2.

Nariadenie (EÚ) č. 1315/2013 o usmerneniach EÚ pre rozvoj transeurópskej dopravnej siete.

Nariadenie (EÚ) 2021/1119, ktorým sa stanovuje rámec na dosiahnutie klimatickej neutrality.

Nariadenie 2016/1037 EP a Rady upravujúce pravidlá ochrany pred subvencovanými dovozmi z krajín, ktoré nie sú členmi Európskej únie.

NELLO SENIOR, Susan. 2012. *The European Union: Economics, policies and history*. 3. vyd. UK : McGraw-HillHigher Education. 472 s. ISBN -13 9780077129668.

OKÁLI, Ivan a kol. 2004. *Hospodárska politika Európskej únie a Slovenska v EÚ*. 1.vyd. Bratislava : FMFI UK. 352s. ISBN 80-7144-140-6.

PROBST, Laurent et al. 2018. *Digital Transformation Scoreboard 2018*. 1.ed.Luxembourg: Publications Office of the European Union, 137 s. ISBN 978-92-9202-354-6.

PWC ECONOMICS & POLICY. 2017. *The long view: how will the global economic order change by 2050?*[cit. 2021-05-14]. Dostupné na: <<https://www.pwc.com/gx/en/world-2050/assets/pwc-world-in-2050-summary-report-feb-2017.pdf>>

PUBLICATION OFFICE OF THE EUROPEAN UNION. 2021. *EU transport in figures*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 174s. ISBN 978-92-76-40101-8.

RADA EURÓPY. 2007. *Realising both economic growth and social protection in Europe in an era of globalisation*. cit. [2021-05-12]. Dostupné na: <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17580&lang=en>>

RUMANOVSKÁ, Ľubica a kol.. 2012. *Poznaj EÚ, si jej súčasťou!* Nitra : SPU. 223 s. ISBN 978-80-552-0927-2.

ŠÍBL, Drahoš. 1998. *Európska Únia a Slovensko: problémy, dokumenty, otázky*. 2.vyd, Bratislava : Sprint. 166s. 8088848423.

Zmluva o Európskom hospodárskom spoločenstve. cit. [2021-04-22]. Dostupné na: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A11957E%2FTXT>>

VANTHOOR, W.F.V.1999. *A Chronological history of theEuropeanUnion1946-1998*. Cheltenham: Edward Elgar.

Varovanie pre Európu. 2021.cit. [2021-11-26]. Dostupné na: <Rusko zastavilo dodávky plynu Ukrajine. <https://openiazoch.zoznam.sk/cl/162175/Varovanie-pre-Europu-Rusko-zastavilo-dodavky-plynu-Ukrajine>>

WIKIWAND. 2021. *European Single Market*. cit. [2021-04-22]. Dostupné na: <https://www.wikiwand.com/en/European_Single_Market>

Autorka:

Dr. habil. Ing. Ľubica Rumanovská, PhD.

Názov:

HOSPODÁRSKA POLITIKA EÚ

Vydavateľ: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Vydanie: prvé

Forma vydania: online

Rok vydania: 2021

AH – VH: 10,49 – 10,70

Neprešlo redakčnou úpravou vo Vydavateľstve SPU.

ISBN 978-80-552-2441-1

DOI: <https://doi.org/10.15414/2021.9788055224411>